

Nr 150

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående komplettering av riksstatsförslaget för budgetåret 1961/62, m. m.; given Stockholms slott den 28 april 1961.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlatande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

WILHELM

G. E. Sträng

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Regenten, Hertigen av Södermanland, i statsrådet å Stockholms slott den 28 april 1961.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, statsråden NILSSON, STRÄNG, ANDERSSON, LINDSTRÖM, LANGE, LINDHOLM, KLING, SKOGLUND, EDENMAN, JOHANSSON, AF GEIJERSTAM, HERMANSSON.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Sträng, anför efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter.

Jag anhåller nu att få underställa Kungl. Maj:ts prövning frågan om komplettering av riksstatsförslaget för budgetåret 1961/62 och vissa därmed sammanhängande spörsmål.

Härvid har jag att anmäla, att riksräkenskapsverket i två särskilda skrivelser den 30 mars 1961 framlagt dels redogörelse för approximativ beräkning rörande utfallet av statsregleringen för budgetåret 1960/61 (*bihang A*), dels ock förslag till förnyad inkomstberäkning för budgetåret 1961/62 (*bihang B*).

Den internationella ekonomiska utvecklingen

Det ekonomiska läget i utlandet kännetecknades under senare delen av 1960 och början av 1961 av å ena sidan fortsatt markerad högkonjunktur i Västeuropa samt å den andra allmän konjunkturedgång i Förenta staterna och — delvis som en följd härav — sjunkande exportintäkter och stigande betalningssvårigheter för de transoceana råvaruländerna. Även om ökningstakten dämpades under fjolåret, när produktionsresurserna tenderade att bli fullt utnyttjade, fortsatte OEEC-ländernas industriproduktion att stiga, så att den vid slutet av året låg 6 procent högre än ett år tidigare; under de första månaderna i år har flertalet OEEC-länder registrerat fortsatta produktionsförbättringar. Den amerikanska industriproduktionen sjönk med 8 procent under loppet av 1960 i första hand i samband med en omfattande lageravveckling; en viss stabilisering av produktionsnivån synes sedan dess ha inträtt, och den senaste utvecklingen tyder på att en omsvängning uppåt numera är på väg.

Även om den *västeuropeiska* konjunkturbilden inte helt saknar inslag av efterfrågeavmattning, företer den totalt sett inga tecken på en mera påtaglig dämpning av högkonjunkturen. Företagsinvesteringarna, som när exportexpansionen hejdades i början av 1960 övertog rollen som den viktigaste faktorn i efterfrågeuppsvinget, synes i år fortsätta att öka i snabb takt. Som ett allt väsentligare element i efterfrågestegringen framträder vidare den privata konsumtionen, kraftigt stimulerad av inkomstförbättringarna. Lönestegringarna har i allmänhet varit av en liknande storlek som i Sverige. Övriga huvudsektorsers bidrag till den totala efterfrågan torde däremot inte komma att förändras mera påtagligt. Den allmänna ekonomisk-politiska restriktiviteten har inneburit att de offentliga utgifternas och bostadsbyggandets expansion hållits tillbaka. I det senare fallet synes också en mycket påtaglig arbetskraftsbrist hindra en fortsatt ökning. Lagren, som i flertalet västeuropeiska stater steg kraftigt i fjol, synes i år knappast lämna något större bidrag till efterfrågeökningen utan snarast representera en avmattningsfaktor. Den ömsesidiga exportstimulans som den väntade fortsatta aktivitetsuppgången i Västeuropa kan antas innebära kan emellertid till stor del även fortsättningsvis motverkas av stagnerad efterfrågan från de transoceana länderna. Det är dock inte uteslutet att nedgången i den västeuropeiska utförseln till Förenta staterna, som utgjorde den väsentligaste faktorn i exportstagnationen under 1960, kan komma att följas av en viss återhämtning mot slutet av detta år.

Trots den höga efterfrågenivån och de stegrade produktionskostnaderna har det allmänna prisläget undergått endast mycket måttliga höjningar, i regel mindre än en procent under det senaste halvåret. Tecken på att löne- och produktionskostnadsstegringen kommit att utöva en allt starkare press på prisnivån har dock inte saknats. Med tanke på efterfrågetryckets styrka, förefintliga lönestegringstendenser samt sannolikheten av en stabilisering

av eller t. o. m. uppgång i råvarupriserna, vilkas fall under 1960 verksamt bidrog till att hålla tillbaka stegringen i industriländernas produktionskostnader, förefaller det troligt att en viss uppjustering av den allmänna prisnivån i Västeuropa kommer att äga rum under 1961.

För *Förenta staternas* del pekar konjunkturprognoserna allmänt på en uppgång i den ekonomiska aktiviteten under senare delen av 1961. En omsvängning uppåt synes på sista tiden ha ägt rum i industrins orderingång och produktionsvolym. Den lagernedskärning som ägt rum under vinterhalvåret väntas inte kunna fortsätta mycket längre. Enligt föreliggande investeringsenkäter kan näringslivets investeringar i fasta anläggningar efter en fortsatt nedgång under första delen av innevarande år åter väntas stiga. Bostadsbyggandet, som under 1960 understeg nivån för 1959 med 5 procent, har enligt de säsongsgrensade siffrorna för igångsättningen visat en mindre återhämtning under de första månaderna i år. Man räknar med att denna skall förstärkas inte oväsentligt under årets lopp bl. a. som följd av kreditlättnader och andra ekonomisk-politiska åtgärder. Medan den privata konsumtionen, som under de senaste månaderna stått under intryck av svagt fallande personliga inkomster, knappast väntas visa någon autonom uppgång, kan stark efterfrågestimulans väntas utgå från den offentliga sektorn. Förutom den mera strukturellt betingade uppgången i delstaternas och kommunernas utgifter har den federala utgiftspolitikens aktiviserats avsevärt med bl. a. väsentligt ökade försvarsbeställningar. Denna utveckling väntas för innevarande budgetår medföra att det ursprungligen beräknade budgetöverskottet vänts i ett underskott på drygt 2 miljarder dollar; för 1961/62 anger budgetförslaget ett underskott av ungefär samma storleksordning.

Råvaruländernas läge, som försämrades under loppet av 1960 när *Förenta staternas* och Västeuropas råvaruefterfrågan föll respektive stagnerade samtidigt som importen från dessa industriländer förblev hög, synes knappast komma att undergå någon snabb förbättring under innevarande år. Även om den genomsnittliga råvaruprisnivån skulle stabiliseras eller något höjas, vilket utvecklingen under de första månaderna 1961 tyder på, är utbudssituationen för flertalet viktigare råvaror sådan att en måttlig ökning av efterfrågan från Västeuropa och *Förenta staterna* inte kan antas medföra någon mera påtaglig uppgång i råvaruländernas exportinkomster. Detta i sin tur innebär att man — även om hänsyn tas till de krediter och hjälp i andra former, som nu i vidgad omfattning ställs till dessa länders förfogande — inte torde kunna påräkna någon allmän förbättring i industriländernas export till dessa områden.

Sammanfattningsvis synes följande kunna sägas om den internationella bakgrunden. Flertalet europeiska länder kan under 1961 se fram emot en fortsatt ekonomisk expansion. Ökningstakten torde visserligen bli något lägre än under fjolåret, vilket följer av att den hittillsvarande expansionen i allt högre grad tagit den tidigare överskottskapaciteten i anspråk. I *Förenta staterna* synes en återhämtning nu vara på väg, även om dess omfatt-

ning och styrka alltså är svår att bedöma. En viss utjämning mellan de olika industriländernas utveckling äger därmed rum, en tendens som bör förstärkas av den tyska apprecieringen. Jämfört med bedömningarna vid riksstatsförslagets framläggande i januari ger den nuvarande konjunkturbilden anledning till en viss uppjustering. Innebörden av denna uppjustering är framför allt att riskerna för en avmattning i den internationella konjunkturen under vintern 1961—62 nu framstår som klart mindre än för ett halvt år sedan.

De senaste månadernas utveckling har även medfört en viss lättnad i den internationella betalningssituationen såtillvida som utflödet av guld och dollar från Förenta staterna markant minskat. Å andra sidan utlöste uppskrivningarna av de tyska och holländska valutorna en spekulation i ytterligare växelkursförändringar, som medförde omfattande korta kapitalrörelser. Överföringar av denna typ synes visserligen numera i stort sett ha upphört, varigenom åtminstone på kort sikt trycket minskat på det brittiska pundet, den valuta som utsattes för de största påfrestningarna i samband med den tyska och holländska apprecieringen. Emellertid synes Storbritanniens betalningsbalansställning genom upphörandet av fjolårets betydande kapitalöverföringar från främst Förenta staterna och den alltså otillfredsställande utvecklingen av bytesbalansen åter ha undergått en påtaglig försvagning.

Oron på den internationella valutamarknaden under 1960 och nu senast i samband med vårens apprecieringar aktualiserar — såsom jag närmare utvecklade i statsverkspropositionen — behovet av ökad samverkan länderna emellan för att förebygga störningar av olika slag. Inte minst viktigt är att detta samarbete även kommer att omfatta de olika ländernas centralbanker. Glädjande nog finns också tecken på ett växande intresse för en sådan utveckling. Jag kan i detta sammanhang också peka på den intensiva diskussion och de undersökningar som inom Internationella valutafonden pågår om olika medel att förbättra det internationella betalningssystemets funktionssätt.

Med den ökade omfattningen av de internationella kapitalrörelserna har räntepolitiken i de stora länderna alltmera kommit att påverkas av växlingarna i det internationella likviditetsläget. Detta medför en begränsning av rörelsefriheten, när det gäller att bruka penningpolitiken som ett medel att bevara den interna balansen. Utformningen av den ekonomiska politiken i flera av de för konjunkturutvecklingen bestämmande länderna — Förenta staterna, Storbritannien, Västtyskland — har också under det senaste året burit vittne om räntevapnets begränsade användbarhet för att styra konjunkturen på grund av dess mindre önskvärda internationella återverkningar och svårigheterna att förebygga dessa. I detta senaste syfte har man vidtagit olika åtgärder, bl. a. i Västtyskland, genom att differentiera mellan den avkastning som åtnjutes av inhemska placerare av kortfristigt kapital och den som kommer utlåningar till del, men någon påtaglig effekt synes inte ha erhållits därmed. Parallellt härmed har rörelsefriheten alltmera

minskat även när det gäller åtgärder som direkt påverkar betalningsbalansens olika poster. Sålunda har nu flertalet mera betydande västeuropeiska industri- och handelsnationer, däribland Sverige, genom övergång från artikel XIV till artikel VIII i Internationella valutafondens stadga även formellt avstått från möjligheten att begränsa löpande betalningar för varor och tjänster. Importliberaliseringen vidgas alltmer och i praktiken är ett återinförande av importrestriktioner utesluten; likaså har tullpolitiken i stort sett satts ur spel som konjunkturpolitiskt instrument såväl för medlemmarna i de europeiska handelsblocken som för de utanförstående länder, vilka innevarande år räknar med att delta i de omfattande tullförhandlingarna inom GATT:s ram.

Den antydda utvecklingen understryker den växande betydelse som övriga konjunkturpolitiska instrument, framför allt finanspolitiken och en aktiv arbetsmarknadspolitik, måste få för de interna stabiliseringssträvandena i alla mera betydande länder. Så mycket allvarigare är det därför att viljan och förmågan att bedriva en differentierad och effektiv politik på dessa områden framstår som ganska begränsad på vissa håll. Det måste mot bakgrunden härav vara en angelägen uppgift att som ett led i det internationella konjunkturpolitiska samarbetet söka skapa förståelse för finanspolitikens vikt, bl. a. den typ av åtgärder som i vårt land representeras av investeringsfonderna, liksom beträffande de resultat som kan uppnås genom en rationellt utformad och målmedvetet genomförd selektiv sysselsättningspolitik.

Den ekonomiska politiken

Det inhemska konjunkturläget. Också beträffande utvecklingen i Sverige finns skäl att nu något uppjustera de preliminära kalkyler som framlades vid årsskiftet, även om huvuddragen i den bedömning som utgjorde bakgrunden till utformningen av riksstatsförslaget för 1961/62 alltjämt är giltiga. Nu tillgänglig statistik visar sålunda — såsom framgått av den tidigare lämnade redogörelsen — att konjunkturförbättringen under 1960 varit ännu starkare än vad som vid årsskiftet var känt. Konjunkturkrafternas styrka avspeglar sig bl. a. i en ökning av industriproduktion på inte mindre än 7 procent. Importökningen översteg inte oväsentligt de preliminära beräkningarna och uppgick till 17 procent. Löneglidningen under andra halvåret 1960 var osedvanligt stor och sysselsättningen låg på en högre nivå än någon gång under 50-talet. Den totala bruttonationalprodukten synes ha stigit med ca 4 procent.

Den höga och stigande aktiviteten i vårt land under 1960 var i betydande grad betingad av den allmänna europeiska investeringsexpansionen. Utlandets ökande efterfrågan medförde en stegring av den svenska exporten med 13 procent och inom landet steg industrins investeringar med över 10 procent samtidigt som lageruppbbyggnaden under året uppgick till nära 1 400

miljoner kronor, vilket torde vara den största lagerökning som förekommit under ett år.

De privata bruttoinvesteringarna synes 1960 ha stigit med ca 7 procent. De offentliga investeringarna minskade däremot något, särskilt de statliga (— 2 1/2 procent); detta innebär en markerad omsvängning från de föregående årens expansion. Investeringsutvecklingen under 1960 är ett resultat av å ena sidan den starka expansionstendens som det internationella konjunkturuppsvinget medfört även i vårt land, å andra sidan de begränsningsåtgärder som särskilt för statens del men även mera generellt vidtogs för att motverka risken för inflatoriska överslag. Bland de privata investeringarna var det särskilt industrins som bereddes tillfälle att ytterligare öka.

Till den höga konjunkturintensiteten och starka importuppgången under fjolåret bidrog starkt den lagerökning som ägde rum framför allt inom industrin. Den efterfrågestegring som omsvängningen från lagerminskning 1959 till lageruppbyggnad 1960 innebar beräknas sålunda totalt sett ha motsvarat drygt 2 procent av bruttonationalprodukten. På vissa områden torde dock lagerökningen endast ha inneburit återställelse av den lagerminskning som hade ägt rum under de två föregående åren.

Hushållens realinkomster efter skatt steg mellan 1959 och 1960 med 5 procent. Mindre än hälften av denna ökning användes för inköp av varor och tjänster; den privata konsumtionens ökning understeg därmed 2 procent. Att ökningen blev så begränsad, var — liksom omsvängningen i lagerökningen — till väsentlig del en efterverkan av den tillfälliga ökningen av konsumenternas inköp före den allmänna varuskattens ikraftträdande vid 1960 års början. Under senare delen av 1960 steg konsumtionen åter till en nivå som låg närmare vad normalt var att vänta med hänsyn till de disponibla inkomsterna. En kvarstående ökning av sparandet kan emellertid också förmärkas. — Ifråga om den offentliga konsumtionen 1960 konstateras en något lägre ökningstakt än tidigare, nämligen 3 procent.

Den bedömning av konjunkturutvecklingen och den samhällsekonomiska balansen 1961, som utförligare redovisas i *bihang C*, Reviderad nationalbudget för år 1961, pekar på fortsatt högkonjunktur med full sysselsättning och kvarstående risker för överspänning på vissa områden.

Redan vid årsskiftet kunde en betydande fortsatt expansion förutses för innevarande år. Den då verkställda uppskattningen av industrins investeringsverksamhet, som pekade på en uppgång av storleksordningen 10 procent, framstod vid denna tidpunkt som anmärkningsvärd med beaktande av den kraftiga likviditetsindragning som ägt rum under fjolåret och vars fulla effekt då ännu inte hade hunnit göra sig gällande. Förnyade undersökningar tyder emellertid på att det åtstramade likviditetsläget inte hejdar de planerade investeringarna; även de numera kända investeringsplanerna inom industrin innebär ökning i ungefär samma omfattning som beräknades före årsskiftet, detta trots de nedskärningar som otvivelaktigt ägt rum på några håll med anledning av Sveriges Industriförbunds rekommendationer härom till sina medlemmar.

Den bestående högkonjunkturen i Västeuropa och en begynnande om än begränsad återhämtning i Förenta staterna i förening med den tyska apprecieringen har vidare ökat sannolikheten för den mer optimistiska av de båda exportprognoser som framlades vid årsskiftet och som innebär en exportuppgång på 6 procent. Inte heller föreligger någon anledning att nu ändra antagandet om en från fjolåret starkt höjd konsumtionsnivå. Efterfrågan från den offentliga sektorn synes bli ungefär densamma som tidigare beräknats både i fråga om investeringar och konsumtion, d. v. s. stark återhållsamhet och praktiskt taget oförändrad volym för de statliga investeringarna men ungefär normal expansion, ca 5 procent, i övrigt.

En dämpande effekt på utvecklingen under 1961 kommer å andra sidan att uppstå såsom en rekyl av den tidigare omnämnda, oväntat stora lagerökningen under fjolåret. Den lugnare importutvecklingen under den hittills gångna delen av innevarande år är sannolikt ett uttryck härför och importprognosen för 1961 har i enlighet härmed något nedjusterats. Bytesbalansen skulle härmed uppvisa en förbättring jämfört med fjolåret med några hundra miljoner kronor. Det bör emellertid observeras att till den del som avsaktningen i lageruppyggningen reducerar ökningen av importen medför den ingen minskning av påfrestningen på den interna balansen.

De åtgärder som redan vidtagits för att hålla efterfrågan på varor och arbetskraft i jämvikt med de föreliggande resurserna har visserligen en stigande effekt, men samtidigt har både konsumenternas inkomster och företagens investeringsvilja stigit så starkt att man alltjämt måste räkna med ett visst efterfrågeöverskott, såvida inte ytterligare ågärder genomföres. Eftersom den tillgängliga arbetskraften redan är praktiskt taget fullt utnyttjad, är möjligheterna att genom ökad produktion möta den stegrade efterfrågan väsentligen betingade av den produktivitetsökning som kan uppnås genom den fortgående rationaliseringen och ytterligare koncentration av arbetskraften till de mest produktiva användningsområdena. De nominella inkomst- och kostnadsökningar som redan uppkommit, främst genom avtalsmässiga lönestegringar och löneglidning, är inte oväsentligt större än den produktivitetsökning som i anslutning till tidigare års erfarenheter kan påräknas. En viss prisstegring utöver föregående års nivå får därför betraktas som oundviklig. Delvis har denna redan kommit till stånd.

Siffermäsigt skulle den reviderade nationalbudgeten för 1961 kunna sägas tyda på ett mindre inflationstryck än som kunde förutses vid årsskiftet, något som delvis är ett resultat av de under mellantiden vidtagna antiinflationsåtgärderna. Av flera skäl kan detta dock inte föranleda någon ändring i de grundläggande bedömningarna. Visserligen är det nu framräknade inflationsgapet i och för sig begränsat; det faller helt inom felmarginalerna för ungefärliga överslagsberäkningar av detta slag. De mera direkta indikatorer och undersökningar av läget på särskilda områden av det ekonomiska livet som man i övrigt har att rätta sig efter, framförallt de på direkta kontakter med företagen baserade bedömningarna av arbetsmarknadsutsikterna, bestyrker emellertid intrycket av att utvecklingen under återstoden av

detta år tenderar mot en starkare anspänning än som är förenlig med god balans och ostörd produktivitetshöjning. Dessutom måste sannolikheten för att den svenska ekonomin skall utsättas för depressiva impulser utifrån under vintern 1961—62 anses vara påtagligt mindre nu än för ett halvår sedan.

Den alltmer markerade högkonjunkturen avspeglar sig i en ytterligare stegring av statsinkomsterna. Fysiska personers inkomster av tjänst kan nu beräknas ha ökat med över 10 procent under 1960 mot 5,2 och 4,8 under 1958 respektive 1959. Även bolagens inkomster beräknas för 1960 visa en mycket stark höjning eller omkring 20 procent mot minskningar med 9,8 och 3,5 för 1958 respektive 1959. Utvecklingen får ses inte bara som en följd av konjunkturuppgången utan torde också sammanhänga med att sänkningen av skattesatsen från och med 1960 påverkade bolagens vinstdispositioner. För 1961 utgår riksräkenskapsverket från stegringar av i stort sett samma omfattning som under fjolåret. Denna ökning i skatteunderlaget under 1960 och 1961, som avsevärt överstiger den normala, har i förening med den allmänna varuskattens fulla genomslag under budgetåret 1960/61 medfört en höjning av statens inkomster under innevarande budgetår med ca 2,7 miljarder kronor jämfört med föregående budgetår. På utgiftssidan är samtidigt — av skäl som närmare redovisas i det följande — uppgången mindre än vad tidigare beräknats och stannar vid ca 1,2 miljarder. Det statliga lånebehovet skulle enligt dessa beräkningar begränsas till omkring 200 miljoner kronor.

Den nu förutsedda ökningen av statsinkomsterna 1960/61 medför en motsvarande uppräknings av inkomsterna för budgetåret 1961/62. Detta förklarar huvuddelen av uppgången på ca 600 miljoner kronor i förhållande till beräkningen i statsverkspropositionen. De reviderade beräkningarna innehåller också en viss uppjustering av ökningen mellan de båda budgetåren, vilken nu synes komma att uppgå till 700 mot tidigare 500 miljoner kronor. Med en samtidig total utgiftsökning på ca 900 miljoner kronor skulle upplåningsbehovet under nästkommande budgetår bli ca 200 miljoner kronor högre än innevarande år.

Självfallet måste denna kalkyl fördes med vederbörliga reservationer, även om osäkerheten i uppskattningen av *förändringen* i upplåningsbehovet torde vara något mindre än vad som gäller uppskattningen av dess totala storlek. Bland de viktigaste osäkerhetsmomenten vill jag peka på följande. Beträffande skatteunderlagets ökning har denna för vårhalvåret 1962 på sedvanligt sätt — eftersom resultaten av nästa års avtalsförhandlingar inte meningsfullt kan prognosticeras vid nuvarande tidpunkt — uppskattats rent schablonmässigt till 3 à 4 procent. Eftersom endast två av detta inkomstårs sex uppbördsterminer infaller under budgetåret 1961/62, spelar här emellertid en avvikelse från beräkningarna en begränsad roll. Ur lånebehovets synpunkt motverkas förändringar på denna punkt dessutom av att en snabbare stegring av inkomstsumman i samhället även torde vara

förenad med en motsvarande större ökning i de statsanställdas löner. 1962 års löneutveckling kommer att belasta 1961/62 års budgets utgiftssida med ett halvt års ökning av de statsanställdas löner, medan inkomstsidan däremot endast tillgodogör sig en tredjedel av årseffekten på skatteintäkterna av nästa års lönestegringar. Den angivna utgiftsstegringen på ca 900 miljoner kronor under nästkommande budgetår inkluderar icke någon ökning av de statsanställdas löner och ej heller övriga, erfarenhetsmässigt tillkommande utgifter å tilläggsstat.

I detta sammanhang bör också erinras om att av den förbättring på 1,3 miljarder kronor som nu kan förutses för budgetutfallet innevarande budgetår i förhållande till riksstaten beror inte mindre än 1/2 miljard kronor på att anvisade reservations- och investeringsanslag inte kommer att utnyttjas i den utsträckning som man tidigare hade anledning förvänta. Det är här i allmänhet inte fråga om egentliga besparingar. Reservations- och investeringsanslagen är nämligen i betydande utsträckning anvisade för anskaffning av vissa bestämda objekt. I den mån medelsförbrukningen under dessa anslag inte blir den väntade, är detta endast tecken på att anskaffningen eller utbetalningen försenats. Vid successivt stigande medelsanvisning är det visserligen i och för sig naturligt, att stocken anslagsbehållningar också stiger. Den kraftiga ökning av behållningarna som inträffade under budgetåret 1959/60 och som väntas bli ännu större under innevarande budgetår, bör emellertid i inte oväsentlig grad ha förstärkts av de åtgärder som vidtagits för att skjuta statliga investeringar framåt i tiden. Om inte motsvarande åtgärder vidtages under de framförliggande budgetåren, bör följaktligen anslagsförbrukningen under dessa anslag öka och medföra en motsvarande försämring av budgetutfallen. För nästkommande budgetår har emellertid antagits att de ökringar som tidigare inträtt i fråga om dessa behållningar icke helt skall föranleda motsvarande utgiftsökningar eller annorlunda uttryckt: i den mån en förbrukning sker som går utöver vad som förutsatts i tidigare kalkyler, har antagits att motverkande nya förskjutningar kan komma att uppstå.

Slutsatsen av de föreliggande kalkylerna pekar alltså på att den betydande nedgången i det statliga upplåningsbehovet under innevarande budgetår visserligen kommer att medföra en minskning också av det tidigare beräknade upplåningsbehovet för 1961/62, men att detta budgetår ändå kommer att uppvisa en viss ökning av totalunderskottet i förhållande till innevarande budgetår.

Den ekonomiska politiken. Nedbringandet av det statliga upplåningsbehovet under innevarande och nästkommande budgetår med ca 1 1/4 miljarder kronor från den rekordhöga nivån under 1959/60 har inneburit en kraftig åtstramning av finanspolitiken. Denna åtstramning har åstadkommits i första hand genom den allmänna varuskatten — utan denna skatt skulle upplåningsbehovet 1959/60 och 1960/61 ha varit 1 900 respektive 1 300 miljoner kronor. Självfallet har även skattesystemets utformning en

automatiskt åtstramande effekt under en uppgångsperiod. Till en del är detta följden av att inkomstskatten är progressiv. Den viktigaste orsaken ligger i själva uppbördssystemet, närmare bestämt reglerna för uppbörd och slutreglering av kommunalskatten, vilka jag i detta sammanhang har anledning att något uppehålla mig vid, därför att de är av betydelse för bedömningen av des kassamässiga statsinkomsternas utveckling under de närmast framförliggande budgetåren. Förskotten åt kommunerna bestämmes som bekant på grundval av senast kända taxeringsutfall, d. v. s. på ett skatteunderlag som är två år äldre än det skatteunderlag på vilket den preliminära skatten inbetalas. Skillnaden mellan den uppburna kommunalskatten och den därur till kommunerna utbetalade och på det lägre skatteunderlaget beräknade skatten slutregleras när taxeringsutfallet blir känt. Bokföringsmässigt — men icke kassamässigt — tas hänsyn här till i budgetredovisningen genom avsättning till budgetutjämningsfonden av kommunalskattemedel. Denna avsättning är en beräkning av förändringen under budgetåret av statens nettoskuld till kommunerna. Under innevarande budgetår beräknas denna »skuld» till kommunerna öka med 300 och nästkommande budgetår med 350 miljoner kronor. Vid förändringar i stegringstakten i skatteunderlaget medför detta system att staten vissa år, såsom 1960/61 och 1961/62, uppbär mer skatt (och kommunerna motsvarande mindre skatt) än vad som motsvarar det under dessa år aktuella skatteunderlaget. Den återbetalning som detta aktualiserar under 1962/63 och 1963/64 kommer att mycket markant påverka det kassamässiga utfallet av inkomstskattetiteln, såsom jag i det följande får anledning att närmare illustrera.

Innan jag går in på en bedömning av kraven på den ekonomiska politiken under nästkommande budgetår, kan det vara skäl att något dröja vid frågan huruvida den budgetpolitiska åtstramningen under 1960/61 nu kan bedömas ha varit lämpligt avvägd. Åtstramningen har i första hand dämpat den privata konsumtionsökningen och i viss grad sänkt de statliga investeringarnas nivå. Härigenom har balansen i ekonomin bevarats samtidigt som utrymme beretts för en mycket betydande uppgång i industrins investeringar, en uppgång som nu pågått i fyra år i följd och bringat upp investeringarna på en nivå som ligger inte mindre än 40 procent högre än 1957.

Trots åtstramningens styrka har trycket i ekonomin successivt stigit. Detta stegrade tryck avspeglar sig i så gott som samtliga konjunkturindikatorer: bristen på arbetskraft, den intill årsskiftet snabba importökningen och den höga löneglidningstakten. Prisnivåns stegring har å andra sidan under den senaste högkonjunkturen åtminstone hittills varit relativt begränsad. Efter den av varuskatten betingade höjningen i januari 1960 var konsumentprisindex oförändrat fram till november men har därefter stigit med 1 1/2 procent. Höjningen gäller framför allt hyror och andra tjänster. Den redan inträdda lönekostnadsstegringen kan väntas medföra en ytterligare, kostnadsbestämd uppgång i konsumentpriserna. Enligt nationalbudgetens

beräkningar skulle konsumentprisnivån under innevarande år därmed komma att i genomsnitt ligga 2 1/2 procent över fjolårsnivån. Eftersom det framför allt är på tjänster (inkl. handelsmarginaler) som kostnadsstegringen slår igenom, är det naturligt att det är i konsumentledet som prisstegringstendenser gör sig gällande. Varuproduktionen däremot med dess snabbare produktivitetsstegring uppvisar alltså en betydande prisstabilitet. Med hänsyn härtill och till att utvecklingen utomlands präglas av en likartad prisrörelse, inger situationen knappast farhågor för en omedelbar försämring av vår internationella konkurrenskraft. Icke desto mindre är den ett tecken på att spänningen i vår ekonomi varit och är större än önskvärt.

Styrkan i den inhemska konjunkturen framgår också därav att budgetåstramningen icke ensam varit ett tillräckligt verksamt medel för att bevara balansen. Därför genomfördes under 1960 en betydande skärpning även av penningpolitiken och en ny typ av investeringsfonder introducerades. För att nå snabbt verkande effekt på de lokalt och tidsmässigt strategiska punkterna kompletterades den ekonomiska politiken därutöver med speciella åtgärder för säsongutjämning. Ett första experiment i denna riktning gjordes våren 1960 med de goda resultat som kunde redovisas i årets statsverksproposition. Som jag därvid meddelade, hade regeringen för avsikt att upprepa försöken till intensifierad säsongutjämning även detta år.

Denna intensifierade säsongutjämning, som även har ett konjunkturutjämnande syfte, hade förberetts redan under hösten. I samband med överläggningar i socialdepartementets regi rörande erfarenheterna av 1960 års åtgärder hade de berörda statliga myndigheterna uppmanats att oberoende av särskilda direktiv själva gå vidare på den väg som man här är inne på; det kan i detta sammanhang påpekas, att de flesta statliga affärsverk och andra myndigheter som beröres av problemet under efterkrigstiden successivt genomfört en mycket betydande reduktion av tidigare avsevärda säsongvariationer i sysselsättningen. Det är uppenbart att de omedelbara kostnadsökningar, som kan uppstå om vissa arbeten utföres under en olämplig årstid, i regel är betydligt mindre än den förlust för folkhushållet som det innebär, att en betydande del av arbetskraften blir outnyttjad eller sysselsätts i relativt sett kostsamma beredskapsarbeten under en del av året.

• Denna samhällsekonomiska avvägning håller på att mer och mer prägla myndigheternas behandling av denna fråga. — Mot slutet av året hade också, såsom jag nämnde i statsverkspropositionen, överläggningar tagits upp med Sveriges Industriförbund rörande frivilliga åtgärder mot den befärande överkonjunkturen under den period då en väntad konjunkturkulmination skulle komma att sammanfalla med säsonguppsvinget under 1961. Jag framhöll då även, att säsongproblemet kräver ökad uppmärksamhet vid utformningen av en politik, som syftar till full sysselsättning utan inflatoriska överslag. Om man lyckas genomföra den fulla sysselsättningen så långt att arbetslösheten blir obetydlig även under vintern, kommer redan ett nor-

malt säsongmässigt uppsving på de områden där sysselsättningen under alla förhållanden är beroende av årstidernas växlingar att medföra en överansträngning av resurserna, om motåtgärder inte vidtages. Även om en sådan säsongbetingad överansträngning endast varar en kort period, kan den dock ha verkningar, som inte på samma sätt blir övergående; en inträffad glidning uppåt av pris- och kostnadsnivån är i regel inte lätt att upphäva, när den en gång har kommit till stånd.

I början av mars månad detta år utfärdades sålunda två cirkulär till statsmyndigheterna, det ena angående den statliga byggnads- och anläggningsverksamheten under sommarhalvåret 1961, och det andra angående uppskov med leveranser i vissa fall.

I det förra cirkuläret förordnades att statlig myndighet under tiden 1 april—30 september 1961 finge bedriva byggnads- och anläggningsverksamhet i högst den omfattning som angäves i särskild av Kungl. Maj:t, efter förslag av myndigheten fastställd sysselsättningsplan. Högsäsongens sysselsättning skulle härvid begränsas så långt ske kunde utan entledigande eller permittering av befintlig personal. Arbetena borde i största möjliga omfattning förläggas till vinterhalvåret, även om detta medförde viss kostnadsökning. Dispenser från en gång fastställd plan skulle i särskilda fall kunna meddelas av Kungl. Maj:t.

Tack vare en redan tidigare under året hos de olika verken genomförd beredskapsplanering, som i stort sett överensstämde med dessa direktiv och som granskats av vederbörande departement i samråd med arbetsmarknadsstyrelsen, kunde ifrågavarande sysselsättningsplaner snabbt fastställas. Sammantagna innebär de att någon ökning av arbetsstyrkan för ifrågavarande arbeten inte inträffar under sommarhalvåret utan tvärtom en minskning och att antalet sysselsatta kommer att bli ungefär detsamma som fastställdes för september 1960. Hur stor begränsning detta kommer att innebära i förhållande till den efterfrågan på arbetskraft, som skulle ha uppkommit på ifrågavarande område om de begränsande åtgärderna inte företagits, kan inte exakt anges. En överslagsberäkning tyder emellertid på att den motsvarar omkring 3 000 man under den i detta sammanhang viktigaste perioden, tredje kvartalet, alltså ungefär samma resultat som uppnåddes förra året, eller något mera.

I det senare cirkuläret anvisades de statliga myndigheter som är beställare hos i dagens läge ansträngda industriföretag, att då så vore möjligt på eget initiativ framflytta tidpunkten för kontrakterade leveranser, ifall detta kunde leda till att arbetet komme att utföras under en ur sysselsättningsynpunkt lämpligare tidsperiod än som ursprungligen avsetts. Även vid utläggandet av nya beställningar borde tiden för arbetets utförande på motsvarande sätt beaktas.

Ej heller på denna punkt kan omfattningen av utlösta åtgärder kvantitativt fastställas. Det gäller en intensifiering av ett samarbete mellan leverantörer och beställare, som redan i stor utsträckning tillämpas och som väsentligen måste baseras på personligt omdöme. Enligt cirkuläret avgivna

rapporter om vidtagna åtgärder tyder emellertid på att avsedda effekter uppnåtts på olika punkter, där besvärliga produktions- och arbetskraftsproblem hotar att uppkomma.

Samtidigt med nämnda cirkulär till statsmyndigheterna utfärdade Sveriges Industriförbund — enligt med regeringen träffad överenskommelse och under direkt hänvisning till åtgärderna på det statliga området — en rekommendation till sina medlemmar att till en senare tidpunkt skjuta på investeringsprojekt avseende såväl byggnader och maskiner som reparations- och underhållsarbeten, vilka planerats komma till utförande under vår- och sommarmånaderna men som inte oundgängligen måste utföras under denna period.

Enligt de uppgifter härom som avlämnats i vårens investeringsenkät skulle denna rekommendation, som även föregåtts av direkta kontakter under hand med ett antal större industriföretag, ha medfört att eljest planerade arbeten till ett belopp av storleksordningen 100 miljoner kronor framflyttas till påföljande år. Effekten på själva högsäsongen bör således bli ännu något starkare. Å andra sidan är det naturligtvis svårt att uttala sig om i vad mån det här gäller nedskärningar i förhållande till en alltför optimistisk planering, vilka även spontant skulle ha kommit till stånd, så som erfarenhetsmässigt brukar ske.

Rekommendationer av motsvarande innebörd som Industriförbundets har även utfärdats av Svenska Byggnadsindustriförbundet och av de tre kommunförbunden. Inom vissa kommuner har detta utlöst en icke oväsentlig omplanering av investeringsverksamheten för det närmaste året.

Jämsides med nämnda åtgärder har genom riksbanken den allmänt likviditetsbegränsande penningpolitiken fullföljts. Kreditmarknadsläget har också successivt åtstramats.

Trots denna konjunktur- och säsongdämpande politik synes emellertid risken för inflatoriska överslag inte vara helt avvärd, vilket beror på den ökade optimism som under de senaste månaderna synes ha utbredd sig i näringslivet efter en period av farhågor för ett omslag i depressiv riktning. De senaste konjunkturbarometrarna, investeringsenkäter hos kommuner och industriföretag, den arbetsmarknadsprognos som nyligen sammanställts på grundval av länsarbetsnämndernas kontakter med näringslivet samt uppgifter om redan verkställd och förväntad igångsättning av byggnads- och anläggningsarbeten pekar alla på att arbetsmarknadsläget kommer att fortsätta att vara i hög grad ansträngt. Ytterligare åtgärder är därför enligt min mening erforderliga som skulle förebygga en icke önskvärd utveckling, innebärande produktionsstörningar genom förlängda byggnads- och leveranstider, kostnads- och prisstegringar och försämrad internationell konkurrensförmåga för det svenska näringslivet.

I stor utsträckning ankommer erforderliga åtgärder på arbetsmarknadsstyrelsen och dennas lokalorgan. I dagarna har styrelsen också beslutat åtgärder för att säsongmässigt begränsa efterfrågan på arbetskraft och för att aktivera de reserver som ännu kan finnas inom landet. Länsarbets-

nämnderna har sålunda instruerats att under andra kvartalet endast i särskilt motiverade undantagsfall lämna igångsättningstillstånd till byggnadsprojekt, som kan väntas ha sitt väsentligaste arbetskraftsbehov under en relativt snar framtid. Vidare kommer arbetsförmedlingen inom vissa delar av landet att förstärkas för att främja överföringen av arbetskraft till bristområdena. Åtgärderna för prioritering av inflyttande arbetskraft vid tilldelning av bostäder på särskilt expansiva orter skall effektiviseras; ifrågavarande orter erhåller samtidigt genom ökade låneramar extra utrymme för bostadsbyggande. Slutligen kommer verksamheten med snabbutbildning av arbetare i vissa yrken att ytterligare utvidgas. Liksom förra året kommer de lokala samarbetsorganen för frivillig lokal anpassning av byggnadsverksamheten efter de föreliggande möjligheterna att aktiviseras inför sommarsäsongen.

För att från den penning- och finanspolitiska sidan ytterligare säkra upprätthållandet av samhällsekonomisk balans synes emellertid även i år möjlighet böra skapas för avsättning till investeringsfonder av en särskild typ med högre inbetalning i riksbanken. Om genom lämpligt avvägda villkor avsättningarna får en tillfredsställande omfattning, uppnås dels uppskov med investeringsutgifter hos de berörda företagen och dels — vilket är minst lika angeläget — en likviditetsindragning som verkar allmänt åtstramande. Jag kommer därför att senare denna dag anmäla förslag i ämnet.

En framgång i dessa strävanden att mildra de förestående säsongpåfrestningarna innebär samtidigt en ökad aktivitet under vintern. Denna föreskjutning av aktiviteten i förening med de — i jämförelse med tidigare bedömningar — förbättrade internationella konjunkturutsikterna medför att uppmärksamheten nu måste inriktas även på konjunkturutjämningen på litet längre sikt. De föreslagna investeringsfonderna har effekt även i detta avseende. Det är möjligt att det kommer att visa sig påkallat att även försöka stimulera företagen till en förlängning av de under 1960 verkställda avsättningarna till särskilda investeringsfonder, som eljest skulle utbetalas den 1 januari 1962. Det synes dock lämpligt att avvakta med framläggandet av förslag härom till en senare tidpunkt, när behovet av en förlängning liksom villkoren för denna säkrare kan bedömas.

Den redovisade konjunkturbedömningen och de ytterligare åtgärder som denna påkallar i konjunkturstabiliserande syfte visar, att den inträffade nedgången i statens upplåningsbehov inte kan tagas till intäkt för en uppmjukning av finanspolitiken. Jag kan i detta sammanhang också nämna att vid de konsultationer om konjunkturpolitiken och den ekonomiska utvecklingen som nyligen ägt rum inom OEEC, har vårt land — i likhet med bl. a. Västtyskland och Nederländerna — uppmanats att även i fortsättningen upprätthålla en restriktiv politik.

Föreställningen att en samhällsekonomiskt icke försvarbar lättnad i finanspolitiken, åstadkommen t. ex. genom generella skattesänkningar, skulle kunna legitimeras med hänvisning till ett »statsfinansiellt utrymme»,

innebär ett avsteg från fundamentala finanspolitiska grundsatser. Realt skulle det nämligen betyda, att uppfyllandet av en på visst sätt bestämd statsfinansiell balans tillmättes större betydelse än målet om den fulla systerstatens bestånd i en balanserad ekonomi. Det är först när en viss budgetbalans direkt sättes i samband med uppnåendet av denna primära samhällsekonomiska målsättning, som den kan tillmätas betydelsen av riktpunkt för finanspolitiken. Det är självklart att den beloppsmässiga fixeringen av en sådan riktpunkt alltid måste innehålla ett större eller mindre element av osäkerhet, beroende på den ofrånkomliga ovissheten om styrkan hos de aktuella konjunkturkrafterna. Denna ovisshet kan dock inte utgöra motiv för en förändring av finanspolitiken, som strider mot det aktuella konjunkturlägets krav. Ett exempel på en sådan förändring vore att nu — utan kompenserande jämkningar i skattesystemet i övrigt — genomföra framlagda förslag om höjning av ortsavdragen. Även om det i och för sig är obestridligt att en total visshet om konjunkturutvecklingen under ett framförhållande budgetår aldrig kan nås, skulle en skattesänkning av denna omfattning innebära, att den ekonomiska politiken bundes vid det alternativ för den framtida utvecklingen som i dag framstår som minst sannolikt.

Det är emellertid inte bara det aktuella konjunkturläget som klart understryker nödvändigheten att bevara restriktiviteten i budgetpolitiken. Även utan någon minskning av beskattningen kommer, såsom jag framhöll redan i statsverkspropositionen, en försvagning av budgeten att inträffa budgetåret 1962/63 till följd av redan fattade utgiftsbeslut. För att kunna taga en rationell ställning till budgetpolitiken liksom till den ekonomiska politiken i övrigt för 1961/62 är det därför nödvändigt att beakta även utvecklingen budgetåret därefter, så långt denna nu kan överblickas. Innan jag redovisar mitt slutliga ställningstagande till budgeten 1961/62, vill jag därför behandla det statsfinansiella perspektivet på något längre sikt.

Budgetperspektivet på längre sikt. Som bekant har under senare år ett flertal försök gjorts att uppskatta den framtida utvecklingen av statsutgifterna. Senast skedde detta i fjolårets kompletteringsproposition. Detta försök avsåg att följa upp besparingsutredningens kalkyler och därmed också tillgodose de av utredningen uttalade önskemålen om en långsiktig budgetplanering. Jag hade då tillfälle att närmare redovisa min ståndpunkt till de utomordentligt svåra metodproblem som en dylik planering reser. Vad först gällde själva innebörden av långsiktiga prognoser för statsutgifterna, erinrade jag om att sådana varken kunde eller borde uppfattas som fixerade program för de faktiska framtida utgifterna. Detta följer omedelbart av de speciella krav som åvilar staten i det moderna samhället och som medför att staten måste ha en beredskap för snabba förändringar i sina utgiftsdispositioner. Att t. ex. växlingar i konjunkturen och i den utrikespolitiska situationen medför förändringar i de statliga utgifterna är en både normal och önskvärd företeelse. En långsiktskalkyl måste emellertid utgå från vissa med nödvändighet

schablonmässiga antaganden om en »normal» utveckling av samhällsekonomi. Dessa antaganden är så tillvida medvetet orealistiska som verkligheten aldrig utvecklar sig helt »normalt». Att en långsiktsskalkyl av denna anledning kommer att »slå fel» för varje enskilt år, är därför en självklarhet som jag här icke behöver närmare uppehålla mig vid. Vad jag i stället vill peka på är den orsak till avvikelse mellan prognos och utfall som ligger i själva prognosmaterialets natur.

Underlaget för beräkningar av de framtida utgifterna är de av myndigheterna — jämte pågående kommittéutredningar — redovisade utgiftsbehoven framöver. Beträffande de av myndigheterna anmälda utgiftsbehoven torde som en allmän erfarenhet kunna sägas, att de utmärkes av en kombination av systematisk överskattning och systematisk underskattning. Kraven för det närmast framförliggande året är sålunda alltid avsevärt större än vad som efter budgetgranskning blir förverkligat; för perioder, som ligger längre fram, sker däremot i stället en underskattning inte bara av vad myndigheterna själva sedermera kommer att äska utan också av de utgifter som faktiskt kommer att realiseras. Denna systematiska underskattning av framtida utgiftskrav respektive faktiska utgifter utgör det kanske svåraste hindret för en rationell, långsiktig budgetavvägning. Ett exempel på hur snabbt myndigheterna reviderar sina äskanden uppåt, när ett visst budgetår rycker närmare, erhålles vid en jämförelse mellan långsiktsskalkylen från våren 1960 och petitaäskandena för samma budgetår. Äskanden som anmäldes i långsiktsskalkylen var ett par hundra miljoner kronor lägre än de definitiva äskandena ett halvt år senare. Detta betyder att en ur myndigheternas synpunkt fullständig och realistisk inventering av utgiftsönskemål sker först vid den tidpunkt, när definitiva petita avlämnas. Det är för övrigt samma fenomen som återkommer i industriföretagens redovisningar av sina investeringsplaner till kommerskollegium. Även utan någon mellankommande uppgång i konjunkturen sker nämligen systematiskt en uppjustering av investeringsuppskattningen för det aktuella året vid uppgiftstillfället i mars i jämförelse med de uppgifter som lämnats i slutet av det föregående året. I detta sammanhang bör också framhållas att myndigheternas anslagskrav för varje budgetår självfallet måst göras från den utgångspunkten att kraven för de tidigare åren under prognosperioden tillgodosetts.

Ett accepterande av myndigheternas utgiftsönskemål för mer avlägsna budgetår, i synnerhet efter avdrag för en beräknad effekt av budgetgranskning, leder erfarenhetsmässigt till en mycket betydande underskattning av de framtida utgifterna. Med ett visst beaktande av denna felkälla har vissa beräkningar verkställt inom finansdepartementet till belysning av statsutgifternas sannolika ökning under de närmast framförliggande åren. En mer detaljerad, teknisk redovisning av dessa kalkyler lämna i *bihang E*. I detta sammanhang vill jag endast kommentera de med nödvändighet starkt schematiska metoder som därvid kommit till användning. Först har uppskattningar gjorts av vissa större anslag, som styrs av befolkningsutveckling och redan fixerade beslut eller där av andra skäl beräkningarna kan ges en klar

innebörd. Exempel på anslag av denna typ utgör barnbidrag, ålderspensioner och försvarskostnader. Här finns inga reformkostnader inkalkylerade, som inte redan är beslutade. Därefter har de av myndigheterna redovisade behoven av övriga anslagsökningar upptagits efter en schematisk budgetgranskning med beaktande bl. a. av fattade principbeslut. För att motverka tendensen till underskattningar av framtida utgifter och för att erhålla en realistisk norm för jämförelse med den på grundval av myndigheternas uppgifter beräknade utgiftsökningen har summan av alla de anslag, som icke särredovisats, framskrivits i takt med den utveckling som gällt för dessa anslag under senare hälften av 50-talet. På detta sätt har — utan att kalkylens utgiftsutveckling i och för sig representerar någon preciserad målsättning för utgiftspolitik — inlagts en nödvändig reservmarginal för vissa utgifter som inte nu kan förutses. Eftersom de olika anslagen beräknats under förutsättning av oförändrade priser och löner har — i analogi med täckningsanslaget på tolfte huvudtiteln — ett generellt tillägg gjorts för höjda statstjänarlöner motsvarande 3 1/2 procents löneökning per år.

Enligt kalkylerna skulle summan av större anslag, för vilka en mera preciserad prognos kan göras och som omfattar ca två tredjedelar av de egentliga statsutgifterna, med den använda beräkningsmetoden i genomsnitt stiga något långsammare under de närmast framförliggande budgetåren än samma anslag gjorde under senare hälften av 50-talet. Denna anslagsgrupp omfattar utgifterna för folkpensioner, barnbidrag, skatteersättning till kommunerna, bostadssubventioner, bidrag till sjukförsäkringen, driftbidraget till SJ, försvaret, vägbyggandet, driftbidraget till folkskolor och statens ATP-avgifter. Att summan av dessa anslag i kalkylen uppvisar en långsammare stegring än den som faktiskt ägde rum i nominella värden under senare hälften av 50-talet, betingas framför allt av två faktorer. Den ena är att prognoskalkylen utgår från oförändrade priser. Därför ingår inga indextillägg till folkpensioner eller priskompensationer till försvaret. Frånvaron av prisstegringar kan också sägas vara den huvudsakliga orsaken till skillaktigheten i utvecklingen av kostnaderna för de allmänna barnbidragen. I det historiska jämförelsematerialet ingår 1958 års höjning av barnbidragen, medan i prognoskalkylen kostnaderna för barnbidragen i stället är sjunkande på grund av det minskade antalet bidragsberättigade barn. Den andra faktorn är den i samband med ortsavdragshöjningen 1957 införda skatteersättningen till kommunerna som hade en starkt höjande verkan under den gångna perioden, medan detta anslag i prognoskalkylen automatiskt minskar med ett 70-tal miljoner kronor per år.

Den avsakning i stegringstakten som redovisas i prognosmaterialet för här berörda anslag, sammanhänger vidare med att kalkylen är en framskrivning av anslagen på grundval av de normer som nu tillämpas eller av beslut som hittills preciserats. Detta betyder att standardhöjningen för ålderspensionärerna åren 1962 och 1964 är den enda reform som upptagits i detta avsnitt av kalkylen. Det är emellertid välbekant att ytterligare utgiftsökningar under här förevarande anslag är sannolika. Bland annat är

en betydande förbättring av invalidpensioneringen i princip redan godtagen. Även inom sjukförsäkringen är reformförslag att vänta från socialförsäkringskommittén. I detta sammanhang kan också hänvisas till socialpolitiska kommittén. Ej heller kan den i kalkylen införda minskningen i skatteersättningen till kommunerna betraktas som typisk för den framtida utvecklingen på detta avsnitt. Tvärtom talar starka skäl för att ett av 1960-talets fördelningsproblem just kommer att gälla metoderna att åtminstone minska takten i den eljest förutsebara uppgången i de kommunala utdebiteringarna. Vidare kan erinras om de önskemål som framförts om en ännu snabbare ökning av vägbyggandet. Redan de nu anförda skälen visar, att den lägre genomsnittliga stegringstakt som på tekniska grunder här framkommer i kalkylen endast i mindre del om ens alls bör betraktas som en realistisk förändring.

Utvecklingen av övriga, icke specificerade anslag är självfallet svåröverskådligare. Under senare delen av 50-talet steg de i summa med ca 300 miljoner kronor per budgetår (räknat i dagens priser och löner). De av myndigheterna framförda ökningskraven under dessa anslag uppgår t. ex. för 1962/63 till inemot 550 miljoner kronor. En schematisk budgetgranskning har i kalkylen nedbringat ökningen detta år till 285 miljoner kronor. Det innebär att de icke specificerade anslagens »normala» ökning för detta budgetår redan skulle vara intecknad av de nu framförda kraven, om vilka vi erfarenhetsmässigt vet att de torde komma att ganska väsentligt överskridas vid de definitiva petita. För åren längre framöver däremot sjunker — av grunder som jag tidigare berört — det som realistiskt betecknade utfallet av myndigheternas *nu* anmälda utgiftsönskemål.

Även bland de icke specificerade anslagen kommer en rad reformer att aktualiseras, vilka till sin art redan är kända men ännu icke kostnadsmässigt preciserade. I viss grad har hänsyn tagits härtill genom framskrivning av den historiska trenden för dessa anslag. Huruvida den reservmarginal för de kommande budgetåren som härigenom införts i kalkylen även kan betecknas som realistisk, är delvis en fråga om politisk bedömning. För budgetåret 1962/63 är den som jag redan påpekat fullt intecknad. Jag vill i detta sammanhang särskilt framhålla att anslaget för internationell hjälpverksamhet i den schematiska budgetgranskningen införts med oförändrat belopp. Anledningen härtill är att hållpunkter för en mer preciserad uppskattning ännu icke föreligger. Andra kostnadsökningar som till sin art men icke till sina belopp är kända torde komma att föranledas av skolberedningens liksom av studiesociala kommitténs förslag. En fjärde viktig post, som här bör nämnas, är kostnaderna för ett eventuellt förstatligande av polisväsendet. Det kanske är skäl att understryka att **utelämnandet** av de nu nämnda reformerna självfallet inte beror på att de bedömes vara mindre angelägna än de utgiftsökningar som direkt beaktats i kalkylen. Anledningen är endast att det nu — bl. a. av det rent tekniska skälet att flertalet förslag ännu ej är preciserade — icke är möjligt att konkret taga ställning till när och i vilken omfattning berörda utgiftsökningar kan komma att realiseras.

Sammanfattas beräkningarna för budgetåret 1962/63 skulle på grundval av redan preciserade beslut och under iakttagande av en restriktiv budgetprövning de totala statsutgifterna stiga med i runt tal 1 miljard, vilket är det belopp som redovisas i prognoskalkylen för detta år. Härtill skall emellertid läggas kostnaderna bl. a. för förbättrad invalidpensionering, för ökade insatser i den internationella hjälpverksamheten, för väntade förslag från skolberedningen och från socialpolitiska kommittén. Dessutom tillkommer utgifter för nu oförutsedda behov. På dessa grunder finner jag det realistiskt att i dag ange utgiftsökningen 1962/63 till storleksordningen 1—1 1/4 miljard kronor räknat i oförändrade priser.

Långsiktiga budgetkalkyler brukar — och det finns goda grunder för detta — utföras i oförändrade priser och med ett antagande om skatteunderlagets ökning som i enlighet härmed följer den totala produktionens (bruttonationalproduktens) volymmässiga ökning. Om man med denna utgångspunkt beräknar statsinkomsternas ökning vid en stegring av skatteunderlaget fr. o. m. år 1962 till 3 1/2 procent per år, blir för budgetåret 1962/63 ökningen endast 140 miljoner kronor. Anledningen härtill är, som jag tidigare berört, den återbetalning av kommunalskatt som aktualiseras dessa år och som medför att inkomstskattetiteln skulle ge t. o. m. en minskad nettointäkt 1962/63. Även om antagandet för skatteunderlagets ökning sättes till 7 procent per år, vilket motsvarar genomsnittet för 50-talets sista hälft, blir ökningen av de totala statsinkomsterna inte större än 565 miljoner kronor bundetåret 1962/63. Vid ett sådant antagande skulle självfallet på flera punkter förutsättningarna för utgiftsprognoserna också ändras. Det är sålunda inte realistiskt att då längre räkna med oförändrade priser och ej heller med en ökning i de statsanställdas löner på 3 1/2 procent.

Jag har vid flerfaldiga tillfällen understrukit den osäkerhet som med nödvändighet måste omge alla kalkyler över budgetutvecklingen och alldeles speciellt över beräkningar av upplåningsbehovet, som ju utgör en relativt sett liten skillnad mellan en stor inkomst- och en stor utgiftssumma. Jag behöver därför inte här upprepa alla de reservationer som måste hållas i minnet. I stället har jag uppehållit mig relativt utförligt vid de använda beräkningsmetoderna för att belysa, att det inte är möjligt att avge kvantitativt bestämda omdömen om den framtida utgiftsstegringen. Den slutsats jag drar av det föreliggande materialet är att den förnyade stegring av utgiftsökningen som är att vänta 1962/63, inte är begränsad till detta år utan kommer att fortsätta, och att denna utgiftsstegring på ett avgörande sätt förändrar den relativt starka budgetställning som gällt för 1960/61 och antages komma att gälla för 1961/62.

En sammanställning av de uppgifter som jag lämnat i det föregående om budgetutsikterna, visar tydligt påfrestningarna under 1962/63. Jag har utförligt angivit skälen varför en utgiftsökning av storleksordningen 1—1 1/4 miljard kronor framstår som realistisk. Både på utgifts- och inkomstsidan gör sig speciella faktorer gällande, som verkar i budgetförsva-

gande riktning: på utgiftssidan förbättringen av ålders- och invalidpensioneringen, på inkomstsidan återbetalningen av kommunalskattemedel. Med det inkomstantagande som riksräkenskapsverket använder i långsiktiga budgetkalkyler skulle därmed en ökning av budgetunderskottet från 1961/62 med ca 1 miljard kronor inträda. Jag är fullt medveten om att den nominella inkomstökningen sannolikt kommer att bli större och budgetunderskottet således mindre. Bortsett från att långsiktiga budgetbedömningar bör göras utifrån förutsättningen om stabila priser, ändrar emellertid icke ens ganska betydande uppjusteringar av inkomstantagandet tendensen till en påtaglig försämring av budgetläget under 1962/63. Utgår man t. ex. från en 7-procentig ökning av skatteunderlaget blir ändå, eftersom samtidigt statstjänarnas löner rimligen måste uppräknas i motsvarande grad, ökningen av lånebehovet så pass stor som ca 3/4 miljard kronor.

Det är inte minst mot denna bakgrund som ställning till budgetpolitikens utformning under nästkommande budgetår skall tagas. Den förbättring av budgetläget som inträtt 1960/61 och som nu beräknas för 1961/62 visar på möjligheten av att finansiera nu förutsedda utgiftsanspråk utan skattehöjningar och ändå uppnå en balanserad driftbudget för 1962/63. Självfallet kan ingen i dag avgöra vad som i ett framtida läge kommer att vara en samhällsekonomiskt riktigt avvägd budget. Såväl det aktuella konjunkturläget som det statsfinansiella långsiktsperspektivet understryker emellertid behovet att bevara restriktiviteten i budgetpolitiken. Den enda skatteförändring jag i dagens läge är beredd att förorda, är en höjning av det skattefria bottenbeloppet för kapitalinkomst och avdraget för försäkringsavgifter vid inkomsttaxeringen. Jag betraktar emellertid dessa åtgärder icke i första hand som en skattelättnad utan som ett medel att främja de mindre och medelstora inkomsttagarnas sparande. Jag kommer att senare denna dag anmäla förslag om detta samt om vissa andra sparstimulerande åtgärder.

Det förhållandet att vi i dag och — med hänsyn till de samhälleliga uppgifternas växande betydelse — även för överblickbar tid saknar utrymme för sänkningar av det totala skatteuttaget i vid mening, gör icke frågan om vårt skattesystems utformning mindre angelägen. Tvärtom utgör en rationell och rättvis utformning av beskattningen en nödvändig förutsättning för att det allmänna på ett tillfredsställande sätt skall kunna fullgöra sina uppgifter. Jag har tidigare hänvisat till framlagda krav på höjning av ortsavdragen och därvid förklarat, att en sådan höjning utan kompenserande åtgärder i skattesystemet i övrigt saknar samhällsekonomisk täckning. Denna konjunkturpolitiska bedömning innebär emellertid ingalunda att jag avvisar tanken på en höjning av ortsavdragen. En sådan höjning framstår enligt min mening som en av de mest angelägna skattereformerna. En höjning av ortsavdragen kommer emellertid att medföra en sådan påfrestning på statsbudgeten att den synes kunna genomföras endast i samband med en omläggning av beskattningen. Jag har av allmänna skatteberedningens ordförande inhämtat, att beredningen för närvarande arbetar med dessa problem, och jag har i samband därmed uttalat önskvärdheten av att arbetet

i denna del bedrives med skyndsamhet. Det är min förhoppning, att det skall visa sig möjligt för skatteberedningen att redan under loppet av nästa år redovisa sina överväganden i de antydda hänseendena.

Budgetläget

Jag torde inledningsvis få lämna en redogörelse för de förnyade beräkningar som nu verkställtts rörande utfallet av riksstaten för *budgetåret 1960/61*. Enligt de uppgifter som redovisades i den i januari i år framlagda statsverkspropositionen skulle totalbudgeten för innevarande budgetår komma att ge ett underskott på 1 187 miljoner kronor. De beräkningar som nu utförts ger ett ca 1 000 miljoner kronor lägre underskott.

Riksräkenskapsverket har i sin beräkning rörande budgetutfallet för 1960/61 (*bihang A*) upptagit *inkomsterna* på driftbudgeten till 16 388 miljoner kronor. Detta belopp är 378 miljoner kronor högre än det som upptogs i 1961 års statsverksproposition. Bakom denna nettoförändring ligger dels en uppräknig av inkomstskattetiteln med 300 miljoner kronor och dels en höjning på 85 miljoner kronor av de beräknade inkomsterna av den allmänna varuskatten. Övriga förändringar av inkomsterna i förhållande till närmast föregående beräkningstillfälle är av mindre betydelse.

Beträffande driftbudgetens *utgifter* har, utöver de i proposition nr 2 till årets riksdag upptagna anslagen, genom äskanden å tilläggsstat tillkommit 106 miljoner kronor, varav 55 miljoner kronor avser kostnader för beredskapsarbeten på vägar och gator, 17 miljoner kronor kostnader för arbetslöshetens bekämpande och 18 miljoner kronor kostnader för svenska FN-styrkor. Utöver vissa justeringar av de överskridanden och besparingar som förutsågs i statsverkspropositionen och som då beräknades gå jämnt ut kan bl. a. väntas en besparing å anslaget till bidrag till driften av lokala yrkesskolor på 16 miljoner kronor och en besparing på 50 miljoner kronor å anslaget till täckning av underskott å statens järnvägars fond. Vidare kommer de sammanlagda överskridandena av avlöningsanslagen inte att motsvara de anslag som anvisats för att täcka merkostnaderna till följd av 1960 och 1961 års lönehöjningar för de statsanställda. Härigenom uppkommer en inte oväsentlig besparing. Netto beräknas förslagsanslag och obetecknade anslag uppvisa besparingar på sammanlagt 206 miljoner kronor. Behållningarna på reservationsanslagen antogs tidigare komma att minska med 100 miljoner kronor. I riksräkenskapsverkets beräkningar förutses nu en reservationsmedelsökning för budgetåret 1960/61 om 160 miljoner kronor. Enligt inom finansdepartementet senare gjorda undersökningar synes emellertid denna ökning böra uppskattas till ca 300 miljoner kronor.

I vad avser kapitalbudgeten har sedan i januari äskats ytterligare 68 miljoner kronor å tilläggsstat II, varav 9 miljoner kronor för ombyggnad och reparation av operahuset i Stockholm och sammanlagt 56 miljoner kronor för teckning av aktier i samt lån till Aktiebolaget Aerotransport. Anslagsbehållningarna under kapitalbudgeten, som tidigare antogs förbli oför-

ändrade, förutses nu komma att öka med 150 miljoner kronor. Det totala medelsbehovet på kapitalbudgeten för 1960/61 beräknas nu till 1 627 miljoner kronor, vilket är 79 miljoner kronor mindre än enligt de uppskattningar som senast redovisats.

Förändringarna i det nu beräknade utfallet av totalbudgeten för 1960/61 i förhållande till beräkningarna vid fastställandet av *den ursprungliga riksstaten* kan sammanfattas på följande sätt:

Totalbudgetens kassamässiga underskott enligt riksstaten — 1 557

Inkomstförändringar

Merinkomsten av skatt å inkomst och förmögenhet m. m.	+	600	
Merinkomst av arvsskatt och gåvoskatt	+	25	
Merinkomst av tullmedel	+	50	
Merinkomst av allmän varuskatt	+	85	
Merinkomst av regleringsavgift och accis å fettvaror m. m.	+	13	
Merinkomst av omsättnings- och utskänkningsskatt å spritdrycker	+	25	
Minskad inkomst av tipsmedel	—	11	
Merinkomst av statens affärsverksfonder	+	98	
Övriga inkomstförändringar (netto)	+	3	+ 888

Tilläggsstatsanslag å driftbudgeten (exkl. avskrivningsanslag)

Kostnader för svenska FN-styrkor m. m.	—	48	
Kostnader för arbetslöshetens bekämpande m. m.	—	17	
Beredskapsarbeten på vägar och gator	—	55	
Övriga anslag	—	14	— 134

Minskad förbrukning av reservationsanslag å driftbudgeten (exkl. avskrivningsanslag)

+ 354

Anslagsöverskridanden och besparingar

Merutgift å anslaget till studiebidrag och stipendier	—	11	
Besparing å anslaget till bidrag till erkända arbetslöshetskassor	+	25	
Besparing å anslaget till bidrag till folkpensioner m. m. ...	+	15	
Besparing å anslaget till bidrag till driften av lokala yrkesskolor	+	16	
Besparing å anslaget till täckning av underskott å statens järnvägars fond	+	50	
Besparingar i övrigt (netto)	+	111	+ 206

Tilläggsstatsanslag å kapitalbudgeten

Anslag till Karlskrona-varvet	—	27	
Teckning av aktier i Aktiebolaget Aerotransport	—	34	
Lån till Aktiebolaget Aerotransport	—	22	
Ombyggnad och reparation av operahuset i Stockholm ..	—	9	
Övriga anslag	—	5	— 97

Minskad förbrukning av investeringsanslag på kapitalbudgeten	+ 150
Ökad disposition av rörliga krediter	— 100
Ökad tillgång på avskrivningsmedel inom fonderna och övriga likvida medel	+ 60
<i>Totalbudgetens nu beräknade kassamässiga underskott . . .</i>	— 230

Sammanställningen visar, att totalbudgetsaldot kan väntas bli drygt 1 300 miljoner kronor mindre än enligt de på riksstaten byggda beräkningarna. Inkomstökningarna uppgår härvid till netto 888 miljoner kronor, varav 600 miljoner kronor hänför sig till inkomstskatttiteln. Tilläggsstaterna har medfört utgiftsökningar på drift- och kapitalbudgeten med sammanlagt 231 miljoner kronor. Förbrukningen av reservations- och investeringsanslag (exkl. avskrivningsanslag) beräknas däremot tillsammans bli 504 miljoner kronor mindre än vad som antogs vid fastställandet av riksstaten. Beträffande inkomsterna kan erinras om att siffrorna i riksstaten bl. a. byggde på antaganden om att den totala lönesumman skulle komma att stiga med 7 procent såväl under år 1960 som under 1961. Nu föreliggande uppgifter grundas på antaganden om en stegring av lönesumman med 10 respektive 9 procent under de angivna åren.

Jag övergår här efter till att behandla det kompletterade riksstatsförslaget för *budgetåret 1961/62*. I statsverkspropositionen beräknades driftbudgetens inkomster till 16 498 miljoner kronor. Utgifterna upptogs till 16 006 miljoner kronor, i vilket belopp hade inkalkylerats en minskning av reservationsmedelsbehållningarna med 100 miljoner kronor. Vidare räknades med en avsättning till budgetutjämningsfonden av kommunalskattemedel med (netto) 250 miljoner kronor. Jag redovisade följaktligen ett överskott på driftbudgeten om (16 498—16 006—250) 242 miljoner kronor.

Enligt de beräkningar som nu presenteras kommer *statsinkomsterna* för nästa budgetår att uppgå till 17 086 miljoner kronor, vilket belopp är 588 miljoner kronor högre än det som redovisades i statsverkspropositionen. Denna inkomstsiffra bygger på riksräkenskapsverkets förnyade beräkning (*bihang B*), för vilken jag i det följande lämnar en särskild redogörelse. Som likaledes kommer att närmare redovisas har jag gjort ett par smärre justeringar i ämbetsverkets beräkningar.

Inkomstskatttiteln har i de nya kalkylerna i förhållande till statsverkspropositionen höjts med 500 miljoner kronor till 7 900 miljoner kronor. Beträffande den statliga inkomstskatten har då räknats med oförändrad uttagningsprocent. Beräkningen utgår vidare från att den totala lönesumman kommer att stiga med 9 procent under 1961 och med 3 å 4 procent under 1962. Beträffande bolagen har antagits att deras till statlig inkomstskatt taxerade inkomster kommer att öka med sammanlagt 18 procent mellan 1960 och 1961 och att ökningen kommer att bli betydande även mellan 1961 och 1962.

Drift-
Miljoner

	1954/55	1955/56	1956/57
Inkomster	8 907	10 072	10 691
Utgifter	8 619	9 691	10 978
Överskott eller underskott	288	381	— 287
Avsättning till (—) resp. återföring från (+) budgetutjämningsfonden av kommunalskatte- medel (netto)	—	— 250	— 100
Överskott eller underskott	288	• 131	• — 387

¹ Därav riksstat 15 250 mkr och beräknad reservationsmedelsförbrukning 100 mkr.

² Därav riksstat 15 250 mkr, tilläggsstat I och II 41 mkr samt beräknad reservationsmedelsförbrukning 100 mkr.

³ Därav riksstat 15 250 mkr, tilläggsstat I och II 147 mkr, beräknad reservationsmedelsökning 300 mkr samt beräknad nettobesparing å vissa anslag 206 mkr.

Jag vill i likhet med riksräkenskapsverket i detta sammanhang starkt understryka den osäkerhet som inkomstberäkningen, framför allt i vad avser inkomstskatttiteln, även vid denna tidpunkt är behäftad med.

Nettoavsättningen till budgetutjämningsfonden av kommunalskattemedel upptages nu till 350 miljoner kronor mot i statsverkspropositionen 250 miljoner kronor. Ökningen sammanhänger med att vid stigande källskatteinkomster ökar eftersläpningen i utbetalningen av kommunalskattemedel, varvid större avsättningar till budgetutjämningsfonden erfordras.

Även beträffande *utgifterna* lämnas i det följande en särskild redogörelse. Sammanlagt innebär de gjorda förändringarna en ökning med 2 mil-

Kapital-
Miljoner

	1954/55	1955/56	1956/57
Investeringsanslag	2 102	2 272	2 046
Avgår: Avskrivningsmedel och övriga likvida medel	— 1 025	— 1 244	— 1 403
Återstående medelsbehov	1 077	1 028	643

¹ Anslagsbehållningarna beräknades till oförändrat belopp.

² Därav riksstat 2 765 mkr samt tilläggsstat I och II 29 mkr. Anslagsbehållningarna beräknades till oförändrat belopp.

³ Därav riksstat 2 765 mkr, tilläggsstat I och II 97 mkr samt beräknad ökning av anslagsbehållningar 150 mkr.

budgeten**kronor**

1957/58	1958/59	1959/60	1960/61			1961/62	
			enl. riks- staten	enl. stv. prop. 1961	ny be- räkning	enl. stv. prop. 1961	ny be- räkning
12 019	12 604	13 657	15 500	16 010	16 388	16 498	17 086
12 120	12 743	13 698	15 350	15 391	14 891	16 006	16 008
- 101	- 189	- 41	150	619	1 497	492	1 078
- 250	- 200	—	+ 25	- 150	- 300	- 250	- 350
- 351	- 339	- 41	175	469	1 197	242	728

^a Därav riksstatsförslag 15 906 mkr och beräknad reservationsmedelsförbrukning 100 mkr.

^b Därav kompl. riksstatsförslag 15 908 mkr samt beräknad reservationsmedelsminskning 100 mkr.

^c Under dessa år gjordes dessutom avdrag för vissa medel som insatts på särskilt konto i riksbanken med 356, 184 respektive 100 mkr (se motsvarande tabell i finansplanen för budgetåret 1958/59).

joner kronor av de i statsverkspropositionen framlagda utgiftsförslagen på sammanlagt 15 906 miljoner kronor. Kostnaderna för statsskuldräntorna minskar med 50 miljoner kronor i förhållande till tidigare beräkning på grund av den väntade kraftiga minskningen av upplåningen. Häremot står emellertid vissa utgiftsstegringar, bland vilka den största posten, 30 miljoner kronor, utgörs av merkostnaden till följd av nyligen träffade uppgörelser om höjning av lönerna för vissa statsanställda m. fl. Totalt beräknas kostnaderna för dessa lönehöjningar till 40 miljoner kronor, varav 10 miljoner kronor kommer att motsvaras av en reduktion av affärsverkens

budgeten**kronor**

1957/58	1958/59	1959/60	1960/61			1961/62	
			enl. riks- staten	enl. stv. prop. 1961	ny be- räkning	enl. stv. prop. 1961	ny be- räkning
2 510	2 441	2 675	2 765	2 794	2 712	2 675	2 680
- 1 306	- 869	- 998	- 1 058	- 1 088	1 085	- 1 133	- 1 140
1 204	1 572	1 677	1 707	1 706	1 627	1 542	1 540

^a Därav riksstatsförslag 2 575 mkr samt beräknad förbrukning av anslagsbehållningar 100 mkr.

^b Därav kompl. riksstatsförslag 2 580 mkr samt beräknad förbrukning av anslagsbehållningar 100 mkr.

rörelseresultat. Detta bör emellertid enligt min mening icke föranleda någon ändring i riksräkenskapsverkets beräkning av avkastningen från affärsverkens fonder.

Enligt uppgifter från vederbörande anslagsförvaltande myndigheter skulle behållningarna under driftbudgetens reservationsanslag komma att minska med totalt sett ca 300 miljoner kronor under det framförliggande budgetåret. Med hänsyn till att man tidigare kunnat konstatera en benägenhet hos myndigheterna att överskatta möjligheterna att förbruka anslagsbehållningarna, finner jag det dock för egen del mera realistiskt att räkna med att ifrågavarande förbrukning kommer att stanna vid 100 miljoner kronor eller samma belopp som upptagits i statsverkspropositionen.

De i det föregående redovisade uppgifterna om driftbudgetens inkomster och utgifter har sammanställts i särskild tabell. Enligt denna överstiger inkomsterna utgifterna med 1 078 miljoner kronor. Efter en bokföringsmässig korrigering med 350 miljoner kronor motsvarande det nettobelopp av kommunalskattemedel som, enligt vad jag tidigare anført, beräknas skola avsättas till budgetutjämningsfonden, uppgår överskottet till 728 miljoner kronor. I statsverkspropositionen redovisades, som tidigare nämnts, ett motsvarande överskott på 242 miljoner kronor.

Jag vill framhålla att det sålunda kvarstående överskottet på 728 miljoner kronor kan komma att reduceras på grund av tillkommande utgifter i form av anslagsöverskridanden och tilläggsstater. Det bör erinras om att under budgetåren 1955/56—1960/61 har tilläggsstater på driftbudgeten förekommit i följande utsträckning av andra skäl än lönehöjningar, nämligen 370, 175, 512, 319, 104 respektive 147 miljoner kronor eller med i genomsnitt ca 270 miljoner kronor per år.

I fråga om kapitalbudgeten har, sedan statsverkspropositionen avlämnades, framlagts förslag innebärande en ökning av investeringsanslagens summa med sammanlagt 5 miljoner kronor.

De avskrivningsmedel och övriga likvida medel som står till förfogande för investeringarnas finansiering dels i form av anslag å driftbudgeten, dels såsom avskrivningsmedel m. m. inom de olika kapitalfonderna kan nu beräknas uppgå till 1 140 miljoner kronor. Investeringsanslagens summa upptages, efter den förändring som redovisats i det föregående, till 2 580 miljoner kronor. Det samlade beloppet av kvarstående anslagsbehållningar har av myndigheterna beräknats minska med ca 200 miljoner kronor under det framförliggande budgetåret. Jag finner mig dock, med hänvisning till vad som anförts vid behandlingen av motsvarande behållningar under driftbudgeten, böra uppta ifrågavarande förbrukning till 100 miljoner kronor eller samma belopp som i statsverkspropositionen. Det totala medelsbehovet för kapitalbudgeten kan sålunda uppskattas till $(2\,580 + 100 - 1\,140)$ 1 540 miljoner kronor. Till denna beräkning får givetvis fogas en reservation för eventuella tilläggsstatsanslag.

Totalbudgeten
Miljoner kronor

	1959/60	1960/61			1961/62	
		enl. riks- staten	enl. stv. prop. 1961	ny be- räkning	enl. stv. prop. 1961	ny be- räkning
Överskott (+) eller under skott (—) på driftbudgeten	— 41	+ 175	+ 469	+ 1 197	+ 242	+ 728
Fondering hos riksgäldskon- toret av sjukkassorna till- kommande arbetsgivarbi- drag	+ 47	—	—	—	—	—
Avsättning (+) resp. återfö- ring (—) av kommunalskat- temedel	—	— 25	+ 150	+ 300	+ 250	+ 350
Medelsbehov på kapitalbudge- ten efter avdrag för avskriv- ningar o. dyl.	— 1 677	— 1 707	— 1 706	— 1 627	— 1 542	— 1 540
Ökad (—) resp. minskad (+) disposition av rörliga kre- diter	+ 39	—	— 100	— 100	—	—
Totalbudgetens underskott	— 1 632	— 1 557	— 1 187	— 280	— 1 050	¹— 462

¹ Utan hänsynstagande till ev. tilläggsstater och överskridanden.

Myndigheternas disposition av rörlig kredit i riksgäldskontoret förutses bli oförändrad under 1961/62.

För att ge en samlad bild av statens totala, faktiska inkomster och utgifter under innevarande och nästkommande budgetår har drift- och kapitalbudgeten på vanligt sätt sammanställts till en **t o t a l b u d g e t**. Resultatet redovisas i särskild tabell.

I denna har beaktats, att avsättningar respektive återföringar från budgetutjämningsfonden av kommunalskattemedel icke utgör någon kassamässig utgift eller inkomst för staten.

Av tabellen framgår att de nu kända transaktionerna för budgetåret 1961/62 skulle medföra ett underskott på totalbudgeten av 462 miljoner kronor, vilket är ca 600 miljoner kronor mindre än det belopp som framräknades i statsverkspropositionen exklusive lönehöjningar och andra tillkommande utgifter. Underskottet är vidare drygt 200 miljoner kronor högre än det för innevarande budgetår beräknade och ca 1 200 miljoner kronor lägre än det som redovisades för 1959/60.

Det nu beräknade underskottet på totalbudgeten för nästa budgetår kan ses mot bakgrunden av följande uppgifter rörande totalbudgetens saldon under budgetåren 1950/51—1959/60 och det nu beräknade saldot för budgetåret 1960/61.

Budgetår	Totalbud- getsaldo	Budgetår	Totalbud- getsaldo
1950/51	— 324	1956/57	— 762
1951/52	+ 434	1957/58	— 1 135
1952/53	— 746	1958/59	— 1 428
1953/54	— 1 098	1959/60	— 1 632
1954/55	— 1 085	1960/61	— 230
1955/56	— 598	1961/62	¹ — 462

¹ Utan hänsynstagande till ev. tilläggsstater och överskridanden.

Förnyad beräkning av statsinkomsterna

Riksräkenskapsverkets såsom *bihang B* redovisade förnyade beräkning har avsett större samt vissa särskilt konjunktürkänsliga inkomsttitlar. Beräkningarna bygger på uppgifter infordrade från vederbörande myndigheter och under hand inhämtade kompletterande upplysningar.

Inledningsvis konstaterar riksräkenskapsverket, att man, mot bakgrund av den snabbare ekonomiska expansion som kunnat förväntas, som utgångspunkt för de nya kalkylerna räknat med en högre ekonomisk aktivitet än i decemberberäkningen.

För *inkomstskatttiteln* förutser ämbetsverket betydligt större belopp för inflytande preliminärskatter samt en åtföljande stegring av den behållna inkomsten å titeln. Denna förändring motiveras främst av de nu tillgängliga uppgifterna om den preliminära A-skattens storlek under uppbördsterminerna i november 1960 och januari 1961 vilka, liksom de preliminära uppgifterna för terminen i mars 1961, visar väsentligt högre preliminärskatteintäkter än som tidigare räknats med. Mot denna bakgrund och med hänsyn till de höjda grundantagandena om den ekonomiska utvecklingen uppskattar ämbetsverket stegringen av lönesumman under 1960 och 1961 till 10 respektive 9 procent. För de första månaderna under 1962 saknas andra utgångspunkter än vissa allmänna antaganden om den samhälls-ekonomiska utvecklingen och riksräkenskapsverket har i anslutning härtill räknat med en ökning av lönesumman med 3 å 4 procent under 1962. Som följd av dessa nya antaganden räknas med betydligt högre uppbörd av preliminär A-skatt under uppbördsåret 1961—62 än i decemberberäkningen. För fysiska personers inkomster av andra förvärvskällor än tjänst har ämbetsverket bibehållit de antaganden som redovisades i statsverkspropositionen. Vad beträffar aktiebolagen tyder en enkät under mars 1961 avseende vissa större bolag på att deras till statlig inkomstskatt taxerade inkomster kommer att öka med 18 procent mellan taxeringarna 1960 och 1961 jämfört med en förutsedd ökning av 10 procent i decemberberäkningen. Med hänsyn till antagandena om konjunkturutvecklingen har riksräkenskapsverket även räknat med en betydande uppgång av bolagens taxerade inkomster 1962. Med starkt understrykande av de osäkerhetsmoment som

ligger i beräkningarna sammanfattar riksräkenskapsverket sina uppskattningar av den behållna inkomsten på titeln skatt å inkomst och förmögenhet m. m. till 7 500 miljoner kronor för budgetåret 1960/61 och till 7 900 miljoner kronor för budgetåret 1961/62. Detta innebär stegringar med 300 respektive 500 miljoner kronor jämfört med de i statsverkspropositionen angivna beräkningarna.

Avsättningarna av kommunalskattemedel till budgetutjämningsfonden beräknas nu av riksräkenskapsverket för budgetåren 1960/61 och 1961/62 uppgå till 800 respektive 850 miljoner kronor mot tidigare 650 respektive 700 miljoner kronor. Motsvarande återföringar för samma budgetår uppskattas nu till 500 miljoner kronor vartdera budgetåret mot tidigare 500 respektive 450 miljoner kronor. Härav följer att ifrågavarande nettoavsättningar till fonden för budgetåren 1960/61 och 1961/62 mellan de bägge beräkningstillfällena ökar från 150 respektive 250 miljoner kronor till 300 respektive 350 miljoner kronor.

De förnyade beräkningarna har i övrigt föranlett riksräkenskapsverket att förorda, att följande inkomstitlar i riksstaten för budgetåret 1961/62 upptages till dessa i förhållande till statsverkspropositionen ändrade belopp (miljoner kronor):

	Enligt stats- verksproposi- tionen	Enligt riksrä- kenskapsverkets ändringsförslag	Ökning (+) Minskning (—)
Arvsskatt och gåvoskatt	105	110	+ 5
Lotterivinstskatt	85	80	— 5
Omsättnings- och expeditionsstämpel m. m.	98	105	+ 7
Fordonsskatt	435	440	+ 5
Tullmedel	825	850	+ 25
Allmän varuskatt	1 450	1 550	+ 100
Tobaksskatt	940	930	— 10
Skatt å malt- och läskedrycker	183	180	— 3
Statlig nöjesskatt	30	25	— 5
Inkomst av myntning och justering	5	6	+ 1
Postverket	22	20	— 2
Fonden för statens aktier	95	70	— 25

För inkomstiteln *tullmedel* har generaltullstyrelsen i sina till riksräkenskapsverket redovisade beräkningar utgått från att EFTA-konventionens andra tullsänkningsetapp genomföres redan den 1 juli 1961 — i stället för den 1 januari 1962 — vilket kan beräknas medföra ett inkomstbortfall under budgetåret 1961/62 av tillhoppa 25 miljoner kronor. Trots detta uppskattas nettoinkomsten å titeln för budgetåret 1961/62 nu till 850 miljoner kronor, vilket är 25 miljoner kronor mer än i statsverkspropositionen. Med hänsyn till att titeln *allmän varuskatt* nu beräknas ge 1 485 miljoner kronor för innevarande budgetår mot i statsverkspropositionen antagna 1 400 miljoner kronor anser riksräkenskapsverket att titeln för nästa budgetår bör upptagas med 1 550 miljoner kronor. Beräkningen av *postverkets överskott*

har, liksom i statsverkspropositionen, skett under beaktande av de i propositionen nr 90 till årets riksdag framlagda förslagen till postavgiftshöjningar. För postverket har liksom för övriga affärsverk därjämte antagits oförändrad lönenivå. Inkomsterna från *fonden för statens aktier* nedräknas med 25 miljoner kronor till 70 miljoner kronor i anledning av propositionen nr 77 till årets riksdag angående viss avsättning av statens vinst från LKAB.

Innebörden av riksräkenskapsverkets nu gjorda beräkningar beträffande statsinkomsterna under budgetåren 1960/61 och 1961/62 jämfört med utfallet för budgetåret 1959/60 framgår av följande sammanställning (beloppen i miljoner kronor).

	Redovisat utfall 1959/60	Beräknat utfall		Ökning från föregående budgetår	
		1960/61	1961/62	1960/61	1961/62
Skatt å inkomst och förmögenhet m. m.	6 157	7 500	7 900	+ 1 343	+ 400
Övriga skatter	6 122	7 457	7 684	+ 1 335	+ 227
Uppbörd i statens verksamhet	214	222	235	+ 8	+ 13
Diverse inkomster ..	321	305	299	— 16	— 6
Statens affärsverks- fonder	352	392	400	+ 40	+ 8
Inkomster av övriga statens kapitalfon- der	491	512	573	+ 21	+ 61
Summa	13 657	16 388	17 091	+ 2 731	+ 703

Utgiftsförändringar i riksstatsförslaget för budgetåret 1961/62

I det i statsverkspropositionen framlagda riksstatsförslaget för budgetåret 1961/62 upptogs utgifter å driftbudgeten om sammanlagt 15 906 miljoner kronor, varav 14 608 miljoner kronor avsåg egentliga statsutgifter och 1 298 miljoner kronor utgifter för statens kapitalfonder. Investeringsanslagen upptogs med 2 575 miljoner kronor.

I särskilda propositioner har sedermera framlagts eller kommer att framläggas förslag till vissa ändringar beträffande utgifterna å riksstaten. Vidare har riksdagen i fråga om Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen framlagda anslagsäskanden i flertalet fall redan fattat beslut. Anslagsgranskningen har därvid på vissa punkter medfört ändringar i beloppen.

I avseende å *d r i f t b u d g e t e n* har bl. a. följande förändringar skett.

Under *tredje huvudtiteln* ökar anslagen med 2,0 miljoner kronor väsentligen till följd av en höjning av anslaget till Förenta Nationerna.

Anslagen under *fjärde huvudtiteln* ökar med netto 5,5 miljoner kronor för täckning av beräknade merkostnader för löner (prop. nr 142). I övrigt har vissa omfördelningar skett mellan anslagen.

Utgifterna under *femte huvudtiteln* visar en nettoökning av 1,4 miljoner kronor. Det i propositionen nr 104 framlagda förslaget om upplysningsverksamhet i ungdomsfrågor föranleder en höjning av huvudtiteln med 0,6 miljon kronor medan resterande utgiftsstegring, 0,8 miljon kronor, faller på de i proposition nr 45 redovisade förslagen om inrättandet av en försäkringsdomstol m. m.

För *åttonde huvudtiteln* noteras en nettoökning med drygt 1,1 miljoner kronor, i huvudsak avseende den i proposition nr 83 förordade utbyggnaden av handelshögskolorna i Stockholm och Göteborg.

Nionde huvudtiteln uppvisar en nettoökning med nära 9,5 miljoner kronor, varav 9,0 miljoner kronor avser anslaget till prisreglerande åtgärder på jordbrukets område (prop. nr 49 och 76). Vidare märks, jämfört med det i statsverkspropositionen redovisade riksstatsförslaget, bl. a. en uppräkningsproposition i proposition nr 54 av anslagen till rikets allmänna kartverk med 0,3 miljon kronor.

Under *tionde huvudtiteln* har anslagen ökat med netto 1,4 miljoner kronor. Härav avser 0,7 miljon kronor de i proposition nr 86 framlagda förslagen om effektivare prisövervakning m. m. och 0,3 miljon kronor bidrag till Törefors aktiebolag (prop. nr 81).

Elfte huvudtiteln uppvisar en nettoökning med drygt 6,0 miljoner kronor, varav 4,5 miljoner kronor för täckning av beräknade merkostnader för polispersonalens löner. Vidare ökar kostnaderna bl. a. för provinsialläkarstaten och för den förbättrade taxeringskontrollen med 1,8 respektive 1,3 miljoner kronor. Samtidigt minskar bidragen till den lokala polisorganisationen med 1,7 miljoner kronor.

Tolfte huvudtiteln har ökat med närmare 19,8 miljoner kronor, varav 19,5 miljoner kronor för täckning av beräknade merkostnader för löner.

För *fjortonde huvudtiteln* har riksgäldskontoret räknat med en ökning av den i statsverkspropositionen redovisade anslagssumman med 1,7 miljoner kronor.

Under utgifterna för statens kapitalfonder beräknas underskottet för *riksgäldsfonden* minska med 50 miljoner kronor till följd av nedgången i upplåningsbehovet. Vidare föreslår jag i det följande en ökning av huvudtiteln *avskrivning av nya kapitalinvesteringar* med 3,0 miljoner kronor.

De här redovisade förändringarna medför en nettoökning av driftbudgetens anslag i förhållande till statsverkspropositionen på totalt 1,4 miljoner kronor.

I fråga om kapitalbudgetens investeringsanslag redovisas följande förändringar.

Statens allmänna fastighetsfond ökar med i det närmaste 1,0 miljon kronor, främst till följd av riksdagens beslut angående investeringsanslag till Statens maskinprovningar: Byggnadsarbeten. Under *försvarets fastighetsfond* ökar anslagssumman med 0,7 miljon kronor. Vidare ökar *fonden för låneunderstöd* och *fonden för statens aktier* med 2,5 respektive 0,9 miljon kronor som följd av de i proposition nr 81 framförda förslagen om Törefors

aktiebolag. Anslagen under *diverse kapitalfonder* ökar med 0,2 miljon kronor avseende utrustning m. m. vid statens reproduktionsanstalt.

Den totala nettoökningen av kapitalbudgetens investeringsanslag i förhållande till statsverkspropositionen blir således 5,3 miljoner kronor.

Avskrivning av nya kapitalinvesteringar för budgetåret 1961/62

Avskrivningsanslagen i årets statsverksproposition var i viss omfattning upptagna med endast beräknade belopp, beroende på att motsvarande investeringsanslag inte äskats definitivt. Jag får nu anmäla de förändringar, som betingas av de definitiva anslagsäskandena samt av förslag om ytterligare investeringar utöver de i statsverkspropositionen beräknade.

Under *statens allmänna fastighetsfond* har anslagen till nybyggnader för Chalmers tekniska högskola, byggnadsarbeten vid tekniska högskolan i Lund, vissa byggnadsåtgärder för strålskyddsverksamhet m. m. samt utbyggande av akademiska sjukhuset i Uppsala, definitivt äskats med samma belopp som de i statsverkspropositionen för motsvarande ändamål beräknade. Däremot svarande avskrivningsanslag upptages alltså med de tidigare, preliminärt beräknade beloppen. Till vissa byggnadsarbeten vid statens mentalsjukhus m. m. beräknades i statsverkspropositionen preliminärt 45 000 000 kronor. Sedermera har i proposition nr 66 ett belopp av 45 033 000 kronor äskats för ifrågavarande ändamål. Motsvarande avskrivningsanslag, som i statsverkspropositionen preliminärt uppförts med 22 500 000 kronor, höjes nu till 22 517 000 kronor. I proposition nr 79 har äskats 200 000 kronor till anslutning av viss elkabel till karolinska sjukhusets elnät. Detta anslag bör avskrivas med 100 000 kronor. Riksdagen har anvisat 750 000 kronor till Statens maskinprovningar: Byggnadsarbeten. För ändamålet bör ett avskrivningsanslag å 375 000 kronor beräknas.

Under *fonden för låneunderstöd* har i proposition nr 81 äskats 2 500 000 kronor för lån till Törefors aktiebolag. Då lån från detta anslag tillsvidare förutsättes vara ränte- och amorteringsfria, bör avskrivning ske med 100 procent. Anslaget till lån till sällskapet Eugeniahemmet har i proposition nr 79 definitivt äskats med samma belopp som i statsverkspropositionen och motsvarande avskrivningsanslag upptages därför med det tidigare beräknade beloppet.

Samtliga nu erforderliga jämkningar och tillägg i förhållande till statsverkspropositionens förslag till anslag till avskrivning av nya kapitalinvesteringar framgår av följande översikt.

	Ökning Kronor
<i>Statens allmänna fastighetsfond:</i>	
Statens maskinprovningar: Byggnadsarbeten (JoU nr 15) ..	+ 375 000
Vissa byggnadsarbeten vid statens mentalsjukhus m. m. (prop. nr 66)	+ 17 000

	Ökning kronor
Anslutning av viss elkabel till karolinska sjukhusets elnät (prop. nr 79)	+ 100 000
<i>Fonden för låneunderstöd:</i>	
Lån till Törefors aktiebolag (prop. nr 81)	+ 2 500 000
Summa	+ 2 992 000

Det torde få ankomma på riksdagen att vidtaga de justeringar av de under förevarande huvudtitel äskade anslagen, som med anledning av riksdagens beslut rörande investeringsanslag eller eljest kan påkallas.

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till avskrivning av nya kapitalinvesteringar för budgetåret 1961/62 i häfter angivna fonder anvisa följande *reservationsanslag*, nämligen

Statens allmänna fastighetsfond

Ecklesiastikdepartementet

Nybyggnader för Chalmers tekniska högskola .. 4 224 000

Byggnadsarbeten vid tekniska högskolan i Lund 2 000 000

Jordbruksdepartementet

Statens maskinprovningar: Byggnadsarbeten .. 375 000

Inrikesdepartementet

Vissa byggnadsåtgärder för strålskyddsverksamhet m. m. 700 000

Vissa byggnadsarbeten vid statens mentalsjukhus m. m. 22 517 000

Anslutning av viss elkabel till karolinska sjukhusets elnät 100 000

Utbyggande av akademiska sjukhuset i Uppsala 2 733 000

Fonden för låneunderstöd

Handelsdepartementet

Lån till Törefors aktiebolag 2 500 000

Inrikesdepartementet

Lån till sällskapet Eugeniahemmet 125 000

Kapitalbudgeten för budgetåret 1961/62

I avvaktan på särskild proposition i ämnet framlades i årets statsverksproposition en beräknad investeringsplan för budgetåret 1961/62 jämte därvid fogade investeringsstater. Definitivt förslag i ämnet bör nu underställas riksdagen.

Vid framläggandet av de nya siffrorna har beaktats de slutliga medelsäskandena i de fall, där anslagen i statsverkspropositionen endast beräknats, samt därjämte de nya investeringsanslag som äskats i särskilda propositioner. En omräkning av hittills äskade respektive i förekommande fall av riksdagen anvisade investeringsanslag ger, såsom av följande framställning framgår, ett sammanlagt belopp för kapitalbudgetens investeringsanslag på 2 580 miljoner kronor. Vad rör investeringsstaternas inkomstsida har i de följande sammanställningarna beaktats de äskanden eller anvisningar under huvudtiteln för avskrivning av nya kapitalinvesteringar, vilka hänför sig till i statsverkspropositionen bebådade anslagsändamål, samt de avskrivningsanslag under samma huvudtitel, vilka hänför sig till senare under riksdagen framlagda förslag till nya kapitalinvesteringar. Härjämte har de i investeringsstaterna uppförda posterna avskrivningsmedel inom fonderna och övriga kapitalmedel underkastats översyn.

En sammanställning av de beslutade och föreslagna investeringarna ger följande resultat.

I. Statens affärsverksfonder:			
A. Postverkets fond	4 504 000		
B. Televerkets fond	313 600 000		
C. Statens järnvägars fond	321 800 000		
D. Statens vattenfallsverks fond	433 201 000		
E. Domänverkets fond	460 000	1 073 565 000	
II. Luftfartsfonden		12 000 000	
III. Statens allmänna fastighetsfond		154 270 000	
IV. Försvarets fonder:			
A. Försvarets fastighetsfond	170 700 000		
B. Försvarets fabriksfond	4 000 000	174 700 000	
V. Statens utlåningsfonder		776 283 000	
VI. Fonden för låneunderstöd		165 139 000	
VII. Fonden för statens aktier		160 886 000	
VIII. Fonden för förlag till statsverket		18 100 000	
IX. Diverse kapitalfonder:			
A. Väg- och vattenbyggnadsverkets förrådsfond	40 700 000		
B. Jordfonden	4 000 000		
C. Statens reproduktionsanstalts fond	215 000	44 915 000	
Summa kronor		2 579 858 000	

De avskrivningsmedel och övriga likvida medel som står till förfogande för investeringarnas genomförande uppgår till följande belopp.

I. Statens affärsverksfonder:		
A. Postverkets fond	7 001 000	
B. Televerkets fond	287 600 000	
C. Statens järnvägars fond	210 700 000	
D. Statens vattenfallsverks fond	163 500 000	
E. Domänverkets fond	401 000	669 202 000
II. Luftfartsfonden		5 476 000
III. Statens allmänna fastighetsfond		100 713 000
IV. Försvarets fonder:		
A. Försvarets fastighetsfond	136 061 000	
B. Försvarets fabriksfond	3 326 000	139 387 000
V. Statens utlåningsfonder		30 095 000
VI. Fonden för låneunderstöd		101 251 000
VII. Fonden för statens aktier		1 000
VIII. Fonden för förlag till statsverket		3 500 000
IX. Diverse kapitalfonder:		
A. Väg- och vattenbyggnadsverkets förråds- fond	30 100 000	
C. Statens reproduktionsanstalts fond	216 000	30 316 000
Summa kronor		1 079 941 000

Med ledning av dessa uppgifter kan investeringsbemyndigandena beräknas till de belopp som framgår av följande

Förslag till investeringsplan för budgetåret 1961/62

I. Statens affärsverksfonder:		
A. Postverkets fond	— 2 497 000	
B. Televerkets fond	26 000 000	
C. Statens järnvägars fond	111 100 000	
D. Statens vattenfallsverks fond	269 701 000	
E. Domänverkets fond	59 000	404 363 000
II. Luftfartsfonden		6 524 000
III. Statens allmänna fastighetsfond		53 557 000
IV. Försvarets fonder:		
A. Försvarets fastighetsfond	34 639 000	
B. Försvarets fabriksfond	674 000	35 313 000
V. Statens utlåningsfonder		746 188 000
VI. Fonden för låneunderstöd		63 888 000

VII. Fonden för statens aktier	160 885 000	
VIII. Fonden för förlag till statsverket	14 600 000	
IX. Diverse kapitalfonder:		
A. Väg- och vattenbyggnadsverkets förråds- fond	10 600 000	
B. Jordfonden	4 000 000	
C. Statens reproduktionsanstalts fond	— 1 000	14 599 000
	Säger	1 499 917 000

Avgår kapitalåterbetalning:

Oreglerade kapitalmedelsförluster	1 000 000	
Övrig kapitalåterbetalning	59 074 000	60 074 000
	Summa kronor	1 439 843 000

Stater innefattande specifikation till de sålunda angivna bemyndigandena torde få bifogas statsrådsprotokollet i detta ärende såsom *bilaga 2*.

Med åberopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att, med beaktande av de ändringar som må påkallas av riksdagens beslut angående avskrivnings- och investeringsanslag efter denna dag, fastställa investeringsplan för budgetåret 1961/62 jämte därtill fogade stater i enlighet med här framlagda förslag samt att i riksstaten för nämnda budgetår å kapitalbudgeten upptaga en mot investeringsplanen svarande inkomstitel sålunda

Lånemedel kronor 1 439 843 000

Departementschefens beräkning av de särskilda inkomstitlarna m. m.

Jag ansluter mig till riksräkenskapsverkets förslag till ändringar i den beräkning av vissa inkomstitlar för nästkommande budgetår, som redovisades i statsverkspropositionen, med följande undantag.

Sedan Kungl. Maj:t numera genom beslut den 3 mars 1961 medgivit Aktiebolaget Vin- & spritcentralen rätt till viss fondavsättning bör inkomstiteln *rusdrycksförsäljningsmedel av partihandelsbolag* upptagas till ett 5 miljoner kronor lägre belopp eller till 15 miljoner kronor.

Som en konsekvens av att riksförsäkringsanstalten och pensionsstyrelsen enligt förslag i propositionen nr 45 den 1 juli 1961 sammanslås till ett ämbetsverk, benämnt riksförsäkringsverket, bör de under uppbörd i statens verksamhet uppförda inkomstitlarna bidrag till riksförsäkringsanstalten och försäkringsrådet samt bidrag till pensionsstyrelsen sammanföras till en titel benämnd *bidrag till riksförsäkringsverket och försäkringsrådet*. Titeln bör uppföras med 3 730 000 kronor.

I ett den 29 november 1960 avgivet betänkande angående totalisatorverksamheten (SOU 1961: 1) har totalisatorutredningen i vad avser vinstavdragens storlek föreslagit att dessa tills vidare bör vara oförändrade. Till denna ståndpunkt har jämväl samtliga remissmyndigheter anslutit sig. Även jag delar uppfattningen att vinstavdragen, som fastställdes av statsmakterna så sent som förra året, tills vidare bör vara oförändrade. Genom beslut den 21 april 1961 har Kungl. Maj:t fastställt ändrade skalor för fördelning av vinstavdraget mellan staten och de tävlingsanordnande organisationerna. De nya fördelningsskalorna torde totalt sett inte komma att påverka statens behållna inkomster under titeln *totalisatormedel* i sådan utsträckning att jag anser mig böra förorda någon ändring i riksräkenskapsverkets beräkning av inkomsttiteln, varför densamma här uppföres med oförändrat 50 miljoner kronor.

Inkomsterna av *statens affärsverksfonder* har av riksräkenskapsverket beräknats med utgångspunkt från oförändrad lönenivå. I proposition nr 142 angående lönegradsplaceringen av vissa tjänstemän m. m. framlagda förslag kan beräknas medföra ökade lönekostnader för affärsverken med tillhoppa 10 miljoner kronor. Det oaktat vill jag emellertid förorda att inkomsterna av statens affärsverksfonder uppföres med de av riksräkenskapsverket föreslagna beloppen.

Under *försvarets fonder* bör inkomsterna av försvarets fastighetsfond i överensstämmelse med det i propositionen nr 59 framlagda förslaget till stat för försvarets fastighetsfond för budgetåret 1961/62 upptagas till 33 880 000 kronor.

Såsom hemställts i statsverkspropositionen i januari bör i enlighet med gällande grunder för budgetåret 1961/62 avsättning ske till budgetutjämningsfonden av kommunalskattemedel. De avsatta medlen bör särredovisas på fonden. Å andra sidan bör enligt samma grunder återföring ske av tidigare avsatta medel. I enlighet med riksräkenskapsverkets förslag kan dessa avsättningar och återföringar nu beräknas resultera i en nettoavsättning av 350 miljoner kronor.

En sammanställning över de förändringar av inkomsterna och utgifterna å driftbudgeten för nästa budgetår som i enlighet med vad i det föregående anförts föreligger i förhållande till beräkningarna i statsverkspropositionen torde såsom *bihang D* få fogas till detta protokoll.

Jag torde slutligen få framlägga förslag rörande grunderna för uttagande av preliminär skatt för inkomst under nästa budgetår. Beträffande procenttalet för nästkommande budgetårs *förra* hälft vill jag erinra om att detta procenttal — jämlikt stadgande i 12 § förordningen den 26 juli 1947 (nr 576) om statlig inkomstskatt — skall bestämmas till samma tal som gällt för innevarande budgetårs senare hälft, d. v. s. till 100. Vad åter angår nästkommande budgetårs *senare* hälft förordar jag, att för fysiska personer, oskifta dödsbon och familjestiftelser den statliga inkomstskatt som skall ingå i den preliminära skatten uttages med 100 procent av grundbeloppet.

Beträffande den slutliga inkomstskatten på grund av 1961 års taxering vill jag erinra om att denna skatt — jämlikt bestämmelserna i 12 § förordningen om statlig inkomstskatt — automatiskt utgår efter enahanda procenttal av grundbeloppen som gällt med avseende å motsvarande preliminära skatt för kalenderåret 1960.

Under återopande av vad i det föregående anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

a) besluta, att statlig inkomstskatt för skattskyldig, som avses i 10 § 1 mom. förordningen om statlig inkomstskatt, skall ingå i preliminär skatt för budgetåret 1961/62 med 100 procent av grundbeloppet; samt

b) upptaga inkomsterna å driftbudgeten för budgetåret 1961/62 enligt den vid detta protokoll såsom *Bilaga 1* fögade specifikation.

Med bifall till vad föredragande departementschefen sålunda, med instämmande av statsrådets övriga ledamöter, hemställt förordnar Hans Kungl. Höghet Regenten att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Ragnar Sohlman

Specifikation av inkomsterna å driftbudgeten för budgetåret 1961/62

A. Egentliga statsinkomster

I. Skatter:

1. Skatt å inkomst, förmögenhet och rörelse:		
a) Skatt å inkomst och förmögenhet m. m., <i>bevillning</i> ...	7 900 000 000	
b) Kupongskatt, <i>bevillning</i>	7 000 000	
c) Utskiftningsskatt och ersättningskatt, <i>bevillning</i>	1 000 000	
d) Skogsvårdsavgifter, <i>bevillning</i>	10 200 000	
e) Bevillningsavgifter för särskilda förmåner och rättigheter, <i>bevillning</i>	1 500 000	
f) Arvsskatt och gåvoskatt, <i>bevillning</i>	110 000 000	
g) Lotterivinstskatt, <i>bevillning</i> .	80 000 000	
h) Omsättnings- och expeditionsstämpelar m. m., <i>bevillning</i>	105 000 000	8 214 700 000
2. Automobilskattemedel:		
a) Fordonsskatt, <i>bevillning</i>	440 000 000	
b) Bensinskatt, <i>bevillning</i>	900 000 000	1 340 000 000
3. Tullar och acciser:		
a) Tullmedel, <i>bevillning</i>	850 000 000	
b) Allmän varuskatt, <i>bevillning</i>	1 550 000 000	
c) Särskilda varuskatter, <i>bevillning</i>	350 000 000	
d) Omsättningsskatt å motorfordon, <i>bevillning</i>	195 000 000	
e) Regleringsavgift och accis å fettvaror m. m., <i>bevillning</i> .	43 000 000	
f) Skatt å kaffe, <i>bevillning</i> ...	27 000 000	
g) Tobaksskatt, <i>bevillning</i>	930 000 000	
h) Rusdrycksförsäljningsmedel av partihandelsbolag, <i>bevillning</i>	15 000 000	
i) Rusdrycksförsäljningsmedel av detaljhandelsbolag, <i>bevillning</i>	30 000 000	
j) Omsättnings- och utskänkningsskatt å spritdrycker, <i>bevillning</i>	1 150 000 000	
k) Omsättningsskatt å vin, <i>bevillning</i>	105 000 000	
l) Skatt å malt- och läskedrycker, <i>bevillning</i>	180 000 000	
m) Statlig nöjesskatt, <i>bevillning</i>	25 000 000	
n) Energiskatt, <i>bevillning</i>	575 000 000	6 025 000 000
		15 579 700 000

II. Uppbörd i statens verksamhet:

1. Vattendomstolsavgifter	500 000
2. Inkomster vid fångvården	1 650 000
3. Bidrag till riksförsäkringsverket och försäkringsrådet	3 730 000
4. Inkomster vid statens vårdanstalter för alkoholmissbrukare	300 000
5. Inkomster vid statens geotekniska institut ..	1 300 000
6. Förrättningsavgifter vid statens bilinspektion, att tillföras automobilskattemedlen	4 500 000
7. Inkomster vid väg- och vattenbyggnadsverket, att tillföras automobilskattemedlen	1 500 000
8. Avgifter för registrering av motorfordon	9 500 000
9. Inkomster vid Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut	7 000 000
10. Bidrag till statens bränslekontrollerande verksamhet	95 000
11. Inkomster vid länsarkitektorganisationen ...	1 000 000
12. Inkomster vid matematikmaskinnämnden	2 000 000
13. Inkomst av myntning och justering	6 000 000
14. Kontrollstämpelmedel	1 000 000
15. Bidrag till bank- och fondinspektionen	545 000
16. Bidrag till sparbanksinspektionen	400 000
17. Bidrag för revision av sparbankerna	410 000
18. Inkomster vid tandläkarhögskolorna	430 000
19. Avgifter för granskning av biografbilder	300 000
20. Inkomster vid lantbruksnämnderna	1 700 000
21. Inkomster vid statens jordbruksnämnd	350 000
22. Inkomster vid statens centrala frökontrollanstalt	2 200 000
23. Avgifter för växtskyddsinspektion m. m.	1 100 000
24. Inkomster vid statens lantbrukskemiska kontrollanstalt	300 000
25. Inkomster vid statens maskinprovningar	210 000
26. Inkomster vid statens veterinärmedicinska anstalt	1 300 000
27. Inkomster vid veterinärhögskolan	700 000
28. Inkomster vid lantmäteriväsendet	17 300 000
29. Inkomster vid rikets allmänna kartverk	3 800 000
30. Avgifter för statskontroll å krigsmaterieltillverkningen	45 000
31. Skeppsmättningsavgifter	500 000
32. Inkomster vid Sveriges geologiska undersökning	1 400 000
33. Inkomster vid statens provningsanstalt	3 400 000
34. Inkomster vid flygtekniska försöksanstalten .	6 600 000
35. Inkomster vid statens institut för konsumentfrågor	165 000
36. Fyr- och båkmedel	19 000 000
37. Lotspenningar	13 000 000
38. Försäljning av sjökort m. m.	680 000
39. Inkomster vid statens skeppsprovningsanstalt.	1 300 000

40. Patent- och varumärkes- samt registreringsavgifter	14 800 000	
41. Avgifter för registrering i förenings- m. fl. register	450 000	
42. Bidrag till försäkringsinspektionen	1 300 000	
43. Inkomster av statens gruvegendom	3 500 000	
44. Inkomster vid statens institut för folkhälsan .	525 000	
45. Inkomster vid statens bakteriologiska laboratorium	3 800 000	
46. Inkomster vid statens rättskemiska laboratorium	700 000	
47. Inkomster vid statens farmaceutiska laboratorium	400 000	
48. Inkomster vid statens mentalsjukhus	49 000 000	
49. Inkomster vid Vilhemsro sjukhus	310 000	
50. Inkomster vid karolinska sjukhuset	34 000 000	
51. Inkomster vid serafimerlasarettet	8 900 000	234 895 000

III. Diverse inkomster:

1. Bötesmedel	32 000 000	
2. Totalisatormedel	50 000 000	
3. Tipsmedel	85 000 000	
4. Lotterimedel	112 000 000	
5. Övriga diverse inkomster	20 000 000	299 000 000
		16 113 595 000

B. Inkomster av statens kapitalfonder*I. Statens affärsverksfonder:*

1. Postverket, beviljning	20 000 000	
2. Televerket	115 000 000	
3. Statens vattenfallsverk	225 000 000	
4. Domänverket	40 000 000	400 000 000

II. Riksbanksfonden 50 000 000*III. Statens allmänna fastighetsfond:*

1. Slottsbyggnadernas delfond	1 000	
2. Fångvårdsstyrelsens »	2 515 000	
3. Beskickningsfastigheternas »	1 360 000	
4. Byggnadsstyrelsens »	9 291 000	
5. Generaltullstyrelsens »	275 000	
6. Uppsala universitets »	810 000	
7. Lunds universitets »	800 000	
8. Sjöfartsstyrelsens »	150 000	
9. Medicinalstyrelsens »	8 645 000	
10. Karolinska sjukhusets »	1 140 000	24 987 000

IV. Försvarets fonder:

1. Försvarets fastighetsfond	33 880 000	
2. Försvarets fabriksfond	2 800 000	36 680 000

V. Statens utlåningsfonder:

1. Utrikesförvaltningens lånefond	10 000	
2. Värnpliktslånefonden	1 000	
3. Statens bostadslånefond	1 000	
4. Lånefonden för tjänstemannasamhället vid Mörby	7 000	
5. Lånefonden för bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer	3 900 000	
6. Lånefonden för bostadsbyggande i städer och stadsliknande samhällen	25 000	
7. Lånefonden för främjande av bostadsbyggande på landsbygden	350 000	
8. Lånefonden för bostadsbyggande	236 000 000	
9. Lånefonden för lantarbetarbostäder	1 000	
10. Lånefonden för maskinanskaffning inom byggnadsindustrin	525 000	
11. Lånefonden för allmänna samlingslokaler	1 100 000	
12. Statens bosättningslånefond	1 600 000	
13. Vattenkraftslånefonden	260 000	
14. Luftfartslånefonden	500 000	
15. Tullverkets båtlånefond	1 000	
16. Statens lånefond för universitetsstudier	450 000	
17. Allmänna studielånefonden	750 000	
18. Lånefonden för inventarier i studentbostäder	175 000	
19. Gödselvärdslånefonden	1 000	
20. Jordbrukets lagerhusfond	560 000	
21. Statens mejerilånefond	1 000	
22. Jordbrukets maskinlånefond	950 000	
23. Statens sekundärlånefond för jordbrukare ...	85 000	
24. Fonden för supplementär jordbrukskredit	100 000	
25. Kraftledningslånefonden	265 000	
26. Elektrifieringslånefonden	1 000	
27. Lånefonden för inköp av gasgeneratorer för motordrift	1 000	
28. Egnahemslånefonden	4 600 000	
29. Arrendelånefonden	1 000	
30. Arbetarsmåbrukslånefonden	1 000	
31. Västerbottens och Norrbottens nybygges- och bostadsförbättringslånefond	1 000	
32. Kronotorparnas inventarielånefond	1 000	
33. Statens avdikningslånefond	1 800 000	
34. Täckdikningslånefonden	5 000	
35. Bevattningslånefonden	1 000	
36. Fiskerilånefonden	380 000	
37. Statens fiskredskapslånefond	1 000	
38. Virkesmätningslånefonden	1 000	
39. Skogsväglånefonden	18 000	
40. Statens skogslånefond	1 000	
41. Lånefonden för insamling av skogsfrö	1 000	
42. Statens lånefond för den mindre skeppsfarten	1 000 000	
43. Statens sekundärlånefond för rederinäringen .	50 000	
44. Sjöfartsverkets båtlånefond	4 000	
45. Statens hantverks- och industrilånefond	3 800 000	259 286 000

VI. Fonden för låneunderstöd:

1. Bostadsstyrelsens delfond	1 025 000	
2. Statskontorets »	7 800 000	
3. Lantbruksstyrelsens »	4 000	
4. Riksbankens »	3 500 000	
5. Riksgäldskontorets »	1 000	12 330 000

VII. Fonden för statens aktier..... 70 000 000

VIII. Statens pensionsfonder:

1. Folkpensioneringsfonden	57 000 000	
2. Civila tjänstepensionsfonden	1 750 000	
3. Militära tjänstepensionsfonden	200 000	
4. Allmänna familjepensionsfonden	5 250 000	
5. Statens pensionsanstalts pensionsfond	10 600 000	
6. Pensionsfonden för vissa riksdagens verk	34 000	74 834 000

IX. Diverse kapitalfonder:

1. Fonden för kreditgivning till utlandet	26 750 000	
2. Övriga diverse kapitalfonder	17 600 000	44 350 000

972 467 000

Summa kronor 17 086 062 000

Förslag till

Investeringsstater för budgetåret 1961/62

I. Statens affärsverksfonder

A. Postverkets fond

Avskrivningsmedel		Summa investeringsanslag . .	4 504 000
inom fonden	7 000 000		
Övriga kapitalmedel	1 000		
Investeringsbemyndigande.	- 2 497 000		
	<u>4 504 000</u>		<u>4 504 000</u>

B. Televerkets fond

Avskrivningsmedel		Summa investeringsanslag .	313 600 000
från riksstaten	7 500 000		
inom fonden	280 000 000		
Övriga kapitalmedel	100 000		
Investeringsbemyndigande.	<u>26 000 000</u>		
	313 600 000		<u>313 600 000</u>

C. Statens järnvägars fond

Avskrivningsmedel		Summa investeringsanslag .	321 800 000
från riksstaten	5 600 000		
inom fonden	205 000 000		
Övriga kapitalmedel	100 000		
Investeringsbemyndigande.	<u>111 100 000</u>		
	321 800 000		<u>321 800 000</u>

D. Statens vattenfallsverks fond

Avskrivningsmedel		Summa investeringsanslag .	433 201 000
från riksstaten	3 500 000		
inom fonden	159 900 000		
Övriga kapitalmedel	100 000		
Investeringsbemyndigande.	<u>269 701 000</u>		
	433 201 000		<u>433 201 000</u>

E. Domänverkets fond

Avskrivningsmedel		Summa investeringsanslag ...	460 000
inom fonden	400 000		
Övriga kapitalmedel	1 000		
Investeringsbemyndigande.	59 000		
	<u>460 000</u>		<u>460 000</u>

II. Luftfartsfonden

Avskrivningsmedel		Summa investeringsanslag ..	12 000 000
från riksstaten	100 000		
inom fonden	5 375 000		
Övriga kapitalmedel	1 000		
Investeringsbemyndigande.	6 524 000		
	<u>12 000 000</u>		<u>12 000 000</u>

III. Statens allmänna fastighetsfond

Avskrivningsmedel		Summa investeringsanslag .	154 270 000
från riksstaten	64 085 000		
inom fonden	35 843 000		
Övriga kapitalmedel	785 000		
Investeringsbemyndigande.	53 557 000		
	<u>154 270 000</u>		<u>154 270 000</u>

IV. Försvarets fonder**A. Försvarets fastighetsfond**

Avskrivningsmedel		Summa investeringsanslag .	170 700 000
från riksstaten	120 950 000		
inom fonden	15 110 000		
Övriga kapitalmedel	1 000		
Investeringsbemyndigande.	34 639 000		
	<u>170 700 000</u>		<u>170 700 000</u>

B. Försvarets fabriksfond

Avskrivningsmedel		Summa investeringsanslag ...	4 000 000
inom fonden	3 325 000		
Övriga kapitalmedel	1 000		
Investeringsbemyndigande.	674 000		
	<u>4 000 000</u>		<u>4 000 000</u>

V. Statens utlåningsfonder**Utrikesförvaltningens lånefond**

Investeringsbemyndigande .	50 000	Investeringsanslag	50 000
----------------------------	--------	--------------------------	--------

Lånefonden för bostadsbyggande

Investeringsbemyndigande.	730 000 000	Investeringsanslag	730 000 000
---------------------------	-------------	--------------------------	-------------

Lånefonden för maskinanskaffning inom byggnadsindustrin

Investeringsbemyndigande.	1 000	Investeringsanslag	1 000
---------------------------	-------	--------------------------	-------

Statens bosättningslånefond

Investeringsbemyndigande.	1 000	Investeringsanslag	1 000
---------------------------	-------	--------------------------	-------

Lånefonden för allmänna samlingslokaler

Avskrivningsmedel		Investeringsanslag	9 000 000
från riksstaten	5 400 000		
Investeringsbemyndigande .	3 600 000		
	<u>9 000 000</u>		<u>9 000 000</u>

Statens lånefond för universitetsstudier

Avskrivningsmedel		Investeringsanslag	13 600 000
från riksstaten	13 600 000		

Allmänna studielånefonden

Avskrivningsmedel		Investeringsanslag	10 700 000
från riksstaten	10 700 000		

Lånefonden för inventarier i studentbostäder

Investeringsbemyndigande .	2 000 000	Investeringsanslag	2 000 000
----------------------------	-----------	--------------------------	-----------

Kronotorparnas inventarielånefond

Avskrivningsmedel		Investeringsanslag	50 000
från riksstaten	50 000		

Fiskerilånefonden

Avskrivningsmedel		Investeringsanslag	850 000
från riksstaten	315 000		
Investeringsbemyndigande.	<u>535 000</u>		<u>850 000</u>
	850 000		850 000

Statens fiskredskapelånefond

Avskrivningsmedel		Investeringsanslag	80 000
från riksstaten	80 000		

Statens hantverks- och industrilånefond

Investeringsbemyndigande.	10 000 000	Investeringsanslag	10 000 000
---------------------------	------------	--------------------------	------------

Statens lånefond för den mindre skeppsfarten

Investeringsbemyndigande.	1 000	Investeringsanslag	1 000
---------------------------	-------	--------------------------	-------

Summa investeringsbemyndiganden för statens utlåningsfonder	746 188 000
---	-------------

VI. Fonden för låneunderstöd

Avskrivningsmedel från riksstaten	74 638 000	Summa investeringsanslag .	165 139 000
Övriga kapitalmedel	26 613 000		
Investeringsbemyndigande.	63 888 000		
	<u>165 189 000</u>		<u>165 139 000</u>

VII. Fonden för statens aktier

Övriga kapitalmedel	1 000	Investeringsanslag	160 886 000
Investeringsbemyndigande..	160 885 000		
	<u>160 886 000</u>		<u>160 886 000</u>

VIII. Fonden för förlag till statsverket

Övriga kapitalmedel	3 500 000	Summa investeringsanslag ...	18 100 000
Investeringsbemyndigande..	14 600 000		
	<u>18 100 000</u>		<u>18 100 000</u>

IX. Diverse kapitalfonder**A. Väg- och vattenbyggnadsverkets förrådsfond**

Avskrivningsmedel inom fonden	30 000 000	Summa investeringsanslag ..	40 700 000
Övriga kapitalmedel	100 000		
Investeringsbemyndigande..	10 600 000		
	<u>40 700 000</u>		<u>40 700 000</u>

B. Jordfonden

Investeringsbemyndigande .	4 000 000	Investeringsanslag	4 000 000
----------------------------	-----------	--------------------------	-----------

C. Statens reproduktionsanstalts fond

Avskrivningsmedel		Summa investeringsanslag	215 000
inom fonden.....	215 000		
Övriga kapitalmedel	1 000		
Investeringsbemyndigande	— 1 000		
	215 000		215 000

Säger beträffande samtliga investeringsstater för:

Avskrivningsmedel		Summa investeringsanslag	2 579 858 000
från riksstaten	306 468 000		
inom fonden	742 168 000		
Övriga kapitalmedel	31 305 000		
Investeringsbemyndigande	1 499 917 000		
	2 579 858 000		2 579 858 000

Innehåll

<i>Den internationella ekonomiska utvecklingen</i>	2
<i>Den ekonomiska politiken</i>	5
Det inhemska konjunkturläget	5
Den ekonomiska politiken	9
Budgetperspektivet på längre sikt	15
<i>Budgetläget</i>	21
<i>Förnyad beräkning av statsinkomsterna</i>	28
<i>Utgiftsförändringar i riksstatsförslaget för budgetåret 1961/62</i> ..	30
<i>Avskrivning av nya kapitalinvesteringar för budgetåret 1961/62</i> ..	32
<i>Kapitalbudgeten för budgetåret 1961/62</i>	34
<i>Departementschefens beräkning av de särskilda inkomsttillarna</i> <i>m. m.</i>	36
Bilaga 1. Specifikation av inkomsterna å driftbudgeten för bud- getåret 1961/62	39
Bilaga 2. Förslag till investeringsstater för budgetåret 1961/62..	44

Bihang A: Riksräkenskapsverket: Budgetutfallet 1960/61

Bihang B: Riksräkenskapsverkets inkomstberäkning

Bihang C: Reviderad nationalbudget för år 1961

Bihang D: Driftbudgeten för budgetåret 1961/62

Bihang E: Den statsfinansiella utvecklingen under budgetåren
1955/56—1964/65

BIHANG A

**RIKSRÄKENSKAPSVERKETS
BERÄKNING AV
BUDGETUTFALLET 1960/61**

Bihang A

TILL KONUNGEN

I enlighet med föreskrifterna i den för riksräkenskapsverket gällande instruktionen får riksräkenskapsverket härmed avgiva approximativ beräkning rörande utfallet av driftbudgeten för budgetåret 1960/61.

Vid beräkningen har hänsyn jämväl tagits till de anslag, som före den 30 mars 1961 anvisats eller enligt före angivna tidpunkt till riksdagen avlämnade propositioner äro avsedda att anvisas å tilläggsstat till riksstaten för nu löpande budgetår. Sammanlagda beloppet av sålunda redan anvisade eller åskade tilläggsstatsanslag uppgår till 126,41 miljoner kronor (jfr riksdagens skrivelse den 14 december 1960, nr 404, samt propositionerna nr 2 och 105 till 1961 års riksdag).

Beräkningen — vilken såsom närmare framgår av det följande i likhet med motsvarande beräkningar för föregående budgetår avser även förändringen i beloppet av behållningar å reservationsanslag — grundar sig i regel på de inom riksräkenskapsverket förda bokföringsmässiga sammanställningarna av de olika huvudförvaltningarnas månatliga kassarapporter för budgetårets åtta första månader samt på från samtliga huvudförvaltningar med flera myndigheter infordrade approximativa uppgifter avseende budgetårets fyra sista månader.

Av närslutna sammanställning över beräkningen av utfallet av driftbudgetens inkomstsida (bilaga) framgår, att driftbudgetens inkomster beräknas överstiga de i riksstaten uppförda med 887,63 miljoner kronor. För de inkomsttitlar, som ingå i driftbudgetens allmänna del, den s. k. allmänna budgeten, d. v. s. de inkomsttitlar som regleras mot budgetutjämningsfonden, redovisas en nettomerinkomst å 882,41 miljoner kronor, medan inkomsterna å de till specialbudgeterna hörande inkomsttitlarna förutsättas komma att överstiga de ursprungligen beräknade med netto 5,22 miljoner kronor. Sistnämnda belopp motsvarar praktiskt taget överskottet å de till automobilskattemedlens specialbudget hörande inkomsttitlarna. Inkomsterna å titeln för skatt å inkomst och förmögenhet m. m. beräknas, på sätt närmare framgår av ämbetsverkets skrivelse denna dag angående förnyad inkomstberäkning för budgetåret 1961/62, komma att överstiga det i riksstaten upptagna beloppet med 600 miljoner kronor, medan riksstatens övriga inkomsttitlar sammanlagt beräknas utvisa en nettomerinkomst på 287,63 miljoner kronor. Härvid må nämnas, att den under fonden för statens aktier beräknade inkomsten nedsatts med 25 miljoner kronor i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avsättning av viss del av statens vinst från LKAB för stöd till industriellt forsknings- och utvecklingsarbete, m. m.

Driftbudgetens mot budgetutjämningsfonden reglerade anslag kunna, om man bortser från uppkommande besparingar å reservationsanslag, beräknas komma att utvisa en nettobesparing å 211,40 miljoner kronor. De belopp, som för de olika huvudtitlarnas vidkommande förväntas komma att tagas i anspråk från respektive överföras till budgetutjämningsfonden, angivas i efterföljande sammanställning.

	Merutgifter milj. kr.	Besparingar milj. kr.
Egentliga statsutgifter:		
I. Kungl. hov- och slottsstaterna	—	—
II. Justitiedepartementet	4,82	—
III. Utrikesdepartementet	8,10	—
IV. Försvarsdepartementet	—	18,76
V. Socialdepartementet	—	27,20
VI. Kommunikationsdepartementet	—	2,04
VII. Finansdepartementet	15,99	—
VIII. Ecklesiastikdepartementet	61,54	—
IX. Jordbruksdepartementet	—	0,79
X. Handelsdepartementet	4,90	—
XI. Inrikesdepartementet	3,76	—
XII. Civildepartementet	—	223,21
XIII. Oförutsedda utgifter	—	0,99
XIV. Riksdagen och dess verk m. m.	2,18	—
	Säger 101,29	272,99
Utgifter för statens kapitalfonder:		
I. Statens affärsverksfonder	—	50,00
II. Luftfartsfonden	0,30	—
III. Riksgäldsfonden	10,00	—
V. Avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster	—	—
	Säger 10,30	50,00
	Summa 111,59	322,99
Nettobesparing	211,40	

Såsom framgår av sammanställningen, utvisar civildepartementets huvudtitel den största avvikelser från beräkningarna i riksstat och tilläggsstat med en uppskattad nettobesparing å 223,21 miljoner kronor. Denna besparing, som i huvudsak är att hänföra till det under denna huvudtitel uppförda anslaget till täckning av beräknade merkostnader för löner och pensioner m. m., sammanhänger emellertid med att detta anslag i enlighet med vad som förutsatts vid anslagets beviljande beräknas i allmänhet icke bliva taget i anspråk av de avlöningsutbetalande myndigheterna, vilket leder till en motsvarande merbelastning av myndigheternas avlöningsanslag. Till täckning av beräknade merkostnader för löner inom försvaret har anvisats ett särskilt anslag under försvarsdepartementets huvudtitel med samma konstruktion. Efter korrigering med hänsyn härtill av de olika huvudtitlarnas belastning märkes bland mera betydande merutgifter överskridande av anslaget under utrikesdepartementets huvudtitel till Förenta Nationerna med 7,72 miljoner kronor, av anslaget under socialdepartementets huvudtitel till bidrag till sjukförsäkring m. m. med 8,30 miljoner kronor, av anslagen under finansdepartementets huvudtitel till ersättning till städerna för mistad tolag och till

skatteersättning till kommunerna med 5,87 respektive 6,57 miljoner kronor, av anslaget under ecklesiastikdepartementets huvudtitel till studiebidrag och stipendier med 11,02 miljoner kronor samt av anvisade medel till räntor å statsskulden med 10,00 miljoner kronor. Bland större besparingar må nämnas besparingar å anslagen under socialdepartementets huvudtitel till bidrag till erkända arbetslöshetskassor och till bidrag till folkpensioner m. m. med 25,00 respektive 15,21 miljoner kronor, å anslagen under ecklesiastikdepartementets huvudtitel till bidrag till driften av lokala yrkesskolor och till bidrag till byggnadsarbeten m. m. vid yrkesskolor med 16,07 respektive 5,95 miljoner kronor, å civilförsvarets anslag under inrikesdepartementets huvudtitel till utbildnings- och övningsverksamhet med 4,43 miljoner kronor, å anslaget under civildepartementets huvudtitel till arbetsgivaravgift till den allmänna tilläggspensioneringen med 7,00 miljoner kronor samt å anslaget till täckning av underskott å statens järnvägars fond med 50,00 miljoner kronor. Vidare må framhållas, att budgetutjämningsfonden förutsättes på grund av merinkomster å de till automobilskattemedlens specialbudget hörande inkomstitlarna efter avdrag av merutgifter å anslag under specialbudgeten komma att över anslaget till avsättning till statens automobilskattemedelsfond tillföras 3,29 miljoner kronor. Det enligt riksstaten och tilläggsstaten beräknade underskottet å automobilskattemedlens specialbudget, 22,14 miljoner kronor, beräknas sålunda vid realiserandet av budgeten komma att minska till 18,85 miljoner kronor.

Enligt ovanstående beräkningar skulle budgetutjämningsfonden vid realiserandet av driftbudgeten komma att tillföras merinkomster å inkomstitlar å netto 882,41 miljoner kronor samt besparingar å anslag å netto 211,40 miljoner kronor. I den ordinarie riksstaten har beräknats ett saldo mellan inkomster och utgifter (överskott) på 250,48 miljoner kronor. Mot detta belopp samt de beräknade merinkomsterna å inkomstitlar och besparingarna å anslag får ställas det sammanlagda beloppet av de anslag, som enligt vad som framhållits i det föregående anvisats eller förutsatts komma att anvisas å tilläggsstat till riksstaten för innevarande budgetår. Härvid erhålles totalt ett belopp att överföras till budgetutjämningsfonden om $(250,48 + 882,41 + 211,40 - 126,41 =) 1\,217,88$ miljoner kronor eller i runt tal 1 220 miljoner kronor. Det i riksstaten upptagna formella överskottet å statsregleringen på i runt tal 275 miljoner kronor avser till ett belopp av 25 miljoner kronor återföring från budgetutjämningsfonden av kommunalskattemedel. I stället för angivna återföring beräknas nu en avsättning till budgetutjämningsfonden av kommunalskattemedel på 300 miljoner kronor. Det i riksstaten upptagna formella överskottet skulle alltså nu kunna beräknas till 920 miljoner kronor.

Riksräkenskapsverket har även verkställt en beräkning av utgifterna å driftbudgetens reservationsanslag. Denna beräkning har skett på samma sätt som beräkningen av utgifterna å driftbudgetens övriga anslag. En sammanfattning av beräkningen av förändringen i beloppet av kvarstående behållningar å reservationsanslag lämnas i efterföljande sammanställning.

	Minskning (—) resp. ökning (+) milj. kr.
Egentliga statsutgifter:	
IV. Försvarsdepartementet	+ 100
V. Socialdepartementet	+ 25
IX. Jordbruksdepartementet	+ 10
X. Handelsdepartementet	— 20
Utgifter för statens kapitalfonder:	
IV. Avskrivning av nya kapitalinvesteringar	+ 45
	+ 160

Enligt vad nu anförts skulle alltså beloppet av kvarstående behållningar å reservationsanslag under nu löpande budgetår komma att ökas med sammanlagt 160 miljoner kronor. Om denna summa lägges till det belopp, som i det föregående beräknats komma att överföras till budgetutjämningsfonden, erhålles ett belopp av $(160 + 1\,220 =)$ 1 380 miljoner kronor. Sistnämnda summa skulle motsvara det belopp, varmed de sammanlagda inkomsterna kunna beräknas komma att överstiga de sammanlagda utgifterna under innevarande budgetår.

Resultatet av riksräkenskapsverkets beräkning av budgetutfallet kan också, om man utgår från de totala inkomsterna och utgifterna enligt riksstat och tilläggsstat, uttryckas på följande sätt. I riksstat och tilläggsstat ha utgifterna upptagits till sammanlagt $(15\,249,76 + 126,41 =)$ 15 376,17 miljoner kronor. De faktiska utgifterna beräknas av riksräkenskapsverket understiga detta belopp med 365 miljoner kronor. Utgifterna kunna alltså beräknas komma att uppgå till ett sammanlagt belopp av 15 010 miljoner kronor. Då inkomsterna beräknas till i runt tal 16 390 miljoner kronor, kan alltså det kassamässiga överskottet beräknas till 1 380 miljoner kronor.

I handläggningen av detta ärende ha deltagit generaldirektören Renlund samt byråchefen Ehnbohm och tillförordnade byråcheferna Säfström och Lindahl varjämte tillförordnade byrådirektören Jarde varit föredragande. Stockholm den 30 mars 1961.

Underdånigst

GÖSTA RENLUND

INGRID JARDE

**Beräkning rörande utfallet av driftbudgetens inkomstsida
under budgetåret 1960/61**

	I riksstaten beräknat belopp	Beräknat utfall	Brist att ersättas av budgetut- jämnings- fonden	Merin- komst att tillföras budgetut- jämnings- fonden
A. Egentliga statsinkomster	Tusental kronor			
I. Skatter:				
1. Skatt å inkomst, förmögenhet och rörelse:				
a) Skatt å inkomst och förmögenhet m. m., <i>bevillning</i>	6 900 000	7 500 000	—	600 000
b) Kupongskatt, <i>bevillning</i>	7 000	6 100	900	—
c) Utskiftningsskatt och ersättningsskatt, <i>bevillning</i>	1 000	5 500	—	4 500
d) Fondskatt, <i>bevillning</i>	13 500	13 400	100	—
e) Skogsvårdsavgifter, <i>bevillning</i>	10 100	10 200	—	100
f) Bevillningsavgifter för särskilda förmåner och rättigheter, <i>bevillning</i>	1 500	1 800	—	300
g) Arvsskatt och gåvoskatt, <i>bevillning</i>	100 000	125 000	—	25 000
h) Lotterivinstskatt, <i>bevillning</i> ..	85 000	79 000	6 000	—
i) Omsättnings- och expeditiionsstämplor m. m., <i>bevillning</i> ...	90 000	100 000	—	10 000
2. Automobilskattemedel:				
a) Fordonsskatt, <i>bevillning</i>	410 000	415 000	—	—
b) Bensinskatt, <i>bevillning</i>	850 000	850 000	—	—
3. Tullar och acciser:				
a) Tullmedel, <i>bevillning</i>	775 000	825 000	—	50 000
b) Allmän varuskatt, <i>bevillning</i> ..	1 400 000	1 485 000	—	85 000
c) Särskilda varuskatter, <i>bevillning</i>	340 000	335 000	5 000	—
d) Omsättningsskatt å motorfordon, <i>bevillning</i>	180 000	185 000	—	5 000
e) Regleringsavgift och accis å fettvaror m. m., <i>bevillning</i> ...	40 000	53 000	—	13 000
f) Skatt å kaffe, <i>bevillning</i>	25 000	26 000	—	1 000
g) Tobaksskatt, <i>bevillning</i>	900 000	895 000	5 000	—
h) Rusdrycksförsäljningsmedel av partihandelsbolag, <i>bevillning</i>	15 000	20 000	—	5 000
i) Rusdrycksförsäljningsmedel av detaljhandelsbolag, <i>bevillning</i> ..	28 000	30 000	—	2 000
j) Omsättnings- och utskänkningsskatt å spritdrycker, <i>bevillning</i>	1 125 000	1 150 000	—	25 000
k) Omsättningsskatt å vin, <i>bevillning</i>	105 000	100 000	5 000	—
l) Maltdrycksskatt, <i>bevillning</i> ..	110 000	105 000	5 000	—
m) Skatt å läskedrycker, <i>bevillning</i>	70 000	65 000	5 000	—
n) Statlig nöjesskatt, <i>bevillning</i> ..	30 000	27 000	3 000	—
o) Energiskatt, <i>bevillning</i>	550 000	550 000	—	—
Säger för skatter	14 161 100	14 957 000	35 000	825 900

	I riksstaten beräknat belopp	Beräknat utfall	Brist att ersättas av budgetut- jämnings- fonden	Merin- komst att tillföras budgetut- jämnings- fonden
Tusental kronor				
II. Uppbörd i statens verksamhet:				
1. Vattendomstolsavgifter	500	350	150	—
2. Inkomster vid fångvården	2 550	2 500	50	—
3. Bidrag till riksförsäkringsanstalten och försäkringsrådet	3 600	3 500	100	—
4. Bidrag till pensionsstyrelsen ...	230	290	—	60
5. Inkomster vid statens vårdanstalter för alkoholmissbrukare .	275	200	75	—
6. Inkomster vid statens geotekniska institut	1 300	1 350	—	50
7. Förrättningsavgifter vid statens bilinspektion, att tillföras automobilskattemedlen	4 800	4 825	—	—
8. Inkomster vid väg- och vattenbyggnadsverket, att tillföras automobilskattemedlen	1 300	1 500	—	—
9. Avgifter för registrering av motorfordon	9 000	9 100	—	100
10. Inkomster vid Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut	6 100	6 100	—	—
11. Bidrag till statens bränslekontrollerande verksamhet	80	125	—	45
12. Inkomster vid länsarkitektsorganisationen	1 200	1 000	200	—
13. Inkomst av myntning och justering	4 500	5 825	—	1 325
14. Kontrollstämpelmedel	1 000	1 125	—	125
15. Bidrag till bank- och fondinspektionen	525	570	—	—
16. Bidrag till sparbanksinspektionen	370	375	—	—
17. Bidrag för revision av sparbankerna	410	410	—	—
18. Inkomster vid tandläkarhögskolorna	480	355	125	—
19. Avgifter för granskning av biografbilder	325	300	25	—
20. Inkomster vid matematikmaskinnämnden	2 500	1 400	1 100	—
21. Inkomster vid lantbruksnämnderna	1 700	1 400	300	—
22. Inkomster vid statens jordbruksnämnd	350	350	—	—
23. Inkomster vid statens centrala frökontrollanstalt	1 790	2 000	—	210
24. Inkomster vid statens växtskyddsanstalt	900	1 150	—	250
25. Inkomster vid statens lantbrukskemiska kontrollanstalt	250	280	—	30
26. Inkomster vid statens maskinprovningar	250	250	—	—
27. Inkomster vid statens veterinärmedicinska anstalt	1 300	1 300	—	—
28. Inkomster vid veterinärhögskolan	700	750	—	50
29. Inkomster vid lantmäteriväsendet	16 600	16 600	—	—

	I riksstaten beräknat belopp	Beräknat utfall	Brist att ersättas av budgetut- jämnings- fonden	Merin- komst att tillföras budgetut- jämnings- fonden
Tusental kronor				
30. Inkomster vid rikets allmänna kartverk	2 300	2 700	—	400
31. Avgifter för statskontroll å krigs- materieltillverkningen	40	40	—	—
32. Skeppsmätningsavgifter	550	550	—	—
33. Inkomster vid Sveriges geolo- giska undersökning	1 700	1 600	100	—
34. Inkomster vid statens prov- ningsanstalt	2 700	2 725	—	25
35. Inkomster vid flygtekniska för- söksanstalten	6 500	5 500	1 000	—
36. Inkomster vid statens institut för konsumentfrågor	150	150	—	—
37. Fyr- och båkmedel	18 000	17 500	500	—
38. Lotspenningar	12 500	12 500	—	—
39. Försäljning av sjökort m. m. . .	570	650	—	80
40. Inkomster vid statens skepps- provvningsanstalt	950	1 000	—	50
41. Patent- och varumärkes- samt registreringsavgifter	12 000	14 000	—	2 000
42. Avgifter för registrering i för- enings- m. fl. register	450	400	50	—
43. Bidrag till försäkringsinspektio- nen	1 300	1 245	—	—
44. Inkomster av statens gruvegen- dom	5 000	2 500	2 500	—
45. Inkomster vid statens bakterio- logiska laboratorium	5 500	4 300	1 200	—
46. Inkomster vid statens rättske- miska laboratorium	700	650	50	—
47. Inkomster vid statens farmacev- tiska laboratorium	400	400	—	—
48. Inkomster vid statens mental- sjukhus	47 200	49 600	—	2 400
49. Inkomster vid Vilhelmsro sjuk- hus	260	330	—	70
50. Inkomster vid karolinska sjuk- huset	36 800	29 100	7 700	—
51. Inkomster vid serafimerlasaret- tet	9 100	8 600	500	—
52. Inkomster vid statens institut för folkhälsan	475	550	—	75
Säger för uppbörd i statens verksamhet	230 030	221 870	15 725	7 345
III. Diverse inkomster:				
1. Bötesmedel	28 000	30 000	—	2 000
2. Totalisatormedel	50 000	50 000	—	—
3. Tipsmedel	95 000	84 000	11 000	—
4. Lotterimedel	115 000	111 000	4 000	—
5. Övriga diverse inkomster	15 000	30 000	—	15 000
Säger för diverse inkomster	303 000	305 000	15 000	17 000
Säger för egentliga statsinkomster	14 694 130	15 483 870	65 725	850 245

	I riksstaten beräknat belopp	Beräknat utfall	Brist att ersättas av budgetut- jämnings- fonden	Merin- komst att tillföras budgetut- jämnings- fonden
Tusental kronor				
B. Inkomster av statens kapitalfonder				
I. Statens affärsverksfonder:				
1. Postverket, <i>bevillning</i>	1 000	20 000	—	19 000
2. Televerket	80 000	120 000	—	40 000
3. Statens vattenfallsverk	190 000	200 000	—	10 000
4. Domänverket	23 000	52 000	—	29 000
Säger för statens affärsverksfonder	294 000	392 000	—	98 000
II. Riksbanksfonden	50 000	50 000	—	—
III. Statens allmänna fastighetsfond .	28 377	27 100	1 277	—
IV. Försvarets fonder:				
1. Försvarets fastighetsfond	31 638	31 000	638	—
2. Försvarets fabriksfond	2 800	2 800	—	—
Säger för försvarets fonder	34 438	33 800	638	—
V. Statens utlåningsfonder	204 301	210 000	—	5 699
VI. Fonden för låneunderstöd	13 003	13 800	—	797
VII. Fonden för statens aktier	65 000	59 000	6 000	—
VIII. Statens pensionsfonder:				
1. Folkpensioneringsfonden	56 000	57 600	—	1 600
2. Civila tjänstepensionsfonden ..	1 675	1 730	—	55
3. Militära tjänstepensionsfonden.	180	198	—	18
4. Allmänna familjepensionsfon- den	5 000	5 135	—	135
5. Statens pensionsanstalts pen- sionsfond	9 600	9 900	—	300
6. Pensionsfonden för vissa riks- dagens verk	33	35	—	2
Säger för statens pensionsfonder	72 488	74 598	—	2 110
IX. Diverse kapitalfonder:				
1. Fonden för kreditgivning till utlandet	28 500	28 100	400	—
2. Övriga diverse kapitalfonder .	16 000	15 600	400	—
Säger för diverse kapitalfonder	44 500	43 700	800	—
Säger för inkomster av statens kapitalfonder	806 107	903 998	8 715	106 606
Tillsammans	15 500 237	16 387 868	74 440	956 851

BIHANG B

**RIKSÄKENSVERKET
INKOMSTBERÄKNING**

Bihang B

TILL KONUNGEN

Enligt den för riksräkenskapsverket gällande instruktionen åligger det ämbetsverket att före den 5 april till Kungl. Maj:t avlämna förslag till förnyad beräkning av statsverkets inkomster under de större inkomsttitlarna

vid nästföljande statsreglering. För fullgörande av detta uppdrag har riksräkenskapsverket från vederbörande myndigheter infordrat nya beräkningar rörande inkomsterna under budgetåret 1961/62 på de större inkomstittlarna samt vissa speciellt konjunktürkänsliga inkomstitlar. Vid bedömandet av titeln skatt å inkomst och förmögenhet m. m. ha utnyttjats nu tillgängligt material angående inkomstutvecklingen, den inom ämbetsverket förda uppbördsstatistiken samt under hand inhämtade kompletterande upplysningar.

I sin beräkning i december 1960 anförde riksräkenskapsverket, att man av dåvarande tendenser att döma kunde förutse en fortsatt produktionsuppgång under 1961. Bl. a. med hänsyn till svårigheten att tillgodose efterfrågan på arbetskraft räknade dock riksräkenskapsverket med en lägre produktionsstegring under 1961 än under 1960. I anslutning härtill räknades också med en minskad ökningstakt i fråga om utrikeshandel.

De ekonomiskt statistiska uppgifter som framkommit sedan riksräkenskapsverket avgav sin decemberberäkning tyda på en snabbare ekonomisk expansion än vad riksräkenskapsverket då antog. Som allmän utgångspunkt för sin förnyade beräkning av statsverkets inkomster under budgetåret 1961/62 har riksräkenskapsverket därför räknat med en högre ekonomisk aktivitet än i sin decemberberäkning. I det följande framlägger riksräkenskapsverket resultatet av de förnyade beräkningarna under de olika inkomstittlarna.

Skatt å inkomst och förmögenhet m. m. Över denna titel redovisas utöver uppbörden av de statsskatter som skola slutligt redovisas på titeln även kommunalutskylder samt vissa skatter, avgifter och bidrag, som uppbäras i samband med den allmänna skatteuppbörden. I statsverkspropositionen uppfördes de behållna inkomsterna på titeln i överensstämmelse med riksräkenskapsverkets förslag med 7 400 miljoner kronor.

Vid de förnyade beräkningar av inkomstskattetiteln, som nu verkställts, har riksräkenskapsverket funnit det lämpligt att samtidigt bedöma såväl utfallet för innevarande budgetår som beräkningen av titeln för nästkommande budgetår. Dessa beräkningar kunna sammanfattas på följande sätt, varvid riksräkenskapsverkets beräkningar i december 1960 medtagits som jämförelse (miljoner kronor):

	1960/61		1961/62	
	decemberberäkning	ny beräkning	decemberberäkning	ny beräkning
<i>Inkomster</i>				
Preliminärskatt inklusive fyllnadsbetalningar	12 750	13 100	13 660	14 120
Kvarstående skatt	800	800	850	890
Yrkesskadeförsäkringsavgifter, bidrag till sjukförsäkringen och byggnads-				

	1960/61 december- beräkning	ny beräk- ning	1961/62 december- beräkning	ny beräk- ning
forskningsavgifter från större ar- betsgivare	330	330	370	370
Tillkommande skatt, sjömansskatt, restantier, m. m.	325	325	325	325
Summa inkomster	14 205	14 555	15 205	15 705
<i>Utgifter</i>				
Kommunalskattemedel	5 050	5 060	5 560	5 660
Överskjutande skatt	960	960	1 100	1 000
Övriga restitutioner	50	50	50	50
Yrkesskadeförsäkringsavgifter, bidrag till sjukförsäkringen och byggnads- forskningsavgifter från större ar- betsgivare	330	330	370	370
Förskott till sjukkassorna, m. m.	600	600	680	670
Omföringar	20	20	60	60
Summa utgifter	7 010	7 020	7 820	7 810
Nettoinkomst på titeln	7 195	7 535	7 385	7 895

Beträffande innebörden av de olika posterna får hänvisas till riksräkenskapsverkets decemberberäkning. Som framgår av sammanställningen har i jämförelse med decemberberäkningen vid de nu företagna beräkningarna räknats med betydligt högre preliminärskatter för såväl budgetåret 1960/61 som för budgetåret 1961/62. I det följande komma orsakerna till dessa avvikelser att närmare beröras.

Genom källskattesystemet påverkar variationer i den sammanlagda inkomsten för löntagare och i beskattningshänseende likställda direkt storleken av den preliminära A-skatten. I inkomstberäkningen i december räknades med en ökning av lönesumman under 1960 med omkring 9 procent. Beträffande lönesummans utveckling under 1961 framhöll riksräkenskapsverket i december, att man i första hand hade att ta hänsyn till två då kända faktorer, nämligen dels de avtalsmässiga löneökningarna och dels lönenivån, som till följd av löneglidning under 1960 vid ingången av 1961 kunde beräknas överstiga den för 1960 genomsnittliga. Mot bakgrund av de rådande konjunkturtendenserna ansåg sig riksräkenskapsverket kunna räkna med en fortsatt löneglidning uppåt under 1961. Riksräkenskapsverket räknade sammanlagt med en något mindre stegring av lönesumman under 1961 än under 1960. Härvid förutsattes en något lägre ökning i antalet sysselsatta under 1961 än under 1960.

Vid sin beräkning i december kunde riksräkenskapsverket utnyttja uppgifter om den preliminära A-skattens storlek t. o. m. uppbördsterminen i september 1960. Nu tillgängliga uppgifter om A-skattens storlek under upp-

bördsterminerna i november 1960 och januari 1961 ange, särskilt för den sistnämnda terminen, betydligt högre belopp än vad riksräkenskapsverket antog i sin decemberberäkning. Även de preliminära uppgifter som föreligga för uppbördsterminen i mars 1961 tyda på väsentligt högre preliminärskatteintäkter än vad riksräkenskapsverket tidigare räknat med. Detta i förening med de höjda grundantagandena om den ekonomiska utvecklingen har föranlett riksräkenskapsverket att nu räkna med större ökning i lönesumman under såväl 1960 som 1961 än i riksräkenskapsverkets tidigare beräkningar. Riksräkenskapsverket har sålunda nu ansett sig böra räkna med 10 procents stegring av lönesumman under 1960 och 9 procents uppgång i lönesumman under 1961. Det höjda antagandet om lönesummans utveckling under 1961 har lett till att riksräkenskapsverket nu räknat med en betydligt högre uppbörd av preliminär A-skatt under uppbördsåret 1961—62 än i sin decemberberäkning.

För en bedömning av lönesummans utveckling under de första månaderna 1962 saknar riksräkenskapsverket nu liksom i december andra utgångspunkter än vissa allmänna antaganden om den samhällsekonomiska utvecklingen. I anslutning härtill räknar riksräkenskapsverket med en stegring av lönesumman med 3 å 4 procent under 1962.

Beträffande fysiska personers inkomster av andra förvärvskällor än tjänst har riksräkenskapsverket bibehållit de antaganden som redovisades i inkomstberäkningen i december.

Vad beträffar aktiebolagen antogs vid decemberberäkningen att den sammanlagda till inkomstskatt taxerade inkomsten skulle bli ca 10 procent större vid 1961 års taxering än vid 1960 års. Riksräkenskapsverket har liksom föregående år i form av en enkät under mars månad inhämtat uppgifter om vissa större bolags till statlig inkomstskatt taxerade inkomster vid 1961 års taxering. Enligt enkäten kommer bolagens till statlig inkomstskatt taxerade inkomster att öka med sammanlagt 18 procent mellan 1960 och 1961 års taxeringar. Med hänsyn till de allmänna antagandena om konjunkturutvecklingen har riksräkenskapsverket ansett sig kunna räkna med en betydande uppgång i bolagens taxerade inkomster även vid 1962 års taxering.

I den nämnda enkäten till vissa större bolag inhämtades även uppgifter om bolagens beräknade fyllnadsbetalningar av preliminärskatt under våren 1961. Med ledning av dessa uppgifter har riksräkenskapsverket funnit sig böra höja det i december beräknade beloppet för fyllnadsbetalningarna våren 1961 med 50 miljoner kronor till 650 miljoner kronor. Härvid har liksom i decemberberäkningen förutsatts en fortsatt ökning av fysiska personers inbetalningar. Beträffande fyllnadsbetalningarnas storlek under våren 1962 har riksräkenskapsverket nu räknat med ett belopp av 800 miljoner kronor, vilket är 100 miljoner kronor mer än vad riksräkenskapsverket räknade med i december. Uppräkningen sammanhänger med de höjda antagandena för bolagens taxerade inkomster.

Övriga poster vid framräkningen av den behållna inkomsten på titeln

skatt å inkomst och förmögenhet m. m. utvisa inga eller endast obetydliga förändringar jämfört med decemberberäkningen. Detta innebär bl. a., att riksräkenskapsverket liksom i decemberberäkningen räknat med en återföring av ca 40 miljoner kronor från allmänna sjukförsäkringsfonden, varvid utbetalningarna av förskott m. m. till sjukkassorna komma att bli i motsvarande grad mindre under budgetåret 1961/62.

Sammanfattningsvis kan man beträffande de nu utförda beräkningarna säga, att de jämfört med beräkningen i december utvisa betydligt större belopp för inflytande preliminärskatter. Detta sammanhänger främst med de högre antaganden beträffande lönesummans utveckling, som riksräkenskapsverket nu lagt till grund för beräkningarna.

Med starkt understrykande av de osäkerhetsmoment, som även vid denna tidpunkt föreligga vid beräkningen, uppskattar riksräkenskapsverket den behållna inkomsten på titeln skatt å inkomst och förmögenhet m. m. för budgetåret 1960/61 till 7 500 miljoner kronor och förordar, att titeln i riksstaten för budgetåret 1961/62 uppföres med 7 900 miljoner kronor, vilket är 500 miljoner kronor mer än i statsverkspropositionen.

De avsättningar till och återföringar från budgetutjämningsfonden av kommunalskattemedel, som enligt de nu framlagda beräkningarna böra verkställas under budgetåren 1960/61 och 1961/62 framgå av nedanstående tablå, i vilken som jämförelse motsvarande belopp vid riksräkenskapsverkets decemberberäkning medtagits (miljoner kronor):

	1960/61 december- beräkning	ny beräk- ning	1961/62 december- beräkning	ny beräk- ning
Avsättning	650	800	700	850
Återföring	500	500	450	500
Nettoavsättning	150	300	250	350

Arvsskatt och gåvoskatt. I statsverkspropositionen är denna inkomsttitel uppförd med 105 miljoner kronor. I skrivelse till riksräkenskapsverket den 17 mars 1961 förordar generalpoststyrelsen, att ifrågavarande inkomster uppföras med 110 miljoner kronor i riksstaten. Riksräkenskapsverket föreslår i enlighet med generalpoststyrelsens beräkningar, att titeln arvsskatt och gåvoskatt i riksstaten uppföres med 110 miljoner kronor, vilket är 5 miljoner kronor mer än i statsverkspropositionen.

Lotterivinstskatt. Denna titel är i statsverkspropositionen uppförd med 85 miljoner kronor. I sin förutnämnda skrivelse har generalpoststyrelsen beräknat inkomsterna på titeln till 80 miljoner kronor, varvid förutsatts, att det särskilda lotteriet för teater och konst kommer att anordnas även under nästkommande budgetår. Under samma förutsättning föreslår riksräkenskapsverket, att inkomsterna på ifrågavarande titel i riksstaten uppföras med 80 miljoner kronor, vilket är 5 miljoner kronor mindre än i statsverkspropositionen.

Omsättnings- och expeditiönsstämplar m. m. Inkomsterna under denna titel uppfördes i statsverkspropositionen med 98 miljoner kronor. I sin förenämnda skrivelse förordar generalpoststyrelsen, att inkomsterna på titeln uppföras med ett belopp av 100 miljoner kronor. Riksräkenskapsverket, som för innevarande budgetår beräknat inkomsterna på titeln till 100 miljoner kronor, förordar att titeln i riksstaten för budgetåret 1961/62 uppföres med 105 miljoner kronor, vilket är 7 miljoner kronor mer än i statsverkspropositionen.

Fordonsskatt. Denna titel är i statsverkspropositionen upptagen till 435 miljoner kronor. Inkomsterna på titeln under innevarande budgetår beräknades av riksräkenskapsverket i decemberberäkningen till 410 miljoner kronor. Enligt från överståthållarämbetet och länsstyrelserna inhämtade uppgifter uppgick den debiterade fordonsskatten vid den ordinarie uppboordsstämman i februari 1961 till 388,1 miljoner kronor, vilket är 28,7 miljoner kronor mer än det föregående år debiterade beloppet. Genom bestämmelserna i kungörelsen om anstånd i vissa fall med erläggande av automobils katt (SFS 395/1957) kunna drygt 21 miljoner kronor hänförliga till budgetåret 1960/61 beräknas inflyta först under budgetåret 1961/62. Å andra sidan inneburo motsvarande bestämmelser för år 1960 att drygt 17 miljoner kronor avseende debiteringen i februari 1960 inlevererades först under innevarande budgetår. Med ledning av de anförda uppgifterna har riksräkenskapsverket beräknat inkomsterna på titeln till 415 miljoner kronor för budgetåret 1960/61. Antalet registrerade personbilar och lastbilar uppgick enligt uppgifter från överståthållarämbetet och länsstyrelserna vid utgången av 1960 till ca 1 194 000 respektive ca 120 000 stycken. Beträffande utvecklingen av fordonsbeståndet under nästkommande budgetår finner riksräkenskapsverket sig kunna utgå från en ökning av i stort sett samma storlek som förutsattes vid decemberberäkningen innebärande en årlig stegring av inkomsterna på titeln med ca 25 miljoner kronor. Riksräkenskapsverket föreslår därför, att titeln fordonsskatt i riksstaten uppföres med 440 miljoner kronor, vilket är 5 miljoner kronor mer än i statsverkspropositionen.

Bensinskatten är i statsverkspropositionen upptagen med 900 miljoner kronor. För innevarande budgetår beräknar riksräkenskapsverket liksom i december inkomsterna på titeln till 850 miljoner kronor. Med ledning av från väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, generaltullstyrelsen, kontrollstyrelsen och jordbruksnämnden erhållna uppgifter förordar riksräkenskapsverket, att titeln bensinskatt i riksstaten uppföres med oförändrat 900 miljoner kronor.

Tullmedel. I statsverkspropositionen är denna titel uppförd med 825 miljoner kronor. För innevarande budgetår beräknar riksräkenskapsverket liksom i december inkomsterna på titeln till 825 miljoner kronor. I skrivelse till riksräkenskapsverket den 17 mars 1961 har generaltullstyrelsen uppskat-

tat nettouppbörden av tullmedel under budgetåret 1961/62 till 850 miljoner kronor. Styrelsen har härvid utgått från att den andra etappen i EFTA-konventionens tullsänkingsprogram kommer att genomföras redan den 1 juli 1961 istället för den 1 januari 1962. Ifrågavarande tullreducering beräknas av generaltullstyrelsen för hela budgetåret 1961/62 komma att medföra ett inkomstbortfall av ca 25 miljoner kronor. Riksräkenskapsverket föreslår, att titeln tullmedel i riksstaten uppföres med 850 miljoner kronor, vilket är 25 miljoner kronor mer än i statsverkspropositionen.

Allmän varuskatt. Denna titel uppfördes i statsverkspropositionen med 1 450 miljoner kronor. Riksräkenskapsverket beräknar nu intäkterna på titeln för innevarande budgetår till 1 485 miljoner kronor, vilket är 85 miljoner kronor mer än i decemberberäkningen. Med hänsyn till denna uppräknings för innevarande budgetår föreslår riksräkenskapsverket, att titeln allmän varuskatt i riksstaten uppföres med 1 550 miljoner kronor, vilket är 100 miljoner kronor mer än i statsverkspropositionen.

Särskilda varuskatter. Denna inkomsttitel är i statsverkspropositionen uppförd med 350 miljoner kronor. Kontrollstyrelsens och generaltullstyrelsens förnyade beräkningar ge tillsammans ett belopp av 354 miljoner kronor. Riksräkenskapsverket, som för innevarande budgetår beräknar inkomsterna på titeln till 335 miljoner kronor, föreslår att de i riksstaten uppföras med oförändrat 350 miljoner kronor.

Omsättningsskatt å motorfordon är i statsverkspropositionen uppförd med 195 miljoner kronor. Riksräkenskapsverket föreslår att titeln i riksstaten uppföres med oförändrat 195 miljoner kronor.

Tobaksskatt. Denna titel är i statsverkspropositionen uppförd med 940 miljoner kronor. I skrivelse till riksräkenskapsverket den 14 mars 1961 har Aktiebolaget Svenska Tobaksmonopolet uppskattat inkomsterna av tobaksskatt till 930 miljoner kronor under nästkommande budgetår. I anslutning till tobaksmonopolets beräkning föreslår riksräkenskapsverket, att titeln i riksstaten uppföres med 930 miljoner kronor, vilket är 10 miljoner kronor mindre än i statsverkspropositionen.

Omsättnings- och utskänkningsskatt å spritdrycker. Inkomsterna under denna titel äro i statsverkspropositionen upptagna med 1 150 miljoner kronor. Kontrollstyrelsen har vid sin förnyade beräkning uppskattat inkomsterna under budgetåret 1961/62 till samma belopp. Riksräkenskapsverket föreslår, att ifrågavarande titel i riksstaten uppföres med oförändrat 1 150 miljoner kronor.

Omsättningsskatt å vin. Denna titel är i statsverkspropositionen upptagen med 105 miljoner kronor. Kontrollstyrelsen har i sin förnyade beräkning

uppskattat inkomsterna på titeln till samma belopp. Riksräkenskapsverket föreslår, att titeln i riksstaten uppföres med oförändrat 105 miljoner kronor.

Skatt å malt- och läskedrycker uppfördes i statsverkspropositionen med 183 miljoner kronor. Kontrollstyrelsen har i sin förnyade beräkning angivit inkomsterna till 180 miljoner kronor. I anslutning till denna beräkning föreslår riksräkenskapsverket, att titeln i riksstaten uppföres med 180 miljoner kronor, vilket är 3 miljoner kronor mindre än i statsverkspropositionen.

Statlig nöjesskatt. Denna titel är i statsverkspropositionen upptagen med 30 miljoner kronor. I december beräknade riksräkenskapsverket inkomsterna under titeln för innevarande budgetår till likaledes 30 miljoner kronor. I den nu företagna beräkningen har ämbetsverket uppskattat inkomsterna av statlig nöjesskatt till 27 miljoner kronor för budgetåret 1960/61. Riksräkenskapsverket föreslår att titeln i riksstaten uppföres med 25 miljoner kronor, vilket är 5 miljoner kronor mindre än i statsverkspropositionen.

Energiskatt. Denna titel är i statsverkspropositionen upptagen med 575 miljoner kronor. I sina förnyade beräkningar ha kontrollstyrelsen och generaltullstyrelsen beräknat intäkterna av energiskatt till sammanlagt likaledes 575 miljoner kronor. Riksräkenskapsverket, som beräknar inkomsterna på titeln för innevarande budgetår till 550 miljoner kronor, föreslår, att titeln i riksstaten uppföres med oförändrat 575 miljoner kronor.

Inkomst av myntning och justering. Denna titel uppfördes i statsverkspropositionen med 5 miljoner kronor. Enligt nu inhämtade uppgifter från mynt- och justeringsverket kunna inkomsterna på titeln beräknas till 6 miljoner kronor. Riksräkenskapsverket föreslår, att titeln i riksstaten uppföres med 6 miljoner kronor, vilket är 1 miljon kronor mer än i statsverkspropositionen.

Totalisatormedel. Denna titel uppfördes i statsverkspropositionen med 50 miljoner kronor. Riksräkenskapsverket föreslår, att titeln i riksstaten uppföres med oförändrat 50 miljoner kronor.

Tipsmedel. Denna inkomsttitel är i statsverkspropositionen uppförd med 85 miljoner kronor. Riksräkenskapsverket föreslår, att titeln i riksstaten uppföres med oförändrat 85 miljoner kronor.

Lotterimedlen upptogs i statsverkspropositionen med 112 miljoner kronor. Riksräkenskapsverket föreslår, att titeln i riksstaten uppföres med samma belopp.

Postverket. Denna titel upptogs i statsverkspropositionen med 22 miljoner kronor, varvid medräknades de i vissa fall höjda postavgifter varom

sedermera förslag framlagts i proposition den 3 mars 1961 (nr 90). I skrivelse till riksräkenskapsverket den 21 mars 1961 har generalpoststyrelsen beräknat inkomsterna av postverket under budgetåret 1961/62 till 15 miljoner kronor. I jämförelse med sin beräkning till riksräkenskapsverkets decemberberäkning har generalpoststyrelsen härvid räknat med ökade inkomster på sammanlagt 14 miljoner kronor. Av denna inkomstökning hänför sig ca 7 miljoner kronor till bl. a. en nu förväntad högre nivå på frankoteckensuppbörden. Härtill kommer de i den ovannämnda propositionen föreslagna höjda postavgifterna, vilka för frankoteckensuppbörden beräknas medföra en inkomststegring på 10 miljoner kronor. I fråga om postverkets intäkter av tidningsrörelsen anser emellertid generalpoststyrelsen att ett bifall till nämnda proposition kommer att medföra en tillfällig nedgång i intäkterna med ca 3 miljoner kronor just för budgetåret 1961/62. Beträffande driftutgifterna räknar generalpoststyrelsen nu med ett 11 miljoner kronor högre belopp än i den beräkning som låg till grund för riksräkenskapsverkets decemberkalkyl. Nettoökningen i intäkterna på titeln postverket begränsas härigenom enligt generalpoststyrelsens uppskattning till 3 miljoner kronor i förhållande till styrelsens tidigare beräkning på sammanlagt 11 å 12 miljoner kronor. Generalpoststyrelsens uppskattning har verkställts under antagande av att statstjänstemännens löner kommer att utgå efter oförändrade grunder under hela nästkommande budgetår. Under samma förutsättning förordar riksräkenskapsverket, att titeln postverket i riksstaten uppföres med ett belopp av 20 miljoner kronor, vilket är 2 miljoner kronor mindre än i statsverkspropositionen.

Televerket. Inkomsterna under denna titel upptogs i statsverkspropositionen till 115 miljoner kronor. I skrivelse till riksräkenskapsverket den 15 mars 1961 har telestyrelsen beräknat inkomsterna till enahanda belopp. Styrelsen har härvid framhållit att hänsyn ej tagits till de löneökningar, som kunna komma att bli beslutade fr. o. m. år 1962. Riksräkenskapsverket föreslår, att titeln televerket vid oförändrad lönenivå beräknas till oförändrat 115 miljoner kronor.

Statens vattenfallsverk. Denna titel uppfördes i statsverkspropositionen med 225 miljoner kronor. I skrivelse till riksräkenskapsverket den 6 mars 1961 har vattenfallsstyrelsen ansett sig fortfarande böra upptaga inkomsterna på titeln till 225 miljoner kronor. I anslutning härtil föreslår riksräkenskapsverket, att titeln i riksstaten uppföres med oförändrat 225 miljoner kronor.

Domänverket. I statsverkspropositionen upptogs denna titel till 40 miljoner kronor. I skrivelse till riksräkenskapsverket den 18 mars 1961 har domänverket anfört att överskottet av 1960 års verksamhet främst på grund av oväntat gynnsamma avverkningsbetingelser uppgår till ca 52 miljoner kronor. Detta överskott kommer att inlevereras under innevarande budget-

år. På grund av ökade kostnader för bl. a. virkesavkastningens tillgodogörande och sociala åtgärder främst för pensionering av arbetare och tjänstemän anser sig dock styrelsen böra vidhålla sin tidigare uppskattning av överskottet för 1961 till ca 40 miljoner kronor. Riksräkenskapsverket föreslår, att titeln domänverket i riksstaten uppföres med oförändrat 40 miljoner kronor.

Fonden för statens aktier. Denna titel uppfördes i statsverkspropositionen med 95 miljoner kronor. I Kungl. Maj:ts proposition den 10 mars 1961 (nr 77) föreslås avsättning av högst 25 miljoner kronor av statens vinst från LKAB för stöd till industriellt utvecklingsarbete m. m. Under förutsättning av bifall till denna proposition föreslår riksräkenskapsverket, att inkomsterna på titeln i riksstaten uppföras med 70 miljoner kronor, vilket är 25 miljoner kronor mindre än i statsverkspropositionen.

I fråga om vissa andra inkomsttitlar, vilka nu varit föremål för beräkning inom riksräkenskapsverket, har ämbetsverket icke funnit anledning förorda någon ändring av de i statsverkspropositionen uppförda beloppen.

Riksräkenskapsverket vill slutligen framhålla, att de nu gjorda beräkningarna, liksom de tidigare beräkningarna, äro grundade på förutsättningarna, att det allmänna utrikespolitiska läget förblir i stort sett oförändrat samt att den ekonomiska utvecklingen icke störes genom mera omfattande arbetskonflikter.

I anslutning till vad sålunda anförts får riksräkenskapsverket förorda, att följande inkomsttitlar i riksstaten för budgetåret 1961/62 upptagas med nedan angivna i förhållande till i statsverkspropositionen ändrade belopp.

	Enligt statsverkspropositionen Kronor	Enligt riksräkenskapsverkets ändringsförslag Kronor	Ökning (+) Minskning (—) Kronor
Skatt å inkomst och förmögenhet m. m.	7 400 000 000	7 900 000 000	+ 500 000 000
Arvsskatt och gåvoskatt	105 000 000	110 000 000	+ 5 000 000
Lotterivinstskatt	85 000 000	80 000 000	— 5 000 000
Omsättnings- och expediti- stämplat m. m.	98 000 000	105 000 000	+ 7 000 000
Fordonsskatt	435 000 000	440 000 000	+ 5 000 000
Tullmedel	825 000 000	850 000 000	+ 25 000 000
Allmän varuskatt	1 450 000 000	1 550 000 000	+ 100 000 000
Tobaksskatt	940 000 000	930 000 000	— 10 000 000
Skatt å malt- och läskedrycker.	183 000 000	180 000 000	— 3 000 000
Statlig nöjesskatt	30 000 000	25 000 000	— 5 000 000
Inkomst av myntning och justering	5 000 000	6 000 000	+ 1 000 000
Postverket	22 000 000	20 000 000	— 2 000 000
Fonden för statens aktier	95 000 000	70 000 000	— 25 000 000

Den sammanlagda nettoökningen i förhållande till det ursprungliga rikstatsförslaget blir sålunda 593 miljoner kronor.

I samband med de förnyade beräkningarna av statsinkomsterna under nästkommande budgetår har riksräkenskapsverket även omprövat de kalkyler över statsinkomsternas utveckling på längre sikt, som presenterades i bilaga E till ämbetsverkets inkomstberäkning i december 1960. De förnyade beräkningarna ha utförts under samma förutsättningar som angåvos i bilaga E, vilka inneburo oförändrade skattesatser och en fortsatt årlig ökning av nationalprodukten och dess komponenter med 3 å 4 procent vid i stort sett stabil prisnivå.

De påförda beloppen av statlig inkomstskatt, sjömansskatt, förmögenhetsskatt och folkpensionsavgifter, vilka utgöra de intäkter som slutligt redovisas på titeln skatt å inkomst och förmögenhet m. m., kunna under antagande av en årlig ökningstakt om 3 å 4 procent i skatteunderlaget vid 1963—1965 års taxeringar beräknas uppgå till följande belopp (miljoner kronor):

Taxeringsår				
1961	1962	1963	1964	1965
6 750	7 520	7 720	8 070	8 420
	+ 770	+ 200	+ 350	+ 350

De behållna inkomsterna på inkomstskattetiteln skulle vid de ovan nämnda antagandena om skatteunderlagets utveckling vid 1963—1965 års taxeringar bland annat på grund av eftersläpningen i utbetalningarna av kommunalskattemedel minska med 200 miljoner kronor från budgetåret 1961/62 till budgetåret 1962/63, förbli oförändrade under budgetåret 1963/64 och under budgetåret 1964/65 öka med 600 miljoner kronor till 8 300 miljoner kronor.

För övriga inkomstitlar har nu räknats med samma ökningstakt som i bilaga E till ämbetsverkets decemberberäkning. Statsinkomsterna på andra titlar än skatt å inkomst och förmögenhet m. m. kunna sålunda beräknas öka på följande sätt (miljoner kronor):

Förändring från föregående budgetår			
1961/62	1962/63	1963/64	1964/65
+ 300	+ 340	+ 320	+ 300

I handläggningen av detta ärende ha, förutom undertecknade, byråchefen Ehnbohm och tillförordnade byråchefen Säfström deltagit. Stockholm den 30 mars 1961.

Underdånigst
GÖSTA RENLUND

OLOF LINDAHL
(föredragande)

BIHANG C

**REVIDERAD
NATIONALBUDGET FÖR ÅR 1961**

Bihang C

Reviderad nationalbudget för år 1961

I. Sammanfattande översikt

Då denna reviderade nationalbudget framläggs relativt kort tid efter senaste nummer av konjunkturinstitutets kvartalstidskrift, har dess innehåll kunnat i någon mån begränsas. Den internationella översikten har slopats och ersatts med några konkreta påpekanden i samband med utrikeshandelsprognosen. På andra punkter har eljest utförligare framställningar nedkortats till en hänvisning till konjunkturinstitutets rapport. Som ytterligare förenkling har det traditionella inledningskapitlets översikt och slutkapitlets sammanfattning ersatts med denna sammanfattande översikt.

De i de efterföljande kapitlen belysta utvecklingstendenserna redovisas siffermässigt i tabell 1 (s. 3), Preliminär försörjningsbalans för 1961. Av redogörelserna för siffrornas beräkning framgår att osäkerhetsgraden är betydande. Det måste ändå vara rimligt att på detta sätt sammanföra och summera vad man kan anse sig veta. I den mån avvikande meningar eller nya fakta framläggs eller åtgärder föreslås kan dessas innebörd lättare klarläggas genom att ställas i relation till den i siffror givna bedömningen.

I detta sammanhang skall göras några påminnelser om arten och syftet med de beräkningar rörande det samhällsekonomiska balansläget, som framläggs i nationalbudgetens form. I en försörjningsbalans som avser förflutna år redovisas å ena sidan »tillgång» (bruttonationalprodukt och import), å andra sidan dennas »användning» för olika grenar av investering och konsumtion. Vid betraktelsen av ett framförliggande år utbyts termen »användning» mot »efterfrågan». Därmed markeras att framtidsbedömningen *inte* avser att visa hur den genom produktionen och produktionsökningen tillgängliga totalmängden varor och tjänster kommer att användas. Vad som undersöks är i stället hur konsumenter och investerare sannolikt *försöker* använda det framkommande reella produktionsresultatet, med andra ord en *förutberäknad efterfrågan*. Om denna efterfrågan, totalt eller på betydande delområden, blir större eller mindre än de föreliggande produktionsmöjligheterna är det tydligt att vad som »förutsetts» inte kommer att uppfyllas; siffrorna visar i sådana fall inte vad som i verkligheten kommer att hända utan tvärtom något som inte kommer att hända. Om efterfrågan är otillräcklig kan man vänta att produktionen (eventuellt importen) blir mindre än den möjliga. Om ett efterfrågeöverskott är att vänta kan detta ta sig uttryck i importökning, lagerminskning eller prisstegring, men det kan också samtidigt leda till störningar i produktionens och handelns normala gång, så att det reala produktionsresultatet även i detta fall blir sämre än eljest.

Att få fram den förutsedda efterfrågan i den här angivna meningen av tillämnade försök till köp är en sak som emellertid stöter på vissa både begreppsmässiga och praktiska svårigheter. Huvudmetoderna är dels att ur kända utvecklingstendenser för konsumenternas disponibla inkomster beräkna vad dessa normalt kan väntas använda till konsumtion och att omräkna detta i varor och arbetskraft, dels att genom enkäter hos investerarna undersöka dessas planer på anskaffning av material och engagerande av arbetskraft för att sedan jämföra detta med de föreliggande faktiska möjligheterna. Speciellt fastställandet av investeringsplanerna i relation till investeringsmöjligheterna är en redan rent begreppsmässigt svårpreciserad uppgift. Planerna påverkas nämligen av företagsledarnas föreställning om möjligheterna, antingen i den riktningen att en eventuellt ökad knapphet gör vederbörande intresserade av att påskynda sin aktivitet och lägga ut beställningar osv. tidigare än eljest för att inte komma i efterhand *eller* i motsatt riktning, i det att man anger som sin »plan» vad man tror kommer att effektiviseras av det som man sätter igång med att bygga eller beställa. Att bedöma innebörden i uppgivna investeringsplaner med ledning av tidigare års erfarenheter av relationen mellan plan och utfall är inte någon hållbar utväg, eftersom man då i viss mån utgår från vad som behöver undersökas, nämligen att relationen mellan efterfrågan och tillgången på realkapital är densamma som tidigare. Och om ett sådant antagande vore riktigt skulle en reduktion av de aktuella planerna i anslutning till en av det reella utrymmet betingad förutsägelse om det slutliga utfallet tydligen inte längre visa den eventuella skillnaden mellan dessa två storheter. Tidigare nationalbudgeter kan inte fränkännas vissa sådana inslag av cirkelresonemang i bedömningen av enkätmaterial och det har inte heller nu kunnat undvikas att de påverkat beräkningarna på olika stadier; detta ligger i sakens natur, eftersom man måste räkna med alla grader mellan en investerarnas resignation inför föreliggande svårigheter att få alla önskemål uppfyllda och en till det yttersta driven aktivitet med erbjudanden om extrabetalning för påskyndade leveranser i syfte att genomdriva de egna planerna framför andras. I det förstnämnda fallet — snabb resignation — kan man eventuellt tala om en överdrift i de uppgivna investeringsplanerna, vilken bör föranleda att plansiffrorna reduceras när man söker ett sant uttryck för den »verkliga» efterfrågan. Någon möjlighet att här göra helt invändningsfria bedömningar utifrån uppgivna planer torde knappast existera. Man får nöja sig med att på ett i möjligaste mån konsekvent sätt söka ge ett siffermässigt preciserat uttryck för ett mycket svårgripbart förhållande. Detta förhållande — den eventuella skillnaden mellan de krav som ställs på produktionsapparaten (och importmöjligheterna) och dennas prestationsförmåga — kan nämligen i all sin svårgripbarhet sägas vara det väsentliga i konjunkturbetraktelsen.

En ytterligare svårighet är att det som man söker i och för sig kan förändras under loppet av den period beräkningarna gäller. Ett efterfrågeöverskott eller -underskott, som föreligger vid årets början, kan ge upphov till

indirekta reaktioner som förstärker eller försvagar den konstaterade utvecklingstendensen. Uppmärksamheten har därför alltmera inriktats på utvecklingen under årets lopp. Detta gällde den preliminära nationalbudgeten för 1961 men ännu mer den senaste konjunkturrapporten, som i åtskilliga avseenden redovisade siffermässiga beräkningar per kvartal. Möjligheterna till statistiska preciseringar av sådana förfinade kalkyler är emellertid tills vidare mycket begränsade.

Önskvärt vore att ur en studie av balansläget för en kortare period, t. ex. ett kvartal, kunna framräkna vilka förskjutningar en eventuell balansbrist (total eller för delområden) kan förväntas medföra till nästa period, att ur de så erhållna resultaten jämte övriga och av andra skäl framkommande förändringar beräkna balansläget för denna andra period, och att sedan upprepa samma förfarande för därefter följande perioder. I brist på praktiska möjligheter härtill får man tills vidare nöja sig med mera intuitiva betraktelser rörande sådana förlopp.

I fråga om den nu framlagda reviderade nationalbudgeten för 1961 bör observeras, att den grundas på vad som hunnit bli känt om förhållandena t. o. m. mars. Vad som tillkommit därefter, t. ex. åtgärder vidtagna som en reaktion på det läge som denna nationalbudget ger en bild av, har givetvis inte medtagits, eftersom det gäller att ge bakgrunden till just dessa beslut. Detta understryker ännu en gång att det här inte gäller en *prognos* utan en redovisning av utvecklingstendenser, som härefter vidtagna åtgärder bl. a. går ut på att förändra.

De beräkningar och bedömningar som enligt här antydda principer gjorts för utvecklingen 1960—1961 tyder på ett efterfrågeöverskott, som motsva-

Tabell I: 1. Preliminär försörjningsbalans för 1961

Miljoner kronor i 1960 års priser

	1960	Förändring 1960—1961	
	Milj. kr.	Milj. kr.	Procent
<i>Tillgång</i>			
Bruttonationalprodukt	68 500	+ 2 600	+ 4
Import	14 900	+ 600	+ 4
Summa tillgång	83 400	+ 3 200	
<i>Efterfrågan</i>			
Privat bruttoinvestering	12 700	+ 600	+ 5
Statlig »	5 100	0	0
Kommunal »	3 900	+ 150	+ 4
Lagerökning(sbehov)	1 400	— 700	.
Export	14 400	+ 900	+ 6
Privat konsumtion	37 000	+ 2 000	+ 5
Statlig »	3 600	+ 200	+ 5
Kommunal »	5 300	+ 250	+ 5
Summa efterfrågan	83 400	+ 3 400	
Efterfrågeöverskott 1961		+ 200	

rar ungefär 1/3 procent av bruttonationalprodukten. — Ett totalomdöme om konjunkturutsikterna för det framförliggande året får emellertid inte baseras endast på en mer eller mindre modifierad slutsiffra i en sådan totalbalansräkning. Frågan huruvida det framräknade efterfrågeöverskottet är ett resultat av bristerna i vår kunskap eller ett realistiskt uttryck för en tendens till överansträngning av resurserna måste också diskuteras på basis av ett studium av de konkreta förhållandena på viktigare delområden.

Den allmänna bild som erhålls såväl av den sammanfattande tabellen — »nationalbudgeten» i inskränkt mening — som av den konkreta analysen, är i stort sett följande: De tillgängliga arbetskraftsresurserna utnyttjas sedan åtskilliga månader praktiskt taget fullständigt. Därmed har takten i produktionsökningen blivit mer dämpad än tidigare. Eftersom någon ny arbetstidsförkortning inte genomförs under 1961, kan dock den totala produktionsökningen mellan kalenderåren bli lika stor som föregående år, förutsatt att näringslivets effektivitet inte motverkas av eventuellt uppträdande desorganisationsföreteelser.

Jämfört med den preliminära nationalbudget som framlades i början av januari, har vissa förändringar gjorts i den nu framlagda försörjningsbalansen 1961. Delvis är ändringarna resultatet av förbättrat beräkningsunderlag och förbättrade beräkningsmetoder, och betecknar således inte någon förändring i sakläget utan endast en utvidgad kunskap, delvis betingas de emellertid också av faktiska förändringar. Å ena sidan har man inom näringslivet — tack vare tecknen på svängning uppåt i Förenta staterna m. m. — blivit mera inställd på fortsatt konjunkturuppsving än för fyra månader sedan, å andra sidan har motåtgärder mot inflationsrisken, vilka vid årets början endast höll på att förberedas, nu börjat genomföras. Härmed åsyftas den partiella senareläggning av vissa delar av den statliga byggnads- och anläggningsverksamheten samt av vissa beställningar och leveranser till staten, varom Kungl. Maj:t förordnat, jämte de åtgärder av liknande innebörd som vidtas inom kommuner och enskilda företag i anslutning till rekommendationer av vederbörande organisationer.

Den största statistiska justeringen gäller lagerökningsposten. Då nu statistiken från årsskiftets inventeringar framkommit, visar sig lagerökningen 1960 ha varit nära 1 400 miljoner kronor (ej 500 miljoner som antogs i den preliminära budgeten på mycket ofullständiga bedömningsgrunder, huvudsakligen företagens egna förhandsuppskattningar i samband med investeringsenkäten nära tre månader före årets slut.)¹ I anslutning till den antagna produktionsökningen på 2 600 miljoner kronor 1961 antas lagerökningsbehovet vara 700 miljoner kronor, eller något mindre än normalt för 1950-talet. (Angående motiven för detta antagande, se kap. VII, s. 00.) — Det är självklart att varje siffra rörande lagerökningsbehovet under ett framförliggande år är synnerligen osäker. Men på samma sätt som den överraskande stora lagerinvesteringen under 1960 till väsentlig del återspeglades i en

¹ Detta visar behovet av förbättrad statistik på detta för hela konjunkturförloppet mycket betydelsefulla område.

likaledes överraskande stor importökning, kan en oförutsedd avvikelse från den för 1961 antagna lagerutvecklingen väntas åtminstone delvis medföra en motsvarande minskning eller ökning av importen så att — på kort sikt — verkningarna på den inhemska balansen blir av relativt begränsad omfattning. Denna synpunkt skulle närmast vara relevant om t. ex. en skärpt kreditåtstramning skulle visa sig medföra en tendens till starkare lagerbegränsning än som här har förutsatts.

En kombination av statistiska justeringar och faktiska förändringar medför att ökningen av investeringarna (utom lagren) nu beräknas bli 200 miljoner kronor större än vad som siffermässigt angavs i den preliminära nationalbudgeten. Huvuddelen av ökningen faller på bostadsbyggandet och sammanhänger där till större delen med att 1960 års investeringsvolym på denna punkt visat sig lägre än enligt den preliminära beräkningen. Ökningen av bostadsinvesteringarna 1960—1961 blir härigenom 200 i stället för 50 miljoner. I övrigt förekommer tekniska uppjusteringar av liknande art på flera punkter, motvägda framförallt av effekten av de under våren insatta dämpningsåtgärderna (se kap. VI, tabell 5, s. 52).

Dessutom bortfaller den icke preciserade reduktionsfaktor (»x») som sattes in för att markera att kreditåtstramningen skulle komma att reducera investeringsverksamheten i förhållande till vad man eljest skulle kunna sluta sig till av de på hösten föreliggande investeringsplanerna. Den icke kvantifierbara effekt som antogs inträda genom kreditåtstramningen, väntades bl. a. komma att avspeglas i vårens investeringsenkät. Det visade sig emellertid att den uppjustering av planerna för det framförliggande året som brukar ske mellan höst- och vårenkätena, blev av fullt normal omfattning, om man bortser från den speciella nedskärning som betingas av uppskovsaktionen. Till en del torde detta, som nyss nämnts, sammanhånga med att konjunkturbedömningen inom näringslivet nu blivit mera optimistisk än i höstas, då en stagnation och omsvängning nedåt under 1961 på många håll betraktades som sannolik. Att det förhåller sig så utvisas bl. a. av att konjunkturbarometerns marsuppgifter om den faktiska produktionen, sysselsättningen, orderingången m. m. nu är mera positiva än förhandsbedömningen av samma storheter i december, och att förhandsbedömningen för de närmaste tre eller sex månaderna också är mera uppåtriktad än förut. Ifråga om möjligheterna att finansiera de planerade investeringarna inhämtades från ett 50-tal större företag ett par månader efter höst-enkäten uppgifter, som gav vid handen att dessa allmänt hade finansieringsfrågan ordnad och inte på grund av kreditsvårigheter skulle hindras från att fullfölja sina planer. Ifråga om den betydligt kortare period — endast tre kvartal — för vilken vårenkäten avser framtidsbedömning, måste man i ännu högre grad utgå från att vederbörande företagsledning haft finansieringen säkerställd. Dessutom har nu kreditrestriktionerna varit i kraft så länge att man — i viss mån i motsats till i höstas — måste förutsätta att företagen kunnat ta hänsyn till dem vid planeringen av sina investeringar. Större delen av de för återstoden av 1960 väntade investeringarna måste

för övrigt redan vara beställda eller under byggnad. Det är givetvis sannolikt, att investeringsplanerna skulle visat sig vara ännu mer expansiva om kreditrestriktionerna inte alls bedrivits, och att dessa i denna mening har en betydelsefull effekt. Även om en ytterligare ännu ej förutsedd realeffekt fortfarande är tänkbar, finns det nu ingen anledning att, så som i den preliminära nationalbudgeten, införa någon särskild minuspost för att markera sannolikheten av en sådan extra investeringsreduktion av mera påtaglig betydelse.

På övriga poster görs endast detaljjusteringar som i det närmaste tar ut varandra. I stället för ett efterfrågeöverskott på »650—x» miljoner kronor anges alltså nu 200 miljoner. Det är problematiskt om detta får anses representera någon egentlig mildring i inflationstrycket. Riskerna för en fortsatt försämring av den yttre balansen måste dock nu bedömas mildare, då det visat sig att en stor del av 1960 års import gått till lagerökning och därmed skapat en viss buffert av samma natur som en ökning av valutareserven mot kommande påfrestningar.

I och för sig faller en avvikelse med endast 200 miljoner kronor från jämn balans självklart inom felmarginalerna för de mycket ungefärliga överslagsberäkningar det här gäller. Enbart på detta utslag skulle man därför inte kunna grunda något bestämt omdöme om den samhällsekonomiska balansen. Andra kunskapskällor bekräftar emellertid att siffrorna pekar åt rätt håll och att läget håller på att bli spänt i den meningen att efterfrågan på arbetskraft påtagligt överstiger tillgången på åtskilliga viktiga områden. Som en sammanfattning av de föreliggande arbetsmarknadstendenserna kan man säga, att näringslivet (framför allt industrin) eftersträvar samma ökning av antalet sysselsatta löntagare som förra året, men att endast hälften så stor ökning numera är möjlig. Detta omdöme grundas främst på länsarbetsnämndernas rapporter om arbetsmarknadsutsikterna, i sin tur grundade på både den löpande statistiken och direkta kontakter med näringslivet i alla delar av landet.

Knapphetssituationen tenderar att bli varaktig, så långt konjunkturläget nu kan bedömas. De risker för en internationell konjunkturavmattning som tycktes föreligga inför nästa höst och vinter, torde numera få bedömas som betydligt förminskade. Den tysk-holländska revalveringen verkar stimulerande på dessa länders handelspartners, och konjunkturutsikterna i Storbritannien och Förenta staterna kan bedömas mera positivt än vid årsskiftet. Det finns därför ingen anledning tro att den dämpning av exportutvecklingen, som tillsvidare förutses för skogsindustriernas del, skall sprida sig till övriga exportområden eller att den i och för sig skall komma att utvecklas till en mera allvarlig försämring.

Den nedgång i den interna konsumtionsvaruefterfrågan som formellt säsongrensade beräkningar markerar för andra och tredje kvartalen (se Konjunkturläget Februari 1961), motsvaras eventuellt mer än helt av minskad produktion under samma tid, eftersom den till mycket stor del sammanhänger med arbetstidsförkortningens koncentration till denna del av året

och kan inte betraktas som någon nämnvärd försvagning av konjunkturtrycket.

Den bild av en i viss grad »snedbelastad» arbetsmarknad som började framträda redan tidigt i höstas (se Konjunkturläget November 1960), kan således alltjämt registreras: relativt god balans på hög nivå inom konsumtionsvaru- och skogsindustrierna, men överkonjunktur och arbetskraftsbrist inom byggnads- och verkstadsindustrierna. Även på andra områden än industrin växlar läget mellan god balans, eller t. o. m. smärre lokala arbetskraftsoverskott, och utpräglad arbetskraftsbrist. Sådan förekommer och väntas bestå och åtminstone under sommarsäsongen skärpas inom flera av den offentliga förvaltningens grenar, inom transportväsendet och inom hotell- och restaurangbranschen. Dessutom väntas trots exportläget sysselsättningsökning i skogsbruket under återstoden av året, beroende bl. a. på avverkningssvårigheterna under den förflutna vintern och utbyggnaden av industrin i södra Sverige. — Allmänt gäller bristen på arbetskraft främst kvalificerad personal, tekniker och yrkesarbetare. Geografiskt kan man konstatera att bristen är särskilt markerad i de tre storstadsområdena.

Arbetsmarknadssituationen motsvaras för varumarknadens del av på många håll förlängda orderstockar och leveranstider. Trots detta är prisstegringstendenserna ännu relativt milda. Den stegring av lönenivån med 7 å 8 procent som inträtt under vardera av de två sista åren kan dock inte undgå att göra sig gällande. Tillsvidare har dock inte funnits anledning ändra den preliminära nationalbudgetens bedömning, att prisnivån 1961 kommer att bli 2 å 3 procent högre än under 1960. Det finns dock tecken på att den stabilitet eller tillbakagång i de internationella råvarupriserna, som delvis legat bakom lugnet på prisfronten, skulle kunna avlösas av en viss uppgång vilken dock — med reservation för politiska risker — knappast kan bli av mera långtgående art, detta med tanke på de grundläggande tendenserna i råvaruproduktionens utveckling.

Slutomdömet om det samhällsekonomiska balansläget och utvecklingstendenserna blir att de redan vidtagna åtgärderna för kombinerad säsong- och konjunkturdämpning visserligen kan väntas innebära att sommarsäsongen inte blir extremt överbelastad, men att ytterligare dämpningsåtgärder är önskvärda och att dessa bör vara både säsong- och konjunkturutjämnande med tanke även på nästa år. Ojämnheten i behovet av ytterligare arbetskraftstillskott innebär att selektiva omflyttningsstimulanser är särskilt behövliga.

Här tilläggs en kortfattad översikt av nationalbudgetens olika poster. Närmare beskrivningar och kommentarer lämnas i de särskilda kapitlen.

Bruttonationalprodukten. En genomgång av sannolika produktionsökningen under hänsynstagande till efterfrågeläget, arbetskraftstillgången, den tekniska kapaciteten, sannolika skördeutfallet, registrerade byggnadsplaner och hittills kända tendenser i fråga om den årliga produktivitetsutvecklingen pekar på en ökning av varuproduktionen med $3\frac{1}{2}$ procent mellan 1960 och 1961. För tjänster förutsätts att distributionens bidrag till bruttonationalprodukten stiger i takt med varuproduktionen, dock något i överkant med

hänsyn till att distributionsapparatens kapacitet förra året blev något underutnyttjad under första delen av året. Bostadsnyttjande och offentliga tjänster beräknas utifrån uppskattad ökning av bostadsbeståndet respektive planerad offentlig konsumtion. Sammanräknat erhålls en ökning med 2 600 miljoner kronor eller nära 4 procent, varav 1 procent genom ökning av arbetskraften och 3 genom höjd produktivitet.

Importen. Enligt kommerskollegiets undersökningar — huvudsakligen kontakter med branschorganisationer — skulle importvolymen stiga med ca 4 procent eller ca 600 miljoner kronor. Detta överensstämmer också ungefärligt med vad som skulle bli utrymmet för importökning vid den sannolika exportökningen (se nedan) om man utgår ifrån att valutarenserven inte skall minskas.

Privata investeringar. Industriinvesteringarna beräknas öka med 400 miljoner (9 procent), handelns byggnader med 100 miljoner (15 procent), de privata bostadsinvesteringarna med 150 miljoner (5 procent), medan samfärdselns anskaffning av transportmedel *minskas* med 80 miljoner (—3 procent; minskningen gäller båtar och flygplan men bilanskaffningen ökar). Med tillägg för ytterligare några poster skulle de privata investeringarna ökas med 620 miljoner (5 procent), varav byggnader med 415 miljoner (6 procent) och »övrigt», dvs. maskiner och transportmedel, med 205 miljoner (3 procent). I siffrorna inkluderas underhåll och reparationer. Hänsyn har tagits till effekten av Industriförbundets rekommendation om uppskov med mindre nödvändiga investeringar, liksom också till att de på våren uppgivna investeringsplanerna synes vara något i överkant.

De *statliga investeringarna* beräknas bli praktiskt taget oförändrade eller stiga med endast 20 miljoner. K. Maj:ts cirkulär om reducerade sysselsättningsplaner m. m. synes ha medfört en reduktion med några tiotal miljoner i förhållande till vad som annars skulle ha inträffat. — De *kommunala investeringarna* har beräknats stiga med 150 miljoner (4 procent), varav 50 för bostäder. Detta enligt enkätuppgifter från november och mars, justerade för vanlig överskattning, en viss effekt av kommunförbundens rekommendation om återhållsamhet samt missvisning i 1960 års utgångssiffror m. h. t. varuskattens inflytande på betalningsstatistiken. — *Lagerinvesteringarnas* stora ökning med 1 400 miljoner har omnämnts ovan.

Den privata konsumtionen. Enskilda personers inkomster, inklusive alla avgifter osv., beräknas stiga med 10 procent. Med avdrag för skatter och försäkringsavgifter blir disponibla inkomstens stegring närmare 9 procent. Vid en beräknad levnadskostnadsstegring på 2 1/2 procent återstår en realinkomstökning på 6 procent. Denna relativt stora realinkomstökning skulle normalt kunnat väntas medföra en stor sparandeökning. Eftersom sparandet redan under 1960 hade blivit ovanligt stort på grund av bakslaget i konsumtionsvaruköpen efter oms-rushen före årsskiftet, får man dock i år endast räkna med en obetydlig sparandeökning. Ökningen i konsumtionsvaruefterfrågan har därför beräknats till 5 1/2 procent eller 2 000 miljoner kronor.

Den *statliga och kommunala konsumtionen* har beräknats stiga med vardera ca 5 procent eller totalt 450 miljoner. Det gäller huvudsakligen utvidgningen av den offentliga servicen inom sjukvård, undervisning m. m. Uppskattningen baseras på upprättade stater under vanligt hänsynstagande till statistiska missvisningar häri.

II. Försörjningsbalansen 1960

Konjunkturinstitutets reviderade beräkningar över försörjningsbalansen 1960 innebär vissa justeringar i förhållande till de kalkyler som lades fram i den preliminära nationalbudgeten. Ökningen i det svenska varuutbytet med utlandet 1959—1960 liksom lageruppbyggnaden under 1960 inom framför allt industrin var sålunda underskattad i de preliminära beräkningarna. Å andra sidan har konsumtionsökningen för hushållen nedjusterats något. Beträffande den offentliga konsumtionen saknas nytt material vad avser den kommunala delen, medan de nya siffrorna för statens löpande utgifter för varor och tjänster anger en något lägre ökning än enligt decemberberäkningarna. Däremot synes bruttoinvesteringarna totalt ha visat samma ökning som man tidigare hade anledning räkna med.

Bruttonationalprodukten, beräknad från användningssidan, skulle enligt nu tillgänglig statistik visa en volymökning med drygt 3 1/2 procent från 1959 till 1960. Samtidigt utförda kalkyler från produktionssidan anger en inte obetydligt större tillväxt i totalproduktionen. Enligt beräkningar byggda på produktionsstatistik för industri, jordbruk, skogsbruk, byggnadsverksamhet m. m. skulle bruttonationalprodukten ha stigit med ungefär 5 procent från 1959 till 1960. En differens mellan resultaten enligt de båda beräkningssätten inträffar normalt. Osäkerheten i båda beräkningarna är nämligen, särskilt så länge definitiv årsstatistik för 1960 saknas, avsevärd.

Anmärkning om *missvisningar i statistiken* till följd av den så kallade oms-rushen. Beräkningarna i de poster som sammanfattas i försörjningsbalansen skall i princip bygga på uppgifter om faktiska leveranser eller nedlagda material- och arbetskostnader. I skilda fall har dock uppgifter i stället erhållits om betalningarna. Den tidigareläggning av betalningarna som med stor sannolikhet förekom inom vissa områden i samband med den allmänna varuskattens införande vid årsskiftet 1959—1960 med syfte att undvika skatt för varor levererade under 1960, skulle då ha medfört att försörjningsbalanssiffrorna för både 1959 och 1960 blivit missvisande. Detta synes i särskilt hög grad ha varit fallet med de kommunala investeringarna; beräkningarna härom bygger nämligen helt på betalningsstatistik. Utförda kalkyler ger också indirekt vid handen att den kommunala investeringssiffran blivit för hög 1959 och för låg 1960. Storleksordningen av missvisningen är mycket vanskelig att precisera men det sannolikaste är att den motsvarat ett belopp på ca 100 miljoner kronor. De ursprungliga beräkningarna över kommuninvesteringarna för 1959 och 1960 har korrigerats med detta belopp i försörjningsbalanstabellen (tabell 1). I detaljsiffrorna i tabell 2 kvarstår däremot de okorrigerade siffrorna. För bruttonationalproduktens del innebär korrigeringen att volymökningen 1959—1960 uppjusterats från ca 3 procent till ovan angivna 3 1/2 procent.

Statistiskt underlag saknas i det närmaste helt för att bedöma i vad mån andra poster på användningssidan är behäftade med samma typ av fel som

Tabell II: 1. Försörjningsbalans 1956—1960

Miljoner kronor

	1954 års priser			
	1956	1957	1958	1959
<i>Tillgång</i>				
Bruttonationalprodukt till marknadspris	48 571	50 225	50 718	53 275
Import av varor, cif	10 874	11 648	11 871	12 464
Minskning av lager m. m.	—	—	102	301
Summa tillgång	59 445	61 873	62 691	66 040
<i>Användning</i>				
Privat inhemsk bruttoinvestering	8 421	8 444	9 068	9 635
Statlig inhemsk bruttoinvestering	3 457	3 562	3 726	4 164
Kommunal inhemsk bruttoinvestering	2 628	2 892	2 955	3 182
Ökning av lager m. m.	615	1 027	—	—
Export av varor, fob, och nettot av tjänster	10 585	11 545	11 417	12 123
Privat konsumtion	28 094	28 569	29 490	30 571
Statlig konsumtion	2 320	2 366	2 401	2 563
Kommunal konsumtion	3 325	3 468	3 634	3 802
Summa användning	59 445	61 873	62 691	66 040
Bruttonationalproduktens proc. förändring sedan föregående år		+ 3 1/2	+ 1	+ 5

Anm. Beräkningen av de poster ur nationalräkenskaperna, som sammanfattas i försörjningsbalansen, skall i princip bygga på uppgifter om faktiska leveranser eller nedlagda material- och arbetskostnader. I vissa fall har dock beräkningarna måst baseras på uppgifter om betalningarna. Den tidigareläggning av betalningarna som förekom inom skilda områden i samband med den allmänna varuskattens införande vid årsskiftet 1959/60 med syfte att undvika beskattning för varor levererade under 1960, har då medfört att de siffror ur nationalräkenskaperna, som bygger på betalningsstatistik, ger en missvisande bild av den reella utvecklingen genom att siffrorna för 1959 blivit för höga och siffrorna för 1960 i motsvarande mån för låga. Statistiskt underlag för att korrigera denna missvisning föreligger endast för de kommunala investeringarna och där blott i ofullständig omfattning. Det belopp på 100 miljoner kronor som för dessa investeringar förts över från 1959 till 1960 är därför omgivet av stor osäkerhetsmarginal. Såsom redan påpekades i den preliminära nationalbudgeten för 1961 har också statistiken för industriinvesteringarna sannolikt påverkats av betalningsförskjutningar på så vis att den för 1959 anger ett ca 50 miljoner kronor högre och för 1960 ett lika mycket lägre belopp än den reella utvecklingen. Någon korrigering för denna förmodade missvisning har emellertid inte gjorts i tabellen.

siffrorna över kommuninvesteringarna. Detta innebär att en besvärande osäkerhetsfaktor vidlåder dessa försörjningsbalansberäkningar för 1959 och 1960. Det kan nämnas att beräkningarna av bruttonationalprodukten från produktionssidan för tvåårsperioden 1958—1960 ger i stort sett samma resultat som beräkningarna från användningssidan. Enligt tabell 1 steg bruttonationalprodukten med närmare 9 procent från 1958 till 1960. Enligt kalkylerna från produktionssidan var ökningen 1958—1959 4 procent och från 1958 till 1960 visar även dessa beräkningar en produktionsstegring med ca 9 procent.

			Löpande priser		
1960	Förändring 1959—1960		1960	Förändring 1959—1960	
	Milljoner kronor	Procent		Milljoner kronor	Procent
55 253	+ 1 978	+ 3 1/2	68 499	+ 5 398	+ 8 1/2
14 624	+ 2 160	+ 17 1/2	14 888	+ 2 400	+ 19
—	— 301	.	—	— 265	.
69 877	+ 3 887	+ 6	83 887	+ 7 533	+ 10
10 240	+ 605	+ 6 1/2	12 763	+ 1 415	+ 12 1/2
4 070	— 94	— 2 1/2	5 069	+ 131	+ 2 1/2
3 163	— 19	— 1/2	3 923	+ 210	+ 5 1/2
1 161	+ 1 161	.	1 381	+ 1 381	.
13 645	+ 1 522	+ 12 1/2	14 440	+ 1 986	+ 14
31 034	+ 463	+ 1 1/2	36 956	+ 1 715	+ 5
2 656	+ 93	+ 3 1/2	3 569	+ 295	+ 9
3 908	+ 106	+ 3	5 286	+ 400	+ 8
69 877	+ 3 887	+ 6	83 887	+ 7 533	+ 10
+ 3 1/2			+ 8 1/2		

1. Inhemska bruttoutgifter

De totala bruttoinvesteringarna¹ beräknas ha ökat med närmare 3 procent² i volym 1959—1960 mot närmare 8 procent 1958—1959. I löpande priser ökade investeringarna knappt 9 procent båda åren. Prisstegringen mellan 1959 och 1960 hänför sig delvis till omsättningsskatten.

De statliga bruttoinvesteringarna har totalt sett minskat i volym räknat med 2 1/2 procent och de kommunala efter korrigering för omsättningsskat-

¹ Som grundval för beräkningarna över investeringsverksamheten kan huvudsakligen följande källor nämnas: 1) *bostäder*: månadsstatistik från bostadsstyrelsen och arbetsmarknadsstyrelsen; 2) *jordbruk, skogsbruk och fiske*: uppgifter från statistiska centralbyrån, statens forskningsanstalt för jordbruksbyggnader, jordbrukets utredningsinstitut, skogsstyrelsen och domänstyrelsen; 3 o. 4) *industri och kraftverk*: kommerskollegiets kapitalinvesteringssenkäter; 5) *handel*: arbetsmarknadsstyrelsens tillståndsgivningsstatistik; 6) *samfärdsl*: kommerskollegiets kapitalinvesteringssenkäter, registreringsstatistik för motorfordon, Sveriges varvsindustriförening samt utrikes-handelsstatistiken; 7 o. 8) *förvaltning, sociala ändamål, skolor, kyrkor m. m.*: riksräkenskapsverkets budgetredovisning; 9) *vägar och gator m. m.*: uppgifter från väg- och vattenbyggnadsstyrelsen samt arbetsmarknadsstyrelsen; 10) *militära investeringar*: uppgifter från försvarsdepartementet och riksräkenskapsverket. — Dessutom bör nämnas *statistiska centralbyråns kommunstatistik*, vilken berör grupperna 1), 4), 6), 7), 8) och 9).

² Efter den ovan omtalade korrigeringen av de kommunala investeringarna. Detallsiffrorna i tabell 2 är däremot okorrigerade; korrigeringsbeloppet har nämligen ej kunnat fördelas på olika investeringsslag. Kommentarer i fortsättningen beträffande investeringarna bygger därför på okorrigerat material där inte annat sägs.

Tabell II: 2. Bruttoinvesteringar 1956—1960

Miljoner kronor i löpande priser

	1956	1957	1958	1959	1960	Förändring i procent i fasta (1954 års) priser			
						1956— 1957	1957— 1958	1958— 1959	1959— 1960
<i>Inklusive underhåll:</i>									
Byggnader och anläggningar totalt.....	9 150	9 764	10 437	11 665	12 367	+ 3	+ 6	+ 10	0
därav: bostäder	3 483	3 646	3 881	4 200	4 378	+ 1	+ 6	+ 6	— 2
industri.....	952	994	1 118	1 209	1 484	0	+ 12	+ 7	+ 15
övrigt	4 715	5 124	5 438	6 256	6 505	+ 4	+ 5	+ 13	— 2
Maskiner och apparater totalt	6 854	7 429	7 951	8 435	9 288	+ 3	+ 6	+ 6	+ 5
därav: industri.....	2 291	2 351	2 651	2 811	3 152	0	+ 12	+ 5	+ 5
övrigt	4 563	5 078	5 300	5 624	6 136	+ 5	+ 3	+ 7	+ 5
Totala bruttoinvesteringar inklusive underhåll (utan korr.)	16 004	17 193	18 888	20 100	21 655	+ 3	+ 6	+ 8	+ 2
D:o med korr. ¹	.	.	.	20 000	21 755	.	.	+ 8	+ 3
<i>Exklusive underhåll:</i>									
Byggnader och anläggningar totalt.....	6 524	6 940	7 583	8 558	8 990	+ 3	+ 9	+ 11	— 1
därav: bostäder	2 566	2 694	2 898	3 088	3 136	+ 2	+ 7	+ 4	— 4
industri.....	705	739	849	923	1 167	0	+ 15	+ 9	+ 19
övrigt	3 253	3 507	3 836	4 547	4 687	+ 4	+ 8	+ 17	— 2
Maskiner och apparater totalt	4 528	4 943	5 369	5 770	6 356	+ 4	+ 8	+ 9	+ 5
därav: industri.....	1 360	1 369	1 657	1 791	2 042	— 1	+ 21	+ 7	+ 6
övrigt	3 168	3 574	3 712	3 979	4 314	+ 6	+ 2	+ 10	+ 5
Totala bruttoinvesteringar exklusive underhåll	11 052	11 883	12 952	14 329	15 346	+ 3	+ 8	+ 10	+ 2

¹ Siffror »med korr.» är korrigerade med 100 milj. nedåt resp. uppåt 1959 och 1960 med hänsyn till betalningsförskjutningar för de kommunala investeringsutgifterna i samband med varuskattn.

tens effekt på det statistiska materialet, med 1/2 procent, medan de privata investeringarna ökat med 6 1/2 procent. Investeringsutvecklingen 1959—1960 kontrasterar mot utvecklingen 1958—1959, då de offentliga investeringarna steg betydligt mer än de privata.

Liksom de båda närmast tidigare åren har investeringsverksamheten inom industrin expanderat starkt 1959—1960. Kraftigt ökade investeringar noteras för bl. a. metall- och verkstadsindustrin, skogsindustrierna, textilindustrin samt läder-, hår- och gummivaruindustrin. För gruvindustrin däremot var investeringsverksamheten avsevärt lägre 1960 än 1959, och minskade investeringar (i fasta priser) registrerades även för livsmedels- och dryckesvaruindustrin samt för den kemisk-tekniska industrin. Förutom industriinvesteringarna har investeringarna i privata transportmedel och investeringarna inom handeln ökat speciellt kraftigt.

Tabell II: 3. Privat konsumtion 1955—1960

	Miljoner kronor i löpande priser		Förändringar i procent i fasta (1954 års) priser				
	1959	1960	1955-1956	1956-1957	1957-1958	1958-1959	1959-1960
Livsmedel	10 466	10 949	+ 1	0	+ 3	+ 2	+ 1
Spritdrycker och viner	1 561	1 633	+ 10	- 11	- 11	+ 1	+ 1
Tobak	1 124	1 247	+ 1	+ 3	+ 3	+ 3	+ 8
Bostad	3 472	3 700	+ 4	+ 4	+ 4	+ 4	+ 4
Bränsle och lyse	1 705	1 746	+ 4	- 7	+ 11	- 1	+ 7
Beklädnad	4 284	4 464	+ 4	+ 2	+ 2	+ 3	- 1
Inventarier	2 968	2 957	+ 5	+ 7	+ 11	+ 13	- 3
Fordon	3 026	3 215	+ 8	+ 11	+ 6	+ 13	+ 2
Resor	1 286	1 300	- 4	- 4	- 2	- 1	+ 1
Sjukvård, hygien, hemvård etc.	2 115	2 273	+ 4	+ 3	+ 4	+ 3	+ 2
Övrigt	2 906	3 118	- 1	+ 3	+ 1	+ 1	+ 2
Summa	34 911	36 602	+ 3	+ 2	+ 3	+ 4	+ 2
+ Banktjänster	175	184	+ 6	+ 14	+ 13	+ 10	+ 3
+ Försäkringstjänster	396	423	+ 2	+ 12	- 3	- 4	+ 2
- Dubbelräkning	241	253	.	.	.	.	.
Total privat konsumtion	35 241	36 956	+ 3	+ 2	+ 3	+ 4	+ 2
därav: varaktiga varor	4 764	4 793	+ 4	+ 8	+ 5	+ 13	- 4
tjänster	9 019	9 570	+ 1	+ 3	+ 2	+ 2	+ 3
övrigt	21 458	22 593	+ 4	+ 1	+ 3	+ 2	+ 2

Investeringsverksamheten inom bostadsområdet, vilken tilläts expandera avsevärt under perioden 1957—1959, har dämpats något från 1959 till 1960; inklusive underhåll beräknas den ha minskat med ca 2 procent. Bostadsinvesteringarna exklusive underhåll, d. v. s. de under året nedlagda kostnaderna för ny- och ombyggnader, har minskat något mer, med nära 4 procent. Antalet färdigställda lägenheter uppgick under 1960 till 68 000 mot 69 000 under 1959. Antalet påbörjade lägenheter var under 1959 70 800. De beräknas ha varit något färre 1960. Samtidigt som den genomsnittliga lägenhetsstorleken minskat något har byggnadstiden för flerfamiljshus förlängts.

Den tidigare expansionen av byggnads- och anläggningsverksamheten har totalt sett icke fortsatt från 1959 till 1960. Brist på produktionsresurser har lagt hinder i vägen härför. Investeringarna i industribyggen har dock kunnat ökas kraftigt även 1959—1960, till stor del tack vare det utrymme som skapats av att bostadsinvesteringarna liksom övrig byggnadsverksamhet minskat. Däremot visar de totala investeringarna i maskiner och apparater ungefär samma ökning 1959—1960 som under de närmast föregående två åren.

Från 1959 till 1960 ökade den *privata konsumtionen*¹ med ca 5 procent

¹ Bland källorna för beräkningarna av den privata konsumtionen 1959—1960 kan nämnas socialstyrelsens omsättningsstatistik för detaljhandeln, direkta uppgifter om försäljningens värde eller kvantitet (vad gäller bl. a. telefon och telegram, radio- och TV-licenser, sprit och tobak samt resor), registreringsstatistiken för personbilar samt nöjes- och varuskattestatistik. Beräkningarna av livsmedelskonsumtionen utförs av statens jordbruksnämnd på grundval av bl. a. leverans- och tillförselstatistik.

i löpande priser och med något mer än 1 1/2 procent i fasta priser (i tabellen är siffran avrundad till 2 procent). Nedjusteringen av den privata konsumtionens ökning 1959—1960 i förhållande till beräkningarna i den preliminära nationalbudgeten berör ett flertal varugrupper, i första hand dock hushållens utgifter för inventarier och fordon.

Prisstegringen för konsumtionen var relativt obetydlig, om man undantar omsättningsskatten.

Nedgången i ökningstakten för den totala privata konsumtionsvolymen från 4 procent 1958—1959 till 2 procent 1959—1960 ligger huvudsakligen på de varaktiga varorna (främst inventarier och personbilar), vilka volymmässigt minskat med drygt 3 1/2 procent. Påverkan av oms-rushen under fjärde kvartalet 1959 förklarar den speciella utvecklingen för de varaktiga varorna 1959—1960; även inköpen av bl. a. kläder synes till en viss del ha påverkats av oms-rushen.

Tobaksförbrukningen har ökat avsevärt 1959—1960. Enligt beräkningarna i tabell 3, som bygger på uppgifter om leveranser från tobaksmonopolet till återförsäljare, skulle en ökning med 8 procent i volym ha ägt rum. I samband med att tobaksförsäljningen blev fri 1960 utökades antalet återförsäljare. Det är därför tänkbart att en del av konsumtionsökningen i tabell 3 i stället borde ha registrerats som lagerökning i tabell 6 (jfr noten till denna tabell).

För den *offentliga konsumtionen* föreligger som nämnts nya siffror endast för den statliga konsumtionen. Denna beräknas ha stigit med ca 3 1/2 procent i volym 1959—1960, medan den kommunala konsumtionen ökat med ca 3 procent.

2. Utrikeshandel och lagerutveckling

Bytesbalansen med utlandet försämrades med ca 400 miljoner kronor från 1959 till 1960 (se tabell 4). Högkonjunkturen i Sverige och utomlands ledde till en kraftig expansion av varu- och tjänsteutbytet med utlandet 1959—1960. Varuimporten steg särskilt kraftigt, delvis som en följd av betydande uppbyggnad av råvarulagren under fjolåret. Även exporten av varor visade en osedvanligt stark ökning, främst orsakad av efterfrågeexpansionen i de västeuropeiska högkonjunkturländerna.

Den påtagliga prisstabilitet som kännetecknat den nuvarande högkonjunkturen, såväl i Sverige som internationellt, präglade även prisutvecklingen i den svenska utrikeshandeln 1959—1960. De mindre prisrörelser som dock ägde rum gick i summa till Sveriges favör. Vid helt oförändrade priser (men vid faktiskt inträffad kvantitetsmässig utveckling) skulle, som framgår av nedre delen av tabell 4, underskottet i bytesbalansen ha ökat ännu något mer 1959—1960 än som skedde. Bytesförhållandet i varuutbytet (terms of trade) förbättrades nämligen med ca 1 procent och fraktnivån för den svenska handelsflottans transporttjänster visade en mindre uppgång.

Tabell II: 4. Bytesbalansen 1956—1960

Miljoner kronor

	1956	1957	1958	1959	1960	Förändring 1959—1960 i procent
<i>Löpande priser</i>						
Export av varor, fob.....	10 067	11 062	10 799	11 424	13 285	+ 16
Import av varor, cif.....	11 434	12 567	12 249	12 488	14 888	+ 19
Handelsbalansens saldo.....	- 1 367	- 1 505	- 1 450	- 1 064	- 1 603	.
Nettoinsegling.....	1 049	1 265	1 085	1 073	1 180	+ 10
Bruttoinsegling.....	+ 2 099	+ 2 418	+ 2 152	+ 2 133	+ 2 266	+ 6
Kostnader i utlandet vid utrikes sjöfart.....	- 1 050	- 1 153	- 1 067	- 1 060	- 1 086	+ 2
Utländska fartygs utgifter i Sverige.....	166	175	165	167	175	+ 5
Övriga tjänster m. m. netto ..	+ 25	- 30	- 80	- 210	- 200	.
Bytesbalansens saldo	- 127	- 95	- 280	- 34	- 448	.
<i>Fasta (1954 års) priser</i>						
Export av varor, fob.....	9 583	10 464	10 434	11 270	12 761	+ 13
Import av varor, cif.....	10 874	11 648	11 871	12 464	14 624	+ 17
Handelsbalansens saldo.....	- 1 291	- 1 184	- 1 437	- 1 194	- 1 863	.
Nettoinsegling.....	824	953	920	921	938	+ 2
Utländska fartygs utgifter i Sverige.....	154	156	140	141	142	+ 1
Övriga tjänster m. m. netto ..	+ 24	- 28	- 77	- 209	- 196	.
Bytesbalansens saldo	- 289	- 103	- 454	- 341	- 979	.

Exportens volym ökade med 13 procent och värdet med 16 procent; för priserna noterades alltså en uppgång med ungefär 3 procent. Vissa varugrupper ökade ovanligt starkt i volym, malmer med 26 procent, papper och papp med 17 procent och verkstadsprodukter med 15 procent. Bland verkstadsprodukterna ökade maskinexporten med hela 20 procent.

Importen ökade med ca 17 procent i volym och ca 19 procent i värde; prisstegring alltså 2 procent. Enligt konjunkturinstitutets nya volymberäkningar för importen, grupperad efter användningsområden, var det importen av råvaror till industrin som steg särskilt starkt. För konsumtionsråvaror ökade importvolymen med 13 procent och för övriga industriråvaror anges en uppgång med 27 procent. Även för färdiga konsumtionsvaror ägde en betydande importökning rum, vilken med hänsyn till den svaga ökningen i den privata konsumtionen måste ha resulterat i ökade lager för vissa grupper av konsumtionsnyttigheter. De icke varaktiga konsumtionsvarorna steg med 11 procent i volym, medan gruppen varaktiga konsumtionsvaror ökade med 5 procent. En avsevärd stegring noterades även för importen av investeringsvaror (+ 16 procent) liksom för bränslen och drivmedel (+ 21 procent).

I den preliminära nationalbudgeten räknades med en lagerökning av storleksordningen 500 miljoner kronor, en uppgift som baserades på av företagen i samband med investeringsenkäten i oktober avlämnade uppskattningar

Tabell II: 5. Lagerförändringar för statistiskt belysta produktions- och distributionsområden 1956—1960

	Miljoner kronor i genomsnittliga återan- skaffningspriser för respektive år				
	1956	1957	1958	1959	1960
Gruvor ¹	+ 10	+ 2	+ 35	— 4	— 6
Järn-, stål- och andra metallverk ¹	+ 110	+ 153	— 38	+ 125	+ 207
Varv ¹	+ 244	+ 319	+ 38	— 32	— 88
Verkstadsindustri i övrigt ¹	+ 353	+ 366	+ 53	— 186	+ 905
Jord- och stenindustri	+ 17	+ 26	— 10	— 5	+ 27
Träindustri ²	— 4	— 112	+ 99	— 196	+ 167
Massa-, pappers- och grafisk industri		+ 150	+ 15	— 160	— 2
Livsmedelsindustri	— 27	+ 52	— 39	+ 52	+ 96
Textil- och beklädnadsindustri	— 53	+ 34	— 11	— 3	+ 34
Läder-, hår- och gummivaruindustri	— 20	+ 20	— 15	+ 23	+ 27
Kemisk-teknisk industri	+ 27	+ 24	— 15	+ 8	+ 65
Bränsle i industrin ³ (inkl. el-, gas- o. vattenverk) ..	+ 71	+ 40	— 18	— 7	— 8
Summa industri	+ 728	+ 1 074	+ 94	— 385	+ 1 424
Handel ⁴	+ 87	+ 118	— 161	+ 90	+ 167
Variation i kreaturskapital	— 80	+ 10	+ 20	— 10	— 60
Variation i skogsuttag	— 20	+ 20	— 60	+ 40	— 150
Summa lagerförändringar	+ 715	+ 1 222	— 107	— 265	+ 1 381
Summa lagerförändringar i fasta (1954 års) priser ..	+ 615	+ 1 027	— 102	— 301	+ 1 161

¹ Inklusive bränslelagerförändringar. — ² 1956—1959 inklusive trävaruhandel. — ³ Exklusive bränslelagerförändringar inom gruvföretag, järn-, stål- och andra metallverk samt verkstadsindustri. — ⁴ Omfattar lagren inom bilhandel (personbilar), bränslehandel, järngrosshandel, livsmedelshandel (inkl. förändringarna av lagren av brödsäd hos jordbrukarna), lädergrosshandel och skohandel samt textilhandel. — ⁵ Därav + 51 miljoner kronor enligt en specialundersökning för lagerutvecklingen under 1959 avseende flertalet av de branscher inom detalj- och partihandel som inte har nämnts i not 4.

om sin sannolika lagerställning vid årsskiftet. Nu föreliggande statistik anger en väsentligt större lageruppgång. Lagerökningen under fjolåret kan uppskattas ha varit av storleksordningen drygt 1 miljard kronor i 1954 års priser och därmed av samma betydande storlek som under 1955 och 1957 (se tabell 5). I löpande priser beräknas lagerökningen totalt ha uppgått till ca 1,4 miljarder kronor under 1960. Exkluderas variationer i kreaturskapital och skogsuttag, vilka under året inneburit en lageruttömning, stiger siffran till ca 1,6 miljarder kronor.

För industrins del uppvisar järn- och metallverken samt framför allt verkstadsindustrin exklusive varven kraftig lagertillväxt. Inom dessa branscher synes lagren ha stigit för såväl råvaror som varor i arbete och färdigvaror. Beträffande råvarulagren synes lageruppbbyggnaden under fjolåret ha resulterat i något för stora lager inom såväl järn- och stålverken som inom de olika branscherna av verkstadsindustrin enligt företagsledarnas omdömen till konjunkturinstitutets konjunkturbarometer vid slutet av fjärde kvartalet 1960. Färdigvarulagren däremot bedömdes enligt samma källa som snarast för små. Beträffande varven har lagervariationerna varit små, bortsett

från en relativt kraftig nedgång för varor under arbete. I övrigt märks en betydande ökning av råvarulagren inom träindustrin, medan massaindustriens lager av färdigvaror synes ha minskat något. Inom handeln, som endast delvis är täckt av lagerstatistik, visade livsmedelshandeln en lagerminskning, medan lagren inom såväl textilhandeln som bilhandeln synes ha vuxit avsevärt.

Handelsstatistik för 1961

Handelsstatistik för 1961

Handelsstatistik för 1961

Handelsstatistik för 1961

III. Utrikeshandeln

1. Sveriges export och import 1960

Under intryck av snabbt växande efterfrågan såväl i Sverige som i Väst-europa i övrigt steg den svenska utrikeshandeln kraftigt mellan 1959 och 1960. Genom den speciellt starka uppgången mot slutet av förra året kom de definitiva förändringstalen för både exporten och importen att bli ett par procentenheter större än vad som angavs i den preliminära nationalbudgeten. Värdeökningarna 1959—1960 blev således 16 procent för exporten och 19 procent för importen. Motsvarande volymförändringar var 14 respektive 18 procent; bytesförhållandet förbättrades härigenom med en procentenhet. För handelsbalansens del innebar denna utveckling att underskottet, som 1959 var ca 1 060 miljoner, ökade till 1 600 miljoner kronor eller ca 125 miljoner mer än vad man räknade med i den preliminära nationalbudgeten.

De förskjutningar i utrikeshandelns områdesfördelning, som ägde rum under fjolåret, innebar i huvudsak att EMA-ländernas¹ andel av den svenska exporten steg något medan USA-andelen reducerades; för importen var förhållandet det rakt motsatta. Exporten till övriga EFTA-länder och till EEC¹ steg procentuellt ungefär lika mycket medan införseln från det förstnämnda området ökade något snabbare. Om man enbart ser på utvecklingen under andra halvåret — EFTA-avtalet trädde i kraft först vid halvårsskiftet 1960 — jämfört med samma tid 1959 framgår det att både i fråga om importen och exporten växte den svenska utrikeshandeln med EFTA-området snabbare än med EEC.

2. Bytesbalansen och valutareserven 1960

Till omkring fem sjättedelar motsvarades underskottet på handelsbalansen 1960 av nettot av sjöfartsintäkterna, vilka för övrigt också steg något mer än enligt den preliminära nationalbudgeten. Bytesbalansens minussaldo förra året blev ca 460 miljoner, vilket är ca 430 miljoner mer än 1959 och omkring 185 miljoner mer än 1958. De kända kapitaltransaktionerna gav vidare ett netto på — 70 miljoner, varför valutareservens minskning teoretiskt skulle ha uppgått till ca 535 miljoner kronor. Den faktiska minskningen var emellertid endast 160 miljoner kronor; nedgången låg helt hos affärsbankerna medan riksbankens guld- och valutatillgångar steg inte oväsentligt.

¹ EMA = det europeiska monetära avtalet, EFTA = det europeiska frihandelsområdet ('des six'), EEC = den gemensamma marknaden ('de sex').

Förskjutningsposten, förmodligen till stor del ett uttryck för systematiska fel i handels- och betalningsstatistiken, kom därför att bli ca 375 miljoner kronor.

3. Sveriges export 1961

I Västeuropa, som mottar i runt tal två tredjedelar av den svenska exporten, tyder konjunkturindikatorerna allmänt på en fortsatt högkonjunktur; detta gäller nu även för Storbritannien, där en konjunkturförsvagning via exporten och vissa delar av den privata konsumtionen gjort sig gällande under senare delen av 1960. Prognoserna för bruttonationalprodukten anger överlag en fortsatt, väsentlig tillväxt under 1961 framför allt som följd av betydande investeringsökningar i näringslivet samt tilltagande privat konsumtion; tyngdpunkten i investeringsuppgången synes förskjutas från byggnadsområdet, där expansionen också hålls tillbaka av allmän arbetskraftsbrist, till maskinområdet. Den lageruppbyggnad som särskilt under första hälften av 1960 satte sin prägel på den västeuropeiska konjunkturutvecklingen har av allt att döma helt upphört; för innevarande år kan man inte räkna med någon mera påtaglig efterfrågestimulans härifrån.

Handelspolitiskt tilldrar sig de fortsatta tullsänkningarna inom EEC och EFTA största intresset. Inom EEC har den interna tullavvecklingen mellan de sex länderna vid ingången av 1961 nått 30 procent räknat från de ursprungliga nationella tullarna. Från nämnda tidpunkt har vidare skett en första anpassning av de nationella tullarna mot tredje land till den gemensamma yttre tullmuren. Vad beträffar EFTA skedde den 1 juli 1960 den första tullreduktionen gentemot medlemsstaterna med 20 procent. Enligt ett redan fattat beslut om acceleration kommer vidare en ytterligare sänkning av tullarna med 10 procent att ske den 1 juli 1961 i stället för vid ingången av 1962, vilket ursprungligen avsetts. Ett studium av den svenska exportens och importens varu- och länderfördelning under 1960 ger inget entydigt svar på frågan i vilken mån de inträdda tullförändringarna i Västeuropa haft inverkan på vår utrikeshandel. Det förhållandet, att handelsutbytet med EFTA-gruppen under andra halvåret i föl ökade snabbare än gentemot EEC trots att konjunkturuppsvinget var väsentligt starkare i sistnämnda område kan dock kanske tas som ett tecken på verkan av dessa inträffade och förväntade tulländringar.

Recessionen i Förenta staterna har under den gångna delen av 1961 inte brutits men inte heller undergått någon allvarligare fördjupning. Lagren, som genom omslaget från kraftig uppbyggnad efter stålstrejken till nedskärning mot slutet av fjolåret spelade huvudrollen i den totala efterfrågedämpningen, har fortsatt att sjunka. Bostadsbyggandets länge väntade uppgång som följd av bl. a. kreditlättnader har endast delvis kommit till stånd. Näringslivets fasta investeringar beräknas fortsätta att avta under första hälften av året, varefter en förnyad uppgång antas inträda. Rådande nedgångstendenser, vilka i viss grad förstärkts av försvagad konsumtionsefterfrågan i

samband med den inträffade minskningen av de totala inkomsterna, har emellertid motverkats av ökade offentliga utgifter samt fortsatt exportstegring så att avmattningen i den totala produktionen blivit mycket begränsad. För importens del har utvecklingen inneburit en fortsatt försvagning såväl vad beträffar råvaror o. dyl. som för färdigvaror. Med hänsyn till den allmänna aktivisering av den ekonomiska politiken i efterfrågestimulerande riktning som håller på att genomföras samt vidare den förbättring på framför allt investeringssidan som väntas inträda mot mitten av året verkar det emellertid troligt att den amerikanska importen stabiliseras och börjar återhämtas.

Någon väsentlig förändring i råvaruländernas situation har inte inträffat under de senaste månaderna. Den minskade efterfrågan från industriländerna i förening med stora utbud inom viktigare varuområden medförde under 1960 ett allmänt prisfall och sjunkande exportintäkter. Med en viss eftersläpning dämpades också råvaruländernas import. Även om prisutvecklingen under de första månaderna i år varit uppåtriktad torde råvaruländernas likviditetsposition ha försämrats så mycket att en förnyad importökning förmodligen låter vänta på sig.

En summering av föreliggande tendenser i världsekonomin ger således vid handen att på de för den svenska exporten primära marknaderna kan högkonjunkturen väntas bestå under 1961. Den ökade efterfrågan på svenska produkter, som detta förhållande pekar på, kan vidare förstärkas ytterligare dels direkt, dels indirekt via råvaruländerna, när den amerikanska konjunkturen åter vänder uppåt. En sådan utveckling är dock knappast så nära förestående att man kan räkna med någon mera påtaglig positiv effekt på den svenska exporten till dessa länderområden under innevarande år.

I den preliminära nationalbudgeten framlades två kalkyler för den svenska exportvolymens förändringar mellan 1960 och 1961. Den ena, baserad på kommerskollegiets undersökningar, angav en ökning på ca 4 procent medan den andra, i vilken man utgick från köparländernas produktionsprognoser för 1961 och den traditionella relationen mellan deras produktion och import, gav en stegring på 6 procent. I konjunkturinstitutets februarirapport påpekades det att en dylik ökning (4—6 procent), vilken bedömdes som realistisk, i stort sett innebar att exporten — bortsett från säsongvariationer — skulle ligga kvar på den höga nivå som uppnåddes mot slutet av 1960. Det synes för närvarande inte finnas skäl att frångå dessa uppskattningar av exportförändringen 1961. Kommerskollegium har i sin reviderade beräkning angivit en volymökning på 5 procent. Denna siffra baseras på förväntade ökningar inom flertalet varuområden. De viktigaste undantagen är livsmedelsgruppen, för vilken en kraftig exportnedgång väntas äga rum, samt trävaruexporten som kan antas sjunka som följd av den påtagliga lageruppbbyggnaden hos importörerna under 1960 och den skärpta konkurrensen från bl. a. Canada. Bland de mest expansiva områdena märks papper och papp, samt som en avspiegling av den västeuropeiska investeringskonjunkturen, handelsfärdigt järn och stål samt maskiner och apparater. De justeringar

av mottagarländernas prognoser för produktionsutvecklingen, som förekommit sedan december förra året, har vanligen inneburit smärre höjningar men dessa har dock inte varit större än att siffran 6 procent för exportökningen allttjämt synes giltig. Utförselstatistiken för årets första tre månader visar en värdeökning på nära 4 procent jämfört med samma period i fjol. Bl. a. med tanke på att kommerskollegiets kalkyl, baserad på enkäter bland exportörer m. fl., brukar ha en benägenhet att underskatta den faktiska ökningen och då vidare vissa eventuellt exporthöjande faktorer tillkommit, som man inte kunnat ta hänsyn till i denna kalkyl (bl. a. de västtyska och nederländska revalveringarna), har det befunnits lämpligt att som prognos för den svenska exportens volymökning stanna för 6 procent. Under antagande om en exportprisstegring på 2 procent (oförändrat från decemberberäkningen) skulle exportvärdet därmed öka med ca 8 procent 1960—1961.

4. Sveriges import 1961

Volymstegringen 1960—1961 för importen angavs i den preliminära nationalbudgeten till 5, alternativt 7 procent. Den första siffran byggde i huvudsak på kommerskollegiets uppskattningar medan den andra var resultatet av en schematisk kalkyl på basis av det traditionella förhållandet mellan bruttonationalprodukt och import i Sverige. När dessa olika beräkningar gjordes var inte den extraordinära importansvällningen mot slutet av 1960 känd. Denna följdes i januari—mars i år av en dämpning. Importvärdet för dessa tre månader stannade nämligen då på en nivå som låg nära 2 procent lägre än för samma period ett år tidigare och 9 procent lägre än under oktober—december. Kommerskollegiets nu reviderade studie av de aktuella tendenserna pekar på 4 procents ökning av importvolymen 1961. Med hänsyn till att förra årets höga import i mycket hög grad sammanhängde med en lagerökning, som i år inte kan tänkas fortsätta i samma höga omfattning, synes denna siffra böra godtagas utan någon sådan uppjustering som eljest kunde föranledas av mera allmänna överväganden om sambandet mellan total produktionsökning och importökning, helst som den tyska revalveringen tillkommit som en i viss mån bromsande faktor. Importökningen kan i första hand antas koncentreras till maskiner och apparater, bilar och kemiska produkter, medan särskilt införseln av järn och stål, inom vilket område lagerökningen i fjol var betydande, och livsmedel kan komma att redovisa minskningar.

Tillsammans med en förmodad prisuppgång på 1 procent — bl. a. som följd av valutauppskrivningen i Västtyskland och Nederländerna — skulle importvärdestegringen således bli 5 procent. Det kan nämnas att på grund av det högre utgångsläget skulle importens absoluta värde efter en sådan ökning bli något större än enligt den preliminära nationalbudgetens 8-procentiga alternativ.

5. Bytesbalansen och valutareserven 1961

Med värdemässiga import- och exportökningar på 5 respektive 8 procent skulle handelsbalansens underskott bli ca 300 miljoner kronor mindre än för 1960 eller omkring 1 300 miljoner. Sjöfartsnettot har beräknats komma att uppnå 1 450 miljoner; jämfört med decemberprognosen har siffran således höjts med 50 miljoner så att ökningen i förhållande till fjolårets resultat blir ca 100 miljoner. Då nettot av övriga tjänster beräknats uppgå till —200 miljoner kronor och kapitaltransaktionerna inte väntas ge vare sig underskott eller överskott skulle guld- och valutareserven alltså teoretiskt sjunka med ca 50 miljoner kronor mot 400 miljoner enligt decemberberäkningen. Som framgår av tabell 4 har årets första tre månader dock inte kännetecknats av något valutautflöde. Den totala guld- och valutabehållningen har i stället ökat med ca 160 miljoner kronor sedan årsskiftet.

Tabell III: 1. Utrikeshandelns fördelning på länderområden 1959—1960

Miljoner kronor i löpande priser

	Import		Export		Handelsbalans	
	1959	1960	1959	1960	1959	1960
EMA-området	9 224	10 733	8 339	9 896	— 885	— 837
därav: EFTA	3 042	3 630	3 852	4 568	810	938
EEC	5 163	5 973	3 534	4 201	— 1 629	— 1 772
Förenta staterna, Canada	1 391	1 951	1 001	956	— 390	— 995
Övriga länder	1 873	2 204	2 084	2 433	211	229
Totalt	12 488	14 888	11 424	13 285	— 1 064	— 1 603

Tabell III: 2. Betalningsbalansen 1958—1961

Miljoner kronor i löpande priser

	1958	1959	1960	1961 prognos
Export av varor, fob.....	10 799	11 424	13 285	14 350
Import av varor, cif	12 249	12 488	14 888	15 650
Handelsbalansens saldo	— 1 450	— 1 064	— 1 603	— 1 300
Sjöfartsnetto	+ 1 250	+ 1 240	+ 1 355	+ 1 450
Övriga tjänster m. m. netto	— 80	— 210	— 200	— 200
Bytesbalansens saldo	— 280	— 34	— 448	— 50
Kapitaltransaktioner netto	— 11	— 81	— 73	0
Valutareservens teoretiska förändring	— 291	— 115	— 521	— 50
Förskjutningspost	+ 444	+ 171	+ 362	..
Valutareservens faktiska förändring	+ 153	+ 56	— 159	..

Tabell III: 3. Utrikeshandelns värde-, volym- och prisförändringar 1959—1961

I procent från föregående år

	1959	1960	1961 prognos
Export (fob): värde	+ 6	+ 16	+ 8
volym	+ 8	+ 14	+ 6
pris	- 2	+ 2	+ 2
Import (cif): värde	+ 2	+ 19	+ 5
volym	+ 5	+ 18	+ 4
pris	- 3	+ 1	+ 1
Bytesförhållande (exportpriser dividerade med importpriser).	+ 1	+ 1	+ 1

Tabell III: 4. Guld- och valutareserven december 1958—mars 1961

Miljoner kronor

	31/12 1958	31/12 1959	31/3 1960	31/12 1960	28/2 1961	30/3 1961
1. Riksbankens valutareserv....						
Guld	1 053	987	889	881	881	881
Konvertibla valutor	1 404	1 260	1 249	1 643	1 756	1 960
Övriga valutor	- 12	- 81	- 95	- 89	- 95	-113
Summa	2 445	2 166	2 039	2 435	2 542	2 728
2. Affärsbankernas valutabehållning	546	881	664	453	459	321
Summa totalt	2 991	3 047	2 703	2 888	3 001	3 049

IV. Produktionen

1. Den totala produktionen 1960 och 1961

Enligt de reviderade beräkningar som konjunkturinstitutet utfört från användningssidan, d. v. s. genom att summera åtgången av de olika varu- och tjänstekategorierna, steg totalproduktionen (bruttonationalprodukten till marknadspris) med 3 1/2 procent från 1959 till 1960. (Beträffande de missvisningar som uppkommit i statistiken genom vissa förskjutningar i betalningarna till följd av omsättningsskattens införande vid årsskiftet 1959/1960 se kap. II.) Alternativa beräkningar från produktionssidan, innebärande en uppskattning av förändringen i förädlingsvärdet inom de olika näringsgrenarna, tyder emellertid på en något större ökning, ca 4 1/2 procent.

Framställningen i detta kapitel avseende den väntade produktionsutvecklingen i år anknyter till beräkningarna från produktionssidan. Enligt de bedömningar som framläggs i nationalbudgetens olika kapitel väntas den höga efterfrågan bestå även under 1961. Man kan således utgå ifrån att den samlade produktionens höjd blir praktiskt taget helt beroende av produktionsförmågan, för vilken teknisk kapacitet, arbetskraftstillgång och produktivitet är avgörande. Såsom redan påpekades i den preliminära nationalbudgeten för 1961 torde inom stora områden den tillgängliga produktionskapaciteten ha varit praktiskt taget fullt utnyttjad vid utgången av 1960, vilket måste verka bromsande på den fortsatta expansionen. Beträffande tillgången på arbetskraft har nya beräkningar framlagts inom arbetsmarknadsstyrelsen. För dessa redogörs närmare i kapitel V, där den totala sysselsättningen uppskattas öka med omkring 35 000 personer eller ca 1 procent 1960—1961, samma siffra som angavs i den preliminära nationalbudgeten. Såsom framgår av det följande avsnittet om produktionsutvecklingen inom industrin var stegringen i den industriella produktiviteten betydligt lägre under loppet av 1960 än ett år tidigare. Med tanke på att produktionen i år ännu mer närmat sig det »tak» där olika produktivitetshämmande faktorer gör sig gällande, skulle detta närmast tyda på att en ytterligare avsaktnig i produktivitetens ökningstakt kan väntas under 1961. Å andra sidan pågår betydande rationaliseringar inom de flesta näringsgrenarna, delvis direkt stimulerade av arbetskraftsbristen, och detta måste komma till uttryck i stigande produktivitet. Med ledning av sådana allmänna överväganden synes det rimligaste antagandet om produktivitetsökningen vara att den stannar vid ca 3 procent. Den samlade produktionen kan således utifrån antaganden om en sysselsättningsökning med 1 procent och en produktivitetsökning med 3 procent uppskattas stiga med ca 4 procent 1960—1961.

I det följande avsnittet redogörs för den väntade utvecklingen inom olika

produktionsgrenar. Beräkningarna grundas huvudsakligen på upplysningar och omdömen från branschsak-kunniga, länsarbetsnämnderna och andra myndigheter, konjunkturbarometrar, företagens planer för byggnadsverksamhet och maskinanskaffningar o. s. v. under hänsynstagande även till den tekniska produktionskapaciteten och tillgången på arbetskraft i den mån dessa begränsar expansionsmöjligheterna. Den så framräknade ökningen av den totala produktionen överensstämmer väl med den på mera allmänna grunder antagna produktionsökningen med 4 procent 1960—1961.

2. Produktionsutvecklingen inom olika näringsgrenar

Industrin

De senaste årens produktionsutfall inom industrin anges i tabell 1, som också visar produktionen under de två första månaderna i år jämfört med samma tid 1960. Det framgår att den samlade industriproduktionen per normalår enligt industriförbundets index steg med 6 1/2 procent mellan 1959 och 1960, vilket är mer än för något år under 1950-talet. (Genom att antalet arbetsdagar var fler 1960 än 1959 blev ökningen i den faktiska produktionen större, ca 8 procent.) Av denna ökning hänför sig större delen till en kraftig uppgång under senare hälften av 1959, varigenom produktionen vid början av 1960 kom att ligga på en väsentligt högre nivå än i medeltal för 1959. Detta förklarar också de höga ökningstalen för de tre första kvartalen 1960 jämfört med motsvarande period 1959 (tabell 1).

I det följande redogörs för den för i år förväntade produktionsutvecklingen inom olika industrigrenar. Genomgången bygger i huvudsak på de informationer som erhållits från kommerskollegium och som i sin tur baseras på tillgänglig produktions-, utrikeshandels- och lagerstatistik, kontakter med industrins organisationer m. m.; likaså har resultaten av senaste konjunkturbarometrar och investeringsenkäter använts. En sammanvägning av dessa givetvis osäkra bedömningar ger till resultat att den totala industriproduktionen väntas stiga med ca 4 1/2 procent 1960—1961. För jämförbarhetens skull grundar sig också denna beräkning på normalår bestående av lika många arbetsdagar som 1960 (i verkligheten är den ordinarie arbetstiden bortåt 1 procent kortare 1961 än 1960).

Vid beräkningarna har hänsyn tagits till att utrymmet för sysselsättningsökningar är relativt begränsat. Enligt konjunkturbarometrarna räknar visserligen de flesta industribranscherna med ökat arbetarantal både under andra och tredje kvartalet i år. Att döma av samma barometrar och länsarbetsnämndernas rapporter är dock behovet av arbetskraft störst beträffande yrkeskunniga arbetare och tekniker, för vilka tillgången endast långsamt kan ökas och vilka därför fortfarande kommer att utgöra en bromsande faktor.

Även produktivitetsförbättringar har antagits bli måttliga. Produktivitetens utveckling under de närmast föregående åren kan uppskattas endast för industrin exklusive verkstäder m. m. för vilken både löpande kvantitativ

Tabell IV: 1. Industriproduktionen 1958—februari 1961

	Procentuell förändring från motsvarande period föregående år						
	1959	1960					1961
		Helår	1 kv.	2 kv.	3 kv.	4 kv.	jan. — febr.
<i>Hela industrin</i>	4	7	8	8	7	4	7
Kapitalvaruindustri	3	8	8	8	8	7	8
Konsumtionsvaruindustri	3	4	7	7	3	1	3
Malmbrytning och metallindustri	4	8	8	8	8	7	9
därav: järnmalmgruvor	—2	15	15	19	10	16	17
järn- och metallverk	14	8	11	6	6	8	10
sysselsättning i verkstadsind.	0	5	5	5	7	5	6
Träindustri	—6	11	13	10	14	7	6
Massa- och pappersindustri	8	15	15	19	17	8	7
Livsmedelsindustri	1	2	7	7	—3	—4	—4
Textil- och sömnadsindustri	5	4	5	4	4	4	6
Läder- och skoindustri	—3	—6	—1	—6	—6	—11	—5

Källa: Industriförbundets index.

Anm. I tabellen har för jämförbarhetens skull varje kvartal ansetts bestå av tre 25-dagars månader. Årssiffrorna är beräknade som medeltal av dessa »normalmånader». Eftersom antalet arbetstimmar vid normal produktion under 1960 var 1 procent större än 1959 anger emellertid Industriförbundets officiella helårssiffror genomgående 1 enhets högre ökningstal för 1960.

produktionsstatistik och sysselsättningsstatistik (antal arbetstimmar) föreligger. En sammanställning av dessa data visar en lägre produktivitetstegring under loppet av 1960 än under uppsvingets första och kraftigaste fas 1959. De siffror för produktionsökning per arbetstimme som kan erhållas med den i detta avseende dock ganska primitiva statistik (industriförbundets produktionsindex och socialstyrelsens sysselsättningsstatistik) tyder nämligen på att den industriella produktiviteten i här angiven mening steg med 6 procent mellan första kvartalen 1959 och 1960 men med endast 3 procent mellan fjärde kvartalen samma år. (Det må erinras om att produktiviteten inom industrin i regel stiger snabbare än inom näringslivet som helhet enligt de vid nationalbokföringen tillämpade beräkningsmetoderna; bl. a. förutsätts — med rätt eller orätt — »produktiviteten» i den offentliga verksamheten ständigt vara oförändrad.) Då industrin i år måste arbeta med begränsade resurser både vad arbetskraft och teknisk kapacitet beträffar, torde därför även möjligheterna för mera betydande produktivetsförbättringar vara begränsade.

Den beräknade ökningen av den totala industriproduktionen med ca 4 1/2 procent avser jämförelsen mellan årsmedelnivåerna för 1960 och 1961. Vad produktionsutvecklingen under loppet av dessa år beträffar så försvåras studiet av vissa oregelbundenheter olika månader emellan, vilka orsakats av arbetstidsförkortningen i form av lediga lördagar. En grov omräkning för de lediga lördagarnas inverkan på produktionsvolymen visar att produktionen per normalarbetsdag fortsatte att stiga även under större

delen av 1960, dock i sjunkande takt. Härigenom kom produktionen per normalarbetsdag att ligga ca 3 1/2 procent högre under januari—februari i år än medelnivån för 1960. Då den ordinarie veckoarbetstiden är densamma i år som i fjol innebär detta att ifall produktionen — bortsett från säsongmässiga variationer — under resten av året skulle ligga kvar på samma nivå som under årets två första månader, blev alltså ökningen av den totala industriproduktionen från 1960 till 1961 3 1/2 procent. För att realisera en produktionsökning med 4 1/2 procent från 1960 till 1961 måste således produktionen under loppet av innevarande år stiga i sådan takt att årsgenomsnittet blir 1 procent högre än den säsongrensade nivån vid årets början. Vid en under året kontinuerlig stegring skulle alltså produktionen till årets slut behöva stiga med 2 procent. Detta resonemang i säsongutjämnande tal är dock helt hypotetiskt och avser endast att visa storleksordningen för den under året väntade stegringen. Allteftersom produktionen närmat sig ett »tak», betingat av att kapaciteten blivit fullt utnyttjad, kan produktionen inte längre följa det brukliga säsongmönstret; då möjligheterna till ytterligare produktionsökning under högsäsongen blivit mindre minskas också säsongvariationernas utslag. Produktionsökningen mellan varandra motsvarande månader 1960 och 1961 kan inte förväntas bli lika stor under högsäsongen (sommaren och hösten) som under januari—februari, även om ökningen fram t. o. m. årsskiftet i och för sig kan väntas bli större än ovannämnda 2 procent.

Industrins delbranscher

Produktionen av *järnmalm* ökade med hela 17 procent 1959—1960. Exportökningen var dock så stor (27 procent) att lagren minskade. Vad utsikterna för i år beträffar väntas järnmalmsexporten öka med 5 procent i förhållande till i fjol. Även för produktionen förutses en betydligt lägre uppgång än i fjol eller ca 10 procent.

För det viktiga produktionsområde som *verkstäderna* utgör saknas aktuell kvantitativ produktionsstatistik. Då antalet utförda arbetstimmar per normalvecka inom verkstadsindustrin exklusive varven ökade med 7 1/2 procent från 1959 till 1960 kan produktionsökningen — vid konventionellt antagen produktivitetsstegring (2 1/2 procent) och med hänsyn till arbetstidsförkortningen (2 procent) — anges till 8 procent. Uppgångstendenserna i produktionen synes hålla i sig även under 1961. Antalet utförda arbetstimmar per normalvecka har stigit under de två första månaderna i år och var i februari 7,7 procent större än för ett år sedan, samtidigt som exportandelen i produktionen ökat. Enligt en preliminär bearbetning av verkstadsindustrins orderstatistik var orderingången under perioden september 1960—februari 1961 större än ett år tidigare inom både mekaniska och elektriska verkstäder men något lägre inom järn- och metallmanufaktur. Den totala orderstocken var dock inom samtliga delbranscher betydligt större i februari i år än i fjol; särskilt markant var ökningen inom de elektriska verkstäderna.

Enligt den senaste konjunkturbarometern väntas också orderingången fortsätta att stiga såväl på hemma- som på exportmarknaden. För produktionen förutses en fortsatt stegring under andra kvartalet 1961 i ungefär samma takt som under årets första kvartal. Av delbranscherna är den elektrotekniska industrin den mest expansiva. Med tanke på den relativt stora i orderstocken ackumulerade efterfrågan, som bl. a. kommer till uttryck i ökade leveranstider, kan man räkna med en fortsatt betydande produktionsuppgång under innevarande år om utvecklingen kan hållas fri från allvarigare desorganisationsföreteelser.

I motsats till övriga verkstadsföretag hade *varven* en något lägre sysselsättning 1960 än 1959. Antalet utförda arbetstimmar per normalvecka var dock i februari i år 4 procent större än i fjol. Enligt konjunkturbarometern ökade orderingången från exportmarknaden under första kvartalet och en ytterligare ökning förutses för andra kvartalet 1961. För order från hemmarknaden förutses däremot en minskning. Inneliggande order (mätt i arbetstimmar) var dock i början av april oförändrade i förhållande till föregående kvartalsskifte. Totalt väntas produktionen bli av ungefär samma omfattning som i fjol.

Den höga aktiviteten inom verkstadsindustrin och byggnads- och anläggningsverksamheten i fjol medförde en mycket hög efterfrågan för *järn- och metallverkens* produkter. Sålunda steg produktionen av handelsfärdigt järn och stål med 12 procent och importen med över 30 procent jämfört med 1959, medan för exporten noterades en uppgång med 12 procent. Resultatet blev att nettotillförseln av handelsfärdiga stålprodukter steg med 19 procent, vilket också ledde till en betydande lagerökning. I år beräknas importen reduceras betydligt i förhållande till 1960. För produktionen förutses en ökning av storleksordningen 6 procent.

Också inom *träindustrin* ökade produktionen väsentligt 1959—1960. Mot bakgrunden av att importörernas lager har fyllts och att konkurrensen skärpts på den brittiska marknaden, särskilt från Canada, väntas exporten av sågade och hyvlade trävaror bli ca 9 procent lägre i år än i fjol. Då samtidigt några större förändringar i den inhemska konsumtionen inte torde ske väntas också produktionen vid sågverken bli lägre 1961 än 1960 även om lagerökningar skulle tillkomma.

För *massaindustrin* och *pappers- och pappindustrin* noterades betydande export- och produktionsökningar 1959—1960 och under fjolåret uppnåddes ett mycket högt kapacitetsutnyttjande. Även i år räknas efterfrågan bli hög, den för året beräknade totala massaproduktionen torde redan ha blivit disponerad praktiskt taget helt i form av reservationer och prisfixerade försäljningar. Av betydelse för marknadsbalansen är emellertid utbudstrycket från den överskottskapacitet som finns i Nordamerika. Jämfört med i fjol beräknas exporten av massa öka med 5 procent och av papper och papp med 12 procent i volym samtidigt som också priserna justerats något uppåt. Produktionen av kemisk och mekanisk massa samt papper och papp antas därför komma att öka med 8—9 procent jämfört med i fjol.

Produktionen inom *textil- och sömnadsindustrin* ökade med 3 1/2 procent 1959—1960. Att döma av konjunkturbarometrarna var produktionen stigan- de under första kvartalet i år och förutses stiga ytterligare under andra kvartalet både inom konfektionsindustri och trikåindustri. Läget inom vä- verier, spinnerier och beredningsverk kännetecknas däremot av stagnation. Den totala produktionsökningen torde därför bli begränsad.

Läder- och skoindustrin var den enda industribransch som visade lägre produktion 1960 än 1959. Enligt konjunkturbarometrarna skulle inga större förändringar i produktionen ha ägt rum under årets första kvartal eller väntas för andra kvartalet. För orderingången från exportmarknaden för- utses visserligen en stegring, men denna marknad är av obetydlig omfatt- ning för branschen. Totalt torde man få räkna med oförändrad produktions- volym.

Övriga näringsgrenar

Elkraftproduktionen steg enligt statistik från centrala driftledningen med 8 procent från 1959 till 1960. Vid fortsatt full sysselsättning beräknas för- brukningen i år bli ca 7 procent större än i fjol, en ökning som produktio- nen vid normal vattentillgång utan svårighet kan möta.

En närmare beskrivning av utvecklingen inom *byggnads- och anlägg- ningsverksamheten* lämnas i kapitel VII. Enligt där presenterade beräk- ningar väntas produktionen inom denna sektor öka med 4 procent 1960— 1961.

Inom *jordbruket* sjönk produktionen (mätt som bidrag till bruttonatio- nalprodukten, dvs. total produktion minus inköpta förnödenheter) enligt jordbruksnämndens beräkningar med 1 procent 1959—1960. För i år förut- ses — under antagande av normal väderlek — en minskning i vegetabilie- produktionen med 1 1/2 procent och en i stort sett oförändrad animaliepro- duktion. Då de inköpta förnödenheterna beräknas minska med ca 6 pro- cent i förhållande till i fjol, anges jordbrukets bidrag till bruttonationalpro- dukten öka med 2 procent 1960—1961.

Skogsbrukets bidrag till bruttonationalprodukten förutsågs i den prelimi- nära nationalbudgeten bli någon procent lägre 1961 än 1960, beroende på en väntad nedgång i exporten av sågade och hyvlade trävaror. Enligt revidera- de beräkningar från skogsstyrelsen väntas nu en något större minskning. Bland annat har de mycket besvärliga drivningsförhållandena under den gångna vintern omöjliggjort avverkningsarbetets fullgörande i tillämnad utsträckning. Avverkningarna av sågtimmer förutses minska med omkring 10 procent 1960—1961 medan för massaved förutses en oförändrad avverk- ningsvolym i förhållande till fjolåret. Totalt beräknas avverkningarna bli 5 procent lägre 1961 än 1960.

Tjänster. — Som mått på *statens och kommunernas verksamhet* används förändringen av löneposten vid oförändrat löneläge (med andra ord arbets- kraftsvolymen) i den sammanlagda statliga och kommunala konsumtio- nen, dvs. den verksamhet som utförs vid framför allt försvaret, undervis-

ningsanstalterna och sjukhusen samt inom rättsväsendet och förvaltningen. Utgående från föreliggande utgiftsplaner kommer man till en ökning med 5 procent från 1960 till 1961. — Genom tillskott av nya lägenheter beräknas de tjänster, som bostäderna kan sägas producera i form av *bostadsnyttjande* öka med 4 1/2 procent. *Handels och samfärdsels* bidrag till bruttonationalprodukten har antagits stiga i minst samma takt som den samlade varuproduktionen. *Konsumenttjänsterna*, dvs. det produktionsbidrag som kommer från servicenäringsarna, de fria yrkena, arbetshjälp i hemmen etc., har under senare år stigit med endast 1 à 2 procent. Inga skäl föreligger att förutse en större ökning 1960—1961.

Sammanfattning av produktionsutvecklingen inom olika näringsgrenar

De antagna volymförändringarna i de olika näringsgrenarnas produktion sammanfattas i nedanstående tablå:

Näringsgren	Förändring 1959—1960	Förändring 1960—1961	Milj. kr. i 1960 års priser
	Procent	Procent	
Industri och hantverk	6 1/2	4 1/2	1 150
Kraft- och belysningsverk	7 1/2	7	150
Byggnads- och anläggningsverksamhet	1 1/2	4	250
Jordbruk	-1 1/2	2	50
Skogsbruk	8 1/2	- 5	- 100
Summa kraft- och varuproduktion	5	3 1/2	1 500
Statens och kommunernas verksamhet	3	5	300
Bostadsnyttjande (inkl. underhåll)	4 1/2	4	150
Handel och samfärdse	4	4	600
Konsumenttjänster	1	2	50
Summa tjänster	3 1/2	4	1 100
Totalt	4 1/2	4	2 600

V. Arbetsmarknaden

1. Arbetskraftstillgången och den totala sysselsättningen

På basis av statistik och uppskattningar av mycket växlande kvalitet på olika delområden kan den totala sysselsättningen, såsom även angavs i den preliminära nationalbudgeten, beräknas ha stigit med 55 000 personer eller drygt 1 1/2 procent mellan 1959 och 1960. Denna ökning synes ha kommit till stånd dels genom en stegring av den yrkesverksamma befolkningen med ca 30 000 personer till följd av naturlig befolkningstillväxt och nettoimmigration, dels genom en minskning i den registrerade arbetslösheten med ca 13 000 personer, dels genom ett konjunkturbetingat tillskott av tidigare ej yrkesverksamma. Om den väntade befolkningsutvecklingen under 1961 har statistiska centralbyrån presenterat en ny beräkning enligt vilken befolkningen i arbetsför ålder (15—64 år) anges öka med omkring 55 000 personer 1960—1961. Beräkningen bygger på antagandet att nettoinflyttningen från utlandet blir av samma storlek i år som under 1960, dvs. ca 12 000. Utgående från denna beräknade befolkningsutveckling och med tillämpning av olika antaganden angående yrkesintensiteten för olika kön, civilstånds- och åldersgrupper, har arbetsmarknadsstyrelsen beräknat den yrkesverksamma befolkningens ökning till ca 35 000 personer (1 procent) från 1960 till 1961.

Utöver denna ökning av arbetsstyrkan kommer det tillskott som eventuellt kan erhållas från de kvarvarande arbetslösa eller eljest inte yrkesverksamma. Detta tillskott måste dock trots den höga efterfrågan på arbetskraft antas bli mycket begränsat. — En relativt stor del av nytillskottet till arbetsmarknaden består av ungdomar utan yrkesutbildning och av gifta kvinnor med ofta endast deltidstjänstgöring, så att ökningen i den verkliga arbetsvolymen — mätt i antal utförda arbetstimmar med normal prestationsnivå — blir något mindre än ökningen i antalet sysselsatta personer. Om några större ändringar i frånvarofrekvensen, omsättningen av arbetskraft och övertidsarbetets omfattning i förhållande till 1960 inte äger rum, kan det därför antas att sysselsättningsvolymen stiger med ca 1 procent 1960—1961.

2. Arbetsmarknadsläget

Den utveckling av arbetsmarknadsläget som ägt rum under vinterhalvåret och som nu kan redovisas, har inneburit en oavbruten fortsättning på den under hela fjolåret rådande tendensen till ökad knapphet på arbetskraft. Det höga efterfrågeläget i början av innevarande år belyses av de arbetsmarknadsdata som samlats i tabell 1. Det mest markanta inslaget i tabellen utgör den starka nedgången i antalet vid arbetsförmedlingarna regi-

Tabell V: I. Utvecklingen på arbetsmarknaden 1956—1961

År, kvartal, månad	Antal registrerade arbetslösa	Antal försäkrade arbetslösa i procent av medlemsantalet i arbetslöshetskassorna	Antal samsatta vid beredskapsarbeten	Antal ny-anmällda lediga platser	Antal tillsatta platser på 100 lediga	Antal avgångna arbetare inom industrin (exkl. uppsagda) i procent av totala antalet anställda
1956 I.....	41 200	2,8	2 600	100 200	72,3	0,44
II.....	21 200	1,4	1 500	114 300	68,8	0,65
III.....	12 400	0,6	500	92 800	67,5	0,75
IV.....	23 600	1,4	1 200	84 000	74,6	0,44
1957 I.....	42 300	2,7	3 700	89 900	74,9	0,36
II.....	29 900	1,9	2 100	99 500	70,7	0,53
III.....	17 700	0,9	300	87 600	70,1	0,71
IV.....	32 000	1,9	1 600	81 400	76,7	0,35
1958 I.....	57 000	3,7	5 000	83 700	77,1	0,32
II.....	42 400	2,6	3 800	97 500	73,9	0,41
III.....	24 900	1,2	1 100	81 800	73,4	0,55
IV.....	46 000	2,5	3 700	74 600	79,3	0,23
1959 I.....	59 300	3,4	12 000	83 600	77,7	0,29
II.....	35 100	1,9	11 200	102 000	72,8	0,44
III.....	23 400	1,2	3 700	88 700	71,0	0,64
IV.....	29 200	1,6	8 500	87 000	73,7	0,42
1960 I.....	39 800	2,4	12 200	99 900	70,9	0,52
II.....	22 800	1,3	6 700	106 300	65,1	0,66
III.....	15 100	0,7	2 100	93 100	62,9	0,83
IV.....	19 600	1,1	3 400	89 700	64,4	0,55
1961 I.....	30 900	1,9	4 900	95 400	64,1	..
Månadssiffror för 1960						
januari.....	46 200	2,8	11 500	106 800	73,8	0,50
februari.....	40 200	2,5	13 000	88 200	70,2	0,51
mars.....	33 100	2,0	12 200	104 500	68,7	0,55
april.....	30 700	1,9	10 400	99 300	64,5	0,68
Månadssiffror för 1961						
januari.....	35 300	2,1	4 200	106 300	66,4	0,51
februari.....	32 700	2,0	5 300	84 900	63,5	0,56
mars.....	24 700	1,5	5 100	95 100	62,3	..
april.....	26 500	1,6	..	..	..	..

Källa: Arbetsmarknadsstyrelsen.

strerade arbetslösa, vilket från första kvartalet i fjol till samma tid i år minskat med i medeltal 9 000, trots att antalet beredskapsarbetare nedgått med 7 000. Årets arbetslöshetssiffror är också de lägsta som redovisats för något år under den statistiskt belysta perioden (den här refererade arbetslöshetsstatistiken började 1955). Till viss del har nedgången säkerligen påverkats av den milda väderleken under vintermånaderna i år, särskilt vad byggarbetslösheten beträffar. Antalet arbetslösa byggnadsarbetare var sålunda under januari—mars 1961 i medeltal 2 500 färre än i fjol. Den tack vare väderleken ovanligt snabba avarbetningen av i höstas pågående byggen torde vara en förklaring till att de nya igångsättningstillstånden under första

kvartalet blivit ovanligt omfattande (se kap. VII); men detta betyder att arbetskraftsbehovet inom den tillståndsberoende verksamheten blir särskilt högt när dessa nya projekt kommer i full gång några månader längre fram. Inom den egentliga industrin, där arbetslösheten endast till mindre grad påverkas av väderleken, noterades en motsvarande minskning med närmare 3 000 arbetslösa. Antalet nyanmälningar om lediga platser inom samtliga näringsgrenar var under vintermånaderna i stort sett detsamma som för ett år sedan, men möjligheterna att få dessa platser tillsatta har ytterligare minskat. I mars tillsattes endast 62 procent av platserna mot 69 procent samma månad i fjol. Man får gå tillbaka till motsvarande månader 1951 för att finna så låga siffror för tillsättningsprocenten som under de första månaderna i år.

Med ledning av bl. a. konjunkturbarometrarna och länsarbetsnämndernas rapporter till arbetsmarknadsstyrelsen kan nu utvecklingstendenserna på arbetsmarknaden åtminstone för sommarhalvåret bedömas med ganska stor säkerhet. Enligt länsarbetsnämnderna väntas efterfrågan på arbetskraft bli mycket hög inom praktiskt taget alla områden, men särskilt inom byggnads- och verkstadsindustrierna inom de expansiva storstads- och industriområdena. Malmö- och Göteborgstrakterna synes i detta avseende t. o. m. ligga före Stockholm. Då utgångsläget inför våruppsvinget kännetecknas av osedvanligt låg arbetslöshet och en relativt stor brist på arbetskraft, måste knappheten väntas bli ytterligare skärpt. Endast i vissa delar av Norrland skulle man ännu ha att räkna med några — snabbt krympande — reserver.

Inom *industrin* ökade arbetarantalet enligt socialstyrelsens statistik från februari 1960 till februari 1961 med drygt 20 000 (3,2 procent). Jämsides med denna ökning har bristen på arbetskraft försvårats. I samband med investeringsenkäterna uppgavs bristen till 17 300 arbetare i oktober 1960 mot 8 100 vid samma tid 1959. Enbart för metallindustrin var siffrorna 10 300 mot 4 600. Enligt de uppgifter som kvartalsvis redovisas i konjunkturbarometrarna är bristen mest framträdande beträffande yrkesarbetare, för vilka inte mindre än 61 procent av företagen (efter arbetarantalet räknat) anmälde brist vid slutet av första kvartalet 1961 mot 47 procent ett år tidigare, 62 procent i september och 60 procent i december 1960. I fråga om andra arbetare än yrkesarbetare är bristsiffrorna genomgående lägre. Frekvensen av företag som här markerat brist steg säsongmässigt från 27 procent i mars 1960 till över 30 procent i juni och september för att sedan sjunka till 21 procent i december. Siffran för mars i år blev 26 procent. I fråga om tekniker har bristfrekvensen hållit sig något över 40 procent. I konjunkturbarometrarna redovisas också företagens planering för vardera av de närmaste kvartalen ifråga om antalet anställda arbetare. Uppgifterna pekar på fortsatt uppgång inom de flesta industrigrenarna, mest markerad på metallområdet. Även om den eftersträlvade ökningen inte kan siffermässigt preciseras, synes den vara större än som kan komma till stånd inom ramen för den tillgängliga arbetsstyrkans tillväxt.

Också länsarbetsnämnderna understryker att industrins efterfrågan på arbetskraft har varit ovanligt hög under den gångna vintern. Permitteringarna i anslutning till jul- och nyårshelgen var de lägsta som noterats på åtskilliga år. Bristen på yrkeskunnig arbetskraft synes för närvarande vara mycket besvärande. Inom vissa delar av industrin har det visat sig svårt att rekrytera även ovan arbetskraft. Svårigheterna väntas bli ännu större under sommaren då säsongnäringarnas ökade krav på arbetskraft befaras öka rörligheten inom industrin med därav följande ogynnsamma verkningar. I detta läge har företagen i många fall tvingats sänka anställningskraven bl. a. genom att successivt uppflytta åldersgränsen och i större utsträckning anställa kvinnlig arbetskraft. Också benägenheten att anställa utlänningar — i vissa fall genom direkta rekryteringsåtgärder i utlandet — har tilltagit.

Det material som kan läggas till grund för en uppskattning av arbetskraftsbehovet inom *byggnads- och anläggningsverksamheten* utgörs i första hand av uppgifter om meddelade igångsättningstillstånd. Dessa presenteras i nedanstående tablå (beloppen avser byggnadskostnader i miljoner kronor; för andra och tredje kvartalen i år anges länsarbetsnämndernas prognos för faktiska igångsättningar):

	1 kv.	2 kv.	3 kv.	4 kv.
1959.....	1 059	1 761	1 632	1 551
1960.....	1 348	1 515	1 773	1 851
1961.....	1 520	(1 747)	(2 247)	

Det framgår att de beviljade igångsättningarna sedan tredje kvartalet 1960 varit större än ett år tidigare. Speciellt under fjolårets sista kvartal var igångsättningen ovanligt hög. Eftersom arbetskraftsbehovet för ett »normalt» byggnadsprojekt i regel kulminerar först 6 å 10 månader efter igångsättningen kan arbetskraftsbehovet både under senvåren och sommaren väntas bli större än under motsvarande tid i fjol. Bedömningen är dock ganska osäker eftersom de i igångsättningsstatistiken ingående byggnadsprojekten kan vara mycket olika beträffande arbetskraftsbehovets utveckling med tiden.

För att bättre utröna arbetskraftsbehovet vid igångvarande byggen under de närmaste sex månaderna sammanställer länsarbetsnämnderna varannan månad en prognos avseende 107 s. k. prognosområden. Prognosen görs under antagande att inga nya igångsättningstillstånd skulle komma att lämnas under perioden. Det väntade arbetskraftsbehovet visar då givetvis en minskning allteftersom byggen beräknas bli färdigställda, varför endast jämförelser med föregående år har någon mening i detta sammanhang. Den senaste redovisningen, som avser perioden februari—juli 1961, visar visserligen en något större nedgång i den beräknade sysselsättningen fram till juli än under samma period i fjol, men samtidigt väntas det genomsnittliga antalet under perioden sysselsatta bli 7 procent större. Detta gör att behovet av arbetskraft i förhållande till tillgången hela tiden kommer att vara större än för ett år sedan; skillnaden är särskilt markerad under

marknaden under sommarsäsongen, trots de åtgärder för framflyttning av en del av byggnadsverksamheten till vinterhalvåret som har vidtagits.

Tillströmningen av ansökningar om igångsättningstillstånd är för närvarande mycket stark och enligt länsarbetsnämndernas prognoser väntas påbörjandet av byggnadsföretag inom den reglerade sektorn bli väsentligt större under andra och tredje kvartalen i år än i fjol. Det bör dock observeras att dessa byggnader kommer att i större utsträckning påverka sysselsättningen först under vinterhalvåret. Även inom den del som ligger utanför regleringen kan förutses ökat arbetskraftsbehov, främst beroende på en utvidgning av småhusbyggandet.

Utgående från bl. a. nämnda uppgifter om pågående byggen, planerad igångsättning och byggnadstidernas förändringar har inom konjunkturinstitutet vissa beräkningar utförts om den väntade byggnads- och anläggningsvolymen under 1961 (se närmare kap. VII). Dessa beräkningar pekar på en uppgång i byggnads- och anläggningsverksamhetens volym med 4 procent. I och för sig skulle denna beräkning, med tanke på pågående rationalisering, betyda föga ökning av arbetskraftsbehovet. I detta avseende motsägs den dock av de direkta betraktelserna av arbetsmarknadsläget, sådant detta bedömts av länsarbetsnämnderna i direkt kontakt med de viktigaste företagen inom var och en sin del av landet: att man går in i det föreliggande säsonguppsvinget från ett utgångsläge med ovanligt små reserver. Huruvida differensen mellan de olika bilder av läget man här har fått beror på att rationaliseringstakten är låg eller på något fel i den ena eller andra bedömningsmetodiken kan inte utan vidare avgöras. Skulle det emellertid förhålla sig så, att konjunkturinstitutets beräkning trots stora statistiska felkällor i och för sig är riktig i meningen att den ger ett sant uttryck för vad givna och planerade igångsättningstillstånd och sysselsättningsplaner av liknande art i icke tillståndsberoende verksamhet normalt skulle leda till, får detta inte fördenskull antas resultera i en återgång till förra årets sysselsättningsnivå. Det finns praktiskt taget överallt en sådan övrefterfrågan på arbetskraft att en eventuellt åter påskyndad friställning omedelbart skulle upphävas genom utvidgning av annan byggnadsverksamhet.

För att minska efterfrågetrycket under den mest ansträngda perioden har regeringen i år liksom i fjol utfärdat direktiv om arbetskraftsbegränsning inom den statliga byggnads- och anläggningsverksamheten under sommarmånaderna. Reglerna för statsmyndigheterna har följts upp med rekommendationer till den kommunala och enskilda sektorn om en motsvarande begränsning. Effekten av dessa åtgärder kan ännu inte helt bedömas, men erfarenheter av den liknande arbetskraftsbegränsningen från i fjol tyder på att en inte oväsentlig lättnad på byggarbetsmarknaden kan nås på denna väg. (Hänsyn har tagits till åtgärdernas väntade effekt i de beräkningar som redovisats ovan. — En återblick på den statliga arbetskraftsbegränsningen sommaren 1960 lämnades i bilagan till kapitel VI i den preliminära nationalbudgeten för 1961.)

vårmanaderna. Man torde därför emotse ett ansträngt läge på byggarbets-

VI. De enskilda konsumenternas ekonomi

1. De disponibla inkomsterna

Löner

Med utgångspunkt från tillgängliga uppgifter om avtalslönehöjningar, löneglidning, sysselsättningsförändringar, pensionsavlösning m. m., kan totala lönesummans ökning mellan 1959 och 1960 beräknas till närmare 11 procent. Till denna ökning kan avtalslönernas höjning beräknas ha bidragit med i genomsnitt 5 procent, löneglidning med drygt 2 procent och pensionsavlösningen med ca 2 procent. Återstående drygt 1 1/2 procent är en uppskattning av nettoeffekten av sysselsättningsförändringar, arbetstidsförkortning, frånvaro, övertid etc. Lönesummans ökning 1960 var avsevärt större än under något av de fyra föregående åren och är närmast jämförbar med 1954 (10 procent) och 1955 (9 1/2 procent).

Vid bedömningen av löneutvecklingen under 1961 utgör de centrala överenskommelserna om kostnadsramen för den avtalsmässiga lönehöjningen en naturlig utgångspunkt. För industriarbetare och industritjänstemän innebar dessa att timförtjänsterna höjs med drygt 3 1/2 procent medan motsvarande höjningar för andra grupper blir större. Den genomsnittliga avtalslönehöjningen blir därmed ca 5 procent. Mot bakgrunden av den stora löneglidningen (2,2 procent) inom industrin mellan augusti och november 1960 samt rådande arbetsmarknadsläge måste man räkna med en relativt stor allmän löneglidning mellan 1960 och 1961; här har den uppskattats till 2 1/2 procent. Vidare antas sysselsättningsökningen för löntagare bli ca 1 1/2 procent. Om vidare vinsten av omflyttning till sysselsättningar med högre lönenivå antas fortsätta i samma omfattning som tidigare samt nettoeffekten av förändringar i övertid och frånvarofrekvens antas bli noll, skulle lönesumman få ett tillskott på ytterligare några tiondels procent. Den fortsatta utbetalningen av pensionsavlösning beräknas medföra ett tillskott av samma storleksordning. (Pensionsavlösning under 1960 synes ha inneburit en lönehöjning med ca 600 miljoner kronor, och under 1961 beräknas ca 150 miljoner kronor tillkomma. Dessa uppskattningar bygger väsentligen på uppgifter från berörda intresseorganisationer.)

Den sannolika löneutvecklingen 1960—1961 för statistiskt kända grupper kan således sammanfattas på följande sätt. På grund av avtalsmässig löneökning plus löneglidning stiger den genomsnittliga timförtjänsten med drygt 7 1/2 procent. Sedan därutöver hänsyn tagits till sysselsättningsökning, omflyttningvinst och ATP-avlösning erhålls en ökning av den totala lönesumman (exkl. av arbetsgivarna betalda försäkringsavgifter) med närmare 10 procent.

Utöver timförtjänstökningen beräknas företagens lönekostnad per arbetstimme under 1961 stiga med ca 1/2 procent som en följd av ökade netto-utbetalningar till pensionsförsäkringar (ATP-inbetalningar minus kostnads-sänkningar i samband med avvecklingen av tidigare gällande pensionssystem). Lönekostnadsstegringen per arbetstimme blir härigenom alltså drygt 8 procent. — Inbetalningarna av ATP-avgifter uppgick 1960 till 468 miljoner kronor och beräknas 1961 stiga till ca 740 miljoner kronor.

Övriga inkomster

Jordbruksnämndens beräkningar rörande *jordbrukets* inkomster 1960—1961 visar att de totala inkomsterna av jordbruk vid normalskörd kan väntas stiga med drygt 6 procent, inklusive de inkomstillskott som kan förutses genom utlösning av regeln om anknytning av jordbrukarinkomsterna till industriarbetarlönerna. Jordbrukarnas väntade inkomster av *skogsbruk* under 1961 har beräknats med hjälp av en avverkningsprognos från skogsstyrelsen. Av den framgår, att utöver en tidigare antagen minskning i avverkningsvolymen med 1 1/2 procent, en ytterligare minskning med ca 4 procent måst göras beroende på de besvärliga drivningsförhållandena sistlidna vinster. Med de ökningar om närmare 15 procent av timmer- och massavedspriserna som förutses kan skogsinkomsterna väntas stiga med ca 8 procent, vilket är en avsevärt mindre procentuell ökning än mellan 1959 och 1960. Jordbrukarnas samlade inkomster av både jord och skog beräknas stiga med ca 6 1/2 procent mellan 1960 och 1961. Ökningen av de individuella inkomsterna blir något högre eftersom arbetsvolymen väntas minska med 3 procent.

Övriga enskilda företagens inkomster beräknas ha ökat från 1959 till 1960 med ca 8 procent. För 1961 antas att dessa inkomster kommer att öka i samma takt som löntagarnas inkomster, men det bör påpekas att något konkret underlag inte finns för detta antagande.

Hushållens inkomster av räntor och utdelningar minskade obetydligt mellan 1959 och 1960. Mot bakgrunden av ökningen i hushållens finansiella tillgångar samt att räntehöjningen i början av 1960 till stor del återverkar först på 1961 års inkomster, torde en ökning av kapitalinkomsterna ske under 1961 med uppskattningsvis ca 20 miljoner kronor. Därutöver tillkommer som en engångsföreteelse de sparpremier på 120 miljoner kronor som betalats ut i början av innevarande år.

Inkomstöverföringarna från stat och kommun ökade 1960 med ca 300 miljoner kronor. Huvuddelen av denna ökning utgjordes av folkpensioner och till en mindre del barnbidrag. Under 1961 beräknas ökningen bli ca 420 miljoner kronor, väsentligen folkpensionshöjning som en följd av den standardförbättring som genomfördes vid halvårsskiftet 1960; dessutom tillkommer ett indextilläg. Minskat barnantal sänker däremot barnbidragens summa med 10 miljoner kronor.

De till hushållen utbetalda försäkringsbeloppen (livförsäkringar, privata pensionsförsäkringar, sjukförsäkringar osv.) ökade från 1959 till 1960 med

160 miljoner kronor. År 1961 beräknas motsvarande belopp bli ungefär 150 miljoner kronor högre än 1960.

Under förutsättning att den s. k. ofördelade restposten (bl. a. odeklarerade inkomster) stiger i samma takt som övriga inkomster, ger en summering av de skilda inkomstposterna en ökning från 1959 till 1960 i hushållens inkomster före skatt med nära 5 miljarder kronor eller drygt 10 procent. Ökningen mellan 1960 och 1961 kalkyleras till närmare 5 1/2 miljarder kronor eller ca 10 procent.

Direkta skatter, försäkringspremier m. m. — Disponibla inkomster

Hushållens inbetalningar av direkta skatter och avgifter till stat och kommun steg 1960 med ca 1 400 miljoner kronor. För 1961 beräknas motsvarande stegring bli ca 1 600 miljoner kronor. Härav utgörs den helt övervägande delen av en förutsedd ökning i den direkta skattens belopp till följd av inkomststegringen. Till den beräknade ökningen bidrar också höjd kommunal utdebitering med 36 öre per skattekrona samt minskat netto av överskjutande och kvarstående skatt. Å andra sidan beräknas lindringen i statskatten för ensamstående mödrar, förvärvsarbetande gifta kvinnor m. m. ge en minskning med 50 miljoner kronor.

Hushållens inbetalningar av försäkringspremier minskade med ca 50 miljoner kronor 1960. Denna minskning är nettoeffekten av en nedgång i inbetalningar till SPP och en uppgång i premieinbetalningar för liv- och sakförsäkringar. Mot bakgrund bl. a. av ett av allt att döma växande intresse för tilläggs pensionering och (risk-)livförsäkring förutses för 1961 en ökning i premieinbetalningar med ca 50 miljoner kronor.

Förändringarna i de olika inkomstposterna samt i skatter, avgifter och försäkringspremier kan på detta sätt beräknas öka de disponibla inkomsterna för enskilda personer 1961 med ca 3 1/2 miljarder kronor eller närmare 9 procent (se tabell 1).

2. Konsumentpriserna

Konsumentprisindex steg mellan december 1959 och december 1960 från 154,29 till 160,37 eller med 3,9 procent, varav 2,9 procentenheter kan hänföras till de prisstegringar som följde på den allmänna varuskattens införande. Resten, 1,0 procentenheter, kan förklaras på följande sätt.

De prishöjningar som inträffat med anknytning till den inhemska kostnadsutvecklingen kan beräknas ha höjt prisnivån med ca 1,9 procent; enbart prishöjningar för tjänster bidrog till denna höjning med drygt 1 procent. Interna tillfällighetsbetonade prissänkningar på en rad varor som potatis, grönsaker, äpplen m. m. har däremot verkat sänkande på prisnivån. Även de internationellt bestämda prISRörelserna har verkat sänkande fastän i betydligt mindre omfattning. Resultatet av alla dessa prisförändringar har blivit en höjning av prisnivån (utöver skatten) med den ovan nämnda resten på 1,0 procentenheter.

Tabell VI: 1. De enskilda konsumenternas inkomster och utgifter 1959—1961

Miljoner kronor i löpande priser. Avrundade tal.

	1959	1960	Förändring	
			1959—1960	1960—1961 prognos
<i>Inkomster</i>				
Löneinkomster:				
egentliga löner	33 250	36 830	+ 3 580	+ 3 640
arbetsgivaravgifter (ATP, SPP o. RFA)	760	960	+ 200	+ 350
Enskilda företagarinkomster:				
jordbrukare	2 270	2 440	+ 170	+ 150
övriga företagare	3 120	3 370	+ 250	+ 260
Kapitalinkomster (netto)	560	550	— 10	+ 140
Inkomstöverföringar (socialpolitiska)	3 930	4 230	+ 300	+ 420
Utbetalda försäkringsbelopp	1 770	1 930	+ 160	+ 150
Ofördelad restpost	3 090	3 410	+ 320	+ 330
Summa	48 750	53 720	+ 4 970	+ 5 440
<i>Inkomstansvändning</i>				
Direkta skatter och avgifter	10 360	11 760	+ 1 400	+ 1 600
Försäkringspremier:				
hushållen	1 240	1 190	— 50	+ 50
arbetsgivaravgifter (ATP, SPP o. RFA)	760	960	+ 200	+ 350
Summa avgångsposter	12 360	13 910	+ 1 550	+ 2 000
Återstår i disponibla inkomster	36 390	39 810	+ 3 420	+ 3 440
därav: konsumtion	34 670	36 350	+ 1 680	+ 3 000
sparande (utöver försäkringspremier)	1 720	3 460	+ 1 740	+ 440
Summa	48 750	53 720	+ 4 970	+ 5 440

¹ 120 miljoner kronor utgörs av utbetalda sparpremier.

Källa: 1959—1960 konjunkturinstitutet.

Från december 1960 till mars 1961 har konsumentprisindex stigit från 160,37 till 161,84 eller med drygt 0,9 procent. Denna höjning är ett nettoresultat av vissa prishöjningar och vissa prissänkningar. Prishöjningar som sammanhänger med den inhemska kostnadsutvecklingen beräknas ha höjt prisnivån med drygt 1 procent, och de utgörs främst av hyreshöjningar, prishöjningar på tjänster i övrigt samt brödprisernas höjning; dessutom tillkommer den prishöjande effekt som härrör från den automatiska bindningen av priserna på livsmedel till höjningen av industriarbetarlönerna. Denna effekt har dock hittills neutraliserats av att jordbrukspriserna kommit att ligga förhållandevis lågt till följd av sänkta världsmarknadspriser. Utöver denna prissänkande effekt har prissänkningar på kläder och skor bidragit att sänka prisnivån så att dess nettoökning mellan december och mars som ovan nämnts blev drygt 0,9 procent.

Om den fortsatta prisutvecklingen under 1961 kan man för närvarande endast säga, att det inte finns några speciella skäl att tro på prissänkningar av det tillfällighetsbetonade slag som ägde rum under 1960. Däremot är det troligt att prisnivån kommer att höjas som en följd av den inhemska kostnadsutvecklingen. Effekten på prisnivån av lönekostnadens fortsatta stegring

låter sig dock inte klart preciseras. Lönehöjningarna är emellertid av samma storleksordning 1961 som 1960 och även produktivitetsutvecklingen antas vara likartad för de båda åren (se kapitel IV). Vi antar därför att prisnivån på grund av den inhemska kostnadsutvecklingen kommer att stiga i samma omfattning som 1960 (dvs. ca 2 procent), vilket innebär en stegring med ytterligare någon procent över marsnivån. Därutöver finns det anledning räkna med, att en viss eftersläpande effekt av kostnadsstegringar under 1960 kan komma att göra sig gällande; det är exempelvis tveksamt, om man kan förutsätta samma stabilitet för handelsmarginalerna under 1961 som under 1960.

Då ingenting framkommit som kan anses påverka det i den preliminära nationalbudgeten gjorda antagandet om 2,5 procents höjning av konsumentprisnivån 1961 över 1960 års medelprisnivå, får detta antagande fortfarande gälla. Härtill kommer emellertid verkningar på den inhemska prisutvecklingen av internationella prISRörelser. Några bestämda tendenser är här svåra att konstatera även om en viss dragning uppåt under loppet av 1961 inte förefaller helt osannolik.

Det bör emellertid framhållas, att ovan nämnda höjning enbart betraktas som en följd av kostnadsutvecklingen. Det verkliga utfallet kommer givetvis även att vara beroende av den allmänna konjunkturutvecklingen och de psykologiskt betingade reaktioner som därav kan utlösas bland såväl konsumenter som bland producenter och distributörer.

3. Konsumtionsvolymen

Den köprush med inslag av hamstring som i slutet av 1959 föregick den allmänna varuskattens införande följdes under första kvartalet 1960 av en kraftig nedgång i konsumtionen. Hushållens totala konsumtionsutgifter blev därför enligt konjunkturinstitutets beräkningar i fasta priser endast 2 procent större 1960 än 1959, trots en realinkomstökning med 5 1/2 procent (se tabell 3, kap. II). I stället blev sparandeökningen ovanligt stor. (Man återställde sina sparmedelstillgångar efter den påfrestning som oms-rushen hade inneburit.)

För att uppskatta konsumtionsvolymens förändring mellan 1960 och 1961 har följande resonemang förts. Man har observerat, att den reala konsumtionsökningen från det ena året till det andra varierat betydligt mindre än den samtidiga ökningen i de reala disponibla inkomsterna, medan bådadernas genomsnitt för hela 1950-talet utgör ungefär 3 procent. Vid den förutsedda realinkomstökningen på närmare 6 procent skulle det alltså finnas anledning räkna med att den reala konsumtionsökningen kommer att ligga mitt-emellan denna nivå och de »normala» 3 procenten.¹ Man måste emellertid, med hänsyn till att en viss del av 1960 års konsumtion av nyssnämnda an-

¹ Denna beräkningsmetod har fördelen att hänsyn tas till de konjunkturrella förändringarna i konsumtionsbenägenheten. En övernormal stegring i de disponibla inkomsterna medför ökad sparkvot och en undernormal ger en minskning. Här ligger en annan del av förklaringen till den stora sparandeökningen 1960.

ledning hade placerats på 1959, räkna med att 1960 års konsumtion låg ungefär 1 procent »för lågt» i förhållande till de disponibla inkomsterna. En återgång till mera normala förhållanden skulle innebära ca 1 procent extra uppgång i konsumtionen. Om denna extra uppgång antas äga rum under innevarande år får man således räkna med att konsumtionsökningen 1960—1961 blir ca 4 1/2 procent på grund av inkomstökning plus 1 procent genom »återgång till det normala» efter oms-rushen. Totalt skulle alltså den reala ökningen i konsumenternas efterfrågan 1961 bli ca 5 1/2 procent.

VII. Investeringarna

Prognosen över investeringsutvecklingen under 1961, som presenterades i den preliminära nationalbudgeten, kan nu till stora delar omprövas med ledning av det nya statistiska material som sedan dess framkommit. En sådan omprövning ter sig också angelägen i ljuset av de nyligen utfärdade anvisningarna och rekommendationerna om återhållsamhet med investeringar, som tillställts olika statliga organ, industriföretag och kommuner.

Nytt statistiskt underlag för investeringsprognosen har sålunda erhållits genom konjunkturinstitutets reviderade beräkningar över 1960 års investeringar. Dessa beräkningar kommenteras i kapitel II. Vidare har ny statistik erhållits över industriföretagens, kommunernas, de statliga affärsverkens och vissa statliga myndigheters investeringsplaner. Liksom tidigare bygger också prognosen på vissa administrativa data, såsom av arbetsmarknadsstyrelsen beviljade igångsättningstillstånd och av riksdagen fastställda ramar för den statliga bostadslånegivningen.

Prognosen, som sammanfattas i tabell 5, syftar till att fastställa den av företag och myndigheter eftersträfvade investeringsutvecklingen från 1960 till 1961 med de modifikationer som betingas av finansieringsmöjligheter och igångsättningstillstånd vid hittills (fram till början av april) tillämpade linjer för kredit- och penningpolitiken och för länsarbetsnämndernas tillståndsgivning. Förändringstalen anges i samma priser som siffrorna för 1960 års investeringar, dvs. i 1960 års genomsnittspriser. Vanligtvis kan man förutsätta att uppgifterna om investeringsplanerna är beräknade i det prisläge som råder vid tiden för uppgiftslämnandet och att en måttlig prisstegring ej nämnvärt påverkar möjligheterna att realisera de reala planerna. I vissa fall kan dock de uppgivna planerna vara mer eller mindre starkt bundna till nominellt fixerade ramar, vilket bl. a. innebär att en prisstegring minskar det reala investeringsutrymmet; detta gäller framför allt vissa delar av de statliga investeringarna. Med hänsyn härtill har det varit nödvändigt att göra vissa antaganden beträffande prisutvecklingen. De antaganden som gjorts innebär att prisnivån för 1961 års investeringar skulle komma att ligga några procent över 1960 års genomsnittsnivå men obetydligt över nivån vid tiden för de flesta uppgifternas avlämnande, dvs. mars 1961.

Som inledning presenteras först vissa beräkningar över utvecklingstendenserna inom den tillstandsreglerade byggnadsverksamheten 1960—1961 (utom för bostäder samt statliga kraftverk och statlig samfärdsel). Därefter genomgås de olika delområdena (även sådana som ej är tillstandsreglerade) såväl ifråga om byggnader som övriga fasta anläggningar.

1. Byggnadsverksamhet inom den tillståndsreglerade sektorn (utom bostäder)

Kalkylerna i tabell 1 har grundats på den faktiska igångsättningen t. o. m. mars 1961 men bygger därutöver på antaganden om igångsättningen under resten av året. Som grund för antagandena ligger de bedömningar som under mars månad gjorts av de tillståndsbeviljande länsarbetsnämnderna. En jämförelse mellan motsvarande bedömningar vid samma tid i fjol och de faktiskt påbörjade projekten för samma perioder har samtidigt gjorts, varefter de nu aktuella prognoserna nedjusterats med ledning av de vunna erfarenheterna. Den sålunda antagna igångsättningen under de tre sista kvartalen 1961 framgår av nedanstående tablå, som också visar den faktiska igångsättningen från 1958 t. o. m. första kvartalet 1961 (kostnad enligt ansökan, miljoner kronor):

	1 kv.	2 kv.	3 kv.	4 kv.	Summa
1958	625	754	705	865	2 949
1959	542	691	887	1 014	3 134
1960	850	673	872	964	3 359
1961	1 005	900 ¹	950 ¹	1 000 ¹	3 855 ¹

¹ Antagen igångsättning. — Obs. dessutom att ovanstående uppgifter ej omfattar bostadsbyggandet och ej heller statliga arbeten inom grupperna samfärdsel samt kraft- och belysningsverk.

Av tablån framgår bl. a. att igångsättningen under första kvartalet 1961 varit mycket hög. Tillströmningen av ansökningar om igångsättningsstillstånd är dessutom för närvarande mycket stark, vilket återspeglas i de höga siffrorna även för resten av året. Ett realiserande av dessa antaganden skulle som synes innebära en mycket kraftig ökning av den totala igångsättningen under 1961 jämfört med 1960.

Beräkningarna för 1961 i tabell 1 (kol. 6) visar vilken omfattning byggnadsvolymen inom här berörda områden skulle få vid ovannämnda antagande beträffande igångsättningen under 1961 samt under förutsättning av oförändrade byggnadstider. Det bör i detta sammanhang påpekas, att kalkylen är starkt känslig för variationer i byggnadstiderna; till följd av brist på uppgifter rörande spridning och säsongvariationer i byggnadstiderna är den också starkt schablonmässig på denna punkt.

Under ovannämnda förutsättningar skulle byggnads- och anläggningsvolymen inom här berörda område öka med knappt 6 procent från 1960 till 1961. Ökningarna faller nästan uteslutande på områdena industri, handel samt vägar, gator o. dyl.

För att lättare kunna klargöra konsekvenserna av en ändring av antagandena om igångsättningen under de tre sista kvartalen 1961 redovisas belastningen på 1961 års byggnadsverksamhet uppdelad på belastning till följd av igångsättningen före den 1 april 1961 respektive efter detta datum. Såsom framgår av kolumn 5 i tabellen svarar de byggen som påbörjades efter den 1 april 1961 endast för knappt 20 procent av byggnadsvolymen under 1961. För att belysa effekterna av en ändring i antagandena om igångsättningen kan nämnas, att en ökning (minskning) av den antagna igångsättning-

Tabell VII: 1. Räkneexempel för 1961 års tillståndsberoende byggnadsverksamhet (exkl. bostäder)

Miljoner kronor i 1960 års kostnadsnivå

	1	2	3	4	5	6
	Igångsättning under 1960	Beräk-nad faktisk bygg-nads-verk-samhet 1960	An-tagen igång-sätt-ning 1961	Belastning på 1961 till följd av igångsätt-ningen före 1/4 1961	Belastning på 1961 till följd av den antagna igångsätt-ningen efter 1/4 1961	Total belastning 1961 = real-budget (4) + (5)
Jordbruk, skogsbruk o. fiske	2	3	2	2	—	2
Industri och hantverk	920	845	1 025	755	180	935
Kraft- och belysningsverk ¹	125	170	180	160	10	170
Samfärdsl ¹	205	200	235	150	50	200
Handel	490	465	625	440	110	550
Förvaltning, sociala ändamål	270	330	375	260	60	320
Skolor, kyrkor, samlings-lokaler	465	525	530	370	105	475
Vägar, gator, vatten- och avloppsledningar	800	680	750	630	115	745
Militära arbeten, civilförsvär	85	115	130	95	25	120
Summa	3 362	3 333	3 852	2 862	655	3 517

¹ Statliga arbeten ingår inte.

en med projekt till ett värde av 100 miljoner kronor under andra kvartalet skulle medföra en ökning (minskning) av den totala belastningen på 1961 med ca 40 miljoner kronor. Samma ökning (minskning) av igångsättningen under tredje respektive fjärde kvartalet skulle medföra en total belastningsökning (minskning) med 25 miljoner kronor respektive 8 miljoner. Det kan också nämnas, att om man skulle räkna med länsarbetsnämndernas prognoser över igångsättningen under andra och tredje kvartalen utan justeringar, skulle den totala belastningen på 1961 ligga 130 miljoner kronor högre än vad som anges i tabell 1, vilket skulle betyda en ökning jämfört med 1960 på 9 procent i stället för ovannämnda 6 procent.

2. Investeringsutvecklingen inom olika områden

Bostäder

Under 1960 färdigställdes bostadshus med sammanlagt 68 000 lägenheter, vilket är något mindre än under 1959. Samtidigt beräknas det under fjolåret ha igångsatts bostadsbyggen med sammanlagt 69 000—70 000 lägenheter. Igångsättningens omfattning regleras väsentligen genom medelsramarna för den statliga bostadslåneverksamheten samt, vad beträffar flerfamiljshusen, av omfattningen och tidsfördelningen av de av arbetsmarknadsmyndigheterna i koordination med lånegivningen beviljade igångsättningsstillstånden.

De för innevarande budgetår enligt riksstat och tilläggsstat II fastställda

medelsramarna motsvarar 47 000 lägenheter i flerfamiljshus och ca 19 000 lägenheter i småhus. Härutöver kommer bostadsbyggen utan statsbelåning vilka beräknats omfatta ca 4 000 lägenheter, varav 2 500 i flerfamiljshus. För nästkommande budgetår har fastställts ett bostadsprogram av samma omfattning och med samma fördelning på hustyper som under innevarande.

Ovannämnda data var kända redan vid tidpunkten för den preliminära nationalbudgetens investeringsprognos. De ytterligare informationer som sedan dess erhållits i form av prognoser från länsarbetsnämnderna över igångsättningens storlek under de tre första kvartalen motiverar knappast något avsteg från de tidigare gjorda antagandena angående igångsättningen under 1961. Dessa antaganden gick nämligen ut på att för *flerfamiljshusen* medelsramarna skulle medge en igångsättning under första halvåret 1961 på drygt 18 000 lägenheter eller lika mycket som under motsvarande fjolårsperiod men att den faktiska igångsättningen skulle bli något större genom att dispenser av det framförliggande budgetårets ramar för igångsättning före halvårsskiftet skulle lämnas och bli utnyttjade i större utsträckning än vid föregående budgetårsskifte. Av sysselsättningspolitiska skäl är en koncentration av igångsättningen till andra halvåret — främst tredje kvartalet — önskvärd. Under andra halvåret 1960 igångsattes sålunda flerfamiljsbyggen motsvarande ca 32 000 lägenheter. Det har ansetts rimligt anta att den fortskridande rationaliseringen inom byggnadsbranschen kommer att innebära en möjlighet till något större igångsättning andra halvåret 1961 än under motsvarande fjolårsperiod.

För *småhusbyggandet* innebär de för innevarande och nästkommande budgetår gällande ramarna en utökning i förhållande till tidigare gällande program med ca 1 500 lägenheter. Det synes dock ej sannolikt att igångsättningen under 1961 under nuvarande betingelser skulle överstiga fjolårsiffran med mer än tusentalet lägenheter.

Ehuru de antaganden som nu kan göras angående igångsättningens storlek under 1961 sålunda ej avviker från vad som tidigare förutsatts, föreligger dock skäl att ompröva prognosen över bostadsbyggandet med hänsyn till de nu föreliggande reviderade uppgifterna om 1960 års bostadsinvesteringar. Prognosen, som skall gälla de under året i bostadshus nedlagda arbets- och materialkostnaderna, påverkas nämligen av beräkningarna över investeringarna under tidigare år genom att därvid gjorda antaganden beträffande byggnadstider m. m. blir avgörande för bedömningen av hur mycket som kvarstår att producera i stocken av lägenheter under byggnation vid ingången av året.

De reviderade kalkyler över bostadsbyggandet som utförts med stöd av ovanstående och under förutsättning av oförändrade byggnadstider samt normal ökning av underhållsutgifterna tyder för 1961 på en investeringsökning på omkring 200 miljoner kronor eller 4 1/2 procent. Ökningen är sålunda betydligt kraftigare än vad som angavs i den preliminära nationalbudgeten, vilket dock väsentligen sammanhänger med att de preliminära beräkningarna något överskattade 1960 års bostadsinvesteringar.

Industrin

Resultatet av kommerskollegiets marsundersökning av investeringsplanerna inom industrin återges i tabell 2. Parallellt redovisas även uppgifterna ur oktoberenkäten 1960. Vad beträffar investeringarna inom den egentliga industrin (grupperna 1—11 i tabell 2) innebär den nya enkäten en uppjustering av siffrorna för 1960 års investeringar med 4 procent för byggnader och anläggningar och 2 procent för maskiner och apparater. Enligt dessa senaste beräkningar skulle industrins bruttoinvesteringar (inkl. utgifter för reparationer och underhåll) ha ökat med ca 11 procent från 1959 till 1960. En korrektion har därvid gjorts med hänsyn till sannolik

Tabell VII: 2. Investeringsplaner inom industrin för 1961

Ny- och ombyggnadsverksamhet respektive ny- och ersättningsanskaffning
Miljoner kronor

	Byggnader och anläggningar				Maskiner och apparater			
	Enligt höstenkäten		Enligt vårenkäten		Enligt höstenkäten		Enligt vårenkäten	
	Beräk-nade kost-nader 1960	Plane-rade utgif-ter 1961	Beräk-nade kost-nader 1960	Plane-rade utgif-ter 1961	Beräk-nade kost-nader 1960	Plane-rade utgif-ter 1961	Beräk-nade kost-nader 1960	Plane-rade utgif-ter 1961
1. Gruvindustri	70	56	69	56	69	68	58	71
2. Metall- och verkstadsindustri	524	598	536	647	709	809	738	931
därav:								
järn- och stålverk	111	138	114	143	270	312	302	361
järn-, stål- och annan metall-manufaktur	29	26	31	41	60	58	65	72
mekaniska verkstäder m. m.	260	303	266	325	291	303	290	364
skeppsvarv	59	80	60	85	32	56	26	39
elektroteknisk industri	65	51	65	53	56	80	55	95
3. Jord- och stenindustri	37	35	39	46	66	83	69	84
4. Träindustri	57	48	65	60	71	42	74	67
5-6. Massa-, pappers- och grafisk industri	222	295	236	307	507	655	502	660
därav:								
träsliperier o. cellulosafabriker	117	140	124	138	241	348	247	339
pappersbruk och pappfabriker	105	155	112	169	266	307	255	321
7. Livsmedelsindustri	76	99	88	76	93	71	107	98
8. Dryckesvaru- och tobaksind.	17	19	15	22	15	17	17	28
9. Textil- och sömnadsindustri	28	23	29	28	83	63	79	82
10. Läder-, hår- och gummivaru-industri	15	8	14	12	25	23	28	40
11. Kemisk- och kemisk-teknisk industri	61	80	57	107	112	147	112	168
Summa	1 107	1 261	1 148	1 362	1 750	1 978	1 784	2 222
12. El-, gas- och vattenverk . . .	900	909	899	880	154	169	137	210
Summa	2 007	2 170	2 047	2 242	1 904	2 147	1 921	2 432

Anm. Redovisningen innefattar inte investeringar i bostäder och bilar.

Källa: Kommerskollegiets investeringsenkät.

missvisning i materialet, uppkommen i samband med varuskattens införande vid årsskiftet 1959/1960.

Marsenkäten visar för den egentliga industrin en ökning av ny- och re-investeringsarna i byggnader och anläggningar med 19 procent; motsvarande siffra i oktoberenkäten var 14 procent (jfr tabell 3). För maskiner och apparater uppgår den enligt den senaste enkäten planerade ökningen till 21 procent att jämföra med 10 procent enligt oktoberenkäten. Den höjning av ökningstalen som skett i den senaste enkäten bör emellertid ej utan vidare tolkas som ett tecken på ökad investeringsvilja. Normalt sker en uppjustering av investeringsplanerna från höst- till vårenkäten (tabell 3), till stor del sammanhängande med att planerna hunnit bli fastare och mera fullständigt utarbetade. Särskilt är detta påtagligt för inköpen av maskiner och apparater, där planeringstiden är kortare än för byggnader. Delvis har uppjusteringen kunnat sammanhålla med kostnadsstegring.

Av tabell 3 framgår emellertid också att de i mars angivna planerna tenderar att systematiskt överskatta den reala utvecklingen. Ifråga om byggnader och anläggningar har överskattningen i planerna helt naturligt visat sig mest betydande under de år (1956 och 1957 i tabell 3) som kännetecknas av en restriktiv byggnadsreglering. I tabellen avspeglas den fr. o. m. 1958 liberaliserade byggnadsregleringen jämte övriga investeringsstimulerande åtgärder i en bättre samstämmighet mellan planer och utfall. Oktoberplanerna har sålunda under dessa senare år snarast tenderat att något underskatta förändringarna. De mera fullständiga investeringsplanerna

Tabell VII: 3. Planerade och faktiska förändringar av den egentliga industrins investeringar 1955—1961

Procentuell förändring

	1955— 1956	1956— 1957	1957— 1958	1958— 1959	1959— 1960	1960— 1961
<i>Byggnader och anläggningar</i>						
Planerat i oktober året innan	+ 22	+ 12	+ 15	— 1	+ 16	+ 14
Planerat i mars samma år ..	+ 33	+ 25	+ 19	+ 18	+ 31	+ 19
Faktisk (1961 beräknad) förändring:						
löpande priser	+ 9	+ 5	+ 15	+ 9	+ 28	
fasta priser	+ 3	0	+ 15	+ 9	+ 20	
<i>Maskiner och apparater</i>						
Planerat i oktober året innan	— 2	— 10	+ 7	— 5	+ 13	¹ + 10
Planerat i mars samma år ..	+ 14	+ 4	+ 25	+ 10	¹ + 26	¹ + 21
Faktisk (1961 beräknad) förändring:						
löpande priser	+ 7	0	+ 23	¹ + 5	¹ + 22	
fasta priser	+ 1	— 2	+ 24	¹ + 4	¹ + 14	

¹ Utan justering för statistisk missvisning kring årsskiftet 1959/1960 är prognossiffran för 1961 + 13 procent enligt oktoberplanerna och + 27 procent enligt vad som planerats i mars. Marsplanerna för 1960 uppgick utan justering till 19 procent och utfallsiffrorna för 1959 och 1960 i löpande priser + 8 respektive + 15 procent och i fasta priser båda åren + 7 procent.

Anm. Redovisningen innefattar inte investeringar i bostäder och bilar.

Källa: Kommerskollegiets investeringsenkäter.

enligt marsenkäterna har däremot aldrig — ens efter inträdda lättnader i byggnadsregleringen — blivit helt realiserade.

Att ett fullt förverkligande av planerna ej var möjligt beträffande investeringarna under 1960 är förklarligt med tanke på det höga kapacitetsutnyttjande som då kännetecknade bl. a. byggnadssektorn; i viss mån gäller detsamma 1959.

Avvikelsen mellan planer och utfall för dessa år framstår dock som väl kraftig för att enbart kunna ha denna förklaringsgrund. En viss tendens till överskattning i marsplanerna synes sålunda föreligga oberoende av byggnadssektorns möjligheter att tillfredsställa investeringsefterfrågan, något som också bestyrks av den bristande samstämmighet som kännetecknade planerna för och utfallet av investeringarna under 1958, då planerna underskreds med 4 procent trots den aktivitet som utvecklades för att direkt stimulera investeringarna under årets lopp.

Den uppjustering av planerna som skett enligt den senaste enkäten synes vara förhållandevis måttlig, något som till stor del torde få ses som ett resultat av de rekommendationer om återhållsamhet med investeringar som i början av mars tillställts företagen. Enligt anvisningarna skulle nämligen uppgifterna om möjligt avse planerna sedan hänsyn tagits till dessa rekommendationer.¹ I beaktande av att åtskilliga företag vid enkättillfället ännu ej torde ha hunnit ompröva investeringsplanerna kan den konstaterade tendensen till överskattning i marsplanerna i den nu föreliggande enkäten vara något mer accentuerad än vanligt. En nedjustering av ökningstalet till 14 procent, vilket sammantaget med en normal uppgång av underhållskostnaderna innebär en investeringsökning på nära 200 miljoner kronor, synes fördenskill rimlig. Att en betydande ökning av byggnadsverksamheten inom industrin kan förutses bekräftas även av de — dock mycket osäkra — kalkyler som redovisats i tabell 1; för industrin anges där en ökning på 11 procent, detta dock efter en avsevärd nedskärning av den väntade igångsättningen under 1961 i förhållande till de tillståndsgivande länsarbetsnämndernas egna prognoser.

Även beträffande investeringarna i maskiner och apparater kan oktoberplanerna konstateras ha inneburit underskattningar, medan de planer som angivits i mars aldrig helt har förverkligats. Det förhållandet att dessa planer är mera kortsiktiga gör dock tolkningen av investeringsenkäternas uppgifter förhållandevis svårare än för byggnadsinvesteringarna. Den uppju-

¹ De i enkäten medverkande företagen ombads — i klarhetens intresse — uppge sina planer så väl före som efter hänsynstagande till industriförbundets rekommendation. I och för sig kan man naturligtvis vänta att följsamheten till rekommendationer av detta slag är mycket ojämn olika företag emellan. Av 3 200 medverkande företag med 3 000 miljoner kronors investeringssumma under de tre sista kvartalen 1961 har 2 100 med 1 600 miljoners investeringssumma uppgivit oförändrade siffror, vilket antingen kan innebära att hänsyn ej tagits till rekommendationerna eller att effekten av hänsynstagandet endast innebär en omfördelning inom perioden; 500 företag med 600 miljoners investeringssumma har endast besvarat frågan om planerna utan hänsyn till rekommendationen och ej ens markerat att saken är under övervägande; 200 företag med 600 miljoners investeringssumma har markerat eventuell nedskärning (ett frågetecken i ifrågavarande kolumn), och 200 företag med 600 miljoners investeringssumma har markerat nedskärning med 100 miljoner i förhållande till sina eljest i mars föreliggande planer för de återstående tre kvartalen 1961. Av nedskärningen avsåg 60 miljoner byggnader och 40 miljoner maskiner o. dyl. (Siffrorna preliminära.)

stering av investeringsplanerna som erhållits i den senaste enkäten synes — i motsats till vad som var fallet på byggnadssidan — snarast vara av normal omfattning, trots att de även influerats av rekommendationerna om nedskärning i planerna. Även i dessa uppgifter föreligger dock den osäkerheten, att effekten av dessa rekommendationer ej kan förutsättas vara fullständigt beaktade. Som tabell 3 visar har graden av överskattning i de i mars angivna planerna naturligt nog varierat inom vida gränser. Betingelserna för prognosen under de år som redovisas i tabellen har sinsemellan varit olikartade och — möjligen med undantag för 1960 — knappast sammanfallande med de man har att räkna med för 1961.

Den restriktiva byggnadsregleringen synes sålunda under 1956 och 1957 ha haft en återhållande verkan även på maskininvesteringarna. Investeringsavgiftens slopande fr. o. m. ingången av 1958 har med all sannolikhet inneburit en senareläggning av investeringarna till efter årsskiftet, en möjlighet som alltmör torde ha uppmärksamrats i slutet av 1957 och som då kan förklara den kraftiga uppjusteringen både i marssiffran och den ovanligt fullständiga uppfyllelsen av planerna 1958. Omsvängningen i konjunkturläget under 1959 har sannolikt haft en stimulerande inverkan på ifrågakommande investeringar, varför några i föreliggande sammanhang relevanta slutsatser knappast kan dragas på basis av förhållandet mellan prognos och utfall för detta år. För 1960 slutligen kan en betydande avvikelse mellan prognos och utfall konstateras även sedan ökningstalet enligt prognosen för jämförbarhetens skull reducerats med hänsyn till den — delvis av varuskattnen betingade — prisstegringen från mitten av 1959 till början av 1960. Avvikelsen kan även, åtminstone delvis, antagas sammanhånga med tilltagande svårigheter att få investeringsefterfrågan tillgodosedd och ej enbart bero på en övervärdering av de egna investeringsplanerna. Om man för 1961 förutsätter, dels att en viss sådan övervärdering föreligger, trots att planerna nu redovisats i sitt i anslutning till återhållsamhetsrekommendationerna redan delvis nedjusterade skick, dels att en viss ytterligare nedjustering blir resultatet av dessa rekommendationer, torde man kunna nedskära plansiffran från enkätresultatets 21 procent till 15 procent. Härvid har hänsyn även tagits till två procents kostnadsstegring mellan 1960 och mars 1961. Tillsammans med en tekniskt betingad normal stegring av underhållskostnaderna ger detta en ökning i industrins efterfrågan på arbetskraft och material för dessa investeringar med drygt 300 miljoner kronor.

Kraftverken

De enskilda och kommunala kraft- och elverkens investeringsplaner för 1961 tyder på en ökning av framför allt investeringarna i maskiner och apparater. Detta motvägs dock av en minskning av de statliga kraftverksinvesteringarna så att resultatet för kraftverken totalt synes bli en minskning på 5 miljoner kronor.

Handeln

Tidigare nämnda beräkningar över den tillståndsberoende byggnadsverksamheten pekar på en betydande ökning av investeringarna i fristående handelslokaler. Även investeringarna i handelslokaler i bostadshus får antas komma att öka till följd av det ökade byggandet av flerfamiljshus. Med stöd av dessa uppgifter har handelns byggnadsinvesteringar uppskattats stiga med 100 miljoner kronor från 1960 till 1961.

Handelsflottan

Enligt en under mars företagen enkätundersökning kan de svenska varvens leveranser till svenska rederier beräknas bli lägre 1961 än de var 1960. Även importen av nya fartyg kan beräknas komma att minska. Sammanlagt får investeringarna i handelsflottan väntas minska med 110 miljoner kronor från 1960 till 1961.

Statliga investeringar

Aktuella uppgifter från de statliga affärsverken om dessas investeringsplaner för 1961 tyder på minskningar av framför allt investeringarna i maskiner och apparater. Minskningen är något kraftigare än vad som förutsågs i den preliminära investeringsprognosen, vilket till stor del synes sammanhänka med de anvisningar om återhållsamhet med investeringar som nyligen utfärdats. Minskningen, som väsentligen berör statens järnvägar och — som tidigare nämnts — vattenfallsverket, beräknas komma att uppgå till ca 70 miljoner kronor i fasta priser räknat. De statliga investeringarna i vägar kan beräknas minska med 100 miljoner kronor från 1960 till 1961. Försvaret beräknas däremot öka såväl investeringarna i byggnader och anläggningar som materielanskaffningen, vilket sammanhänger med att de årliga ökningarna, som förut planerats, av tekniska skäl kommit att försenas men att denna eftersläpning nu håller på att tas igen. Även försvarets investeringar har emellertid träffats av anvisningarna om begränsning av den närmaste halvårets aktivitet.

Kommunerna

I tabell 4 redovisas resultaten av en undersökning rörande de kommunala investeringarna 1960 och investeringsplanerna 1961, vilken statistiska centralbyrån företagit i mars. Av tabellen framgår även de motsvarande uppgifter som erhållits vid novemberundersökningen 1960. Uppgifterna för 1960 enligt de båda enkäterna visar sig stämma väl överens medan planerna för 1961 uppjusterats betydligt. Sedan de för 1960 erhållna uppgifterna uppjusterats med 100 miljoner kronor för de formella betalningsförskjutningarna kring årsskiftet 1959/1960 skulle investeringsökningen från 1960 till 1961 enligt marsplanerna uppgå till 13 procent mot 6 procent enligt novemberplanerna.

Erfarenhetsmässigt har man kunnat konstatera en viss tendens till över-skattning i de plansiffror som erhålls under november. Detta gällde även för

Tabell VII: 4. Kommunernas samt de kommunala bolagens och stiftelsernas investeringsplaner för 1961

Ny- och ombyggnadskostnader samt ny- och ersättningsanskaffning

Miljoner kronor

	Enligt uppgifter i november 1960		Enligt uppgifter i mars 1961	
	Beräknade kostnader 1960	Planerade utgifter 1961	Beräknade kostnader 1960	Planerade utgifter 1961
Primärkommuner och landsting:				
Summa bruttoinvesteringar	2 034	2 263	2 045	2 378
Byggnads- och anläggningsarbeten, totalt..	1 814	2 016	1 836	2 120
därav: Personalbostäder o. övriga bostäder	52	51	53	62
Affärsföretag	421	460	421	468
Övriga förvaltningar	1 341	1 505	1 362	1 590
Maskiner, transportmedel, inventarier m. m., totalt	220	247	209	258
därav: Affärsföretag	66	65	57	69
Övriga förvaltningar	154	182	152	189
Kommunala bolag och stiftelser:				
Summa bruttoinvesteringar	877	952	867	1 028
Byggnads- och anläggningsarbeten, totalt..	854	917	844	994
därav: Bostäder	777	852	764	921
Övriga förvaltningar	77	65	80	73
Maskiner, transportmedel, inventarier m. m., totalt	23	35	23	34

Anm. Som källa har använts statistiska centralbyråns kommunenkät. De siffror över kommunala investeringar för 1960 som redovisas i tabell 5 överensstämmer inte med ovanstående, dels emedan kommunenkätens siffror vid beräkningarna till tabell 5 justerats med hänsyn till jämförbarheten med tidigare år, dels emedan tabell 5 även innefattar municipalsamhälle- och de kyrkliga kommunernas investeringar. I tabell 5 ingår även utgifterna för reparationer och underhåll.

1960 års investeringar trots den betydande uppjustering som skedde i de i mars 1960 redovisade planerna. Den nu föreliggande uppjusteringen för 1961, som ej ter sig särskilt kraftig jämfört med den som den föregående marsenkäten uppvisade för 1960, kan därför ej osannolikt innebära ett betydande överskattningsmoment, något som också är rimligt med hänsyn till att kommunernas åtgärder i anledning av utfärdade rekommendationer om återhållsamhet med investeringar sannolikt endast ofullständigt hunnit beaktas vid enkättillfället. Att en kraftig ökning av det kommunala bostadsbyggandet ej är osannolikt bestyrks av de ovan anförda beräkningarna över bostadsproduktionen under 1961. Kalkylerna över den tillståndsreglerade byggnadsverksamheten under 1961 anger en ökning bl. a. inom gruppen vägar, gator etc. medan för övriga tillståndsreglerade områden, som domineras av kommunala investeringar, en snarast nedåtriktad tendens däremot kunnat beräknas. De kommunala investeringarna har i prognosen antagits öka med knappt 4 procent eller 150 miljoner kronor.

Tabell VII: 5. Prognos för bruttoinvesteringarnas utveckling från 1960 till 1961

Miljoner kronor i 1960 års priser

	1960			Förändring 1960—1961		
	Byggnader och anläggningar	Övrigt	Summa	Byggnader och anläggningar	Övrigt	Summa
Bostäder.....	4 378	—	4 378	+ 200	—	+ 200
Jordbruk, skogsbruk och fiske	581	575	1 156	+ 15	+ 35	+ 50
Egentlig industri	1 484	3 152	4 636	+ 195	+ 305	+ 500
Kraft-, gas- och belysningsverk	933	339	1 272	— 25	+ 20	— 5
Handel m. m. (endast byggnader).....	678	—	678	+ 100	—	+ 100
Samfärdsl.....	938	3 316	4 254	— 10	— 175	— 185
Enskild: motorfordon.....	—	1 735	1 735	—	+ 90	+ 90
handelsflottan	—	787	787	—	— 110	— 110
övrigt.....	45	117	162	—	— 60	— 60
Statlig.....	753	608	1 361	— 15	— 100	— 115
Kommunal	140	69	209	+ 5	+ 5	+ 10
Förvaltnings- och sociala ändamål	683	214	897	+ 5	+ 20	+ 25
Sjuk- och hälsovård, sociala ändamål ..	428	112	540	+ 20	+ 10	+ 30
Förvaltning och diverse ändamål	255	102	357	— 15	+ 10	— 5
Skolor och kyrkor	619	112	731	— 15	+ 15	—
Väg- och gatuarbeten m. m.	1 907	83	1 990	— 30	+ 5	— 25
Militära investeringar.....	166	1 497	1 663	+ 50	+ 85	+ 135
Summa	12 367	5 928	21 655	+ 485	+ 310	+ 795
därav: enskilda	6 437	6 326	12 763	+ 415	+ 205	+ 620
statliga	2 507	2 562	5 069	— 55	+ 75	+ 20
kommunala	3 423	400	3 823	+ 125	+ 30	+ 155

Investering i lagerökning

Vid sidan av de fasta investeringarna, som behandlats härövan, spelar också lagerinvesteringarna en väsentlig roll. Under 1960 investerades ett ovanligt stort belopp i nya varulager inom det svenska näringslivet. Lagerökningen uppgick nämligen enligt den nu föreliggande statistiken (se kap. II) till närmare 1 400 miljoner kronor. I den preliminära nationalbudgeten hade siffran uppskattats till endast 500 miljoner, detta väsentligen på grundval av de förhandsuppskattningar om utvecklingen av sina lager fram till årsskiftet som företagen lämnat i samband med investeringsenkäten i oktober m. m.

I samband med produktionens fortsatta stegring får man förutsätta att behovet av lagerhållning på olika stadier av produktion och distribution fortsätter att stiga. Under de senaste tio åren har lagerökningen uppgått till över 30 procent av bruttonationalproduktens samtidiga ökning. Om denna proportion tillämpas på 1961, då produktionen antas stiga med 2 600 miljoner kronor, skulle en »normal» lagerökning bli cirka 800 miljoner kronor. På vissa områden får man emellertid räkna med en (relativ) nedskärning av lagren — särskilt inom verkstadsindustrin ansågs råvarulagren vid årets ingång vara något för stora — men på andra håll, nämligen inom skogsindustrierna, där ingångslagren i år delvis låg i underkant, torde en medve-

ten lagerökningspolitik tillsvidare komma att drivas för att undvika produktionsbegränsning i samband med exportdämpningen. Den förstnämnda faktorn — en minskning av lagerökningsbehovet inom verkstadsindustrin — torde överväga, vilket utan möjlighet till kvantitativ beräkning mera symboliskt markeras med att den eftersträlvade lagerökningen antas vara 100 miljoner mindre än som enligt ovan skulle kunna anses som »normalt». De 700 miljoner i lagerökning, som man på så sätt kommer till, är dock mera än som förutsattes i den preliminära nationalbudgeten; dels har beräkningen av det »normala» lagerökningsbehovet reviderats med ledning av de senaste statistiska uppgifterna, dels har den internationella konjunkturbedömningen och råvaruprisutvecklingen svängt om uppåt på ett sådant sätt att företagens lagerefterfrågan inte längre kan väntas bli tillbakahållen av farhågor för en snar konjunkturförsvagning. Att den stora ökningen 1960 inte antas leda till en onormalt liten ökning eller rentav minskning under 1961 baseras dessutom på att den själv delvis utgjorde en reaktion på en direkt lagerminskning under 1959: sammantaget för de två åren 1959 och 1960 var lagerökningen i förhållande till produktionsökningen något mindre än normalt för 1950-talet. I den mån lagerökningen på en del håll eventuellt föranletts av de nya lagervärderingsreglerna skulle man snarast kunna vänta en viss fortsatt strävan i samma riktning, i varje fall inte någon tendens till direkt rekyl på 1960 års ökning, trots dennas storlek.

En eftersträlvad lagerökning på här antagna 700 miljoner kronor innebär tydligen en minskning av denna post i den totala kalkylen över efterfrågeläget i landet, uppgående till $(1\,400 - 700 =) 700$ miljoner kronor. Detta är alltså den minuspost, som skall införas i försörjningsbalansen för 1961.

VIII. Den offentliga verksamheten

1. Staten

Jämfört med de beräkningar över budgetutfallet 1960 som gjordes i den preliminära nationalbudgeten för 1961 utvisar de kalkyler som nu föreligger en avsevärd minskning av budgetunderskottet. Detta beräknas 1960 ha uppgått till knappt 1 000 miljoner kronor, mindre än hälften av underskottet 1959. Orsakerna till revideringen av de beräkningar för 1960 som gjordes i den preliminära nationalbudgeten ligger delvis på inkomstsidan men framför allt dock på utgiftssidan. Inkomsterna 1960 visade sig således bli nära 100 miljoner kronor högre än vad de i december 1960 uppskattades till, medan utgifterna blev nära 400 miljoner kronor mindre. Detta belyser storleksordningen av de felmarginaler som kan åvila preliminära beräkningar av budgetutfallet helårsvis från bruttosidan, dvs. enligt principen inkomster minus utgifter där varje utgiftsslag (investeringar, konsumtion etc.) måste uppskattas för sig. En felbedömning av ett kalenderårs totala utgifter på 400 miljoner kronor ger kraftigt utslag på budgetsaldot men motsvarar i själva verket endast en dryg veckas genomsnittliga utbetalningar. För inkomstsidan föreligger dock data med mindre eftersläpning än vad gäller utgifterna, varför här bedömningar ej måste litas till i samma utsträckning. Uppskattningar om budgetsaldot baserade på riksgäldskontorets saldouppgifter, vilka föreligger månadsvis, ger dock vanligen bättre resultat än ovan nämnda beräkningar från bruttosidan, och bedömningar på basis av denna statistik pekade mot ett budgetunderskott av storleksordningen 1 100 miljoner kronor för 1960. Detta ligger ju betydligt närmare underskottet för 1960 baserat på riksräkenskapsverkets beräkningar, sådant det nu redovisas i tabell 1. Försök görs nu att få fram snabbare statistik över statsutgifterna med dessa realekonomiskt grupperade. Anmärkas bör dock att de officiella budgetutfallssiffror som framräknas av riksräkenskapsverket sällan eller aldrig överensstämmer exakt med de saldouppgifter som publiceras av riksgäldskontoret, detta beroende bl. a. på att själva registreringen är knuten till olika ställen i den statsfinansiella mekanismen, samt på att olika principer tillämpas för utgifternas tidslokalisering. Riksgäldskontorets saldo har per budgetår avvikit från riksräkenskapsverkets utfallssiffror för statsbudgeten med inemot 200 miljoner kronor. Över längre perioder jämnar emellertid skillnaderna ut sig — således var för budgetåren 1953/54—1959/60 riksräkenskapsverkets totala statsbudgetunderskott endast 42 miljoner kronor (0,5 procent) större än riksgäldskontorets.

Budgetunderskottet kalenderåret 1961 beräknas bli nära 800 miljoner kronor mindre än 1960. Detta är resultatet av en beräknad inkomstökning

Tabell VIII: 1. Statens ekonomiska verksamhet 1959—1962

Miljoner kronor

	Kalenderår			Budgetår		
	1959 utfall	1960 utfall	1961 prel. ber.	1959/60 utfall	1960/61 prel. ber.	1961/62 enl. kompl.- prop.
A. Inkomster.....	12 847	14 745	16 850	13 657	16 388	17 086
därav: dir. skatter	6 422	6 790	8 250	6 468	7 842	8 215
indir. skatter	5 452	6 812	7 400	6 063	7 361	7 612
B. Överföringsutgifter	7 262	7 849	8 527	7 451	8 291	8 688
C. Konsumtion	3 286	3 642	4 030	3 438	3 884	4 260
D. Bruttoinvestering	3 181	3 430	3 242	3 310	3 141	3 454
E. Diverse.....	72	— 161	—	—	—	—
F. Summa B till E	13 801	14 760	15 799	14 199	15 316	16 402
G. Finansiellt sparande (A—F)	— 954	— 15	+ 1 051	— 542	+ 1 072	+ 684
H. Utlåning	1 072	959	1 253	1 090	1 300	1 146
I. Totala utgifter	14 873	15 719	17 052	15 289	16 616	17 548
J. Totalsaldo (A—I).....	— 2 026	— 974	— 202	— 1 632	— 228	— 462

på 2 100 miljoner kronor och en total utgiftsökning på drygt 1 300 miljoner kronor.

Under treårsperioden 1959—1961 kan vissa intressanta förändringar i inkomstsidans struktur konstateras respektive förutses. Sålunda var mellan 1959 och 1960 de indirekta skatternas tillväxt speciellt markerad, medan mellan 1960 och 1961 de direkta skatterna åter beräknas komma att växa kraftigt och nästan återställa den relativa fördelning mellan direkta och indirekta skatter som rådde 1959. Orsaken till denna utveckling ligger för 1960 års del i de åtgärder som vidtogs — den allmänna varuskatteinfördes och vissa lättnader i den direkta beskattningen företogs. 1961 års beräknade kraftiga absoluta och relativa tillväxt av de direkta skatterna ligger däremot främst på automatikplanet — inkomstunderlaget beräknas stiga kraftigt och höja avkastningen av de direkta skatterna. Om inga åtgärder vidtas ger vid nuvarande skattestruktur en viss nationalproduktökning normalt större absolut och relativ ökning i inkomsterna från de direkta skatterna än från de indirekta.

De statliga bruttoinvesteringar som finansieras via budgeten (se kap. VII för mer fullständig redovisning av statens investeringsverksamhet) beräknas reallt ha ökat med ca 1 1/2 procent mellan 1959 och 1960. Denna obetydliga ökning får i övervägande grad ses som resultat av statens strävan att under den utpräglade högkonjunktur som successivt utvecklade sig under 1959 och 1960 direkt bidra till den samhällsekonomiska balansens upprätthållande. Under 1961 beräknas de statliga bruttoinvesteringarnas volym komma att minska med bortåt 7 procent. (Se dock texten i anslutning till tabell 2.) Förutom den allmänna statliga restriktiviteten på investerings-

sidan i nuvarande högkonjunkturläge inverkar här de speciella begränsningar av byggnads- och anläggningsverksamheten samt de anvisningar om uppskov med leveranser till staten som Kungl. Maj:t beslutat om. Totalt torde härigenom något femtiotal miljoner kronor i investeringsefterfrågan komma att flyttas från sommar- till vinterhalvåret.

De statliga konsumtionsutgifterna, vilka till ca 70 procent består av löner, beräknades i den preliminära nationalbudgeten ha ökat volymmässigt med ca 4 procent 1960, och den statliga konsumtionsefterfrågan 1961 förutsågs komma att öka med omkring 5 procent. Inga nya data som kan ge skäl att frånga denna uppskattning har framkommit.

De statliga transfereringsutgifterna, som är av en mer indirekt sysselsättningsskapande natur än investerings- och konsumtionsutgifterna, har ett realekonomiskt intresse i den mån de påverkar de mottagande ekonomiska subjektens (hushållens, företagens, kommunernas, etc.) reala dispositioner — deras konsumtion eller investeringar. Dessa utgifter ingår därför bland de faktorer som påverkat dessa subjekts planer för 1961, så som de redovisas i kapitlen VI och VII.

Mellan 1959 och 1960 beräknas statens finansiella sparande (inkomster minus utgifter utom utlåning) ha ökat med närmare 950 miljoner kronor, och mellan 1960 och 1961 kalkyleras med en ytterligare uppgång på ca 1 000 miljoner i detta finansiella sparande. Förändringarna i dessa tal kan ses som grova indikatorer på finanspolitikens (inkl. automatiken) restriktiva respektive expansiva effekt — en uppgång tolkas alltså såsom innebärande en restriktiv effekt och en nedgång som en expansiv effekt. Under 1960 var således budgetpolitiken ganska kraftigt restriktiv, och 1961 beräknas den komma att verka ytterligare i samma riktning. — I ovanstående har statens utlåningsverksamhet (bostadskrediter, aktieteckning m. m.) ej medtagits; effekterna av statens länetransaktioner hör närmast hemma i kreditmarknadsavsnittet.

I tabell 2 har försök gjorts till en grov kartläggning av i vilken utsträckning förändringarna i de för allmänheten inkomstbildande och inkomst- »dödande» posterna i statsbudgeten är resultat av budgetpolitiska åtgärder respektive är resultat av den allmänna inkomstökningen i samhället, dvs. vad som här kallas *automatik*. Alla förändringar i statsutgifter har summariskt räknats som åtgärder, medan för inkomsternas del grunderna för en uppdelning på automatik och åtgärder varit i princip lättare åtkomliga (se anmärkning till tabellen). Som syns av tabellen motsvarar 1960 års restriktiva budgeteffekt (939 milj. kr.) i stort sett den inkomstdödande verkan av automatiken, medan 1961 års (beräknade) restriktiva effekt (1 066 milj. kr.) är ett nettoresultat av en restriktiv automatieffekt, som är siffermässigt nästan dubbelt så stor som den beräknade expansiva effekten av de budgetpolitiska åtgärderna. De inbyggda samhällsekonomiska stabilisatorer som budgeten inkluderar spelar således (resp. beräknas således spela) en mycket stor roll i det nuvarande konjunkturförloppet.

Tabell VIII: 2. Statsbudgetens effekter på inkomstutvecklingen 1960 och 1961

Plus eller minus på allmänhetens inkomster. Miljoner kronor

	1960		1961	
	Automatik	»Åtgärder»	Automatik	»Åtgärder»
Utgifter	—	+ 959	—	+ 1 039
Inkomster	— 1 023	— 875	— 2 355	+ 250
Summa	— 1 023	+ 84	— 2 355	+ 1 289
Nettosumma	— 939		— 1 066	

Anm. Samtliga utgiftsförändringar (resp. beräknade utgiftsförändringar) har räknats som åtgärder. Som åtgärder på inkomstsidan ingår 1960 intäkterna från den allmänna varuskatten, det beräknade skattebortfallet till följd av de i samband med varuskattens införande sänkta skatteskalorna för fysiska personer samt en mindre skatteinkomstökande effekt av de skärpta bestämmelserna för varulagervärdering. Som åtgärder 1961 på inkomstsidan ingår, förutom ett beräknat bortfall av fyllnadsbetalningar 1961 till följd av företagens (skattefria) investeringsfondavsättningar 1960, ett mindre skattebortfall på grund av familjebeskattningsreformen. Skillnaden mellan totala inkomstökningen vart och ett av de båda åren och nettot av samtliga åtgärder på inkomstsidan under respektive år har räknats som automatik.

Eftersom de belopp företagen 1960 avsatte till investeringsfonder och inbetalade till riksbanken ej ingår i statsbudgeten, redovisas den inkomstdödande effekten av dessa inbetalningar ej här. De har räknats som kreditmarknadstransaktioner och redovisas i kreditmarknadskapitlet som ökning i allmänhetens långa placeringar.

Nettosumman för 1960 är lika med förändringen i statens finansiella sparande mellan 1959 och 1960 med ombytt förtecken och nettosumman 1961 är lika med det finansiella sparandets beräknade förändring mellan 1960 och 1961 med ombytt förtecken.

Tabell 3 syftar till att något bättre än tabell 1 ge uttryck för finanspolitikens effekter i några avseenden. Tanken är att på ett visserligen schematiskt sätt få till stånd en bättre tidslokalisering av några av budgetens viktigare poster. De justeringar som vidtagits — jämfört med kalenderårssiffrorna i tabell 1 — är följande: 1) Preliminärskatteuppbörden av inkomstskatt och allmän varuskatt under januari har för samtliga år flyttats tillbaka till omedelbart föregående år. Detta bör ge en bättre bild av under vilken tidsperiod skatten påverkat den reala efterfrågan; januariuppbörden ett år avser ju inkomster och aktiviteter under november—december året före. 2) Investeringsutgifterna med undantag av utgifterna för väginvesteringarna har fördelats jämnt över budgetåret vilket speglar den reala aktiviteten bättre än rena betalningsdata enligt tabell 1, vilkas tidsfördelning påverkas av det förhållandet att en stor del av kostnaderna för dessa aktiviteter betalas under vårmånaderna. 3) Sparpremierna, 120 miljoner kronor, vilka bokförts som statsutgift hösten 1960, har flyttats över till 1961, eftersom dessa pengar kunde lyftas av spararna först under detta år (och således huvudsakligen först under innevarande år torde påverka konsumtionsutgifterna. Jfr dock kap. VI). Någon enkel grund att på motsvarande sätt omfördela övriga överföringsutgifter har ej stått att finna, varför dessa i övrigt fått stå orörda från tabell 1. — Låneutgifternas variationer i tiden är beroende huvudsakligen av det privata och kommunala bostadsbyggandets växlande omfattning. Härför redogörs i kapitel VII på ett fullständigare

Tabell VIII: 3. Statens inkomster och utgifter 1959—1961 med vissa korrekationer

Miljoner kronor

	1959	1960	1961 prel. ber.
<i>A. Inkomster</i>	12 985	15 390	16 775
<i>Utgifter:</i>			
B. Överföringsutgifter	7 262	7 729	8 647
C. Konsumtion	3 286	3 642	4 030
D. Bruttoinvesteringar	3 240	3 254	3 281
E. Diverse.....	72	— 161	—
F. Summa B till E.....	13 860	14 464	15 958
G. Saldo (A—F).....	— 875	+ 926	+ 817
H. Utlåning	1 072	959	1 253

sätt än vad här är möjligt, varför den statliga utlåningsverksamheten (som ju domineras av bostadskrediterna) i tabell 3 redovisas med oförändrade belopp från tabell 1, och ingår endast helt formellt i tabell 3 för att göra redovisningen av budgetens utgiftssida komplett.

Enligt denna beräkningsmetod blir skillnaden mellan saldot (G) för 1960 och för 1959 + 1 800 miljoner kronor. Skillnaden mellan statens finansiella sparande 1960 och 1959 var enligt tabell 1 ca 950 miljoner kronor. Den beräkningsmetod som används i tabell 3 ger således en bild av en betydligt mer restriktiv effekt på samhällsekonomin 1960, härrörande från budgetpolitiken, än den metod som tillämpas i tabell 1. För 1961 gäller motsatsen. Således nedgår saldot (G) i tabell 3 med omkring 100 miljoner mellan 1960 och 1961, implicerande en något minskat restriktiv statsbudgeteffekt under innevarande år, medan det finansiella sparandet enligt tabell 1 skulle öka med över 1 000 miljoner kronor, vilket alltså närmast skulle indicera motsatsen: en ytterligare åtstramande budgeteffekt på efterfrågan under 1961. Det finns skäl att anse beräkningen enligt tabell 3 vara den bättre indikatorn på budgetens effekter, varför man sammanfattningsvis kan säga att medan budgeten 1960 verkade kraftigt restriktivt, synes 1961 års budget i stort sett endast komma att bibehålla den grad av restriktivitet som uppnåddes 1960.

Investeringssiffrorna i tabell 3 torde ge en bättre bild än motsvarande i tabell 1 av den statliga aktiviteten på investeringsområdet (i motsats till investeringsbetalningarnas omfattning — siffrorna i tabell 1 är ju principiellt betalningsstatistik). Sålunda tyder tabell 3 på en volymmässig uppgång i de budgetfinansierade investeringarna på nära 2 procent mellan 1959 och 1960, medan motsvarande siffra mellan 1960 och 1961 skulle bli en volymmässig nedgång med 2 à 3 procent. (Motsvarande siffror enligt tabell 1 är + 1 1/2 resp. — 7 procent.)

Statsbudgetens likviditetseffekter samt de finansiella effekterna (med åtföljande reala verkningar) av budgetens utfall samt av de statliga låne-transaktionerna belyses nedan i avsnittet om kreditmarknaden.

2. Kommunerna

Enligt den preliminära nationalbudgeten för 1961 skulle de borgerliga kommunernas och landstingens (exkl. affärsverk och bolag) sammanlagda budgetunderskott, vilket, efter korrigeringar för tillfälliga betalningsförskjutningar kring årsskiftet 1959/1960, ökade från ca 280 miljoner till omkring 330 miljoner mellan 1959 och 1960, komma att öka ytterligare till drygt 500 miljoner kronor 1961. Kommunerna skulle alltså komma att bidra till det efterfrågeöverskott som beräknas uppkomma innevarande år. Vårens investeringsenkät synes tyda på en ytterligare ökad kommunal investeringsvilja; mot denna får man dock ställa effekterna av den frivilliga investeringsbegränsningen. I stort sett torde man kunna räkna med att det totala planerade kommunala budgetunderskottet på 500 miljoner kronor enligt den tidigare beräkningen kvarstår. I vilken omfattning den kommande utgiftsökningen verkligen kommer att kunna genomföras och materialisera sig på varu- och arbetskraftsmarknaderna kommer framför allt att bero på kommunernas lånemöjligheter under 1961. Under 1960 försköts den kommunala lånestrukturen inom ramen för en totalt ökad kommunal upplåning i riktning mot ökad långfristig och minskad kortfristig skuldsättning, bakom vilken utveckling låg bl. a. såväl den allmänt vidgade långa marknaden som den ökade restriktiviteten på marknaden för korta krediter (i huvudsak = bankkreditmarknaden). Möjliga utvecklingstendenser på kreditmarknaden under 1961 antyds nedan i kreditmarknadsavsnittet.

IX. Kreditmarknaden

I de föregående kapitlen har den realekonomiska utvecklingen bedömts med ledning av de indikatorer som på varje område står till förfogande. Bedömningsmetoderna innebär i princip även ett hänsynstagande till den inverkan på investeringarna, som utövas av kreditmarknadsutvecklingen, eller rättare: i den mån kreditmarknadsläget påverkar investeringsplanerna måste detta vid denna tidpunkt på året redan i stort sett framträda i de övriga indikatorerna; framför allt de investeringar som man uppger sig planera för återstoden av året torde vid denna tid kunna antas i stort sett ha sin finansiering säkerställd. Det är emellertid inte fördenskull betydelselöst att också studera kreditmarknadssidan och att försöka utläsa vilken roll denna kan ha haft och längre fram få för den realekonomiska utvecklingen. Helt allmänt torde man kunna säga, att den genomförda likviditetssänkningen inom banksystemet och näringslivet — även om den inte hindrat en alltså pågående expansion — medverkar till att förebygga en mera utpräglad inflatorisk utveckling.

Inledningsvis ges en översikt av kreditmarknadsutvecklingen under det gångna året, för vilken en preliminär utfallsberäkning nu föreligger.

Det kanske mest intressanta draget hos den reviderade kreditmarknadsöversikten för 1960 (tab. 1) jämfört med den översikt för 1960 som publicerades i den preliminära nationalbudgeten är att det totala finansieringsbidraget från marknaden utanför kreditinstituten har visat sig vara ännu större än vad som där beräknades (1 800 i stället för 1 500 miljoner kronor). I »marknaden» ingår, förutom vissa fonders och kassors placeringar, allmänhetens nettoköp av obligationer, förlagsbevis och aktier (se anm. under tabellen). Det är då att notera att marknaden redan då bedömdes få en markant ökad omfattning jämfört med 1959, till stor del beroende på tillkomsten av allmänna pensionsfonden. Det är marknadens bidrag till framför allt näringslivets finansiering som ökat kraftigt jämfört med uppskattningen i december 1960. Näringslivets aktie- och obligationsfinansiering tog mot slutet av året kraftig fart. (I viss mån överraskande kan detta synas för aktiernas del, enär ett uppskjutande till efter 1 januari 1961 med registrering och betalning av emissionerna skulle ha givit de emitterande bolagen skattefördelar i form av viss avdragsrätt för utdelning.) Affärsbankernas bidrag till näringslivets finansiering blev i stället mindre än beräknat, så att totalt sett upplåningen för näringslivet blev av praktiskt taget samma storlek som enligt den preliminära nationalbudgeten. Detta senare gäller för övrigt totala upplåningen för samtliga särredovisade sektorer. Det kan noteras att även för kommunernas del den allmänna vidgningen av kreditmarknaden utanför kreditinstituten kom att betyda mer än vad som räknades med i den preliminära nationalbudgeten.

Tabell IX: 1. Kreditmarknadsöversikt för 1959 och 1960

Nettobelopp, miljoner kronor

Kreditgivare	Låntagare	Staten	Kommuner	Bostäder	Näringslivet	Summa
1959						
Riksbanken	400	—	—	—	—	400
Affärsbanker ¹	675	75	500	1 200	2 450	2 450
Övriga kreditinstitut ¹	925	200	1 500	575	3 200	3 200
Marknaden utanför kreditinstituten	— 75	75	75	125	200	200
Summa	1 925	350	2 075	1 900	6 250	
1960 (prel.)						
Riksbanken	1 200	—	—	—	1 200	1 200
Affärsbanker ¹	— 650	— 50	300	850	450	450
Övriga kreditinstitut ¹	— 200	100	1 500	450	1 850	1 850
Marknaden utanför kreditinstituten	750	250	350	450	1 800	1 800
Summa	1 100	300	2 150	1 750	5 300	

¹ Om korrigering görs för effekterna av den tillfälliga medelsomflyttning mellan affärsbanker och postgiro, uppgående till ca 600 miljoner kronor, som ägde rum kring årsskiftet 1959/60 erhålls ett affärsbanksbidrag till statens finansiering 1959 på 1 275 miljoner kronor och en total affärsbankskreditgivning på 3 050 miljoner. Motsvarande siffror för övriga kreditinstitut 1959 blir ett statsfinansieringsbidrag på 325 miljoner och en total kreditgivning på 2 600 miljoner kronor. För 1960 blir då på motsvarande sätt affärsbankernas finansieringsbidrag till statssektorn —1 250 miljoner och deras totala kreditgivning —150 miljoner, medan för övriga kreditinstituts del finansieringsbidraget till staten blir 400 miljoner och deras totala finansieringsbidrag 2 450 miljoner kronor.

Anm. Med näringslivet avses praktiskt taget hela den del av samhällsekonomin, som ligger utanför staten, kommunerna, bostadssektorn och kreditinstituten.

Riksbankens utlåning till andra än kreditinstitut består så gott som uteslutande av dess nettokreditgivning till staten.

Affärsbankernas utlåning till respektive staten, kommunerna och bostäderna omfattar inköp av statspapper, reverslån till kommunerna (bankernas köp av kommunobligationer har uppskattats till noll), bostadsbyggnadskrediter enligt Svenska Bankförningens månadsstatistik samt beräknade köp av hypoteksobligationer. Utlåningen till näringslivet är en restpost, som avser alla andra lån och obligationsköp än de nyssnämnda.

»Övriga kreditinstitut» omfattar sparbankerna, postbanken, jordbrukskasseorganisationen och försäkringsbolagen. Deras kreditgivning till staten, kommunerna, bostadssektorn och näringslivet innefattar såväl reverslån som köp av obligationer och andra värdepapper.

I uppgifterna för marknaden utanför kreditinstituten ingår vissa fonders och kassors kreditgivning samt dessutom kapitalanskaffningen från andra än kreditinstituten, fonderna och kassorna genom emission av obligationer, förlagsbevis och aktier (för staten även andra finansobjekt såsom skattkammarväxlar och statsskuldförbindelser). Fonderna och kassorna utgörs av allmänna pensionsfonden, de av riksförsäkringsanstalten och pensionsstyrelsen förvaldade fonderna, allmänna sjukkassor och Sveriges Kommunalanställdas Pensionskassa.

Tabellen innefattar endast uppgifter om kreditförmedling över den reguljära kreditmarknaden; kommersiella krediter eller andra finansiella transaktioner mellan de reala sektorerna ingår sålunda inte.

Uppgifterna för 1959 har avrundats till jämna 25-tal och uppgifterna för 1960, som är preliminära, till jämna 50-tal miljoner kronor.

Som framgår av tabell 1, speciellt om denna korrigeras med hänsyn till vad som påpekas i noten till denna, var det affärsbankernas finansieringsbidrag som kom att krympa kraftigt under 1960 såväl för de prioriterade som för de oprioriterade sektorernas del. Det stora statliga utgiftsöverskottet 1959, i huvudsak kortfristigt finansierat, var ägnat att stimulera bankernas utlåning till allmänheten. Under 1960 krympte budgetunderskottet kraftigt både på

Tabell IX: 2. Relativ fördelning av vissa finanstillgångar hos allmänheten 1951—1960

A. Fördelningen av förändringarna, procent

År	Nettoköp av aktier	Nettoköp av obliga- tioner, svenska	Nettoavsätt- ningar på in- vesterings- konton i riks- banken	Ökning av tillgodo- havanden på inlånings- räkningar	Ökning av sedelinne- havet	Summa	Summa milj. kr.
1951	3	0	0	80	17	100	3 200
1952	13	5	0	51	31	100	1 500
1953	6	1	0	83	10	100	2 550
1954	6	28	0	55	11	100	2 200
1955	11	17	0	43	12	100	1 650
1956	10	1	3	75	12	100	2 300
1957	4	1	3	84	8	100	2 950
1958	2	1	3	88	6	100	3 350
1959	2	1	71	93	3	100	5 350
1960	10	32	34	10	14	100	2 500

B. Fördelningen av innehavet, procent

31/12 år	Innehav av obligationer	Investerings- fonder i riksbanken	Tillgodo- havanden på inlånings- räkningar	Innehav av sedlar	Summa	Summa milj. kr.
1950	14	0	73	13	100	26 550
1951	13	0	74	13	100	29 650
1952	12	0	74	14	100	30 950
1953	11	0	75	14	100	33 350
1954	12	0	74	14	100	35 400
1955	13	0	73	14	100	36 900
1956	12	0	74	14	100	39 000
1957	12	0	75	13	100	41 800
1958	11	0	76	13	100	45 100
1959	10	0	78	12	100	50 350
1960	11	2	75	12	100	52 600

Anm. Till allmänheten räknas här sektorn utanför staten, kommuner, banker, försäkringsbolag och följande fonder och kassor: allmänna pensionsfonden, de av riks försäkringsanstalten och pensionsstyrelsen förvaldade fonderna, allmänna sjukkassor och Sveriges Kommunalanställdas Pensionskassa. Både företag och hushåll förs sålunda till allmänheten liksom även andra fonder, kassor, institutioner m. m. än de ovan angivna. Uppgifter om totalinnehavet (stocken) av aktier saknas.

grund av budgetpolitiska åtgärder och det ökade inkomstillflöde som följde med ett starkt expanderande inkomstunderlag. Det minskade statsbudgetunderskottet 1960 samt de upplåningsformer som begagnades detta år (långa obligationslån till relativt hög ränta) innebar minskad banklikviditet och minskade möjligheter för bankerna att öka sin utlåning. Dessutom skärptes såväl affärsbankernas likviditetskvoter som övriga instituts placeringsregler.

I det läge med en som »hög» betraktad räntenivå som uppstod ökades allmänt marknadens intresse för långa placeringar, och riksbanken släppte också fram ett ökat antal oprioriterade låntagare på obligationsmarknaden.

Tabell IX: 3. Förändring av allmänhetens likvida tillgångar 1957—1960

Miljoner kronor

År	Förändring av penningmängden hos allmänheten	Förändring av allmänhetens långa placeringar	Summa förändring i allmänhetens likvida tillgångar	Penningmängd vid slutet av resp. år i procent av BNP	Penningmängd, obligationsstock och tillgodohavanden på investeringskonton vid slutet av resp. år i procent av BNP
1957	+ 2 700	+ 250	+ 2 950	64	73
1958	+ 3 150	+ 200	+ 3 350	67	76
1959	+ 5 150	+ 200	+ 5 350	71	80
1960	+ 600	+ 1 900	+ 2 500	67	77

Anm. Allmänheten är här definierad på samma sätt som i tabell 2 och inkluderar sålunda bl. a. företagen. Penningmängden utgörs av allmänhetens innehav av sedlar samt tillgodohavanden på samtliga inlåningsräkningar i banker. Med långa placeringar avses placeringar i aktier, obligationer och investeringskonton i riksbanken. Då stockuppgifter för aktier saknas ingår dessa ej i beräkningarna för sista kolumnen.

ATP-fondernas tillkomst betydde även en hel del för stärkandet av utbudet på långfristig kredit.

Den vidgade kapitalmarknadens betydelse för allmänhetens innehav av olika finanstillgångar illustreras i tabell 2. Denna innehåller relativa fördelningar av både olika finanstillgångars tillväxt och deras storlek. Med allmänheten avses här sektorn utanför staten, kommunerna, riksbanken, kreditinstitutet och vissa fonder och kassor, bl. a. ATP-fonderna (se anm. under tabellen). Allmänheten är sålunda ett snävare begrepp än marknaden.

Som framgår av deltabell A innebar utvecklingen under 1960, sådan den blev bl. a. på grund av det sätt varpå den ekonomiska politiken utformades, väsentliga skiljaktigheter från framför allt de omedelbart föregående årens placeringsmönster. Andelen långa placeringar (aktier, obligationer och investeringskonton) av de årliga totala finansplaceringarna ökades synnerligen kraftigt med motsvarande relativa nedgång för de mer likvida tillgångarna. Intressant att notera är att det enda år då andelen nettoköp av obligationer tillnärmelsevis når upp till 1960 års storleksordning är 1954, ett år då i likhet med vad som hände under 1960 den långa räntan justerades upp till en nivå som allmänt betraktades som »hög».

Trots den kraftiga ökningen av obligationsplaceringarna under 1960 har ej allmänhetens obligationsinnehav i procent av de finansiella tillgångarna (deltabell B) kommit upp i nivå med andelen under det tidiga 50-talet. Utvecklingen under 1960 innebar således bara ett brytande av och en viss återgång från en utveckling som innebar en minskning i obligationernas andel under senare hälften av 50-talet.

Likviditetsutvecklingen under senare år belyses ytterligare av tabell 3, i vilken särredovisas dels de likvida tillgångar som är betalningsmedel och nära substitut för dessa, dels likvida tillgångar av mer långfristig natur. Här framstår åter den markanta skillnaden mellan likviditetsutvecklingen 1959 och

1960: under 1960 var ökningen av vad som rubriceras som penningmängden endast en tiondel av 1959 års ökning, medan ökningen i långa fordringar 1960 var flerfaldigt större än 1959. Totalt var de likvida tillgångarnas ökning 1960 mindre än hälften av ökningen 1959. Om de likvida tillgångarna under en följd av år sätts i relation till bruttonationalprodukten i löpande priser erhålls en bild av utvecklingen av vad man kan kalla »den reala likviditeten». Således kan konstateras att denna reala likviditet, som nådde ett toppläge 1959, under 1960 återigen gick ned till omkring 1958 års nivå. Som framgår av tabellen gäller detta vare sig man sätter penningmängden i traditionell mening i relation till bruttonationalprodukten, eller man i täljaren även inkluderar obligationsinnehav och tillgodohavanden på investeringskonton i riksbanken. Ännu synes man dock ej vara nere på någon speciellt låg likviditetsnivå.

I den preliminära nationalbudgeten för 1961 gjordes i sifferexemplets form en skiss över en möjlig utveckling på kreditmarknaden innevarande år. Tillvägagångssättet var i princip att med stöd av olika förhandsberäknade data uppskatta olika sektors kreditbehov; samtidigt kalkylerades finansieringsbidragen från marknaden och kreditinstituten utom affärsbankerna. Som restpost framkom då det finansieringsbelopp som affärsbankerna skulle få bidra med om utbud och efterfrågan skulle väga jämnt. Motsvarande tablå med något ändrat sifferinnehåll publiceras här som tabell 4. Ändringarna betingas delvis av att siffrorna i tablå nu avkortats till närmaste fjärdedels miljard kronor i stället för till närmaste halva miljard, vilket var fallet i den preliminära nationalbudgeten, delvis av att nya data nu framkommit. Det statliga totalbudgetunderskottet för 1961 uppskattas i kapitel VIII (tabell VIII: 1) till drygt 200 miljoner kronor, vilket utgör statens lånebehov innevarande år. Det upptas i tabell 4 till avrundat 250 miljoner. (I den preliminära nationalbudgeten redovisades ett beräknat statligt kreditbehov på 1 000 miljoner.) Kommunernas sammanlagda budgetunderskott 1961 beräknades i den preliminära nationalbudgeten till ca 500 miljoner kronor (kap. VII, tabell 2), och i den preliminära nationalbudgetens kreditmarknadskalkyl för 1961 upptogs detta som utgörande kommunernas kreditefterfrågan innevarande år. Enligt statistiska centralbyråns i mars 1961 företagna investeringsenkät bland kommunerna skulle de kommunala myndigheternas investeringsplaner för 1961 ha uppjusterats ca 100 miljoner kronor. Som framhålls i kapitel VII får man emellertid räkna med att siffrorna innebär en viss överskattning, vartill kommer att den frivilliga investeringsbegränsningsaktionen för sommaren 1961 kan medföra att vissa projekt som planerats för 1961 i själva verket uppskjuts till 1962. Kommunernas kreditefterfrågan redovisas därför med oförändrat 500 miljoner kronor i tabell 4. Enligt kapitel VII (tabell VII: 5) beräknas bostadsinvesteringarna 1961 i fasta priser nu öka med 200 miljoner mot 50 miljoner enligt den preliminära nationalbudgeten. Om man antar att byggnadskostnaderna 1961 kommer att ligga 2 å 3 procent över 1960 års nivå motsvarar

ovan nämnda uppgång på 200 miljoner i fasta priser en uppgång i löpande priser på ca 300 miljoner. Denna ökning kan anses medföra ett i ungefär motsvarande mån ökat kreditbehov 1961 jämfört med 1960, och eftersom bostadssektorn 1960 erhöll totalt 2 150 miljoner kronor från kreditmarknaden (tabell 1) skulle motsvarande kreditbehov i år komma att uppgå till närmare 2 500 miljoner kronor. Denna siffra har sålunda införts på kreditefterfrågan i tabell 4.

Vid beräkningen av det yttre finansieringsbehovet för ovannämnda tre sektorer har man i många avseenden relativt goda utgångspunkter för en bedömning. För den fjärde sektorns — näringslivets — del, saknas på alltför många punkter säkra grunder för antagandena, varför kalkylen här får anses övergå till att bli ett rent räkneexempel utan större anspråk på realism. I tabellen har införts siffran 1 750 miljoner eller samma kreditvolym som näringslivet synes ha tagit i anspråk under föregående år. Detta antagande kan, om man så vill, ges följande innebörd: det större kreditbehovet p. g. a. ökningen av de fasta investeringarna uppvägs av nedgången i lagerinvesteringarna; en minskning av möjligheterna att dra på banktillgodohavanden i samma utsträckning som under 1960 uppvägs av ett bortfall av avsättningar till investeringsfonder. (Skillnaden gentemot de 2 500 miljoner som redovisades i den preliminära nationalbudgeten förklaras av det väsentligt minskade finansieringsbehovet för lagerinvesteringar jämfört med 1960 som man nu räknar med.) Det understryks att felmarginalerna i de uppskattningar som gjorts rörande kreditvolymen i utgångsläget 1960 är stora, vilket följaktligen — oavsett räkneexemplets godtycklighet i övrigt — även gäller kreditbehovet under 1961. Det understryks dessutom än en gång, att det här gäller en formell kalkyl, nämligen upplåningsbehovet på den *reguljära* kreditmarknaden under just de här angivna förutsättningarna, innebärande att formerna och källorna för 1961 års upplåning skulle anknyta till 1960 års mönster just på det angivna sättet. En helt annan fråga är i vad mån en faktisk upplåning av denna storlek och form utgör en förutsättning för att de investeringar, som därmed skulle finansieras, skall kunna komma till stånd (se nedan sid. 67).

Totalt har ovan framräknats en beräknad kreditefterfrågan under 1961 på sammanlagt 5 000 miljoner kronor. Utbudssidan kalkyleras på följande sätt: riksbanken antas stå för hela statens upplåningsbehov, ca 250 miljoner kronor, övriga kreditinstitut beräknas komma att stå för 2 500 miljoner (kalkylerat på basis av antaganden rörande medelstillströmningen till sparbanker, försäkringsbolag etc. samt dessa instituts placeringsmönster) och marknadens bidrag — höjt med 1/4 miljard från den preliminära nationalbudgeten — beräknas till 1 250 miljoner. Innan affärsbankerna inkluderas står således mot en kalkylerad kreditefterfrågan på 5 000 miljoner ett utbud på 4 000 miljoner, dvs. 1 000 miljoner kronor mindre. Således måste affärsbankerna »fylla i» med detta belopp om tabellen 4 skall gå jämnt ut —dvs. om alla kalkylerade kreditbehov skall förutsättas bli tillfredsställda på den reguljära kreditmarknaden.

Tabell IX: 4. Kreditmarknaden 1961

Nettobelopp, miljoner kronor

	Efterfrågan		Utbud
Staten.....	250	Riksbanken	250
Kommuner	(500)	Affärsbankerna	(1 000)
Bostäder.....	2 500	Övriga kreditinstitut	2 500
Näringslivet	(1 750)	Marknaden	1 250
Summa	5 000		5 000

I tabellen har siffrorna för affärsbankernas kreditutbud och för kommunernas och näringslivets kreditefterfrågan satts inom parentes för att markera att dessa storheter är föremål för speciell statlig målsättning: affärsbankernas utlåning skall ej bli lika stor som i kalkylen, och kommunernas och näringslivets kreditutrymme och deras efterfrågan på varor och arbetskraft för investeringsändamål skall därigenom om möjligt bringas att nedgå — allt i syfte att bibehålla den samhällsekonomiska balansen.

Hur kan då banklikviditeten och därmed bankernas möjligheter att tillgodose det resterande kreditbehov på en miljard kronor som framkom ovan, komma att utvecklas? En del av de uppgifter, som är av betydelse för bedömningen härav, kan någorlunda väl uppskattas. Statens utgiftsoverskott för 1961 beräknas till närmare en kvarts miljard kronor. Likviditetspåspädningen härrörande från detta utgiftsoverskott kan emellertid väntas bli mer än väl neutraliserad genom ökning av allmänhetens behov av sedlar i samband med den allmänna produktions- och inkomstökningen. Utvecklingen av valutareserven väntas inte nämnvärt förändra bankernas innehav av likvida tillgångar. Utgår man vidare ifrån, såsom ovan skett, att staten inte lånar utanför riksbanken och affärsbankerna, skulle därmed affärsbankernas innehav av likvida tillgångar vid slutet av 1961 snarast komma att ligga något under innehavet vid slutet av 1960¹. Vid slutet av 1960 låg genomsnittet av affärsbankernas faktiska likviditetskvoter ej fullt i nivå med riksbankens krav; för några banker redovisades överlikviditet men för några en icke ringa underlikviditet. Varje försök från bankernas sida att under 1961 svara för en långivning av tillnärmelsevis den storleksordning som ovan kalkylerats från efterfrågesidan, skulle (med nyss beräknade utveckling av de likvida tillgångarna) medföra ett kraftigt underskridande av de rekommenderade likviditetskvoterna vid slutet av året. I ännu högre grad skulle den rekommenderade likviditetsnivån underskridas tidigare under året, då de likvida tillgångarna säsongmässigt minskar och utlåningen säsongmässigt expanderar. Då dessutom även kassalikviditeten hos bankerna kommer att vara synnerligen ansträngd under en stor del av året

¹ Beslutet om att under sommaren erbjuda företagen möjligheter till ytterligare avsättningar till investeringsfonder av 1960 års typ kommer, i den mån syftet med erbjudandet uppnås, att ytterligare reducera bankernas likvida tillgångar. Detta beslut har fattats efter det att förevarande framställning färdigställts.

och krediter i riksbanken därför torde bli erforderliga, är en fortsatt, kanske ökat restriktiv utlåningspolitik från bankernas sida att vänta.

Såsom inledningsvis antyddes torde effekten av den här redovisade nedskruvningen av likviditet och kreditmöjligheter avspeglas i de uppskattningar av 1961 års investeringar som redovisats i tidigare kapitel. Detta innebär inte att kreditåttstramningen betraktas som verkningslös. En fortsatt lätt kreditmarknad skulle ha kunnat leda till en mera explosiv utveckling än den som nu pågår. Att å andra sidan den markerade omsvängningen på den reguljära kreditmarknaden inte synes leda till en ännu starkare dämpning av den ekonomiska aktiviteten torde bl. a. förklaras av att likviditeten hos allmänheten, inklusive näringslivet, vid 1960 års slut fortfarande var visserligen lägre än 1959, men lika hög som 1958 och påtagligt högre än 1957 (se tabell 3 ovan). Det finns möjligheter för företagen att inbördes ge varandra kredit, antingen genom vanliga handelskrediter eller genom rena lånetransaktioner. Bankgarantier kan här spela en viktig roll som katalysator. Mellan första halvåret 1959 och första halvåret 1960 expanderade kreditgivningen mellan företagen betydligt, och en ytterligare expansion i år kan fortfarande vara möjlig trots inbetalningarna på investeringskonton hösten 1960, vilka bl. a. avsåg att begränsa systemets elasticitet i detta avseende. Den alltjämt stigande tendensen i fråga om årets investeringsplaner, som framgår av vårens investeringsenkät, konjunkturbarometrarnas uppgifter om orderingången i kapitalvaruindustrierna och statistiken över ansökningar om igångsättningstillstånd, tyder på att företagen i varje fall ej ännu skymtar några större svårigheter att finansiera sina tilltänkta investeringar, trots restriktiviteten främst från bankernas sida.

Den reviderade nationalbudgeten, som utarbetats inom finansdepartementets ekonomiska avdelning, bygger på material som erhållits från fackdepartement och olika statliga verk och institutioner. Följande utomstående författare har medverkat: förste forskningsassistent B. Pettersson och amanuens B. Jonsson (kap. II) samt forskningssekreterare Gudrun Norstedt och aktuarie Å. Tengblad (kap. VII). Kapitlet om utrikeshandeln bygger i stor utsträckning på en promemoria från kommerskollegium. Vidare har utredningsrådet hörts. Dettas ledamöter bär dock inget ansvar för nationalbudgetens utformning och bedömningar.

Tabellförteckning

I. 1. Preliminär försörjningsbalans för 1961	3
II. 1. Försörjningsbalans 1956—1960	10
2. Bruttoinvesteringar 1956—1960	12
3. Privat konsumtion 1955—1960	13
4. Bytesbalansen 1956—1960	15
5. Lagerförändringar för statistiskt belysta produktions- och distributions- områden 1956—1960	16
III. 1. Utrikeshandelns fördelning på länderområden 1959—1960	22
2. Betalningsbalansen 1958—1961	22
3. Utrikeshandelns värde-, volym- och prisförändringar 1959—1961	23
4. Guld- och valutareserven december 1958—mars 1961	23
IV. 1. Industriproduktionen 1958—februari 1961.....	26
V. 1. Utvecklingen på arbetsmarknaden 1956—1961	32
VI. 1. De enskilda konsumenternas inkomster och utgifter 1959—1961	39
VII. 1. Räkneexempel för 1961 års tillståndsberoende byggnadsverksamhet (exkl. bostäder)	44
2. Investeringsplaner inom industrin för 1961	46
3. Planerade och faktiska förändringar av den egentliga industrins investeringar 1955—1961.....	47
4. Kommunernas samt de kommunala bolagens och stiftelsernas inves- teringsplaner för 1961	51
5. Prognos för bruttoinvesteringarnas utveckling från 1960 till 1961	52
VIII. 1. Statens ekonomiska verksamhet 1959—1962	55
2. Statsbudgetens effekter på inkomstutvecklingen 1960 och 1961	57
3. Statens inkomster och utgifter 1959—1961 med vissa korrektioner ..	58
IX. 1. Kreditmarknadsöversikt för 1959 och 1960	61
2. Relativ fördelning av vissa finanstillgångar hos allmänheten 1951—1960	62
3. Förändring av allmänhetens likvida tillgångar 1957—1960	63
4. Kreditmarknaden 1961	66

Innehåll

<i>I. Sammanfattande översikt</i>	1
<i>II. Försörjningsbalansen 1960</i>	9
1. Inhemska bruttoutgifter	11
2. Utrikeshandel och lagerutveckling	14
<i>III. Utrikeshandeln</i>	18
1. Sveriges export och import 1960	18
2. Bytesbalansen och valutareserven 1960	18
3. Sveriges export 1961	19
4. Sveriges import 1961	21
5. Bytesbalansen och valutareserven 1961	22
<i>IV. Produktionen</i>	24
1. Den totala produktionen 1960 och 1961	24
2. Produktionsutvecklingen inom olika näringsgrenar	25
<i>V. Arbetsmarknaden</i>	31
1. Arbetskraftstillgången och den totala sysselsättningen	31
2. Arbetsmarknadsläget	31
<i>VI. De enskilda konsumenternas ekonomi</i>	36
1. De disponibla inkomsterna	36
2. Konsumentpriserna	38
3. Konsumtionsvolymen	40
<i>VII. Investeringarna</i>	42
1. Byggnadsverksamhet inom den tillståndsreglerade sektorn (utom bostäder)	43
2. Investeringsutvecklingen inom olika områden	44
<i>VIII. Den offentliga verksamheten</i>	54
1. Staten	54
2. Kommunerna	59
<i>IX. Kreditmarknaden</i>	60

BIHANG D

**DRIFTBUDGETEN
FÖR
BUDGETÅRET 1961/62**

Bihang D

DRIFTBUDGETEN
FÖR BUDGETÅRET 1961/62

Driftbudgeten för

Inkomster

	Statsverks- propositionen Milj. kr.	Senare ändringar Milj. kr.	Summa Milj. kr.
A. Egentliga statsinkomster:			
I. Skatter	14 965,7	+ 614,0	15 579,7
II. Uppbörd i statens verksamhet.....	233,9	+ 1,0	234,9
III. Diverse inkomster	299,0	—	299,0
Säger	15 498,6	+ 615,0	16 113,6
B. Inkomster av statens kapitalfonder:			
I. Statens affärsverksfonder	402,0	— 2,0	400,0
II. Riksbanksfonden	50,0	—	50,0
III. Statens allmänna fastighetsfond	25,0	—	25,0
IV. Försvarets fonder	36,9	— 0,2	36,7
V. Statens utlåningsfonder	259,3	—	259,3
VI. Fonden för låneunderstöd	12,3	—	12,3
VII. Fonden för statens aktier	95,0	— 25,0	70,0
VIII. Statens pensionsfonder	74,8	—	74,8
IX. Diverse kapitalfonder	44,4	—	44,4
Säger	999,7	— 27,2	972,5
Summa inkomster å driftbudgeten	16 498,3	+ 587,8	17 086,1
Summa	16 498,3	+ 587,8	17 086,1

budgetåret 1961/62

Utgifter

	Statsverks- propositionen Milj. kr.	Senare ändringar Milj. kr.	Summa Milj. kr.
A. Egentliga statsutgifter:			
I. Kungl. hov- och slottsstaterna.....	4,9	—	4,9
II. Justitiedepartementet	155,6	—	155,6
III. Utrikesdepartementet	103,0	+ 2,0	105,0
IV. Försvarsdepartementet	3 056,8	+ 5,5	3 062,3
V. Socialdepartementet	4 722,2	+ 1,4	4 723,6
VI. Kommunikationsdepartementet	1 303,6	—	1 303,6
VII. Finansdepartementet	762,2	—	762,2
VIII. Ecklesiastikdepartementet	2 135,7	+ 1,1	2 136,8
IX. Jordbruksdepartementet.....	498,1	+ 9,5	507,6
X. Handelsdepartementet	312,7	+ 1,4	314,1
XI. Inrikesdepartementet	942,7	+ 6,0	948,7
XII. Civildepartementet	583,8	+ 19,8	603,6
XIII. Oförutsedda utgifter	1,0	—	1,0
XIV. Riksdagen och dess verk m. m.	26,2	+ 1,7	27,9
Säger	14 608,5	+ 48,4	14 656,9
B. Utgifter för statens kapitalfonder:			
I. Statens affärsverksfonder	50,0	—	50,0
II. Luftfartsfonden	18,3	—	18,3
III. Riksgäldsfonden	925,0	— 50,0	875,0
IV. Avskrivning av nya kapitalinveste- ringar	303,5	+ 3,0	306,5
V. Avskrivning av oreglerade kapital- medelsförluster	1,0	—	1,0
Säger	1 297,8	— 47,0	1 250,8
Summa utgifter å driftbudgeten	15 906,8	+ 1,4	15 907,7
Avsättning till budgetutjämningsfonden av kommunalskattemedel	250,0	+ 100,0	350,0
Beräknat överskott å statsregleringen	842,0	+ 486,4	828,4
Summa	16 498,8	+ 587,8	17 086,1

BIHANG E

**DEN STATSFINANSIELLA
UTVECKLINGEN
BUDGETÅREN 1955/56—1964/65**

PM

**angående huvuddragen i den statsfinansiella utvecklingen
under budgetåren 1955/56—1964/65**

Inledning

I syfte att siffermässigt belysa den framtida statsfinansiella utvecklingen har inom finansdepartementet sammanställts beräkningar av hur statens inkomster och utgifter under vissa antaganden kan komma att utvecklas under budgetåren 1961/62—1964/65. Som underlag för dessa beräkningar har såvitt avser utgiftssidan uppgifter genom fackdepartementens försorg inhämtats från olika myndigheter och verk. Därjämte har riksräkenskapsverket verkställt en beräkning såvitt avser inkomstsidan.

Beräkningarna utgör en bearbetning och vidareutveckling av de kalkyler som lämnades i fjolårets kompletteringsproposition. Liksom då redovisas även i år visst material över den faktiska utgiftsutvecklingen för att ge en bakgrund till bedömningen av den framtida utgiftsutvecklingen. Dessa beräkningar omfattar budgetåren 1955/56—1959/60. Härvid lämnas först vissa uppgifter över drift- och kapitalbudgetens strukturförändringar med utgifterna grupperade efter realekonomisk art. För att ge en uppfattning om den tidigare utgiftstrenden lämnas vidare en redogörelse för vissa gjorda beräkningar över den volymmässiga utvecklingen för de egentliga statsutgifterna på driftbudgeten. Slutligen redovisas uppgifter över statsinkomsternas utveckling under senare hälften av 50-talet.

***A. Vissa uppgifter om den statsfinansiella utvecklingen under
senare hälften av 1950-talet***

1. Den statliga sektorns realekonomiska utveckling

Av utgifterna på drift- och kapitalbudgeten under budgetåret 1959/60 på sammanlagt 16,1 miljarder kronor hänförde sig 7,4 miljarder kronor till utgifter av konsumtions- och investeringsnatur. Härav svarade konsumtionsutgifterna för 3,4 miljarder kronor samt investeringsutgifterna på driftbudgeten för 2,5 miljarder kronor och på kapitalbudgeten för 1,5 miljarder kronor. I den statliga konsumtionen inräknas därvid endast värdet av statens utgifter för löner och för inköp av varor och tjänster för löpande ändamål, exempelvis statens löne- och pensionskostnader för anställd personal inom försvaret, vid de allmänna läroverken och vid statens mentalsjukhus

samt de statliga myndigheternas omkostnader av olika slag. Däremot hänförs inte till konsumtionsutgifter de statliga utgifter som innebär inkomstöverföringar, såsom folkpensioner, barnbidrag, bidrag till sjukkassor o. dyl. Dessa transfereringar till enskilda personer påverkar i stället den privata konsumtionens omfattning och inriktning. Av motsvarande skäl medräknas ej heller inkomstöverföringarna till kommunerna och de indirekta inkomstöverföringarna, exempelvis skatteersättningen till kommunerna respektive utgifterna för jordbruksprisregleringen. Ej heller inräknas i den statliga konsumtionen driftbudgetutgifter av investeringsnatur. Sålunda betraktas vägbyggandet och försvarets materielanskaffning inte såsom konsumtionsutgifter utan såsom investeringsutgifter, trots att medel härför anvisas över driftbudgeten. Begreppet statlig konsumtion är således snävare än vad som inbegripes i löpande utgifter enligt den budgettekniska terminologin. Såsom illustration härav kan nämnas, att av de totala driftbudgetutgifterna om 13,7 miljarder kronor budgetåret 1959/60 endast 3,4 miljarder kronor eller ca en fjärdedel, enligt här angivna definitioner, hänförde sig till konsumtionsutgifter i realekonomisk mening.

Av det anförda framgår att begreppet statliga bruttoinvesteringar ej sammanfaller med de utgifter som redovisas å kapitalbudgeten. För det första hänförs, som anmärkts i det föregående, till investeringar även de utgifter på driftbudgeten som är av investeringskaraktär. Av de totala driftbudgetutgifterna budgetåret 1959/60 hänförde sig sålunda drygt 18 procent till utgifter av investeringskaraktär. För det andra är budgetredovisningens investeringsbegrepp både vidare och snävare än det samhällsekonomiska. När termen investeringar användes i sin samhällsekonomiska mening avser den anskaffning och underhåll av realkapital. Vid redovisningen av investeringarna i statens kapitalfonder används termen investeringar däremot i dess budgettekniska betydelse såsom beteckning på utgifter, vilka ökar tillgångarna på statens kapitalfonder. Det innebär bl. a. att utgifterna för underhåll av realkapital inte innefattas i redovisningen av investeringarna i statens kapitalfonder. Å andra sidan motsvaras inte medelsförbrukningen under statens kapitalfonder helt av statlig investeringsverksamhet i detta ords samhällsekonomiska betydelse. Detta är huvudsakligen endast fallet beträffande affärsverksfonderna, luftfartsfonden, statens allmänna fastighetsfond, försvarets fonder samt vissa fonder bland diverse kapitalfonder. För övriga fonder, exempelvis utlåningsfonderna, fonden för låneunderstöd, fonden för statens aktier och fonden för förslag till statsverket motsvaras medelsanvisningarna av en statlig utlåning, aktieteckning o. s. v., som visserligen ofta är avsedd att möjliggöra realinvesteringar, t. ex. bostadsbyggande, men som inte primärt kan betecknas som en samhällsekonomisk aktivitet av realinvesteringsnatur.

Under senare hälften av 50-talet hänförde sig i genomsnitt inte fullt hälften eller inemot 47 procent av totalutgifterna till utgifter av konsumtions- och investeringsnatur. Av återstående utgifter avsåg närmare 45 procent inkomstöverföringar av olika slag samt drygt 8 procent statlig utlånings-

Tabell 1. Konsumtions- och investeringsutgifternas procentuella andel av de sammanlagda drift- och kapitalbudgetutgifterna under budgetåren 1955/56—1959/60

	Procent					1959/60	
	1955/ 56	1956/ 57	1957/ 58	1958/ 59	1959/ 60	Summa kons.- o. invest.- utgifter Milj. kr.	Total- utgifter ³
I. Kungl. hov- o. slottssta- terna	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	5	5
II. Justitiedepartementet ...	91,2	91,7	92,3	91,9	91,1	122	134
III. Utrikesdepartementet	96,9	91,5	96,9	96,8	97,4	78	80
IV. Försvarsdepartementet ..	99,7	99,7	99,8	99,8	99,8	2 854	2 861
V. Socialdepartementet ¹	3,4	3,3	3,6	8,3	10,4	521	5 008
VI. Kommunikationsdeparte- mentet ²	91,9	90,7	85,7	85,1	85,5	2 052	2 398
VII. Finansdepartementet	58,1	61,0	17,6	13,9	14,5	137	949
VIII. Ecklesiastikdepartemen- tet	27,7	27,7	28,5	28,6	28,3	525	1 856
IX. Jordbruksdepartementet	15,8	23,5	20,6	24,9	30,0	124	415
X. Handelsdepartementet ..	52,0	38,6	39,3	33,9	26,2	110	420
XI. Inrikesdepartementet	72,2	72,1	71,1	71,0	71,2	587	825
XII. Civildepartementet	68,3	67,1	67,6	67,1	66,8	283	423
XIII. Oförutsedda utgifter	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	4	4
XIV. Riksdagen och dess verk, m. m.	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	24	24
Statsskuldräntor m. m...	—	—	—	—	—	—	736
Summa	48,1	48,4	45,4	45,7	46,0	7 426	16 138

¹ Exklusive 275 miljoner kronor avseende fondering för framtida pensionsändamål under budgetåren 1956/57 och 1957/58.

² Inklusive statens affärsverksfonder och luftfartsfonden.

³ Inklusive de kapitalbudgetutgifter som finansieras med avskrivningsmedel inom fonderna m. m.

verksamhet, aktieteckning o. dyl. Procentandelen för konsumtions- och investeringsutgifter har uppvisat vissa variationer mellan de olika budgetåren. Andelen sjönk sålunda från drygt 48 procent under budgetåren 1955/56 och 1956/57 till 45,4 procent budgetåret 1957/58. I huvudsak synes denna förskjutning ha betingats av vissa speciella reformer, nämligen dels införandet av skatteersättning till kommunerna i anledning av den från 1 januari 1958 genomförda kommunala ortsavdragsreformen, dels ock höjningen av barnbidragen från 1 januari 1958. Utgiftsstrukturen under 1957/58 påverkades även av anslaget till täckande av statens järnvägars underskott samt inlösen av LKAB-aktier. Trots höjningen av folkpensionerna från 1 juli 1958 steg utgiftsandelen för konsumtions- och investeringsutgifter under budgetåret 1958/59 till 45,7 procent och ökade ytterligare något under 1959/60. Främst förklaras uppgången under de båda sistnämnda budgetåren av ökningen av de statliga beredskapsarbetena.

Såsom framgår av tabell 1 uppvisar investerings- och konsumtionsutgifternas andel av totalutgifterna betydande variationer under de olika huvudtitlarna. Av de ur utgiftssynpunkt större huvudtitlarna domineras försvars-, kommunikations- och inrikeshuvudtitlarna av utgifter av denna natur, medan de endast utgör en mindre del av utgifterna under social-, finans- och

Tabell 2. Den procentuella fördelningen av de sammanlagda konsumtions- och investeringsutgifterna å drift- och kapitalbudgeten under budgetåren 1955/56—1959/60

	1955/56	1956/57	1957/58	1958/59	1959/60
I. Kungl. hov- o. slottsstaterna ..	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
II. Justitiedepartementet	1,4	1,6	1,8	1,8	1,7
III. Utrikesdepartementet	0,9	1,0	0,9	0,9	1,0
IV. Försvarsdepartementet	42,1	42,0	41,9	39,6	38,4
V. Socialdepartementet	2,2	2,2	2,4	5,7	7,0
VI. Kommunikationsdepartementet	29,4	28,5	27,7	27,7	27,6
VII. Finansdepartementet	2,0	2,3	2,3	1,9	1,9
VIII. Ecklesiastikdepartementet	5,8	6,3	6,8	6,8	7,1
IX. Jordbruksdepartementet	1,9	1,8	1,8	1,8	1,7
X. Handelsdepartementet	1,7	1,6	1,8	1,6	1,5
XI. Inrikesdepartementet	8,1	8,3	8,2	8,0	7,9
XII. Civildepartementet	4,1	4,0	4,0	3,8	3,8
XIII. Oförutsedda utgifter	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
XIV. Riksdagen och dess verk, m. m.	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3
Statsskuldräntor m. m.	—	—	—	—	—
Summa	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

ecklesiastikhuvudtitlarna. Det senare förhållandet sammanhänger givetvis med att under dessa huvudtitlar transfereringsutgifterna på driftbudgeten och finansiella transaktioner av olika slag på kapitalbudgeten svarar för huvudparten av utgifterna. Under socialhuvudtiteln dominerar sålunda utgifterna för folkpensioner, barnbidrag, bostadssubventioner och utlåningen till bostäder, under finanshuvudtiteln fr. o. m. 1957/58 skatteersättningen till kommunerna och inlösen av aktier i LKAB samt under ecklesiastikhuvudtiteln bidrag av olika slag till skolväsendet, framför allt lärarlönebidragen.

Konsumtions- och investeringsutgifternas koncentration till vissa huvudtitlar framgår också därav att av de totala utgifterna av dessa slag under budgetåret 1959/60 hänförde sig inte mindre än två tredjedelar till försvars- och kommunikationshuvudtitlarna (tabell 2).

2. De egentliga statsutgifternas volymmässiga utveckling

Gemensamt för den i det föregående redovisade statistiken över totalutgifterna fördelade efter art är att den åskådliggör endast den relativa förskjutning mellan olika utgiftsområden som uppkommit vid den för respektive budgetår gällande pris- och lönenivån. Någon information om den volymmässiga utgiftsutvecklingen på olika områden får man däremot inte av detta material. För såväl analysen av den gångna utvecklingen som bedömningen av den framtida utgiftstrenden är dock sådana uppgifter erforderliga. I syfte att erhålla en viss information om den volymmässiga utgiftsutvecklingen under slutet av 50-talet har därför en schablonmässig omräkning gjorts av utgifterna i 1955/56 års pris- och lönenivå (tabell 3). Härvid har utnyttjats budgetredovisningens siffror över det faktiska budgetutfallet och utgifterna har grupperats enligt den indelning i littera som följts i riks-

statsförslaget för 1961/62. Med tanke på den relativt utförliga redogörelse som lämnades i fjolårets kompletteringsproposition över utgifterna inom de olika huvudtitlarna, redovisas i år i huvudsak endast utvecklingstendenserna i stort.

Vissa svagheter vidlåder den typ av beräkningar av pris- och volymutveckling som det här är fråga om, varför beräkningarnas schablonmässiga karaktär måste understrykas. Liksom vid nationalproduktberäkningarna är det, i brist på beräkningstekniska möjligheter, inte möjligt att beakta den produktivitetsförändring som skett inom den statliga sektorn. Prisomräkningarna har därför genomförts på kostnadselement i det sista produktionsledet, d. v. s. på löner och omkostnader sådana de föreligger i budgetredovisningarna. Vid beräkningarna har eftersträfvats en uppdelning av utgifterna på de olika varor och tjänster som konstituerar kostnadselementen i verksamheten. Av beräkningstekniska skäl har endast de större kostnadselementen under varje littera för de olika huvudtitlarna kunnat beaktas. Till osäkerheten i beräkningarna har också bidragit, att lämpliga indexserier över prisutvecklingen saknats för åtskilliga utgiftsområden. För att erhålla ett mått på den »volymmässiga» utvecklingen för utgifter av transfereringsnatur har bl. a. flertalet utgiftsposter av detta slag, bl. a. barnbidragen och folkpensionerna, omräknats med socialstyrelsens konsumentprisindex. »Volymsiffrorna» för dessa transfereringsutgifter kan därför sägas representera ett mått på bidragens värde för den enskilde bidragsmottagaren.

Enligt de gjorda beräkningarna ökade de egentliga statsutgifterna på driftbudgeten under perioden 1955/56—1959/60 i volym med inemot 30 procent eller med i genomsnitt 6,6 procent per år.

Utgifterna under andra, tredje, femte och åttonde huvudtitlarna uppvisar en volymmässig ökning av ungefär samma stegringstakt som totalutgifterna i genomsnitt. För en av huvudtitlarna, den nionde, redovisas en volymmässig utgiftsminskning under perioden, medan de fjärde, sjätte, elfte och tolfte huvudtitlarna uppvisar en stegringstakt som är något lägre än den genomsnittliga för de totala egentliga statsutgifternas. De kraftigaste genomsnittliga procentuella ökningarna redovisas under sjunde och tionde huvudtitlarna, vilket sammanhänger med utvecklingen av vissa speciella utgiftsposter, nämligen skatteersättningen till kommunerna respektive atomenergi-verksamheten.

Under *andra huvudtiteln* har kostnaderna för fångvården, som svarar för mer än hälften av huvudtitelns utgifter, utvecklats i en betydligt snabbare takt än övriga utgifter. Avgörande för denna utgiftsförändring under den gångna perioden har väsentligen varit kriminalitetens utveckling, som bl. a. medfört en kraftig utbyggnad av platsantalet vid fångvårdsanstalterna. Fångvårdens platsantal har sålunda ökat från drygt 3 500 platser under budgetåret 1955/56 till icke fullt 5 000 platser 1959/60. Samtidigt med den kvantitativa utbyggnaden har en viss förbättring av vårdresurserna ägt rum.

Under *tredje huvudtiteln* har bidraget till internationell hjälpverksamhet utvecklats snabbast, och är vid periodens slut det dominerande anslaget vid

Tabell 3. De egentliga statsutgifternas volymmässiga utveckling under budgetåren 1955/56—1959/60

Littera	Anslagsgrupp	Index med 1955/56 = 100					Årlig procentuell förändring i genomsnitt under budgetåren 1955/56—1959/60
		1955/56	1956/57	1957/58	1958/59	1959/60	
A, B	<i>I. Kungl. hov- o. slottsstaterna</i>	100	101	100	108	107	+ 1,6
A—D	<i>II. Justitiedepartementet</i>	100	109	116	127	133	+ 7,3
	Domstolarna, rättegångsväsendet i allmänhet, m. m.	100	103	106	111	113	+ 3,1
E, F	Fångvården m. m.	100	117	128	148	156	+ 11,8
A—C	<i>III. Utrikesdepartementet</i>	100	112	106	111	131	+ 7,0
A—E	<i>IV. Försvarsdepartementet</i>	100	101	109	111	115	+ 3,7
	<i>V. Socialdepartementet</i>	100	110	114	133	139	+ 8,5
C	Mödrahjälp, socialhjälp, barnavård, allmänna barnbidrag, m. m.	100	98	109	122	126	+ 6,0
D	Nykterhetsvård	100	119	149	175	204	+ 19,5
E	Arbetsmarknadsstyrelsen med dithörande verksamhet	100	126	147	350	441	×
F	Bostadsbyggnad m. m. ..	100	129	140	163	177	+ 15,4
G	Sjukförsäkring, folkpensionering m. m. ¹	100	111	111	120	120	+ 4,7
A, B, H, I	Arbetskydd, vissa myndigheter, m. m.	100	102	161	120	124	+ 5,6
	<i>VI. Kommunikationsdepartementet</i>	100	105	110	121	121	+ 4,9
B, C	Väg- och vattenbyggnadsväsendet, vägtrafikväsendet	100	106	110	111	111	+ 2,5
A, D—I	Vissa myndigheter, m. m.	100	100	105	248	245	×
	<i>VII. Finansdepartementet</i>	100	107	238	360	360	+ 37,8
D	Skatteersättning till kommunerna m. m.	100	95	410	727	723	×
A—C, E	Vissa myndigheter, m. m.	100	115	117	101	105	+ 1,3
	<i>VIII. ¹Ecklesiastikdepartementet</i> ..	100	107	115	122	135	+ 7,8
D	Skolväsendet	100	108	114	119	132	+ 7,3
E	Högre utbildning och forskning	100	114	124	145	160	+ 12,4
F	Läroarbildning	100	94	102	107	113	+ 3,2
G	Studiesociala ändamål	100	94	123	151	167	+ 13,8
A—C, H	Allmänna kultur- och bildningsändamål, kyrkor, m. m.	100	106	113	117	112	+ 2,8
	<i>IX. Jordbruksdepartementet</i>	100	79	88	80	68	— 9,3
B, C, J	Lantbrukets rationalisering, lantmåteriväsendet, m. m.	100	97	96	93	94	— 1,4
D	Jordbruksprisreglering m. m.	100	67	81	68	50	— 15,9
E—H	Undervisning och forskning på jordbrukets område, m. m.	100	102	100	102	103	+ 0,8
I	Skogsväsendet	100	97	103	123	117	+ 4,0
A, K—M	Fiskeriväsendet, vissa myndigheter, m. m.	100	133	124	123	114	+ 3,3

Littera	Anslagsgrupp	Index med 1955/56 = 100					Årlig procentuell förändring i genomsnitt under budgetåren 1955/56—1959/60
		1955/56	1956/57	1957/58	1958/59	1959/60	
B—E	X. Handelsdepartementet	100	117	135	134	164	+ 13,2
	Industri, hantverk och handel, teknisk forskning m. m.	100	100	94	108	117	+ 4,0
F	Atomenergiverksamhet	100	230	322	345	627	×
J	Ekonomisk försvarsberedskap	100	101	107	101	90	— 2,6
A, G, H, I, K	Sjöfart, vissa myndigheter, m. m.	100	104	117	110	109	+ 2,3
B	XI. Inrikesdepartementet	100	104	107	111	113	+ 3,1
	Medicinalstaten samt hälso- och sjukvården	100	105	107	112	114	+ 3,3
D	Polisväsendet	100	113	130	134	141	+ 9,0
E	Civildförsvaret	100	78	82	76	71	— 8,2
A, C, F	Landsstaten, m. m.	100	103	106	110	113	+ 3,1
C, D	XII. Civildepartementet	100	104	109	111	117	+ 3,9
	Statliga och statsunderstödda pensionsväsendet	100	105	110	114	120	+ 4,6
A, B, E, F	Vissa myndigheter, m. m.	100	85	105	81	81	— 5,2
	XIII. Oförutsedda utgifter	100	43	339	17	355	+ 37,3
	XIV. Riksdagen o. dess verk, m. m.	100	101	102	123	119	+ 4,5
	Summa egentliga statsutgifter	100	104	113	124	129	+ 6,6

Anm. I kolumnen för den genomsnittliga procentuella förändringen har sådana större utgiftsökningar som i huvudsak betingats av att nya utgiftsändamål tillkommit under perioden markerats med ×.

¹ Exklusive 275 miljoner kronor avseende fondering för framtida pensionsändamål under budgetåren 1956/57 och 1957/58.

sidan av utrikesförvaltningens avlöningsanslag. Kostnaderna för Sveriges medlemskap i internationella organisationer, som också ökat under slutet av 50-talet, har varit beroende av dessa organisationers tillväxt.

Till grund för anslagsutvecklingen under *fjärde huvudtiteln* under budgetåren 1958/59 och 1959/60 har legat de 1958 antagna riktlinjerna för försvarets framtida utformning, med en ökning under varje budgetår med 2,5 procent för teknisk utveckling. Av försvarsutgifterna är det främst de militära investeringarna — materielanskaffningar av olika slag — som ökat under perioden.

Den kraftigaste procentuella årliga utgiftsförändringen under *femte huvudtiteln* uppvisar anslagen för arbetsmarknadspolitiken samt nykterhetsvården och bostadspolitiken. Utgifterna för arbetsmarknadspolitiken har givetvis i hög grad påverkats av förändringarna i arbetsmarknadsläget under senare delen av 50-talet. Den kraftiga utgiftsökningen under budgetåren 1958/59 och 1959/60 får således ses mot bakgrund av de då rådande sysselsättningssvårigheterna, samt den högre målsättningen i fråga om arbetsmarknadspolitiken. Utgiftsökningen för nykterhetsvårdens del har varit kraftig efter nykterhetsreformens genomförande år 1955. Sålunda har platsan-

talet vid statliga och erkända vårdanstalter ökat med ca 800 eller närmare 70 procent.

Utgifterna för bostadspolitiken, främst kostnaderna för ränteeftergifter och bostadsrabatter, har fortsatt att öka kraftigt under senare hälften av 50-talet. Detta är huvudsakligen en följd av den starka ökningen av bostadsbeståndet, men däri återspeglas också förändringarna i ränteläget under perioden.

I fråga om folkpensionerna gäller, att utgifterna härför ökat till följd av dels de beslut om standardtillägg som fattades av 1958 års riksdag och dels av det stigande antalet folkpensionärer. Barnbidragskostnaderna har påverkats av såväl höjningen av bidragsbeloppen 1958 samt 1960, som barnantalets ökning under större delen av perioden.

De utgiftsmässigt dominerande anslagen under *sjätte huvudtiteln* är vägbyggnads- och vägunderhållsanslagen. Den utveckling som skett för utgifterna för vägväsendet under perioden har möjliggjort såväl en fortsatt utbyggnad av väg- och gatunätets längd som en förbättring av vägarnas bredd, bärighet och beläggning. Det bör i detta sammanhang påpekas, att den kraftiga ökningen budgetåren 1958/59 och 1959/60 av de som beredskapsarbeten bedrivna vägarbetena inte påverkar utgiftsserien för kommunikationshuvudtiteln utan utgifterna under socialhuvudtiteln. Däremot ingår i utgiftsserien för de tidigare budgetåren vissa beredskapsarbeten. Den relativt mycket kraftiga ökningen för den andra redovisade anslagsgruppen är främst betingad av det budgetåret 1958/59 införda driftbidraget till statens järnvägar.

Den mycket snabba utgiftsstegring som redovisas under *sjunde huvudtiteln* är nästan helt en följd av utbetalningen av den skatteersättning till kommunerna, som infördes fr. o. m. 1958 i samband med att de kommunala ortsavdragen höjdes i nivå med de statliga.

Den under *åttonde huvudtiteln* redovisade ökningen av anslagsgruppen skolväsendet beror främst på de under perioden ökande åldersgrupperna, ur vilka eleverna till de högre skolformerna rekryterades. Elevantalet på låg- och mellanstadierna sjönk däremot under slutet av 50-talet. Gymnasierna expanderade synnerligen starkt, delvis som en följd av de befolkningsmässiga faktorerna men också på grund av den stigande studiefrekvensen. Även yrkesskolväsendet har alltsedan 1955 års reform varit i stark utveckling.

Expansionen av utbildningsväsendet och införandet av de allmänna studiebidragen fr. o. m. budgetåret 1957/58 betingar den kraftiga relativa ökningen av anslagen till studiesociala ändamål. Härtill har också bidragit det under perioden starkt stigande antalet studerande vid universitet och högskolor. Kostnadsutvecklingen för den högre utbildningen och forskningen återspeglar bl. a. upprustningen av de filosofiska fakulteterna och de förbättrade villkoren för forskningen.

Utgiftsutvecklingen under *nionde huvudtiteln* har kraftigt påverkats av de skördeskadeersättningar som utgick under budgetåren 1955/56 och 1957/58. Främst härigenom uppvisas en volymmässig utgiftsminskning under huvudtiteln från 1955/56 till 1959/60. Genom övriga utgiftsområden av huvudtiteln föreligger däremot totalt en ökning.

Även den genomsnittliga årliga utgiftsförändringen under *tionde huvudtiteln* är väsentligen avhängig av en dominerande anslagsgrupp. Den för huvudtiteln totala volymökningen om i genomsnitt drygt 13 procent förklaras sålunda väsentligen av atomenergiverksamhetens snabba utveckling.

Den snabbaste relativa utgiftsutvecklingen under *elfte huvudtiteln* svarar polisväsendet för. För utgifterna för hälso- och sjukvården är stegrings-takten under perioden ungefär lika stor som den genomsnittliga för hela huvudtiteln.

Utgiftsförändringarna under *tolfte huvudtiteln* slutligen påverkas främst av kostnaderna för det statliga och statsunderstödda pensionsväsendet.

3. Driftbudgetens inkomster

Till komplettering av de tidigare lämnade uppgifterna om utgiftsutvecklingen redovisas i tabell 4 a en sammanställning över driftbudgetens inkomster under budgetåren 1955/56—1959/60 med fördelning på huvudgrupper samt i tabell 4 b en sammanställning över inkomstskattetitels utveckling under samma period.

Tabell 4 a. Driftbudgetens inkomster under budgetåren 1955/56—1959/60 med fördelning på huvudgrupper, milj. kr.

	1955/56	1956/57	1957/58	1958/59	1959/60
1. Skatt å inkomst o. förmögenhet	4 993	5 356	5 953	6 095	6 157
2. Allmän varuskatt	—	—	—	—	367
3. Rusdrycksmedel	1 156	1 294	1 320	1 350	1 382
4. Bilskattemedel	1 043	1 018	1 062	1 086	1 182
5. Inkomster av statens kapitalfonder.....	585	567	722	694	843
6. Tobaksskatt.....	669	663	745	842	882
7. Tullmedel	553	608	652	654	811
8. Energiskattemedel	—	—	263	471	526
9. Övriga inkomster	1 072	1 186	1 302	1 413	1 507
Summa inkomster	10 071	10 692	12 019	12 605	13 657

Tabell 4 b. Inkomstskattetitels utveckling under budgetåren 1955/56—1959/60, milj. kr.

	1955/56	1956/57	1957/58	1958/59	1959/60
<i>Inkomster</i>					
Preliminärskatt inkl. fyllnadsbetalning.....	8 998	9 570	10 531	10 805	11 665
Kvarstående skatt	594	875	822	675	607
Övriga inkomster.....	448	564	579	598	614
Summa inkomster	10 040	11 009	11 932	12 078	12 886
<i>Utgifter</i>					
Kommunalskattemedel	3 719	4 252	4 394	4 276	4 658
Överskjutande skatt m. m.	703	623	737	885	1 123
Övriga utgifter.....	625	778	848	822	948
Summa utgifter	5 047	5 653	5 979	5 983	6 729
Inkomster utöver utgifter	4 993	5 356	5 953	6 095	6 157

B. Statsutgifternas utveckling under budgetåren 1961/62—1964/65**1. Allmänna förutsättningar för beräkningarna**

I åtskilliga år har i finansplaner och kompletteringspropositioner redovisats vissa synpunkter på de långsiktiga budgettendenserna. Senast skedde detta i fjolårets kompletteringsproposition, då en redogörelse lämnades för det statsfinansiella utgiftsperspektivet under första hälften av 60-talet. I vissa avseenden skilde sig dock det utgiftsmaterial som då presenterades från det som tidigare redovisats. Uppgifterna om utgiftsutvecklingen, som införskaffats från fackdepartementen och myndigheterna, innefattade nämligen förutom automatiska anslagsförändringar även en registrering och summering av sådana reformer som de olika uppgiftslämnarna bedömde kunde komma att aktualiseras under beräkningsperioden. Enligt anvisningarna skulle bl. a. redovisas de kostnadsmässiga konsekvenserna av önskade utvidgningar och standardhöjningar på olika områden med beaktande av pågående planering och utredningsarbete. Syftet med de i fjolårets kompletteringsproposition presenterade sammanställningarna över utgiftsutvecklingen var primärt att ange de anslagsmässiga konsekvenserna av ett genomförande av olika delplaner och då kända eller förutsedda önskemål. Det bör dock framhållas, att uppgiftslämnarna enligt anvisningarna hade att eftersträva en realistisk utgiftsbedömning under hänsynstagande till de praktiska möjligheterna — administrativa, arbetskraftsmässiga, lokalmässiga m. m. — att genomföra de framlagda utgiftsplanerna. Även om de redovisade utgifterna inte blev föremål för någon systematisk angelägenhetsgradering och någon samlad bedömning från finansiella utgångspunkter, representerade de å andra sidan inte någon okritisk inventering av alla tänkbara utgiftsbehov. I allmänhet torde uppgiftslämnarnas kostnadsberäkningar ha innefattat angelägna om än inte alltid ofrånkomliga utgifter.

Det ligger i sakens natur, att sammanställningar över den långsiktiga utgiftsutvecklingen, sådan denna för olika delområden bedömes av myndigheterna, är behäftad med brister i olika avseenden. Erfarenheten visar bl. a., att de av myndigheterna beräknade framtida utgiftsökningarna främst hänförs till det närmast framförliggande budgetåret, medan en långsammare utgiftsstegringstakt redovisas för mera avlägsna budgetår. Detta förhållande kan, såsom också underströks vid presentationen av materialet i fjol, leda till felaktiga tolkningar av utgiftsberäkningarna. De av myndigheterna redovisade uppgifterna kan icke betraktas som annat än ett råmaterial för en analys, avsedd att leda fram till en samlad statsfinansiell bedömning. Genom att utgiftsmaterialet representerar en ackumulering av utgiftsbehoven till det närmast framförliggande budgetåret, görs dock ofta med viss rätt gällande, att en förskjutning av utgifterna framåt i tiden kan komma till stånd vid en närmare budgetmässig prövning. Med en sådan tolkning kan det primära syftet med registreringen av de olika myndigheternas ut-

giftsplaner, nämligen att ge en samlad överblick av olika utgiftsanspråk för att göra det lättare att undvika svårbemästrade anhopningar av utgiftsökningar till vissa budgetår, få en annan effekt än den åsyftade. Överdrivna förväntningar om möjligheterna att vid den sedvanliga årliga budgetprövningen skära ned eller hålla tillbaka utgifterna kan sålunda komma att undanskymma de faktiska svårigheter som avtecknar sig i det statsfinansiella perspektivet.

Vid utarbetandet av en förnyad kalkyl över den långsiktiga budgetutvecklingen har därför fjolårets redovisningsmetod vidareutvecklats i syfte att minska de svårigheter och risker för missförstånd som alltid är förknippade med en långsiktig budgetplanering. Denna vidareutveckling har främst tagit sig uttryck i att en schematisk budgetgranskning av materialet företagits inom finansdepartementet, och att resultatet härav framlägges i tabellform.

I syfte att kartlägga de utgiftsanspråk som kan komma att anmälas under de närmast framförliggande åren har uppgifter om utgiftsutvecklingen under vart och ett av budgetåren 1962/63—1964/65 införskaffats från myndigheter och verk. Med avseende på den samhällsekonomiska utvecklingen i stort har liksom vid tidigare tillfällen beräkningarna baserats på förutsättningen om en fortgående produktionsstegring i samma takt som under 50-talet, full sysselsättning samt oförändrad pris- och lönenivå. Beräkningarna utgår därför i detta avseende från den pris- och lönenivå som lagts till grund för beräkningen av anslagen i riksstatsförslaget för budgetåret 1961/62. Detta innebär bl. a. att kalkylerna gjorts utifrån den beräkningstekniska hypotesen om konstant lönenivå (1961 års) för de statsanställda.

Det från myndigheterna införskaffade utgiftsmaterialet har underkastats en schematisk budgetgranskning. Härvid har först urskiljts sådana *större utgiftsposter* (I i tabell 5) som styrs av befolkningsutvecklingen och redan fattade beslut eller för vilka av andra skäl utgiftsberäkningarna kan ges en klar innebörd. Exempel på anslag som bl. a. påverkas av befolkningsstrukturens förändringar är de allmänna barnbidragen, anslagen till sjukförsäkringen och folkpensioneringen samt driftbidraget till folkskolorna. Vid framräklandet av utgiftsutvecklingen för dessa typer av anslag har förutsatts oförändrade förmåner och bidragsregler. I fråga om folkpensionerna har dock inräknats den standardhöjning av ålders- och familjepensionerna som statsmakterna förutsatt skall ske under budgetåren 1962/63 och 1964/65. Hänsyn till tidigare fattade principbeslut har också tagits vid beräkningen av skatteersättningen till kommunerna och statens arbetsgivaravgift till den allmänna tilläggspensioneringen.

Utifrån förutsättningen om oförändrade bidragsgrunder och oförändrat ränteläge kan också de till följd av nytillskottet av bostäder ökande bostadssubventionerna prognosticeras med relativt tillfredsställande precision. Betydligt vanskeligare är det däremot att göra en kalkyl över utgifterna under försvarshuvudtiteln, väganslagen samt driftbidraget till statens järnvägar. Då dessa utgiftsposter i hög grad är beroende av ännu icke av statsmakterna

fattade beslut, har för beräkning av den framtida utgiftsutvecklingen på dessa områden schablonmässiga framskrivningsmetoder fått tillgripas.

Sedan dessa specificerade större utgiftsposter urskiljts, har de av myndigheterna redovisade anslagsförändringarna avseende *övriga egentliga statsutgifter* (II i tabell 5), blivit föremål för en mera schematisk budgetgranskning. Större delen av dessa utgifter avser sådan statlig verksamhet som tar produktiva resurser i anspråk, d. v. s. konsumtions- och investeringsutgifter. De dominerande utgiftsposterna av detta slag är anslagen till utbildningsväsendet och olika vårdområden. Karakteristiskt för utgifter av denna typ är att de företer en relativt kontinuerlig stegring utan starkare fluktuationer. Denna stegring är delvis av automatisk natur, och delvis en följd av en successiv anpassning till den allmänna standardhöjningen i samhället, såsom utbyggnaden av utbildningsväsendet och olika vårdområden. Vid den schematiska granskningen av myndigheternas utgiftskrav har därför — vid sidan av att sådana utgiftsförändringar beaktats som är en följd av redan fattade beslut — i nyss antydda fall vägledning även erhållits genom studium av utgiftstrenden under senare år.

För att bl. a. markera behovet av »utrymme» för nu icke kända men erfarenhetsmässigt tillkommande utgifter har upptagits en *ospecificerad restpost* (III i tabell 5). Denna restpost har framräknats såsom differensen mellan den erfarenhetsmässiga utgiftstrenden och den av finansdepartementet på grundval av nu anmälda utgiftsbehov beräknade stegringstakten för utgiftsgruppen »övriga egentliga statsutgifter». Utgår man såsom en jämförelsenorm från den ökningstakt för den sistnämnda utgiftsgruppen som gällt under senare hälften av 50-talet, kan det i denna mening oinvecklade »utgiftsutrymmet» sägas framgå av restposten. Det bör observeras att någon motsvarande reservmarginal icke upptagits i kalkylen för utgifterna under kategori I.

Såsom angivits i det föregående har beräkningarna bl. a. baserats på förutsättningen om en årlig ökning av produktion och inkomster i samma takt som under 50-talet eller med 3,5 procent. Utgiftskalkylerna bygger emellertid av beräkningstekniska skäl på konstant lönenivå för de statsanställda. Beräkningarna måste därför korrigeras med ett *schablonmässigt tillägg för höjda löner* (IV i tabell 5). Från och med kalenderåret 1962 har härvid i den redovisade kalkylen räknats med en genomsnittlig årlig löneökning av 3,5 procent, vilket medför en ökning av statsutgifterna med omkring 150 miljoner kronor per år. Hänsyn har härvid inte tagits till lönerna inom de statliga affärsverken, då dessa löner inte berör budgetens utgiftssida utan i stället får beaktas vid beräkningarna av inkomsterna från statens kapitalfonder.

I fråga om posten *statsskuldräntor m. m.* (V i tabell 5) kan nämnas, att den beräknats med utgångspunkt från ett årligt statligt upplåningsbehov av en miljard kronor och oförändrat ränteläge. Någon justering med hänsyn till ett framräknat totalbudgetunderskott på grundval av de nu framlagda kalkylerna har sålunda inte gjorts.

Det bör vidare observeras, att utgiftsförändringarna under driftbudget-

Tabell 5. Statsutgifternas beräknade förändringar under budgetåren 1961/62—1964/65, milj. kr.

	Bud- getåret 1961/62	Förändringar från föregående budgetår			Föränd- ring 1961/62— 1964/65				
		1962/63	1963/64	1964/65					
<i>Driftbudgeten (exkl. avskrivningar)</i>									
<i>I. Antagen utgiftsutveckling för vissa större utgiftsposter</i>	<i>9 573</i>	<i>+</i>	<i>399</i>	<i>+</i>	<i>205</i>	<i>+</i>	<i>420</i>	<i>+</i>	<i>1 024</i>
Försvarshuvudtiteln	3 062	+	65	+	61	+	62	+	188
Folkpensioner, m. m.	2 496	+	269	+	75	+	290	+	634
Statliga och kommunala väg- väsendet	989	+	60	+	60	+	60	+	180
Driftbidrag till folkskolor	833	+	12	+	12	+	5	+	29
Allmänna barnbidrag	798	—	13	—	9	—	6	—	28
Skatteersättning till kommunerna	540	—	72	—	72	—	71	—	215
Ränteeftergifter och bostads- rabatter	410	+	50	+	50	+	50	+	150
Bidrag till sjukkassor m. m.	285	+	5	+	5	+	5	+	15
Driftbidrag till SJ	80	—	—	—	—	—	—	—	—
Arbetsgivaravgift till ATP	80	+	23	+	23	+	25	+	71
<i>II. Övriga egentliga statsutgifters ut- veckling enligt finansdepartemen- tets beräkning</i>	<i>5 084</i>	<i>+</i>	<i>285</i>	<i>+</i>	<i>254</i>	<i>+</i>	<i>216</i>	<i>+</i>	<i>755</i>
<i>III. Erfarenhetsmässig utgiftsökning för posterna under II utöver den där angivna</i>	<i>—</i>	<i>+</i>	<i>1</i>	<i>+</i>	<i>47</i>	<i>+</i>	<i>99</i>	<i>+</i>	<i>147</i>
<i>IV. Schablonmässigt tillägg för höjda löner</i>	<i>75</i>	<i>+</i>	<i>150</i>	<i>+</i>	<i>150</i>	<i>+</i>	<i>150</i>	<i>+</i>	<i>450</i>
<i>V. Antagen förändring av statsskuld- räntor och underskotten å vissa affärsverksfonder</i>	<i>943</i>	<i>+</i>	<i>44</i>	<i>+</i>	<i>48</i>	<i>+</i>	<i>52</i>	<i>+</i>	<i>144</i>
<i>Summa för driftbudgeten (exkl. avskrivningar)</i>	<i>15 675</i>	<i>+</i>	<i>879</i>	<i>+</i>	<i>704</i>	<i>+</i>	<i>937</i>	<i>+</i>	<i>2 520</i>
<i>Kapitalbudgeten (investeringsanslag) ..</i>	<i>2 580</i>	<i>+</i>	<i>127</i>	<i>+</i>	<i>60</i>	<i>+</i>	<i>28</i>	<i>+</i>	<i>215</i>
Totalt	18 255	+	1 006	+	764	+	965	+	2 735
<i>Reformer (R)</i>		<i>+</i>	<i>R</i>	<i>+</i>	<i>R</i>	<i>+</i>	<i>R</i>	<i>+</i>	<i>R</i>

ten framräknats utan hänsyn till avskrivningar, medan å andra sidan kapitalutgifterna redovisats med bruttobelopp, d. v. s. genom att ange investeringsanslagen. Detta inverkar givetvis inte på beräkningen av de samlade utgiftsbehoven på annat sätt än genom förändringar i avskrivningar m. m. inom kapitalfonderna.

Kapitalbudgetutgifterna har i likhet med de ospecificerade driftbudgetutgifterna upptagits efter en schematisk budgetgranskning, varvid bl. a. beaktats de framtida investeringskostnaderna för nu kända projekt.

2. Utgiftsutvecklingen inom olika områden

I det följande lämnas i anslutning till anslagsgrupperingen i tabellen närmare kommentarer till utgiftsberäkningarna.

Tillsammans svarar de specificerade större anslagsposterna för omkring två tredjedelar av de egentliga statsutgifterna. Den beräknade utgiftsök-

ningen för dessa anslag under prognosperioden uppgår till i genomsnitt 3,5 procent eller drygt 340 miljoner kronor per år. Denna stegring är endast ungefär hälften så stor som den faktiska, värdemässiga ökningen för dessa utgiftsposter (ca 670 miljoner kronor) under senare hälften av 50-talet. Differensen förklaras bl. a. av att prognoskalkylen utgår från oförändrade priser, varigenom inga nya indextillägg till folkpensioner eller priskompensationer till försvaret ingår. Inemot hälften av differensen eller drygt 150 miljoner kronor beror vidare på att skatteersätningarna till kommunerna har en starkt höjande verkan under den gångna perioden, medan den i prognoskalkylen ingår som en automatisk minskning med drygt 70 miljoner kronor per år. Det bör också observeras att standardhöjningen 1962 och 1964 av folkpensionerna är den enda reform inom hithörande anslagsområden som upptagits i kalkylen.

Den redovisade genomsnittliga utgiftsökningen under prognosperioden fördelar sig väsentligt olika på de skilda budgetåren. Under budgetåren 1962/63 och 1964/65 är utgiftsstegringen sålunda ungefär dubbelt så stor som under budgetåret 1963/64, vilket sammanhänger med folkpensionskostnadernas utveckling. Anslaget till *bidrag till folkpensioner m. m.* beräknas nämligen under de aktuella budgetåren öka med 269, 75 respektive 290 miljoner kronor. De kraftiga ökningarna vartannat budgetår förklaras av att under vart och ett av budgetåren 1962/63 och 1964/65 kostnaderna inräknats för en höjning av pensionsbeloppen med 250 kronor om året för en ensam folkpensionär och en höjning med 340 respektive 320 kronor för makar som båda uppbär folkpension. Kostnaderna för varje sådan höjning av pensionsbeloppen beräknas till omkring 200 miljoner kronor. I kalkylerna har härutöver räknats med att ökningen av antalet pensionärer kommer att medföra en årlig utgiftsstegring av omkring 70 miljoner kronor. Däremot har inte hänsyn tagits till kostnadseffekten av eventuella andra reformer under perioden, såsom invalidpensioneringens utformning eller ändringar i fördelningen av folkpensionskostnaderna mellan staten och kommunerna.

I motsats till folkpensionskostnaderna uppvisar övriga specificerade större utgiftsposter en relativt jämn förändring under beräkningsperioden. För vissa poster såsom försvarets driftutgifter, vägutgifterna samt bostadsrabatterna sammanhänger detta med de valda antagandena. Med utgångspunkt från riksstatsförslaget för budgetåret 1961/62 och i enlighet med de av 1960 års försvarskommitté uppdragna, av statsmakterna godtagna riktlinjerna för försvarskostnadernas utveckling under budgetåren 1961/62 och 1962/63 har *försvarets driftutgifter* upptagits till 3 127 miljoner kronor för budgetåret 1962/63. Härvid har inräknats dels ett oförändrat prisregleringsanslag om 60 miljoner kronor, dels ett belopp om 5 miljoner kronor motsvarande den nedskärning som för nästa budgetår vidtagits till följd av begränsningen av repetitionsövningarnas längd. För budgetåren 1963/64 och 1964/65 kan anslagsutvecklingen under försvarshuvudtiteln för närvarande inte närmare förutses, då densamma kommer att påverkas av för-

utsatta utredningar rörande de framtida försvarskostnaderna. Beträffande utgiftsutvecklingen under de båda sistnämnda budgetåren har därför stegringstakten antagits bli densamma som mellan budgetåren 1961/62 och 1962/63. För vardera av budgetåren har liksom för budgetåren 1961/62 och 1962/63 inräknats ett oförändrat prisregleringsanslag om 60 miljoner kronor. Samtliga för budgetåren 1961/62—1964/65 angivna kostnader ansluter i stort sett till prisläget i maj 1960, dock att avlöningsanslagen beräknats i 1961 års löneläge.

För det *statliga och kommunala vägväsendet* har i kalkylerna upptagits en årlig ökning med 60 miljoner kronor. Såsom angivits i det föregående representerar detta belopp endast en framskrivning av kostnaderna i samma takt som förelåg under senare hälften av 50-talet. Av beräkningsmetoden följer att någon real bedömning inte gjorts av de önskemål som framförts om en ännu snabbare ökning av vägbyggandet.

Utvecklingen av *driftbidraget till folkskolor* bestämmes väsentligen av två faktorer, nämligen befolkningsutvecklingen och utbyggnaden av enhetsskolan. Alltsedan födelsetalet kulminerade 1945 med ca 135 000 födda, har det successivt sjunkit och ligger nu vid 102 000—104 000 födda per år. Detta innebär att elevantalet på folk- och enhetsskolans låg- och mellanstadier (årskurserna 1—6) för närvarande sjunker, varigenom också kostnaderna för verksamheten på dessa stadier kan väntas minska under perioden, liksom att de åldersgrupper ur vilka enhetsskolans högstadium (årskurserna 7—9) rekryteras har kulminerat. Den förutsedda utbyggnaden av enhetsskolan under perioden torde emellertid få en sådan omfattning, att den kompenserar det sjunkande rekryteringsunderlaget till högstadiet och i stället åstadkommer en ökning av elevantalet på detta stadium under perioden. I detta sammanhang torde böra redovisas följande sammanställning över utvecklingen av de åldersgrupper som är aktuella ur utbildningssynpunkt.

Åldersgrupp	I huvudsak motsvarande årskurs	Antal personer i 1 000-tal vid slutet av år		
		1955	1960	1965
7—9	1—3	388	325	316
10—12	4—6	396	356	319
13—15	7—9	309	385	330
16—18	10—12	282	364	369
19—24		516	561	719

Såsom framgår av tabell 5 förutses driftbidraget till folkskolor öka med 12 miljoner kronor under vart och ett av budgetåren 1962/63 och 1963/64 samt med 5 miljoner kronor under budgetåret 1964/65. Härvid har, såsom framgått av det föregående, inte räknats med några kostnader som kan komma att aktualiseras i anledning av eventuella förslag från skolberedningen.

För två av de särredovisade större anslagsposterna, anslagen till allmän-

na barnbidrag och skatteersättning till kommunerna, har i beräkningarna upptagits en minskning under beräkningsperioden. För *barnbidragens* del är minskningen en följd av att antalet barn i bidragsberättigande ålder väntas sjunka under de närmaste budgetåren. Vid oförändrade bidragsregler blir utgiftsminskningen störst under budgetåret 1962/63 och avtar sedan successivt. Till grund för beräkningen har lagts bl. a. följande prognos över antalet barn under 16 år.

31/12 1961	1 770 000
31/12 1962	1 745 000
31/12 1963	1 725 000
31/12 1964	1 710 000

Den av statsmakterna beslutade successiva avvecklingen av *skatteersättningen till kommunerna* beräknas medföra en årlig utgiftsminskning med drygt 70 miljoner kronor. Härvid har dock förutsatts, att den kommunala utdebiteringen blir oförändrad fram t. o. m. budgetåret 1964/65. Skulle exempelvis utdebiteringen för primärkommunerna höjas med 25 öre per år och för landstingen med 10 öre per år kommer utgiftsminskningen under anslaget att begränsas till 45, 68 respektive 70 miljoner kronor.

För budgetåret 1961/62 har anslaget till *ränteeftergifter å vissa bostadslån m. m.* och anslaget till *bostadsrabatter* beräknats till 260 respektive 150 miljoner kronor. Det förstnämnda anslaget, som avser kostnaderna för den s. k. räntegarantin, har i synnerhet under de senaste åren ökat väsentligt, såväl genom tillkomsten av nya årgångar bostadshus för vilka räntegaranti gäller som genom det högre ränteläget. Beräkningen av anslagsutvecklingen under prognosperioden utgår från nuvarande räntenivå. Med utgångspunkt från nuvarande årsproduktion av lägenheter kan den årliga ökningen av anslagsbehovet vid oförändrat ränteläge uppskattas till omkring 40 miljoner kronor. Därest ränteläget förändras, påverkas givetvis anslaget. Man torde härvid kunna räknas med att en halv procents ändring av lånemarknadsräntorna i nuvarande läge skulle ändra årskostnaderna för ränteeftergifter med omkring 50 miljoner kronor. Vad vidare anslaget till bostadsrabatter angår påverkas utgiftsutvecklingen — vid givna regler vad avser inkomstgränser och rabattbelopp — i huvudsak av tillkomsten av nya lägenheter, för vilka bidrag kan utgå, och av den förändring av antalet bidragsberättigade familjer som kan ske genom inkomstutvecklingen. I utgiftskalkylerna har antagits en årlig ökning av anslaget med 10 miljoner kronor.

Med hänsyn till befolkningsökningen och förskjutningen mot högre åldersgrupper väntas utgifterna för *bidrag till sjukkassor m. m.* stiga med 5 miljoner kronor per budgetår vid oförändrad sjukfrekvens och oförändrade bidrags- och taxeregler.

Beträffande *driftbidraget till statens järnvägar* har i avbidan på 1953 års trafikutrednings förslag kalkylerats med ett oförändrat anslag under hela

perioden. Liksom för budgetåren 1960/61 och 1961/62 har härvid räknats med ett särskilt anslag för täckande av underskott på rörelsen. Underskottet beräknas dock komma att successivt minska genom den fortlöpande nedläggningen av trafiksvaga bandelar. Hänsyn härtill har tagits vid beräkningarna under utgiftspost V i tabell 5.

Kostnaderna för de *arbetsgivaravgifter till den allmänna tilläggspensioneringen*, som staten har att erlagga i sin egenskap av arbetsgivare, har beräknats i enlighet med 1959 års riksdagsbeslut om avgiftsuttaget, innebärande en ökning av pensionsavgiften med 1 procent om året från 4 procent av den pensionsgrundande inkomsten för 1961 till 7 procent för 1964.

Posten övriga egentliga statsutgifter (II) uppvisar efter budgetgranskningen en total utgiftsökning om 755 miljoner kronor. Den genomsnittliga, procentuella stegringen per budgetår blir härmed 4,7 procent. I det följande lämnas huvudtitelvis en översiktlig redogörelse för vad den framräknade stegringstakten skulle innebära i ökad verksamhet och standardförbättringar m. m.

Utgifterna på driftbudgeten under *andra huvudtiteln* hänför sig främst till domstols- och rättegångsväsendet samt fångvårdsorganisationen. För domstols- och rättegångsväsendet inrymmer föreliggande beräkningar medel för en viss fortsatt förstärkning i nuvarande takt av de personella resurserna vid domstolarna samt härutöver en mindre, automatisk utgiftsökning under anslagen till ersättning åt domare, vittnen och parter. För fångvårdsorganisationen kan noteras, att avgörande för utgiftsförändringen under den gångna femårsperioden väsentligen har varit kriminalitetens utveckling, som bl. a. medfört en kraftig utbyggnad av platsantalet vid fångvårdsanstalterna. I kalkylerna för budgetåren 1962/63—1964/65 har räknats med i stort sett samma platstillskott per budgetår som under den gångna femårsperioden. Detta innebär ett realiserande av hittills beslutat utbyggnadsprogram samt därutöver ett inte oväsentligt tillskott av nya platser. Medel har även reserverats för en fortsatt förstärkning av eftervården. Justitiedepartementets del av kapitalbudgeten omfattar endast anslaget till vissa byggnadsarbeten vid fångvården. Detta anslag har beräknats med hänsyn till det angivna platstillskottet.

Utgiftsutvecklingen på driftbudgeten under *tredje huvudtiteln* för budgetåren 1961/62—1964/65 påverkas främst av anslagen till utrikesförvaltningens avlöningar, till Förenta Nationerna och till internationell hjälpverksamhet, vilka nästa budgetår uppgår till ca 80 procent av huvudtitelns totalsumma. För utrikesförvaltningens avlöningsanslag har räknats med en stegring i något snabbare takt än under senare delen av 50-talet. Huvuddelen av denna kostnadsökning avser en utbyggnad av utrikesförvaltningen. Storleken av anslaget till Förenta Nationerna är beroende av den internationella utvecklingen. I förevarande beräkningar har det ansetts vara realistiskt att räkna med ett oförändrat medelsbehov under den avsedda perioden. I detta sammanhang torde få erinras om att för innevarande bud-

getår medel anvisats på tilläggsstat för svenskt bidrag till FN:s Kongo-fond. Något anslag för detta ändamål är inte upptaget å riksstatsförslaget för budgetåret 1961/62. Man torde dock räkna med att önskemål om frivilliga bidrag för denna verksamhet i Kongo liksom på andra håll i världen kommer att framställas även för kommande budgetår. Utgiftsutvecklingen under anslaget till internationell hjälpverksamhet har, som redovisats i det tidigare, här upptagits med oförändrat belopp. Under kapitalbudgeten har för utrikesdepartementets del räknats med en ökning av anslagsbehovet till följd av byggnadsföretag vid vissa beskickningar.

Beträffande driftutgifterna under *fjärde huvudtiteln* har redogjorts i det föregående. För utgifterna under kapitalbudgeten har tillämpats samma framskrivningsmetod som för driftutgifterna.

Utgiftsutvecklingen under *femte huvudtiteln* påverkas väsentligen av kostnaderna för de allmänna barnbidragen, bostadssubventionerna, bidragen till sjukkassorna och bidragen för folkpensionsändamål. Anslagen till dessa ändamål omfattar ca 85 procent av huvudtitelns totalsumma. Beträffande dessa anslag har en redogörelse lämnats i det föregående. Utgifterna under arbetsmarknadsanslagen, som hänförts till övriga egentliga statsutgifter i tabellen, blir i hög grad beroende på konjunkturutvecklingen. I beräkningarna har förutsatts full sysselsättning, men med säsongvariationer och fortgående strukturella förändringar. En fortsatt utveckling har förutsatts av olika rörlighetsfrämjande åtgärder, främst omskolningsverksamheten. För perioden har därför en anslagsökning om sammanlagt 50 miljoner kronor upptagits i kalkylerna. Ett framträdande drag i arbetsmarknadspolitiken torde vidare bli att resurserna på detta område i ökad utsträckning inriktas på att bereda olika grupper av handikappade rehabilitering, såväl genom arbetsträning och placering i skyddad sysselsättning som genom omskolning. Under nu förevarande avsnitt har vidare inräknats kostnader för en viss förstärkning av arbetsmarknadsstyrelsen och den offentliga arbetsförmedlingen. För nykterhetsvården och ungdomsvården inrymmer kalkylerna en fortsatt upprustning av anstalternas och skolornas vårdresurser samt en effektivisering av eftervården.

Socialdepartementets andel av kapitalbudgeten domineras av anslagen till bostadslångivningen. För nästa budgetår har uppställts ett bostadsbyggnadsprogram omfattande 70 000 lägenheter, varav 47 000 i statsbelånade flerfamiljshus och 19 000 i statsbelånade småhus. Beräkningarna för de följande budgetåren under perioden bygger på antagandet om en årlig ökning i takt med den allmänna produktionsstegringen av bostadsproduktionen med 2 000 lägenheter, varav 1 000 i flerfamiljshus och 1 000 i småhus. Det har vidare antagits, att den genomsnittliga lägenhetsytan i flerfamiljshus kommer att öka något under den angivna perioden. För anslaget till räntefria lån till bostadsbyggande inträder en minskning budgetåret 1962/63 till följd av bortfallet av den räntefria stående delen av egnahems-lånen. Fr. o. m. nämnda budgetår räknas med att från anslaget kommer att utgå tillägglån till studentbostäder, vinterbidrag, vissa bidrag till invalidbostäder samt räntefria, stående delar av lån till kollektiva tvätterier.

De dominerande anslagsgrupperna under *sjätte huvudtiteln* är de statliga och kommunala vägbyggnads- och vägunderhållsanslagen samt driftbidraget till statens järnvägar. Tillsammans upptar dessa poster mer än fyra femtedelar av huvudtiteln's anslagssumma. För utgiftsutvecklingen av dessa anslag har lämnats en redogörelse i det föregående. Den ökning som förutsatts för vägbyggnadsväsendet återspeglas vidare i en fortgående stegring av anslagen på vägtrafikväsendets område. Utgifterna för olika trafiksäkerhetsändamål beräknas sålunda komma att uppvisa en successiv ökning. Under perioden väntas vidare statens bilinspektion få nya, huvudsakligen övervakande uppgifter. I fråga om övriga utgiftsändamål under huvudtiteln må här nämnas, att bidraget till vatten- och avloppsanläggningar beräknats stiga. Ersättningen till postverket för befordran av tjänsteförsändelser har slutligen förutsatts öka med ett par miljoner kronor om året.

På kapitalbudgeten har för postverkets del räknats med vissa ombyggnader och nybyggnader av posthus samt ersättningsanskaffningar av bus-sar. En utgångspunkt för beräkningen av televerkets investeringar har varit, att automatiseringen av telefontrafiken skall i huvudsak kunna avslutas omkring år 1970. Investeringsverksamheten för statens järnvägar har beräknats med hänsyn till behovet av en upprustning och modernisering av stambanenätet. Härtill kommer en upprustning av malmbanan och en ny järnvägslinje till Svappavaara liksom en ny tågfarja. Till grund för beräkningarna för statens vattenfallsverk ligger gällande belastningsprognos, vilken innebär en ökning med 960 MWh per år för vattenfallsverkets försäljningsområde. Vidare har förutsatts, att kraftsystemet skall utbyggas så att torrårssäkerhet uppnås fr. o. m. budgetåret 1962/63. För distributionsanläggningarna gäller, att beslutade utvidgningar av 380 kV-systemet, vilka till över hälften är betingade av överföring av kraft för de enskilda och kommunala företagens räkning, medför relativt stora medelsbehov. I övrigt kan nämnas en viss ökning av väg- och vattenbyggnadsverkets maskinpark samt medelsanvisningar till radio- och televisionshus. Sammanfattningsvis kan sägas att kalkylerna över affärsverkens medelsförbrukning inrymmer en stegring i takt med den förutsatta allmänna produktionsökningen under perioden.

Utgiftsutvecklingen under *sjunde huvudtiteln* bestämmes till största delen av anslaget till skatteersättning till kommunerna. För detta anslag har redogjorts i det föregående. I fråga om övriga utgiftsändamål gäller beträffande anslaget till bidrag till skattetyngda kommuner, att det vid oförändrade bidragsnormer antagits komma att stiga med drygt 6 miljoner kronor per år eller lika mycket som under närmast föregående femårsperiod.

Något belopp för övergångsbidrag i samband med genomförande av ny kommunindelning har inte upptagits i kalkylen. Dessa bidrag skulle nämligen endast till obetydlig del belasta de närmaste budgetåren. Tolagsersättningen utvisar endast en mindre ökning. I övrigt kan nämnas en anslagsuppräknings för budgetåret 1963/64 med hänsyn till riksdagens beslut om

allmän fastighetstaxering år 1964. Anslagen till statistiska centralbyrån kommer under perioden att påverkas å ena sidan av bortfallet av kostnaderna för 1960 års folkräkning, och å andra sidan ökningen till följd av beslutet om viss centralisering av statistiken. Finansdepartementets del av kapitalbudgeten domineras för närvarande av anslaget på 160 miljoner kronor till inlösen av aktier i LKAB. Den sista delbetalningen sker under budgetåret 1961/62, varefter anslaget bortfaller. Med hänsyn till en beräknad ökning av den framtida statliga husbyggnadsvolymen har en uppräknings skett av anslaget till vissa projekteringskostnader från och med budgetåret 1962/63. Av Sveriges bidrag till Internationella utvecklingsfonden (IDA), vilket totalt uppgår till i runt tal 52 miljoner kronor, inbetalas ca 12 miljoner kronor innevarande budgetår och under vart och ett av de fyra följande budgetåren omkring 10 miljoner kronor.

Vad gäller utgiftsutvecklingen under *åttonde huvudtiteln* bör erinras om vad som i det föregående anförts beträffande driftbidraget till folkskolor.

När det gäller enhetsskolan kan man förutse, såsom framgått av det tidigare anförda, i kostnadshänseende varandra motverkande tendenser under perioden. På grund av befolkningsutvecklingen sjunker kostnaderna för låg- och mellanstadiet. Befolkningsutvecklingen verkar även för högstadiets del i kostnadssänkande riktning. Å andra sidan kommer utbyggnaden av enhetsskolan att medföra en sådan ökning av elevantalet på högstadiet under perioden och därmed också av kostnaderna att den uppväger de av befolkningsutvecklingen betingade kostnadsminskningarna och i stället åstadkommer en mindre utgiftsökning. Även om driftbidraget på grund av det anförda visar en blygsam stegring under de framförliggande åren, medför enhetsskolans successiva utbyggnad andra högst avsevärda kostnader under samma tid. Högstadiet ställer sålunda krav på bl. a. en intensifierad ämneslärarutbildning och ökar trycket på skolbyggnadsverksamheten. Beträffande sistnämnda verksamhet kan tilläggas, att även den pågående befolkningsomflyttningen och den i enhetsskolereformen förutsatta skolorganisationen har liknande effekt. Här angivna förhållanden har beaktats i kalkylerna. De förmodligen avsevärda utgiftsökningar som kan komma att följa av skolberedningens förslag ingår däremot, såsom tidigare understrukits, inte i förevarande beräkningar. Den förutsedda utbyggnaden av enhetsskolan torde för realskolan och motsvarande skolformer komma att innebära en sänkning av elevantalet och därmed också av kostnaderna under perioden. Gymnasiernas expansion har särskilt under senare delen av 50-talet varit synnerligen stark. Härtill har flera faktorer medverkat. De åldersgrupper ur vilka gymnasiets elever hämtats har successivt stigit och kulminerar 1962. Samtidigt har utbildningsintresset ökat. För framtiden torde det förhållandet, att en allt större del av ungdomarna genom högstadiets tillväxt når fram till gymnasiet, i förening med det stigande utbildningsintresset, medföra en fortsatt expansion av gymnasierna. Den totala stegringstakten förutsättes vara lika hög under kommande period som tidigare. Ökningen förutsättes främst komma att gälla fackgymnasierna.

Yrkesskolväsendet har alltsedan 1955 års reform starkt utvecklats och ten-

denserna tyder på en fortsatt ökning av elevantalet. Såväl gymnasiernas expansion som utbyggnaden av yrkesskolorna ställer, liksom tidigare nämnts, enhetsskolans utbyggnad, även krav på ökade resurser för lärarutbildning, vilket förhållande man också räknat med vid bedömningen av berörda anslag.

Utgiftsutvecklingen i fråga om den högre undervisningen och forskningen grundar sig till stor del på de riktlinjer för utbyggnad, som beslutats vid 1960 års riksdag (prop. 119) och som innebär en väsentlig utbyggnad bl. a. av den förhållandevis kostnadskrävande högre tekniska och naturvetenskapliga utbildningen. Det ökande studerandeantalet medför, till följd av systemet för de filosofiska fakulteterna med en fast relation mellan studerandeantalet och lärarresurserna, en uppräknig av universitetens avlöningsanslag under perioden. I kalkylen ingår också en fortsatt förstärkning av resurserna för forskningen. Kalkylen inrymmer också ökade resurser för allmänna kultur- och bildningsändamål.

Den i propositionen nr 55 till årets riksdag föreslagna avskrivningen av vissa studieskulder har beaktats vid beräkningen av utgifterna för studiesociala ändamål. I övrigt har endast den väntade utvecklingen av elevantalet påverkat de framräknade anslagsbehoven på detta område. Vad gäller kapitalbudgeten bestämmes anslagsutvecklingen väsentligen av den nämnda utbyggnaden av universitet och högskolor. För perioden räknas med ett totalt anslagsbehov av närmare 400 miljoner kronor för dessa ändamål. Härtill har lagts vissa kostnader för beslutade eller eljest förutsebara projekt inom andra områden, omfattande lärarutbildning, arkiv och biblioteksväsendet m. m. Studielåneanslagen förutsättes öka på grund av det stigande studerandeantalet samt genom förslaget om avskrivning av studieskulder.

Ungefär hälften av anslagen under *nionde huvudtiteln* hänför sig till jordbruksprisreglering m. m. Beträffande dessa anslag har medelsbehovet till såväl prisreglerande åtgärder på jordbrukets område som till särskilt stöd åt det mindre jordbruket beräknats under antagande av oförändrade bidragsnormer och en oförändrad volym för mjölkinvägningen vid mejeri från de bidragsberättigade kategorierna av mjölkproducenter. För det i småbrukarstödet ingående arealtillägget har medelsbehovet med hänsyn till en väntad fortgående minskning av antalet bidragsberättigade bedömts sjunka något. Anslaget till kostnader för beredskapslagring av livsmedel och fodermedel m. m. beräknas däremot öka under perioden enligt den i propositionen nr 76 angivna målsättningen. Kostnaderna för undervisning och forskning beräknas stiga i snabbare takt under den angivna perioden, bl. a. till följd av den planerade upprustning av forskning, försök och högre undervisning på jordbruks- och trädgårdsområdena, som närmare redovisats i propositionen nr 69 till årets riksdag. I övrigt har räknats med även i fortsättningen ökade utgifter för bl. a. intensifierade rationaliseringsåtgärder inom jordbruk och skogsväsende. Vad angår jordbrukshuvudtiteln del av kapitalbudgeten medför den planerade upprustningen och utbyggnaden av de högre läro- och forskningsanstalterna inom jordbruksdepartementets verksamhetsområde en ökning av anslagen.

Anslagsutvecklingen under *tionde huvudtiteln* har under senare år i väsentlig mån påverkats av utgifterna för atomenergiverksamheten. För budgetåret 1961/62 utgör anslagen till atomenergiverksamhet inom AB Atomenergi och till internationellt atomenergisamarbete drygt en tredjedel av den totala medelsanvisningen under huvudtiteln. Anslagsexpansionen för atomenergiändamål har beräknats fortsätta under de närmaste åren främst till följd av den fortsatta utbyggnaden av uranverket i Ranstad. En ny statsisbrytare beräknas kosta omkring 40 miljoner kronor, vilket belopp fördelas på de fyra ifrågavarande budgetåren. I övrigt må beträffande sjöfartsanslagen nämnas, att lots- och fyrstatens avlöningsanslag efter hand förväntas nedgå till följd av ökad fyrautomatisering etc. En förutsättning härför är emellertid, att driftbudgetanslaget till säkerhetsanstalter successivt uppräknas. För kapitalbudgetens del har under den aktuella perioden räknats med en i stort sett oförändrad medelsanvisning för investeringar inom handelsdepartementets verksamhetsområde. Härvid har förutsatts bl. a. en något ökad medelsanvisning till hantverks- och industrilånefonden samt en i stort sett oförändrad medelsanvisning till de statliga bolagen.

Elfte huvudtiteln domineras väsentligen av anslagen till hälso- och sjukvården, vilka uppgår till närmare två tredjedelar av huvudtitelns totalsumma. Utgiftsökningen under perioden hänför sig också i första hand till dessa anslag. Här må nämnas att kostnaderna för statens mentalsjukhus antagits stiga i ökande takt. Detta sammanhänger främst med tillkomsten av Mellringe sjukhus samt sjukhuset i Bollnäs, psykopatsjukhuset i Katrineholm och sjukhuset i Sala för högradigt psykiskt efterblivna. Med beaktande jämväl av vissa förändringar av platsantalet vid befintliga sjukhus medför tillkomsten av de nya sjukhusen ett nettotillskott om ca 1 800 nya vårdplatser. Härigenom kommer det totala vårdplatsantalet vid mentalsjukhusen — inberäknat sjukhusen för psykiskt efterblivna — att uppgå till i runt tal 25 000. Även för undervisningssjukhusen har kalkylerats med en något snabbare utgiftsstegring till följd av pågående eller beslutade utbyggnader av karolinska sjukhuset och akademiska sjukhuset samt statens bidrag till den fortgående utbyggnaden av de kommunala undervisningsjukhusen. Centrala medicinalorgan m. m. uppvisar en stegrad utgiftstakt. Anslagsökningen hänför sig till utrustning av beredskapssjukhus och sjukhärbärgen, upprustning av de centrala myndigheterna på området samt till en omorganisation och förstärkning av tjänsteläkarväsendet. För hälso- och sjukvården i övrigt, vari till stor del ingår bidrag till icke statliga huvudmän, räknas med successivt stigande utgifter i takt med fortgående utbyggnad av bl. a. folktandvården, distriktssköterskevården samt förebyggande mödra- och barnvården. För landsstaten har beräknats anslagsökningar huvudsakligen till förstärkningar inom länsstyrelserna till följd av utbyggnad av taxeringsorganisationen, den stegrade motorfordonstrafiken m. m. Även kostnaderna för polisväsendet stiger successivt främst till följd av den ökade trafiken på riksvägarna. Beträffande civilförsvaret räknas med en fortsatt successiv utbyggnad.

Huvudparten av inrikesdepartementets anslag på kapitalbudgeten hänför sig till byggnadsverksamheten för hälso- och sjukvården, främst byggnadsarbeten för den statliga mentalsjukvården och de statliga undervisningssjukhusen. I övrigt förutses under perioden bl. a. byggnadsarbeten för länsstyrelserna, vissa skyddsrumsanläggningar samt uppförande av en nybyggnad för statens polisskola.

Tolfte huvudtiteln påverkas främst, förutom av arbetsgivaravgifterna till den allmänna tilläggspensioneringen, för vilka en redogörelse lämnats i det föregående, av kostnaderna för det statliga och statsunderstödda pensionsväsendet. Statens pensionskostnader har under perioden beräknats öka med drygt 20 miljoner kronor per år

Utifrån de i kalkylerna redovisade beräkningsgrunderna skulle *de sammanlagda drift- och kapitalbudgetutgifterna* under de aktuella budgetåren öka med ca 1,0, 0,8 respektive 1,0 miljard kronor. De kraftigare ökningsar som framkommer budgetåren 1962/63 och 1964/65 sammanhänger främst med, såsom berörts i det föregående, att höjningar av folkpensionsbeloppen inkalkylerats under dessa budgetår.

Beträffande bedömningen av den framtida utgiftsutvecklingen bör ännu en gång understrykas den osäkerhet som med nödvändighet måste omge utgiftskalkyler av detta slag. Det bör också erinras om den restriktivitet i ett flertal avseenden som iakttagits vid utgiftsberäkningarna. Denna restriktivitet framgår bl. a. därav att vid den schematiska budgetgranskningen av de ospecificerade utgiftsposterna de av myndigheterna äskade utgiftsökningarna för budgetåret 1962/63 skurits ned med inemot 50 procent eller ca 250 miljoner kronor. Genom denna restriktiva budgetgranskning har de anmälda medelsbehoven kunnat inrymmas inom den trendmässiga utgiftsökningen. Att differensen mellan den trendmässiga ökningen och den efter budgetgranskningen framräknade utgiftsstegringen successivt vidgas för längre bort liggande budgetår kan vara ett uttryck för svårigheterna att på längre sikt förutse alla de utgiftsbehov som framdeles kan visa sig nödvändiga.

Vid bedömningen av beräkningarnas realism bör också uppmärksammas, att i kalkylerna för de särredovisade större utgiftsposterna inga belopp tagits upp för eventuella reformer som kan komma att aktualiseras under utgiftsperioden eller för andra erfarenhetsmässigt tillkommande utgifter. För att markera att utgifter här kan tillkomma har i tabellen under slutsumman för drift- och kapitalbudgeten införts beteckningen »R». Det finns skäl att särskilt understryka, att häri skall inrymmas eventuella kostnader för reformer som kan komma att aktualiseras av exempelvis socialförsäkringskommittén, socialpolitiska kommittén och skolberedningen.

C. Statsinkomsternas utveckling på längre sikt

I det föregående har lämnats en redovisning av statsinkomsternas utveckling under senare hälften av 50-talet. Beträffande den framtida inkomstutvecklingen har riksräkenskapsverket gjort vissa beräkningar avseende budgetåren 1961/62—1964/65, som redovisats i bihang B. Vid ämbetsverkets beräkningar har i fråga om den allmänekonomiska ramen och skatteunderlagets utveckling i första hand tagits som utgångspunkt de förutsättningar beträffande utvecklingen under åren 1961 och 1962, som legat till grund för verkets beräkning av statsinkomsterna under budgetåren 1960/61 och 1961/62. Sålunda har den totala lönesumman antagits stiga med 10 respektive 9 procent under 1960 och 1961, medan bolagens till statlig inkomstskatt taxerade inkomst beräknats öka med 18 procent mellan 1960 och 1961 års taxeringar och stiga betydligt jämväl vid 1962 års taxering. För perioden 1962—65 har beräkningarna baserats på schablonantaganden om att såväl fysiska personers som bolags inkomster skall stiga med 3 å 4 procent årligen.

Vid dessa antaganden skulle de påförda beloppen av statlig inkomstskatt, sjömansskatt, förmögenhetsskatt och folkpensionsavgifter, vilka utgör de intäkter som slutligt redovisas på titeln skatt å inkomst och förmögenhet m. m., enligt ämbetsverket kunna beräknas uppgå till följande belopp (miljoner kronor):

Taxeringsår				
1961	1962	1963	1964	1965
6 750	7 520	7 720	8 070	8 420
	+ 770	+ 200	+ 350	+ 350

De kassamässiga nettointkomsterna på inkomstskattetiteln skulle emellertid enligt riksräkenskapsverket komma att uppvisa en helt annan serie förändringstal såsom framgår av efterföljande sammanställning, i vilken även intagits ämbetsverkets beräkning av statsinkomsterna under övriga inkomstitlar perioden 1961/62—1964/65 (miljoner kronor):

	Budgetår 1961/62	1962/63	1963/64	1964/65
Inkomstskattetiteln	+ 400	— 200	± 0	+ 600
Övriga inkomstitlar	+ 300	+ 340	+ 320	+ 300
Summa statsinkomster	+ 700	+ 140	+ 320	+ 900

Skillnaden mellan serien över de slutligt påförda skatterna och serien över inkomstskattetitlens kassamässiga nettointkomst förklaras främst av den tidigare berörda eftersläpningen i utbetalningarna av kommunalskatte-medel till följd av gällande uppbördssystem. Bruttosiffrorna för inkomstskattetiteln 1960/61—1964/65 enligt riksräkenskapsverkets beräkningar belyser klart denna effekt.

	1960/61	1961/62	1962/63	1963/64	1964/65
<i>Inkomster</i>					
Preliminärskatt inkl. fyllnadsbetalningar	13 100	14 120	14 770	15 400	16 030
Förändring	(+ 1 020)	(+ 650)	(+ 630)	(+ 630)	
Övriga inkomster	1 455	1 585	1 665	1 615	1 635
Summa inkomster	14 555	15 705	16 435	17 015	17 665
<i>Utgifter</i>					
Kommunalskatte- medel	5 060	5 660	6 520	6 970	6 930
Förändring	(+ 600)	(+ 860)	(+ 450)	(— 40)	
Övriga utgifter	1 960	2 150	2 220	2 350	2 440
Summa utgifter	7 020	7 810	8 740	9 320	9 370
Inkomster utöver ut- gifter.....	7 535	7 895	7 695	7 695	8 295
Avrundade belopp ..	7 500	7 900	7 700	7 700	8 300

Även om det av riksräkenskapsverket rent hypotetiskt gjorda schablon-
antagandet rörande inkomstutvecklingen för perioden 1962—65 (3 à 4 pro-
cent årlig inkomststegring) ersättes med 7 procent, vilket motsvarar den
genomsnittliga ökningen av inkomst av tjänst under 50-talets sista hälft,
skulle den kassamässiga inkomstökningen i vart fall för de närmaste två
budgetåren bli relativt blygsam på grund av nyssnämnda eftersläpningsef-
fekt. Inkomstutvecklingen skulle med ett sålunda ändrat antagande kunna
beräknats bli följande (miljoner kronor).

	Budgetår 1961/62	1962/63	1963/64	1964/65
Inkomstskattetiteln	+ 500	+ 100	+ 600	+ 800
Övriga inkomstitlar	+ 350	+ 465	+ 445	+ 425
Summa statsinkomster	+ 850	+ 565	+ 1 045	+ 1 225

Innehåll

<i>Inledning</i>	1
<i>A. Vissa uppgifter om den statsfinansiella utvecklingen under senare hälften av 1950-talet</i>	
1. Den statliga sektorns realekonomiska utveckling	1
2. De egentliga statsutgifternas volymmässiga utveckling	4
3. Driftbudgetens inkomster	9
<i>B. Statsutgifternas utveckling under budgetåren 1961/62—1964/65</i>	
1. Allmänna förutsättningar för beräkningarna	10
2. Utgiftsutvecklingen inom olika områden	13
<i>C. Statsinkomsternas utveckling på längre sikt</i>	24